

Revija SRP
/ Svoboda, Resnica, Pogum /

Letnik 15, junij 2007
shtevilka 79–80

Izdajatelj revije

Revija SRP / Svoboda, Resnica, Pogum /
zavod za založništvo na področju kulture
in umetnosti, Ljubljana
m.sh.1339427, d.sh.71461965, b.r. 10100-0038333910
e.m. urednistvo@revijasrp.si
i.a. <http://www.revijasrp.si>

Naslovnica

Shtefka Petrich: Organska rast, 2005

Izbor likovnih del

Damir Globochnik

Tisk

VED d.o.o., Ljubljana

Uredništvo

Revija SRP, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana

Uredniški odbor

Rajko Shushtarshich – odg. urednik,
Ivo Antich – lektor in korektor,
Lev Detela (Dunaj) – neprevedene knjige,
Damir Globochnik – likovna priloga,
Franko Bushich (Split), Matjazh Jarc
Jolka Milich, Bogdan Novak,
Just Rugel (Moskva), Iztok Vrhovec

Narochila, prodaja

Knjigarna KONZORCIJ, Založba Mladinska
knjiga, Slovenska 29, 1000 Ljubljana

Izposoja na dom

Slovanska knjižnica, Einspielerjeva 1,
p.p. 2670, 1001 Ljubljana

Antikvarni izvodi

Antikvariat Cunjak, Gallusovo nabrežje 21,
1000 Ljubljana

Izdajo omogočajo

sodelavci v reviji

ISSN 1318–1912

Vsebina

<i>Dushan Marolt</i>	Dozhivetja naseljenosti	4
<i>Karel Turner</i>	Napletanja	7
<i>Iztok Vrhovec</i>	Minevanja	13
<i>Sonja Votolen</i>	Blizhine odkrhnjenosti	18
<i>Mihael Lajlar</i>	Pogovori	22
<i>Matej Krajnc</i>	Rohnecha zhetev	25
<i>Adam Shuligoj</i>	Shest miniaturn	30
<i>Franko Bushich</i>	Ker sem zhrec	33
<i>Mario Benedetti</i>	Chloveshka slava	35
<i>Rajko Shushtarshich</i>	Glas vpijocheha v pushchavi /gnostichni evangelij/	48
<i>Iztok Vrhovec</i>	Mrtvi in zhivi	59
<i>Bogdan Novak</i>	Ruski ovratnik	62
<i>Lev Detela</i>	Tri zvezde, XVI	66
<i>Damir Globochnik</i>	Shtefka in Mario Petrich	85
<i>Shtefka Petrich</i>		
<i>Mario Petrich</i>	Likovna dela /reprodukcije slik/	88
<i>Damir Globochnik</i>	Satirichni list Petelinchek	97
<i>Ivo Antich</i>	Pionir stripa in »pogumna trojka« /A. Mavec/	102
<i>Aco Mavec</i>	Prigode Davida Balfourja /iz stripa/	103
<i>Ivo Antich</i>	Janez & Jovan/strip – karikatura/	104
<i>Milan Fridauer – Fredi</i>	Aforizmi	105
<i>Ivo Antich</i>	Epigramizmi: Anti(ch)kronika	106
<i>Ivo Antich</i>	Popare	110
<i>Ivo Antich</i>	Mnozhichnomedijske belezhke	113

Chlovekov razvoj

<i>Andrej Lenarchich</i>	Slovenci – žrtve nacifashističnega ekspanzionizma sosedov	129
--------------------------	---	-----

Za zgodovinski spomin

<i>Lucijan Vuga</i>	Divje babe, III	142
<i>Jolka Milich</i>	Literarni pomisleki / Ob simpoziju o istrskem shovinistu Gambiniju v Kopru/	146

Iz zgodovinskega spomina

<i>Lucijan Vuga</i>	Veneti v Troji, I	150
<i>Branko J. Hribovšek</i>	O imenu Slovani, I	162

Neprevedene knjige

<i>Lev Detela</i>	Uchne ure ljubezni /Bontempelli/	178
-------------------	----------------------------------	-----

Chitalnica

<i>Ivo Antich</i>	(Samo)prevare ali drama zorenja / Vrhovec/	180
<i>Ivo Antich</i>	Chudezhno rojstvo prevoda / Kocbek – Milich/	185
<i>Lev Detela</i>	Subtilno izraženi razpoloženjski občutki / Kokot/	187
<i>Lev Detela</i>	Dunajski aprilski kulturni dogodki	190

Vprashalnica

<i>Matjazh Jarc</i>	Drzhavni Umetnik?	192
<i>Bogdan Novak</i>	Je nestrpnost bistvena znachilnost slovenskega znachaja?	196
<i>Jolka Milich</i>	O prevajanju in poeziji, VI	199

Dokumenti, prichevanja

Dokument 1

<i>Rajko Shushtarshich</i>	Odprto pismo Vasku Simonitiju, MzK, XI / Kaj se dogaja? – chetrto nadaljevanje/	202
----------------------------	---	-----

Dokument 2

<i>Ivo Antich</i>	Pritozhba na Vishje delovno in socialno sodishche v Ljubljani	205
-------------------	---	-----

Dushan Marolt

DOZHIVETJA NASELJENOSTI

NA DAN

na dan, ko sem našel življenje,
so se premestili planeti.

v srzhi m ladostnih okončin
me je ganil skom ig.

dhutim vibracije, skozi kozho rozh,
ki zasajene v mojem skeletu,
prinashajo pristno resnico.

vsako oko je barvno.

nisem navaden v svojem labirintu –
streha energij mi vrzhe v objem
zvezdo,

v podobi zhenske.

POGOVARJAM

pogovarjam se s seboj,

pogovarjam se s tabo.

podozhiviva svet, ustvarjen za naju!

dvorana predstav se rushi.
poglej!
opeka pada v letu,
ustavi se v naročju blazin.

premlada sva, da bi mičila.
ni potrebno, da mi neva.

zazhiviva, kot hocheva –

pogovarjajva se še naprej.

PESHACHIM

peshachim na mestu mesta.
različnost epruvet, v vseh dimenzijah.
velike, okrushene, prelomljene.
nekaterih sploh ni.
ostale so sledi vihnishkih debat.
nekdaj zelen zvon,
zdaj v gnilem robcu hrani nohte
in odsluzheni perilo.
to bi lahko bila hvalnica –
prepozno je za trkanje na steklo,
pozabiti je treba.
ljubim te in roko položim nate.

NJEN

njen darezhljiv objem –
nezhen oklep,
ki mi da vedeti,
da pojem blizhine ni le zračna beseda,
ki bi odplavala s prvim vetrom,
ob jutru mrzlega napeva.

ZALJUBLJENCA

naseliva se v trenutek tishine.

objeta z orhidejami neke zime,
pozhirava hlape nochi.

ko naju zazebe,
se spet zazhgeva.

najina svetloba je ochesni lesk,
ki ga oddajava,
ko nama zmanjka barv.

ORANZHNA

oranzhna je zashchitnica tvojega platna
in iluzije s te strani so resnicne.
izumljam povechavo,
da zachutim povrshino ljubezni.
chvrsto telo blage rose
reshuje podobe dovrshene romantike.

VESOLJE RUMENEGA

ob ponovnem rojstvu
se bova nauchila nabirati sonchnice.

skozi globoke vdihe lesa
bova zaspala na stolu

in postala absolut.

PRIPADNOST

kri ponujam ob razdajanju tebi.
intravenozno te rad občutim
in barvam lepoto.

kot kipa adrenalina in razprav
loviva najin beg.

she v sanjah slishim globoke vzdihe
svojega hotenja zhil.

slecheda v vechnosti, tlakujeva zgodbo.

ODHOD

nekoč, skoraj zagotovo,
naju bo sonce povedlo s sabo
in prezharchilo v blagi pish vetra.
nekje v prizmi bova lezhala,
se spominjala plishastega zajca,
z naročjem polnim pomaranch,
in v vodnjaku shtela kroge na vodi,
ki jih bodo oblikovale race.

NAPLETANJA

KOBILICE

Dogoreli smo
v plamenici bratstva
in se razshli z nozhi
razmejeni z bodecho zhico
in minskimi polji
bil je vlak
v sopihanju sinjega kita
in galeb
s kljunom ujede
ki je krmaril
nashe misli in srecho
in namerno zatiskanje oči
pred zublji
ki so tleli
v besedah izbranih
Zenica v zenici
in grdi - *shvaba* -
v strahovladi enoumja
zdaj smo zajezili pogled
vrtichkarji chasa
poneumljena jata gosi
na zhivalski farmi
neshtetih možnosti
ki je jecha
in zobamo hibridne sanje
zlatouste svobode
ki je ujetnishtvo
dobrikajoch se
velikemu bratu multinacionalk
izkorishchani v izkorishchanju
razchlovecheni v razchlovechanju

kot ceneno blago
na polici stvarstva
kot globalizatorji egoizma
in tlom odnashamo prst
in besedam pomen
in zraku sapo

OBLIKA

Poznam te
po številu chrk
ki so jih
položili vame
in silijo
na jezik
kot besede

poznam
kot struno
ki izvabi zvok
iz trde teme
kot veter
ki bolest ga zhene
vrtet kolesa mlinov

poznam te
po številu rok
ki so se
nagnetle v meni
in tipljejo
v globini
s prsti
da lahko objemam
svet okoli tebe

poznam
mogoče bolj
kot bom spoznal
kdaj sebe

NAPLETANJE

Kje
s kom ugasha
in ujchka pletilko
z okornimi prsti
kakshno nedeljo
s samoto
v naročju

dve levo
dve desno
imeti in biti

dve levo
tri desno
s počasnimi gibi

dve levo
dve desno
v objemu tishine

dve levo
tri desno
da traja ko mine
in diha pochasi
sam s spomini
v tihoti trenutka
obraz v chrnini

TISTA Z VISHAVJA

Naj kar vzame
slike ne odrezhe
dobro vem
kako minevajo dnevi
v objemu nochi
na navidezni polovici
v odsevu shipe
v smeri urnega kazalca
in pasjega lajezha
ko zaklichem labodu
tam v ribniku:

tvoja vesla so stara
in kljun ti cheljusti plochnik
naj kar vzame,
hisham njihove vegaste strehe
soncu rumeno oko
zapushchenemu parku klopi
ki bozhajo lica ljubimcem
naj kar vzame
tista z vishavja
Tebe ne odrezhe

TRPNOST

Tedaj najine oči
postanejo eno
pred razcvetelimi grmi
strme negibno
in tozhijo vase
v vrocho tezho
zamrle strasti
hladne navzven
in kipeche navznoter

tedaj najine ustnice
postanejo eno

priprtih vek
prisluhneva upu
in chakava nase
v ugaslem uporu
zapushchenosti
premrta navzven
in zharecha navznoter

tedaj najino telo
postane eno

hladen nemir
ohlaja vrochino

bil je trenutek
chemu ta minljivost?

VEST

Kako lahko rechesh
da ne stojim za svojo pesmijo
in da prepisujem od drugih
ko pa so drugi pisali vame
ob krstu s prvo chrko imena
ob smrti z zadnjo chrko priimka
kako lahko trdish
da sem slishal preslishano
da je nevidnost navidezna
v otrplem prostoru duha
v ponavljanju ponavljanja

in da sem izpis brez tehtanja
listek s prazno vsebino
prilepljen na vrata večnosti
kako lahko rechesh v nedorečenosti
v tezhi breztozhja
prashnim delcem novica
iznad videnja
srcu zhe videno?

ZATON

Morda modra
skoraj posinjela
v olivni barvi
starega shinjela
koraka misel
strumno na paradi
v pozdrav
v slovo
pomladi
morda chrna
v slutnje potemnjena
morda bela
v sanje zasnezhena
koraka misel
skrita v podkapi
da v večnosti

smo le vojshchaki
in dihamo
vsi v isti sapi

morda siva
davno osivela
koraka misel
brzhchas brez pomena
v brezbarvne chrke
danega imena

ZNOVA

Bogatejšhi za novo izkušnjo
in staro pijanost
revnejshi za spoznanja
pognojena z občutki
da noch ne shteje zvezd
in da so zapiski v dnevnik
med pulzarji in kvazarji
izpisani do podrobnosti
z dementno natanchnostjo pozabljanja

ostajam pri poeziji svetega Martina
in gosjih peresih
arheolog prihodnosti
ujetnik preteklosti
in nakljuchja niso izjeme
osem in deset je ura
chas za cigareto
in izprashevanja izprashenega
v sholi vrtnarjenja

v korito besed spet mesham
jabolka in hrushke
naravnost iz srca
brez razmishljanja
kot zhe tolikokrat samemu sebi
v chasu ki je odvech
in v chrkah ki so obstale v zraku

hvala za Besedo

MINEVANJA

DECHEK IN DEKLICA

Zhivela je deklica,
ki vse svoje dni
stopala je po stezah samotnih,
in nikogar razen dreves
in ptichev in zvezd na nebu ni poznala;
potem pa nekoch
je srečala dečka,
in mislila je,
da je fantich njen brat.

Pozdravljen deček, moj brat!
zaklicala veselo je deklica.

Fantich jo gledal je, a rekel ni nič.

Pozdravljen deček, moj brat!
she glasneje zaklicala je deklica.
Dolgo sem te čakala, dolgo jokala,
ker bila tako strahno sem sama;
zdaj sem vesela in srečna,
ker končno našla sem brata,
ki sem si ga vedno tako srčno želela.

Jaz nisem tvoj brat,
zdaj deček je tiho dejal,
jaz sem ...
jaz ne vem, ne kdo sem ne kaj,
jaz ne vem, ne kam grem ne zakaj in ne pochemu,
deček je tiho dejal.

Moj brat si, moj brat!
klicala je deklica,
kaj bi drugega bil!
Dve roki imash
in glavo imash in prste in usta ...
in v prsih ti bije srce!
Kaj bi drugega bil?

*Jaz nisem tvoj brat, deklica,
she tishe je fantich dejal,
jaz nisem nikogarshnji brat.
Da – imam roki kot ti, in glavo in prste in usta ...
a v meni ne bije srce, deklica;
da v meni teche kri,
to se le tako zdi...
a v meni ni ne krvi ne srca, deklica,
rekel she tishe je dechek.*

*Ne govori takih besed, ljubi moj brat,
vsa v solzah dejala je deklica.
To so strashne besede,
to so besede obupa in zmede,
ne govori takih besed, ljubi moj brat.*

*Ne klichi za brata me
vech nikdár in nikoli, deklica,
zdaj rekel odlochno je fant.
Za hip le sta se krizhala najina pota,
zdaj ostala zopet bosh sama,
kajti jaz moram drugam.*

Deklica je zajokala,
se skljudhila v grbo
in negibno obstala.

Fant za trenutek she
je tiho postal,
potem se od deklice obrnil je stran,
in vse, kar she ostalo za njim je,
bila je kosti glodajocha, ledena zmrzal.

Deklica je od zhalosti strashne,
od grozeche samote
okamenela.

Zdaj vchasih na skalo samotno
usede se utrujen ptich;
zazre se naokoli,
pokljunchka po mahu,
in potem odleti;
kaj drugega pa ne zgodi se
nikdár in nikoli vech
nich.

ZAPRI OCHI

Zapri oči,
dete maló,
zapri oči,
sanjaj o beli cesti,
ki je vech ni,
zapri oči –
Zapri oči,
nihche vech ne hodi po njej –
to kar si bil,
zdaj nisi vech ti –

Okamenela je nekdanja resnica,
odreveneli so ostanki njenih
sanj –
vem – strashecha je ta resnica,
da te je z vsakim dihom
manj in manj
in manj in manj –

Zapri oči, dete sladkó,
zapri oči,
sanjaj o široki,
beli cesti,
taki,
ki je she ni –

Naj ne zaustavi te drget
slabosti,
ki krichi,
da prav je,
da je ni –

Zapri oči, zapri oči,
dete chloveshko –
sezi v roko svoje
chloveshke
dlani,
ne hlapchuj bichu
zasuzhnjujochih
chudi –

Zapri,
 zapri oči,
 dete junashko –

Ustvari svet,
 ki ga ne bodo uzrle

moreche oči –

ZASPI

Zaspi, zaspi,
naj ponikne tvoj chrni drget –

Zaspi, zaspi,
naj vznikne novi
shepet –

Posadi beli brest,
naj iz njega vznikne nov
poganjek tvojih
sanj –

Naj vklje kot jutranja rosa,
gola in bosa –

Zaspi, zaspi,

zaspi.

MINEVANJA

Roka,
 ki je nekoč
plesala
 po zvedavih
 licih
njegovega
 obraza,
 minila je.

Minile so
 ochi,
ki so takrat ga
 ljubovale
z upanjem
 in vero.

Minile
 kaplje so
 dezhevne,
ki bozhale so
 njeno
 in njegovo
 lice,
ko diroma sta
 jezdila
po skrivnih
 izbah
 svojih
 src.

Le spomin
 ostaja –

Dokler tudi ta
 ne bo preshel.

Potem
 kolesje
 se obrne
 znova.

Drug smeh
 in druga
 verovanja –

Ostaja le nenehni
 shum drdranja

teh
 nenasitnih
 valptovih kolesij
 minevanja.

Sonja Votolen

BLIZHINE ODKRHNJENOSTI

Hochem vedeti kaj te zabolí
Ko zaprem vrata za seboj
Hochem vedeti zakaj je čas prekratek
Ko te prvi hip zachutim
In zakaj si bil danes kot polmrak
Ko sem brezbarvno dejala ne vem kdaj bom imela čas

Chutim vročino zraka med nama
Ob počasnem rečnem ovinku poslušam
tvojo prošnjo
naj ti brisem sol s trepalnic
naj neham imeti roko ves čas na kljuki tvojih vrat
naj požrem vročino zraka med nama
na vseh naslednjih rečnih ovinkih
Ampak jaz ne znam drugache
Umaknem se preden se iz sopare ves približash

Ko narava rojeva jutro
Ko sonce rezhe popkovino noči
Ko ptice zapojejo prvi chiv
Ko meglice odgrinjajo zacharanost noči

Se me dotakne pomisel da bo
Z rojstvom jutra umrl najin
Neshteti dotik

V snežnem zmetu se vroči
Strah z lica smeje
V snežni zmet sem se raje zabubila
In sem iz njega krizhemkrazh zamezhikala
Sončni zahod je bil leden

Odlomil si se od mene
Pred vrati sedim na pragu tehtam
V dlaneh zibljem najine besede
Ki so bile skrhane zhe ob spochetju
Na pragu sem s seboj v naročju
Odkrhnjena zlomljenost neblizhin

Pod kapuco skrivam brazde
Nanosil jih je chas bezhanja iz
Tvojih pushchav kjer nisem bila le
Ena beduinska popotnica
Na lesenih kolesih me je premetavalo
Kljub mehkemu oranzhnemu pesku

Samo she s pajchevinasto nitko
Sem vstran od tebe
Samo she rahla gluhota ne
Slishi tvojega ovitega sopenja
Samo she ena zora mora biti
Da ne bom omotichna padala
V temne rjuhe brez tebe
Samo she enkrat okno zaprem do
Jutra Potlej si bom priznala
Da sem zadeta s tvojo svetlobo

Imam tvoj glas v sebi in
tvoj dih mi lase grebe
Imam tvoje roke tik ob sebi
Zavetrje telesa vkopanega
kot zaspala senca nad menoj
Imam she smeh ki se ni
odkotalil iz mojih ushes
Potresash me kot beg zveri

Gledala sem tvoj hrbet ko si se
vzpenjal na hrib Bil bi oltar
za moje sushne molitve In bil bi deblo
ki bi ga roke trepetaje za vselej ovile
Bil bi hisha za moje razpadle dni
ki so bili in she bodo ko bo tvoj
hrbet zatonil kot svetleche
sonce in bo prishla she ena ena ena noch
Splaknem si obraz z mrzlo vodo

Rahel dezh preteklega dne mi dishi
po tebi Lubje in listje in prst in trava
pravi da zhivish v mojih oceanih ko
rastocha luna zaobli griche kjer hodish
In mislish name, vem

Brezhasen je bil chas na licu ki so
ga lepszale kapilare gubic ko si se
smehljaj in hkrati resno hodil v
mojo dusho ne da bi vedela da sem
zhe zasekana Zachudeno sem se
ozirala vate ki si bil poln sochutja
Ker sem bila ukanjena brez ukane

Poznam tvoje srce globoko in obsezhno
in prosila ga bom naj se napolni s solzami
da bi mi bilo odpushcheno ker sem del tebe
Zajela te bom v dlani in pustila da
lezheva skupaj na hrbet Chez chas me bosh
odnesel v kocho Poznam tvoje srce

Kakshne barve je veter
Mi reci
In kje je konec mojih vej
In kam je shel ogenj

Ko je dogorel
Pa zakaj se ne morem dotakniti
Tvojih misli
Mi reci

Hodim od chloveka do chloveka po
Kakshno dushno besedo Za zares dushno in
Ne hladno stekleno ponaretost kmaluodkritost
Ki se zakotali vame s strtimi koshchki
Da zarinjeni v moje odprto meso tam ostanejo she
Dolgo predolgo Hodim od chloveka do chloveka po
Kakshno brezmashejnasto gesto Kot nezaveden
Iz dushe pobegem dotik Spontan beg roke k moji roki
Vmes pa tishina ki ji je verjeti
In nich vech Ker to je vse

Naj ti prishepnem
Vchasih si izberem zhalost
Da grem v majcen klobchich
In sem she bolj sama v sebi
In lahko notri glasno hlipam
In che te tedaj v mislih sreham
Te ne poslusham Ker sem tisti
Hip majhna in mochna in
Ker ne bi rada zapustila tistega trenutka

Bila sem s klobukom ko
Sem te zaznala Kaj
Gledash ta moj klobuk sem bila
Ochitajocha Resno si zdeklamiral
To je ljubezen na prvi klobuk
Bolj sebi kot meni si to rekel
Zhe dolgo se nisem tako smejala
Zhe dolgo nisem videla tako
Zmedenega zagleda

Mihael Lajlar

POGOVORI

POGOVORI

Usta so zlizana,
od sape in vina
je svetloba prostrana,
postarana
zima
me znova spreminja.
Nebo je vse tishje
in tezhko, ko skupaj
vedriva pod kozho,
ki diha,
in ptice
praznujejo
temno selitev.
Beseda med nama
je vchera in danes
pochasna, globoka in sinja,
spet jutri slovesna,
skrivnostna kot skrinja.

LE MIDVA SI DELIVA ISTI JEZIK

Zdaj svet zgodaj sleche
svetlobo;
obesi jo, sushi in greje
na drugem koncu
chasa.

Pod oknom otrdijo
veje in koraki in vlaki
so zhe ogrevani, postaje spet ledene
ob vecherih, ko zamujajo
otroci v postelje in so odrasli

zhe nekoliko pijani in filmi
spet krajshi in družinski, pesmi
tihe in skesane, ko se prizhigajo
kamini, dolgo dogorevajo,
končno dogorijo
in je spet vse tiho.

Takrat se najin jezik
raztelesi na urejeno zmedo
dotikov, ki jih podarjava
drug drugemu
in nikomur
drugemu.

CHELO

se lushchi
v plasteh,
sledih mrežh,
ki so jih stkala
bezhna usta in jih danes
ne znam več imenovati
s pravo barvo.

MESTO

se ponoči
zaklene;
do jutra, ko se ponuja
korakom,
da ga odprejo,
umazhejo in odvrzhejo
na rob
istega dne
in drugachnega večera.
Nocoj je spet zaklenjeno
in v njem preveč prostora.

LAVA

Tishina brishe
posteljo in stol,
zavese,
okno,
stene,
strop in sobo –
vrtinchi se chista;
kakor val in mreža,
ki jo razpenjava
od rok do rok
v neslišno razdejanje,
ki ni ne padanje
podob ne sanjsko tkanje,
le na kozhi prebujen
ugriz,
obsojen na skeleche,
sladko vrchanje.

VSAK DAN SE OBNAVLJAVA

Radio se ohladi
in skuhava večerjo,
ki jo jeva prepočasi
in pojeva
hladno.

Ogreta postelja
se zjutraj izmuchena
ohlaja,
medtem skuhava vročo
kavo,
ki jo hladiva
na oknu in pijeja,

zunaj segrejeva
avto,
da se odpeljeva
in nekje komaj parkirava.

Blizhina
se shladi neslišna,
s slovesom,
do večera,
ko se spet obnoviva.

Matej Krajnc

ROHNECHA ZHETEV

*Nad Starim gradom si podajajo oblake
izvidnice mraka
in stolp molchi, v daljave gleda –
morda Veroniko chaka.
In skoz nizko travo nekaj v smeri
zahodnega obzidja bezhi;
morda je duh kakshnega grofa,
kdo vedel bi!*

*Savinja pod gradom se odeva v chrnino
blizhnje nochi
in kot bi sama s seboj govorila,
polglasno shumi.
Kdo ve, kaj skriva, kaj vse se v njenih
shirokih globinah koti,
morda je vecher vanjo umaknjen,
kdo vedel bi.*

*Na Nabrezhju na klopi za I. gimnazijo
senca sedi.
Tu pa tam kamen vrzhe v Savinjo
in chudno mezhika z ochmi.
Naenkrat se she ena senca pojavi,
a takoj nato izgubi,
morda kdo stare rachune plachuje –
kdo vedel bi.*

*Vstanem in se odpravim skoz temo
po Nabrezhju naprej.
In slep sem od tezhe dolgih spominov
in zdavnaj zachrtanih mej.
Nemirno pobožham Splavarjevo nogo
in chas se spet zavrti –
se je vse to res kdaj zgodilo,
kdo vedel bi!*

*Nad Starim gradom se dviga jutro
in vstaja dan.
Zbudim se v postelji, moker in
samemu sebi neznan.
Okrog sebe pogledam, a vidim le znane
obrise namizne luchi,
nekaj shumi v meni, morda Savinja –
kdo vedel bi.*

SEDMINA, 1983

Spominjam se dolge mize v dnevni sobi
in mnogih lic, ki niso nikdar vech prishla
povprashat mamó in mene, ali kaj potrebujeva
mordá ...

Spominjam se dolge mize v dnevni sobi,
chrnih oblek in raznih objokanih oči,
ki so na krozhnike nalagale sir, kruh in te stvari ...

Spominjam se dolge mize v dnevni sobi
in pokroviteljskih nasmeshkov sestrichen in bratrancev
in pleshastih lobanj sorodnikov in znancev ...

Spominjam se dolge mize v dnevni sobi
in maminega tezhkega zabuhlega pogleda
in vseh korakov, ki so shli ... za vedno shli, seveda ...

Spominjam se dolge mize v dnevni sobi
in junijskega popoldneva, ko so se avtomobili
pogrebcev kot ochetov glas v nedeljski mrak izgubili ...

MIKLAVSHKA CERKEV, marec 1983

Sédiva, tati, na klopco pred cerkev,
popoldne je ravnokar vstalo.
Doma se gotovo zhe spet vsi jezijo,
kam naju je tokrat pregnalo.
Sédiva, tati ... Zdaj she ne vem,
da te bom kmalu izgubil.
Naj te pogledam, da vedno bom vedel,
kak bil si, ko bil si she zhiv.

Sédiva, tati, semle pred cerkev,
pot gor je bila precej strma.
No, pa povej, zakaj si peljal me
tam, mimo tistega grma?
Je to mar zato, ker v sebi zhe slutish,
da zadnjih postopava tod?
A ni to chudno: popoldne je mlado,
a tema zhe leze na pot?

Sédiva, tati, semle pred cerkev,
daj roko mi, kakor ti znash,
in reci, da to, da ostal bom brez tebe,
je grda, napihnjena lazh.
Saj zdaj she ne vem, da bom moral prav kmalu
sam v mestu tu spodaj zhivet
in da do takrat, ko spet bom tod hodil,
minilo veliko bo let.

*Sédiva, tati, na klopcu pred cerkev,
popoldne je ravnokar vstalo.
Doma se gotovo zhe spet vsi jezijo,
kam naju je tokrat pregnalo.
Sédiva, tati ... Zdaj she ne vem,
da te bom kmalu izgubil.
Naj te pogledam, da vedno bom vedel,
kak bil si, ko bil si she zhiv.*

TOLSTI VRH, maj 1983

Drzhal si me, da ne bi padel.
A mi je spodrsnilo. In bi zgrmel.
Cel teden pred teboj bi me zagrebli,
che bi ne pohitel in me prijel.
Drzhal si me, da ne bi padel.
A mi je spodrsnilo. In bi zgrmel.

Hranim she dva utrinka od takrat.
Fotografiji, ki sva ju na vrhu naredila.
V mojih ocheh je strah. V tvojih ljubezen.
V mojih ocheh je groza. V tvojih sila.
Hranim she dva utrinka od takrat.
Fotografiji, ki sva ju na vrhu naredila.

Lahko bi bil odshel she pred teboj.
 Pa nisem. Ti si shel, jaz pa ostal.
 Ostal sem, da bi dvajset let pozneje
 lahko v spomin nekaj vrstic skracal.
 Lahko bi bil odshel she pred teboj.
 Pa nisem. Ti si shel, jaz pa ostal.

Drzhal si me, da ne bi padel.
 A mi je spodrsnilo. In bi zgrmel.
 In mama bi najprej izgubila mene,
 potem pa tebe. Svet bi ponorel.
 Drzhal si me, da ne bi padel.
 A mi je spodrsnilo. In bi zgrmel.

DA BOSH POTRKAL, junij 2003

She vedno se mi zdi, da bosh potrkal,
 da bosh prishel in rekel: *spet doma*.
 Da bosh povedal, da prishel si z gore
 in dvajset let drugje miril duhá.
 Da bosh prishel in si izmislil zgodbo
 in z mamó ti bova verjela vse:
 ni vazhno, kje si dvajset let pohajal –
 vedno sem rad poslushal pravljice.

Glavno, da tu je zopet tvoj nahrbtnik,
 da vidim spet to piko sred nosu,
 da gozdarje bosh dal pochít v garazho,
 naj zgnijejo v omari kje na dnu!
 Glavno, da me bosh spet zvecher pozdravil,
 morda, kot vchasih, malce posedel,
 in ko bosh videl, da me spanec daje,
 chisto potího nekam v mrak zapel:

Aba heidschi bumbeidschi bum bum
Aba heidschi bumbeidschi bum bum

She vedno se mi *zdi*, da bosh potrkal,
 a zdaj zhe dolgo *vem*, da te ne bo.
 Zjutraj si shel in v zgodnjem popoldnevu
 pred dvajsetimi leti vzel slovo.

Vedno prishel si skozi garazhna vrata
in z nôgami pocepel po tleh.
Ko danes jaz garazhna vrata odklepam,
vidim pri mami staro upanje v očeh.

NAGOVOR MOJIM

*Kmalu boste vsi shli; in vam, po vrsti,
bom nosil svečice pred spomenik.
Opazoval bom vdelana imena
in končno padel na zhe znani trik.*

*Objekoval vas bom pred kupom zemlje
in kamnom, pod katerim bo pepel,
in se preprichal, da sem na obisku,
in she mogoče vrtnice oplel.*

*Prihajal bom pogosto, vas pozdravljal:
hej, ata, tati, mama, teta, stric ...
Shepetajoch vam bom povedal vse novice,
che bo seveda vmes sploh kaj novic.*

*In vsako leto bom dajál za mashe
in si denarnico natlachil s fotkami
in z njimi govoril ob temnih dnevih,
ko sam bom in sovrazhen do ljudi.*

*Kmalu boste vsi shli; z bratrancem bova
imela dneve: v torek on, jaz v sredo.
Obletnice pa bova pretopila,
ker to pach znava, v vezano besedo.*

*Kmalu boste vsi shli; nekoch nestrpen
in odklonilen do pokopalishch,
bom sam vsak teden taval med grobovi
in se spotikal skozi jutranji blichch.*

*Objekoval vas bom pred kupom zemlje,
kjer vas ne bo; a bom vseeno stal
in s topo bolechino se spominjal
in vzdrzhevanje groba placheval.*

Adam Shuligoj

SHEST MINIATUR

Mrk

Legam
mrzel
in bolan
v mrak
v vecher
v noch
zastrt
brez zvezd
in sanj

v orehovi lupini
plamen
kot da
dogoreva
nepredushno
izoliran
v zvok
brez krika
in brez
odmeva

in v zraku
v zraku kakor
chrn lug
razdrtega
telesa
v njem
razprta
votla sled
Nichesa.

Oktober, 2005

Manifest

Pesem je ritem.
Pesem je tok
magnetizma besed.

Misel obtezhena
s chrno simetrijo
v belo sled.

Nezavedno,
ki uglasla Noch
v Dan.

Neubesedljivo
ubesedeno ...
Dlan.

December, 2005

Chas

Chas
ni rabelj.
Chas je samo
beg prostora
v vse smeri.
Ker Chas,
nikogar ne preganja,
ampak ga
lovimo mi.
A če bi
za hip obstali,
se umirili,
bi nas Chas
pochakal sam:
kot neznatno
spreminjajoč se
prostor –
nich vech,
nich manj.

Januar, 2006

Ideal

Drobci sonca tavajo po sobi.
Na polici okna sije
oranzhen, pikchast sneg.
Budijo se pochasi
v mehke kaplje spanja zavarjena
vneta pregrinjala vek.

Mozhgani so prizhgani
plinski kandelabri;
v plámenu koruznih storzhev – bolechina,
zalizana v globoke,
rdeche rjuhe vonjev
ukrajink in terpentina ...

Razpadel na prafaktorje telesa,
lezhim v vlakninah
posrebrenih ogledal;
na dnu belochnice, v kotichku zrkla,
kakor črna pika
prestreljeni ideal.

Januar, 2006

Svit

Sipka se v razpoke med dlanmi
pretaka težha suhih las;
v lezhajih, kakor kotalech spomin:
neodpisan chas.

Njegova senčna žila še naprej utripa
v jutranjem brezsnu:
kot sedemprstno topotanje
po duševnem dnu.

In za zaveso mraka – rdeča silhueta svita
plava po očesu kot lokvánj
in Feniks vstaja iz pepela
nemogočih sanj.

Marec, 2006

Tvoj objem, tvoj poljub ...

Tvoj objem
iz cvetnega prahu!
iz zlatih vej!
in kroshenj!

Tvoj poljub!
iz mokrih vlaken!
ust
in svile!

She danes
ju vidim,
kako se sprehajata
z drugim.

August, 2006

Franko Bushich

KER SEM ZHREC

PODZAVESTNA

zmeraj je bilo dramatično
polezhavanje na zmechkani posteljnini
s strdki krvi v nosu
in nekogarshnjo prezhagano roko
v zobeh
zmeraj si zhvechil kosti prednikov

skoz okno poglej kamilico
pravkar vzniklo
vdihni vonj pomiritve in konchaj
konchaj primitivne obrede
konchaj naracijo z negacijo
reci ne nagonu

zmeraj si zhelel biti teletabis
tinki-vinki
ali kdo drug
kdor koli
ki se mu sonce-dojenček nenehno smehlja
v zadoshčenje njegovi
notranji infantilnosti

zmeraj si zhelel biti brezbrizhen
biti brez obveznosti
biti svoboden

konchaj primitivne obrede
reci ne nagonu

Split, 18. 11. 2006

NAMEN

zajokal sem v pushchavi
in s solzami namochil
zaplojeno seme

skrivaj sem se nasmehnil svojemu namenu

oploditi nekaj izgubljenega?
mar je v tem vse?

Split, 18. 11. 2006

ANTONIJI

Nocoj me je spet objela
vila – deklica.

Drobne ročice
so mi stisnile kosti,
shle skozi
in obtichale v mozgu.

A v mozgu
je od nekdaj tudi bila
deklica – vila.

Split, nov. 2006

KER SEM ZHREC

hram pochasi

vzpon sem dosegel
a zhelja po smrti
ne mine

ochi prevarantov
vse bolj rdeče
ne nehajo strmeti vame

ali je to zato ker sem zhrec
pa me ob njihovih praznikih
duhovi razpetega boga
vznemirjajo

koga le sem onechastil
da me prekletstvo
zmrznjenega meseca
zasleduje

Split, 26. 12. 2006

Iz hrvashchine prevedel Ivo Antich

Mario Benedetti

CHLOVESHKA SLAVA

*

*Zapustijo chas in jih gledamo, kako spijo,
trohnijo in nebo in zemlja jih razkrajata.*

Nismo verjeli, da bo tako:
vsaka stvar in njeno mesto,
pleshavost na lobanjah, hujshanje, obolenje,
zazhiva vedno eno mesto.

Nikakor ne to razpadanje, in pustiti bridkost
na vsaki stvari, ki smo jo gledali, se je dotaknili.

Tukaj trajajo knjige.
Tu imam pogled, ki ljubi katerikoli obraz,
trave, morja in mesta.
Samo tu sem, v nakazanem chasu, da se zgubim.

OB NEDELJAH

Grushch, soseski v vednost, da je hisha lepa.
Moshki in dekle, sklonjena nad koruznimi storzhi.
Mi smo stopili z ochetom
med dvema pogozdenima poboehjema
z nizko pokosheno travo, da smo gojili cvetje.

Gozd. Drevje. Koruzno listje.
Poberi vse malo po malem
v gube krila,
listi, ki bi lahko bili obleke.
Resnichno, che bi me bila pogledala,
bi ti rekel: »Lahko bi bili tvoje obleke.«

Priblizham se. Hisha je v senci, kjer se
stopnice vzpenjajo po travi, in na cheshnjah, se zdi,
tam zadaj je ponedeljek in vsi drugi dnevi.

Priblizhajo se ogromne klade, stopnice,
obrochi sodov, kot da gredo drugam.
Morda so dajali vino, kruh in sir:
hchi, ki se gleda, on sam, velika senca njegove hishe,
prav taki, kot so bili narejeni.

»Le kaj pochenjash,« mi stoje dopovedujete.
Od tam ni mogoče videti med vejami dol, da se pogovarjajo.
Drzhi se svojih oči grlo potoka.
Povzpne se visoko in se preusmeri,
polagoma se mi zazdi, da sem stopil na vrt.
Zemlja je obvisela v zraku, po cele njive,
jezerski slap med vrhovi. Morda so bili srečni.

SLOVENSKA BENECHIJA

Nadvse navzoče matere, potem ko so zhe tolikokrat umrle:
krihanje na vratih, izključno cikle, leta.
Dedje, ki obdelujejo tujo zemljo in govorijo slovensko narechje
- njive njihovega zhivljenja, trava in drevoredi njihovega zhivljenja –

Bili smo chisto majhni in morali smo nabirati praprot
za učitelja Dialma nekega avgustovskega jutra.
Praprot kot obraz, ki se ga nauchimo za vashkim zidom
nekega jutra vsi skupaj z učiteljem Dialmom.

Dol je popadalo kamenje,
struga, je povedala teta, je imela na sredi debelo skalo.
Zbezhali smo izpred oči, z vetrom v glavi.

Vsak dan sem mislil le na to, kako zdrzhati brez pogleda
- stvari izrečene od suknjichev, od chevljev, od hlach –
proti zemlji in kamnom, brez konca in kraja.

*

Zima prihaja,
ob misli, da smo jedli otrobe s krvjo iz klavnic.
Drugachni chasi, nekje v meni. »Kje so?
in kje sem jaz?« Danes je oblachen dan
in vech kot eno nebo me od vsepovsod obkrozh,
/ne da bi imelo eno samo mesto ...

Stara, dolzhno byt, stala ...
*Da, stara.**
O znachajih. Neka stara mati, da, stara ...
Moshke, ki sem jih videl in sem ponesel povsod zrak,
ki so ga razgibali med hojo.
»Imela je svoje kolo, prihajala je s kremnimi rezinami,
jedli smo testenine s konzervo. Pila je in se smejala, teta Giulia.«

* Glej opombo v lanski oktobrski shtev. SRPa (75/76 - 2006) na strani 196 v zvezi s stihoma v kurzivu, tako sta napisana tudi v italijanskem izvirniku.

*

Daljni koraki, kodrolasi otroci v ostrem zraku,
malce prezeble roke, ki se drzhe blizu, da bi se prijele. Oh zima.

V mrazu, Vannijeva cigara, bela in trda trava, igranje.

Nauchili smo se doma, kako je treba jesti.
Strehe, tiste strehe so mi pravile, da sem jaz moje oči, ne pa drugi.

V mrazu zdaj, imam malo vrochine in tukaj chisto sam...

Nekoch so prishle lucht pred spanjem in bila je stara mama.
Drva je bilo treba pripraviti za oglje in Ernesta
je morala stopiti do gostishcha in tam kupiti toskansko cigaro.

*La jarbe jenfri i claps sul ôr de strade.**

Trava med kamenjem na robu ceste.

Mala ograja iz letev.

Mi ne moremo vech sestopati tako.

Bilo bi koristno gledati od dalech, misliti, da gledamo.

Rad bi prezhivel celo popoldne v polsnu.

Bil z negibnimi oblaki kot z nekakšno belo gorsko stvarjo.

Na nekem oknu spomin na veter med listjem.

»Mi rechesh, da ne pridesh, in tako mislim,
da tudi che bosh prishla, ti ne bom rekel nich,
ampak che ne bom govoril, bosh razumela,
da te ne maram.«

Bila je ena, ki je postala katerakoli. Oh zima.

* V furlanshchini v izvirniku. Pomeni, kar je napisano v naslednjem verzu.

*

V oknih dnevi.

Razzhivi se le nekaj obrazov,
ki so prishli, ne da bi vprashali, zakaj jih potrebujem.
Kjer tudi sam zachenjam. Kjer me je konec,
je dolga luna in velika chrnina gora.

Zdela se mi je nekakšna noch s snegom danes
z drobnimi nakupi, malo denarja, tvoja mala srecha.
In tudi jaz sem videl gore, mama, ne vedno,
vendar sem videl tvoje gore.
Kamenchki se kotalijo v dolino, dovolj je, da ne krichimo.

NASELJE Z GOSTISHCHEM

Kot da bi prifrlel, mi je avtobus dal trg s procheljem.
Bilo je lepo, hlache, ki so široko padale na gojzarje,
stati med listjem tu in tam.
Jutra, ko niti ne vesh, da si v določenem kraju in v zhivljenju,
ki je zmerom tam, in ima tovarno za aluminij, polja.
Shank se premika, ko govorijo,
okna z lonchnicami, nadrobno vezene zavese.

Zunaj dvorishcha techejo pochasi, listje gre pochasi pod krave.
Nebo se obracha proti Chedadu, krozhi mila svetloba
na rochicah, ki smo jih imeli, saj je bilo zhivljenje biti zhivi tako.

*

Prihajajo pesh kot bogovi, tam stojijo.
Biti od nekoga med hishami in jaz
z roko spredaj izbrishem
pajkca na listu papirja,
nich ne pomeni, che jochem.

Mesec, bel hodnik, kako sem tekell,
in sem she vedno v vetru, ki me nosish, roka, veja
v temi, ki se premika.
Kako techem, kako se voda smeje
in ti me gledash kot nekoga, sem mar nekdo?
Techem v vzvalovani vodi, kaj je
v tej godbi, oblichja, harmonike in zhelja po hoji,
in nato veliko ihtenje, tako lep glas,
vesh, reche, pridi, vsa sem v sanjah, in ti?
Jaz, moji chevlji smeh tramovi kje?
so mrtvi tukaj? so tukaj?

SLOVENIJA *

*Elles étaient voisines dans l'abîme du temps,
la mort tournait autour de cette memoire nomade
/.../
elles déposèrent la nuit, les souvenirs et les rêves*

dans une chambre vide

Tahar Ben Jelloun, *Non identifiés*

Prishel je s koraki v travi,
to je veter, ki misli in je imel tam travnik,
in gre dol, takole, in se dvignejo v mumijo sena njegove vile.

Tule gor, Silvano Berra se spomni Franca, ki je včeraj obrezoval gabre.
 Jaz s tezhavo povem, kdo sem, ker trava, na katero naletimo,
 /ni vech nich –

Chakam na zidu, zid, na katerega bi sedel, in bi lahko gledal pred sabo
 veter, ki je bil nekoch, minule dni, ki so bili tudi zame topli dnevi.

Bolna stara mama, cheprav je bila vedno suha, bolna,
 chisto potrta zavoljo stroshkov pogreba.
 »Le kako boste zmogli,« je ponavljala mami.
 Odpeljali so jo z vozom v bolnishnico, in potem, ko je
 prishla med oni dve okni, se je ustavil.
 Nekdo, pijan, jo je zavihtel kot vrecho na ramo. Umrla je
 tako, polozhili so jo na tla, ampak je bila mrtva.
 Obležhala je tam, v svoji obleki, tisti, v kateri smo jo
 /vedno videvali.

Bila je dobra, bila je dobra zhenska.

Zjokaj se tu, naselje brez nikogar,
 oglje teles in krav,
 sezhgana oblachila, chrni obrazi,
 dim mesa in teles in vlazhnega sena.

* Naslov Slovenija je v izvirniku pisan po slovensko.

*

S soncem na velikem hishnem zidu,
 in z dvorishchem, ki se rahlo svetlika na konicah trav, jutro je.
 In bi rad imel besede, da bi spregovoril o ocheh,
 zazrtih v zajtrk, povedal, da je kruh
 bolj nekaj, kar me hrani od vseh drugih dni veselja.
 Kot je miza tedaj kozarci, ki jih nosi, steklenice in kozarci.
 Kako nismo sposobni, da ne mislimo, da si ne predstavljamo,
 in le v tem so rozhe na dvorishchu, ali grushch na primer,
 pa hishni kamni konchali v pesmih.

Stare ceste so shle naproti oblakom razkazat svoje
 travnate robove ali v presoynosti določenih dni
 do sončnih zahodov, ki jih ozhivlja najlepshi prah, najbolj barvit.

Hortenzije so cvetoča senca, vecher je naslikan vzdolz zidu.

Bomo svetel vecher, skoraj pomladanski, nad vazami disheche
 mete, glinastimi posodami in z gozdnim listjem za namechek.

*

Bil je velik sen zhiveti
in vedno resnichen, boleč in radosten.
Prihajali so zaradi nashega smeha,
zaradi jokanja ob mizi in ob delu na polju.
Prihajali so, da nas vidijo, to je presenetljivo:
oni tam je chlovek, oni so vsi ljudje.

Jasno oko je bilo igla za slamnate cekarje,
koleno, ki je teptalo travo na grafiki
z razločno narisanim otrokom nekega lepega dne,
mrtvi ochka, gladek in svetel
kot chista ploshchica, kot jabolko na pladnju.

Prishel je siromak z gozdnega obrobja in z onkraj neba,
z zgodbami revezhev, ki so posedali po klopeh,
in jaz sem ga gledal, kakshne bi lahko bile te palache
z raztrganimi zidovi hish, ki jih ni, na sebi.

*

Kaj je samota?

Vzel sem s seboj neke stare stvari, da bi gledal drevje:
zimo, redko listje na vejah, prazno klopco.

Zebe me, a je tako, kot da ne bi bil jaz.

Prinesel sem knjigo, rechem si, da sem se mislil v knjigi
kot chlovek s knjigo, naivno.
Danashnji dan se je zdel daven, zamishljen.
Zdelo se mi je, da so vsi videli park na slikah,
bozhich v pripovedkah,
grafike o tem parku kot njegovo raznolikost.

Kaj je samota?

Zhenska je razgrnila odejo na tla, da jih ne bi umazala,
zleknila se je in vzela shkarje, da bi si zabodla prsi,
kladivo, ker ni imela dovolj mochi, skrajno nespodobno.

To sem prebral na neki chasopisni strani.
Ne zamerite mi vsi.

FIGURE

1

Zgodilo se je nekega dne,
a je, kot da bi se zdaj,
ker je tudi zdaj neki dan.

2

Stoletja pomladi so tu okrog.
Mi smo tam.
Najbrzh so rekla: »Ta vecherni veter.«
Jaz sem vesel, kot nekoch.

3

Vchasih pomislim, kako se je spreminjal chas v srednjem veku
z novimi deli,
in nekaj teme vech se družhi s tisto, ki jo imam ponochi.

4

Obrishem ti kri, kolikor se le da,
moj beli zhivi otrochichek, potem so bolnishnice.

*

Neolitski napisi
so bili na moji roki.
Videli so me
nekdanji ljudje in sem jokal,
ker ni bilo mogoche.
Kar naprej sem se prikazoval
v razgibanih chrtah
med ochmi in tem, da ne vidim vech.

O NEKI JESENINOVI PESMI

Moj glas se je ustavil, kamor je shla moja pesem,
jaz pa gledam konja in moshkega,
ki ima med obrazom in rzhjo plavice.

Ni posejan, je samo razsezhen na obeh straneh,
jaz pa gledam, kar sem bral
o zemlji, ki je zdaj obubožhana.

TRUDNA MATI

Gledam, tik ob vodi, vodo.
Ko rechesh »trava«, jokam,
kot v tvojih besedah smo mi in je vse,
kar smo zacheli chisto majhni,
tu na tej zemlji, rechesh, na tej nashi zemlji.

SLIKE

Rjavina debela in nadih modre na ovratniku
drzhita skupaj vodo za pitje in umivanje, les za kurjavo
/in da dela senco.

Pride in ga opozori, da je juha topla,
da je prinesla dom na mizo.
S soncem, ki drzhi grablje na dvorishchu, klet v temi,
zachnejo jesti z otroki.

Kot shkrjanchek zleti med zobe vilic
v zmes grizhljajev, tam so lepa mesta,
vidimo griche in vsepovsod veselje.
Imamo se tako, kot smo mislili, da bi se lahko imeli.

*

Stare zhenske iz nashega bloka z dolgimi balkoni
so pomrle druga za drugo.
Ti si mi povedala, da je bilo ime Madella
tisti, ki je imela kokosh v stanovanju
in zatecheno nogo,
lice pa kot kakshna nebeshka in travnishka mati.

Ona gre s pastirji in pastiricami
pesmi, ki jih pravkar prebiram,

kot da bi se moje obličje povečalo
na tistih mestih, ki jih prehodi.
In prikazhe se shkripec na nitki,
ki jo je otrok gugal med igranjem,
da bi se postavil in bil kdove kaj.
Jaz lahko govorim o bliskih, o razbitem oblaku.
Rad bi imel veliko barv, rad bi izsanjal praznik,
o nas pa bi rad pisal le pravljice.

TRIGLAVSKI PARK

Radosti, ki jih poznamo, so se ustavile ob tej reki
z oblekami, ki smo jih odlozhili na kamenje, in
nekega daljnega dne ostanemo s turkizno vodo.

Chevlji blizu prepushchajo stopala vodi in lahnemu vetrcu
in trenutkom za nevestin pajcholan in drugo drobno cvetje.
Mi tu she vedno mislimo na zhivljenje, rahlo kot bedenje.

Most iz visechih desk gre v sliko z redkimi hishami.
Log, Log pod Mangartom: stare skrle
kot pod znotraj vrat, s prohelji,
polnimi rozh, ki jih stiskajo k sebi.

In kdove kod, po travniku, ki se shiri v planoto
pred navpichnimi grebeni, se vracha petje:
»Nekoch smo si ogledovali morje, prav globoko v sebi,
zato je njegovo mesto med gorami.« In mi gremo

z vodo, ki jo chlovek vsakich zagleda, ko nanjo pomisli,
z mislijo, da gre za tukajshnji dom in ponavljajoche se
igranje harmonike, ki se ne zdi resnichna.

GIACOMO SLIKAR

Stanovali so v sobi za otepavanje jechmena in tolchenje polenovke.
Ogenj so imeli kar na tleh.
Ona dva, Giacomo in Maria,
sta imela tudi sestro, ki je umrla med lopatami mlinskega kolesa.

On ni nikoli hodil v sholo.
Pri dvanajstih letih je odshel s tistimi od marionet,
s karavano lutkarjev. Prihajal je domov le za nekaj dni.
Nekoch je prinesel s sabo opichko, Minute.

Znal je veliko pesmi.
Imel je polne zaboje knjig in tudi *Bozhansko komedijo*.
Potem je vse zgorelo. Tudi slike.
Na stropu je naslikal ogromno oko, ki je gledalo vsepovsod.

Umival se je v mlinskem zhlebu, namazal si je roke in brado in potem
/se je pocheshal.

Nikoli ga ni zeblo.
Prizhgal si je ogenj na prostem in nanj položil piskerchek.
Zdravnik Mazzocca ga je prihajal gledat, kako je.
Nichesar se ni dotikal. Che je imel kakshen fichnik, je kupil otrokom
/melisnice

in oni so mu dali travnishko cvetje.
Ko je tekal za golobi, je eden od mojih otrok padel v mlinski
/zhleb in je umrl.

Ko je prishel, se ni mogel s tem sprijazniti.

Ko je bil majhen, so Giacomu rekli Giacomino,
takrat in she zdaj nam rechejo »tisti od Giacomina«,
»tam pri Giacominu«.

NEGIBNO ZHIVLJENJE

Govorili so zhalostne stvari, ti jih nisi slishal.
Naredili so hodnike bolj sive,
sobe bolj same, to, kar kdo vidi.
A ne bosh smel trpeti.
Karkoli bosh videl,
vsakich te bo razum veselo sprejel, na svoj nachin.
Trpele bodo ceste, reka,
vse to, kar bosh ti zhelel, da trpi. In bolj od blizu
bo nekdo zaznal korist, leto za letom,
od tistega, kar je bilo do tega novega doma.

NA VECHERJI PRI NOVI DRUZHINI

Bil je chas kot tale, z oblaki, z otroki, kot si ti,
pa vendar drugachen, kot da bi bile noge drugachne,
ne noge, ki se jih lahko odtrga in zamenja, ki jih ima tvoja igracha,
marvech z rokami in ochmi, ki so polne zhlebov.

Jaz sem dospel z zvezdami, malo po malem v dneih, ko je snezhilo.
Kako neki toliko beline, chlovek o tem lahko reche, kar hoche?,
saj ne gre za ta sneg, ni ta sneg, ki je velik za nas?

In oblaki, jaz sem jih gledal, drevesa, kako so mi bila vshech,
debla, kroshnje, ugajalo mi je, da moji starshi zhivijo
s svojimi vilicami, s krozhniki, ki so jih imeli na mizi ...

PROTI NOVI HISHI

Macesni in samo jaz. Mravlje
imajo drugachen korak. Kot trave, dihi, ki zmanjka.

Ko bi obdrzhal ta polja po dezhju,
ki se pochasi kotalijo, zrushijo na njivah kot mrtvi v vojni,

videti jih, se ponovno z njimi vzpeti. Tudi zame
ista stvar, ista vasha stvar, silovita bolechina,
kaj se dogaja? kaj me je doletelo?

Hisha v svojem trudu in ochi v krogu klopc in sanj:
revezhi, ki so videli vse to,
pravljice, chudezhi, kot raj na zemlji, ki ga ni vech.

*

Oblak brez ene same oblike.

Lastovka ponavlja videlo učiteljice v zvezku sholarchkov.

Moja mati pa mora zamenjati shkoljko in umivalnik v kopalnici
in nekaj dni premleva le te misli.

Vse to prihaja od ekonomske propagande
ali iz notranjosti njenih oči,
kjer nihče nih ne vidi, ker so v njih samo mrlički.

Vprasham jo: kaj jesh?
Ima rogljiche iz supermarketa, jogurt,
roke, usta pokojnikov.

*

Roke na jabolku, sonce z zeleno barvo,
prsti oviti z olupki.

Podarjene gajbice, ki jih Rina prinasha z dela,
tiste, ki so padle na trato, mama, kaj jesh?

In sok na ustih njene večnosti,
kjer je bil svet enkrat in zelo majhen.

Uboga chloveshka slava,
kakshne besede nam she preostajajo?

O AVTORJU

Italijanski pesnik in prevajalec Mario Benedetti se je rodil leta 1955 v Vidmu (Udine). Zhivi in dela v Milanu. Doslej je objavil pet pesniških zbirk: *I secoli della Primavera* (Stoletja Pomladi), 1992; *Unaterra che non sembra vera* (Zemlja, ki se ne zdi resnična – nagrada San Vito al Tagliamento), 1997; *Il Parco del Triglav* (Triglavski park), 1999; *Borgo con locanda* (Naselje z gostishchem), 2000, in *Umana gloria* (Chloveshka slava - nagradi Napoli in San Pellegrino Terme), 2004.

Ustanovil je revijo sodobne poezije *Scarto minimo* (Minimalni odmik), ki je izhajala od leta 1986 do 1990. Iz francoschine je prevedel izbor pesmi (*Poesie scelte*) Michela Deguyja, zbirka je izšla pri založniku Sossella v Rimu.

Sodeluje pri literarnih revijah *Almanacco dello Specchio* in *Nuovi argomenti*, ki ju izdaja znana založba Mondadori. Navzoch je v antologiji *Poeti italiani del secondo Novecento* (Italijanski pesniki druge polovice 20. stoletja), ki sta jo uredila Maurizio Cucchi in Stefano Giovanardi leta 1996 za isto milansko založbo.

Prav tako pri Mondadoriju bo izšla prihodnje leto njegova shesta pesniška zbirka *Pitture nere su carta* (Chrna slikarska dela na papirju). Prevedene pesmi so iz dvakratno nagrajene zbirke *Chloveshka slava*.

Prevod in belezhka o avtorju Jolka Milich

Rajko Shushtarshich

GLAS VPIJOCHEGA V PUSHCHAVI

(gnostichni evangelij Janeza Glasnika)

*Zgodba o Janezu Glasniku,
kot jo je videl njegov učenec,
ki ga je zapustil.*

Ob reki Jordan

Tezhko je prichati resnico o Janezu Glasniku,
a učenec, ki ga je Jezus ljubil, jo je vendarle prichal.
To se je zgodilo v Betaniji, onkraj Jordana,
reke ochishčenja, kjer je Janez krshcheval.

1.1 *V zachetku je bila beseda,
in Beseda je bila pri Bogu,
in Bog je bila Beseda.*

*V zachetku je bilo vse,
in vse je bilo v vsem,
in vse je bilo sólo Vse.
Vse je bilo v zachetku sólo v sebi.*

*V zachetku je bil Absolutum,
in ves Um je bil v njem.
In Umu je bila to beseda:
za vse in nich.
Vse in Nich je bilo v zachetku v Njem.*

*V zachetku je bil Bog,
in Bog ni bil le beseda,
ker je bila beseda she vsa v Njem.*

3 *Vse je po njej postalo,
in Nich ni brez nje postalo,
kar je postalo.*

4 *V njej je bilo zhivljenje,
in zhivljenje je bilo luch ljudem.*

5 *In luch sveti v temi,
in tema se je ni polastila.
Sedaj luch sveti v temi,
in tema se je nje polastila.
In Nich pravi: luch je zaradi teme,
in tema se je polastila luchi,
in tej temi se pravi chlovek.*

*In pravi on:
na zachetku je bil Nich,
in da je On prva beseda,
da ta je bila v zachetku,
v Nichu.*

1 *Nastopil je chlovek,
3 prishel je na prichevanje,
da pricha za Luch,
da bi verovali po njem.*

8 *On ni bil Luch,
on prishel je, da pricha za Luch.*

9 *Luch razsvetljuje vsakega chloveka;
tako je pricheval Janez;
je zhe prihajala na svet,
a svet je ni spoznal.*

10 *Svet je postal po njej,
a svet je ni spoznal,
spoznal je ni chlovek.*

11 *V svoj dom je prishel,
a svojci ga niso sprejeli vase:
v sebi ga niso spoznali.*

12 *Ti pa, ki so ga sprejeli,
so spoznali,
da oni so to, kar so iskali,
Iskra bozhanska, otroci Boga;
sprejeli so ime njegovo;*

- 13 *ti, ki se ne vidijo
rojene iz krvi in mesa,
po volji duha mochi;
ti vidijo, da so le:
utrinek bezhen,
njega iskra,
iskra Boga.*
- 14 *In Beseda je postala simbol iz mesa,
in je bivala med nami,
dokler nismo videli slave njene,
polne milosti resnice po Njem,
ki poslal ga je Oche.*
- In Bog je postal le beseda, simbol;
polnimo jo s pomeni praznine,
vseeno je, katera beseda je to,
pomen njen –
ostaja
isti.*
- In beseda je postala posoda,
posoda je prazna,
prazni smo mi;
globoko v praspominu prichevanje ostane.*
- 15 *Janez prichuje zanj, kliche, govori;
zaman.*
- 15 *Boga ni nikoli nihche videl,
edinorojeni Sin ga je oznanil,
On je v naročju milosti Njega;
ga je On videl?*
- 17 *Beseda je zopet postala polna po Njem,
polna milosti in resnice;
po Mojzesu je bila dana postava,
postala je zakon;
milost njegove ljubezni pa je postala resnichna
po Njem, po Jezusu Kristusu.*

- 16 *In od polnosti Besede njegove
smo mi vsi sprejeli
nje milost za milost,
ljubezen za ljubezen.*
- 19 *V Betanijo onkraj Jordana,
kjer je Janez krshcheval in pricheval,
so poslali Judje iz Jeruzalema duhovne in levite,
naj vprashajo ga:
Kdo si ti?*
- 20 *On: Jaz nisem Kristus.*
21 *Judje: Kaj si ti? Si prerok ti?*
On: Nisem.
Judje: Zakaj si prishel? Si prishel, da bi prerokoval?
On: Ne. Nisem zato prishel.
Judje: Kako si prishel? Si prishel, kot je Elija odshel?
On: Nisem. Nisem tako prishel.
- 22 *Rekó mu torej Judje: Povej, kdo si, kaj pravish
sam o sebi,
da damo odgovor tem, ki so nas poslali.*
- 23 *On: Jaz sem, ki sem; a vi niste.*
*Jaz sem "glas vpijochega v pushchavi:
Poravnajte pot Gospodovo" v sebi,
kakor napovedal vam je Izaija prerok.*
- 24 *Judje farizeji mu očitajo tako:*
25 *Krshchujesh, prichujesh, prerokujesh;
a nisi Kristus, ne Elija, ne prerok.*
- 26 *On: Jaz krshchujem z vodo,
moj jaz krshchuje z vodo;
sredi vas pa je ta, ki ga vi ne poznate,*
- 27 *On, ki gre za menoj,
sem jaz le senca njegova,
On krshchuje z Duhom svetim.*
- 28 *To se je zgodilo v Betaniji,
onkraj Jordana,
reke ochishchenja,
kjer je Janez pricheval sebi:
Na vprashanje njih jasno: Kdo si? nisem odgovoril.
Rekel sem: Jaz nisem Kristus, in kako se mi je mudilo,
zakaj sem moral rechi tako?*

Saj ne bi razumeli, če bi jim rekel resnico,
vendar razlog to ni, da bi jo utajil.
Saj me niso vprashali: kdo jaz nisem?
In kdo sploh tako vprashuje?
Vedel sem, kaj so hoteli vprashati,
vprashanja so oni postavljali pravilno,
pravilneje bi ne mogli.
In potem sem she rekel:
Med vami je,
sredi vas je, ki ga vi ne poznate.
Če to sem lahko rekel,
in če so to razumeli,
bi lahko povedal vso resnico,
resnica je bila poslanstvo moje.
Njega nisem utajil, a v sebi sem ga utajil,
in to ni bila resnica; resnica je vsa,
ali pa ni resnica.
Jaz krshchujem z vodo;
voda je tako mehka in chista;
ona valovi drugache kot misel,
ona ochisti za pot,
na kateri vidi duhovno oko:
svoje oko, kot oko tujca, ki ne vidi.
On pa je krstil z vodo zhivo zhivljenja,
s studencem, ki teče v večno zhivljenje;
in z ognjem,
in z zemljo,
z vetrom,
in z etrom.

30 On je bil tu dalech pred menoj,
in je oznanil pot,
in resnico,
in milost ljubezni, ki prejeli smo jo vsi po njem.
In On je oznanil:
če verujesh po Bogu v sebi,
si ga videl?
Si videl iskro njegovo v sebi?
Če verujesh po drugem,
ga je videl on?
In ti mu verujesh,
ti je tako lazhje verjeti?

*Bosh lahko kdaj videl sam?
Chemu se chudish, chlovek,
le chudezhem?
Kako lepi so chudezhi, che jih vidish v sebi,
po sebi si chudezh.
Che Boga nihche ni videl,
a vseeno verujesh, je chudezh.
Odkod tvoja vera,
che ni preprichanost tebe, preprichevanje sebe,
je nekaj vech;
je slutnja v tebi?
Kaj ni bistvo vere chudezh,
che sam verujesh sebi,
v sebi,
globoko iz sebe,
iz vednosti svoje,
vednosti praspomina?
A mishljenje je chudno,
samo po sebi je chudezh,
in umiranje vednosti je,
in zgodba je le njen okvir,
okvir senc,
simbolni prikaz nje je.
In jaz sem le senca Njega.
On je bil prej, kakor sem jaz bil,
On je bil tu, ko jaz nisem bil.*

*Tako je pricheval Janez resnico o sebi prvi dan;
in vedel je, da se bodo sestali Avatarji na gori.
Tezhko je prichati resnico Janezu,
a uchenec, ki ga je Jezus ljubil, jo je vendarle prichal.*

28 *To se je zgodilo v Betaniji, onkraj Jordana,
reke ochishčenja, kjer je Janez krshcheval.*
29 *Drugi dan je chakal Njega, in ko ga je ugledal,
da gre k njemu, je vzkliknil:*

*O, glej, Jagnje Bozhje, ki gre, da prevzame grehe
tega sveta! Prishel si, da mi odvzamesh greh moj, sveta.*

31 *Prishel si, ti, ki sem te utajil, jaz te nisem priznal.*
In rekel sem, da prihajash za menoj, da ti prihajash drugi.
*To rekel sem jaz, ki sem prishel prichevat resnico,
ochishchevati jo, jo z vodo izmiti, da se ona razodene
chista Izraelu; sem zato prishel, da bi jo zatajil?*

- 32 *In pricheval je Janez uchencema svojim:*
 “Videl sem Duha njegovega,
 da prihaja, ko golob z neba,
33 *a jaz ga nisem poznal,*
 nisem ga hotel poznati.
 On pa, ki je mene poslal,
 mi rekel je:
 To tvoje je poslanstvo:
 Na komer bosh videl, da njegov Duh je ozharjen z Njim,
 on ves je z Duhom prezhet; ta krstil bo z duhom
 svetlim,
 posvechal bo s svetim; ta je; On je.”
34 *To videl sem; in prichujem, da je On Sin Boga;*
 in On me je krstil z duhom svojim,
 in jaz sem njega posvetil v resnico mojo.
- 35 *Tretji dan je bil Janez poslednjih z uchencema svojim,*
 ko ugledal je Njega.
36 *Pogledal ga je, pogled njegov bil je proseh in otozhen,*
 govoril je, a učenca tega nista she slishala. On pa je shel
 mimo.
 Slishala sta le, kako jima je rekel:
 Glejta, On je Jagnje Bozhje, On vama bo pastiroval.
 Ta dan se je Janez odrekel dveh uchencev svojih,
 ki bila sta mu najbolj ljuba.
 Zhaloval pa je Janez za njima,
 in zhaloval je Janez, ker On je shel mimo njega.
- 37 *Eden od uchencev pa je slishal vse, in prichal je:*
 Stali smo ob slovesu, Janez Krstnik, in midva,
 uchenca njemu ljuba; midva sva slishala vse,
 in trgalo nama je srce, a odshla sva, za Njim.
38 *Ugledal ju je, preden se je obrnil;*
 videl ju je,
 videl je njuno senco,
 videl je njuno srce;
 vprashal ju je: Kaj ishcheta?
 Onadva odgovorita: Dom tvoj,
 kjer stanujesh, ishcheva.
39 *On: Pridita in poglejta.*
 Prishla sta in videla, dom njegov v naročju Boga,
 in tisti dan sta bila pri Njem, potem sta pozabila.

*Bilo je to okoli desete ure tistega dne. In tako je bilo
z vsemi učenici njegovimi, razen z enim;
vedno je tako, da je z enim drugache.*

40 *Drugi od učencev, ki sta shla za Njim, ko sta videla to,
o chemer je pricheval Janez, je bil Andrej, brat Simona Petra.*

41 *Ko odshla sta učenca za njim, je zhalost v njiju preshla
v radost prichevanja, da nashla sta Mesija; kajti onadva
sta iskala učitelja najvehjega, Mesija sta iskala zhe, ko
tega she nista vedela. Vendar eden od njiju Janeza,
učitelja svojega do tega dne, ni tako zlahka pozabil kot
drugi, ki hitel je k svojemu bratu, da sporoči mu
42 vse in pa to, da nashli so Mesijo. Njega pripelje k Jezusu.
Ko ga Jezus pogleda, mu reche:
Trd si kot Skalnik, Simon, sin Jonov, ime ti bo Kefa
(po nashe Peter).*

43 *Ko je hotel Jezus zhe oditi v Galilejo, najde she Filipa*
44 *iz Betsaide; in reche mu: Pojdi z menoj!*
*Tudi Filip je shel, ne da bi se obotavljal,
tudi Filip ni mislil na Janeza, svojega učitelja
do tega dne.*

45 *In tako so Janeza zapushchali njemu zvesti učenici, ker
oni so hoteli učitelja najvehjega, a tako je to moralo
biti.*

Malo se je le zataknilo pri Natanaelu.

*Ko Filip najde Natanaela, mu pove: Nashli smo ga,
Njega, ki o njem je pisal Mojzes, ki o njem so govorili
preroki; Jezus je iz Nazareta.*

46 *Natanael pa: More iz Nazareta priti kaj dobrega?
Filip: Pridi, poglej!*

47 *Ko je Natanael prihajal k Njemu, ga je Jezus videl,
in vanj je videl, in pozdravil ga je tako:
Glej, prvi Izraelec, v katerem ni zvijache, izdaje tihe,
zagnanosti stremushke.*

48 *Natanael: Odkod me poznash, mar vidish vame?
Jezus hudomushno: Ko si bil pod smokvo, sem te videl;
potem pa resneje: Bilo je to, preden te je Filip poklical.*

49 *Natanael: O, Rabi, ti Sin Bozhji, ti si kralj Izraelov.*

50 *Jezus: Ker sem ti dejal, da sem te videl pod smokvo,
verujesh; in ko bosh zopet videl nebo odprto, in angele Bozhje,
ki se dvigajo in padajo, spushchajo do sina chlovekovega,
kaj bosh takrat rekel?*

*Resnichno, resnichno, dvakrat resnichno vam pravim:
glejte z duhom svojim, z ochmi duha, z duhovnimi ochmi;
in videli boste.*

*In tako je bilo z videnjem vseh uchencev Njegovih,
za hip so videli,
potem so pozabili, she sebi niso mogli verjeti, da
videli so.
Hoteli so pa videti chudezhev veliko, chudezhe neverjetne,
da bi verjeli.
Z enim pa ni bilo tako,
vedno je tako, da je z enim drugache.
In mnogo chudezhev je storil, da bi videli,
a omenil bo učenec, ki ga je On ljubil, samo nekatere.*

V Enonu

3.23 *Ko je Janez opravljal poslanstvo svoje,
povsod tam, kjer je bilo veliko vode,
in ochishchene, izmite z njo resnice,
se mu je drugich krizhala pot z Njim,
v Enónu blizu Salíma.*

*Ljudje so bili zhejni resnice,
trumoma so prihajali, se dali posvetiti.*
22 *Tudi Jezus je prishel in uchenci njegovi
v Judejo. Prebival je tu, in krstil
z Duhom; po duhu uchencev svojih,
ker duha je bilo v ljudeh teh res veliko,
in zheje duhovne veliko.*

24 *Kmalu bo Janez vrzhen v jecho,
a sedaj bil je she tu.*

25 *Nastal je prepir med uchenci Janezovimi
in nekim Judom, o ochishchevanju, zhe drugi.*

26 *Uchenci gredo k Janezu in tozhijo tako:
Rabi, ta, ki je bil s teboj onkraj Jordana,
velike vode ochishchenja, glej, vsi gredo zdaj k njemu,
a ti si prichal zanj.*

- 27 *Samo opomnil jih je Janez na prichevanje svoje,*
in dodal she:
- 30 *On mora rasti, jaz pa se manjšati.*
Njemu Bog ne daje Duha na mero;
Njega Bog ljubi, vse mu je dal v roke:
vodo, zemljo, ogenj, veter in eter,
v Duhu ima On vse, in večno zhivljenje vidi;
in Njemu nevernim bo vzel vse.
Ne bodo videli zhivljenja vechnega,
ogenj jih zhge in vechna zheja po njem;
naj ostane v njih večno jeza Boga?
- 31 *Kdor prihaja od zgoraj, ta je nad vsemi.*
Kdor je iz zemlje, prizemljen je,
in govori zemske rechi;
le kdor je prishel iz neba, ta je nad vsemi.
- 32 *On pricha, kar je videl in slishal, le to pricha;*
pa njegovega prichevanja nihche ne sprejema.
- 33 *Le kdor je resnichno sprejel prichevanje Njegovo,*
je potrdil resnichnost Boga v sebi.
- 34 *Kajti ta, ki ima bozhansko poslanstvo Boga,*
govori besede Bozhje, njega Duh je bozhanski.
- 35 *Oche ljubi Sina in vse mu je dal v roke,*
ker njega Bog ljubi, ker njemu je Bog vse.
- 36 *Le kdor veruje v Sina Boga,*
vidi večno zhivljenje, večno ljubezen;
kdor ne veruje Sinu Boga,
veruje v večno trpljenje sebe,
v večno jezo Boga v sebi.
Naj ostane ta večno na njem?
- 4.1 *In ko se je to zgodilo, je Jezus odshel iz Judeje.*

Opombe:

— Oznacheno besedilo je iz knjige *Janezovo razodetje ali O treh vrednotah* (v primeri s tekstom iz knjige v izdajah iz leta 1986, 1990, 1994 so spremembe minimalne). [Celotna knjiga je kompleksno sovisno sporočilo. Alegorije so v bistvu shifrirano doživetje, ni jih lahko deshifrirati; sporočilo, razdeljeno na posamezne zgodbe, pa je nekoliko lazhje.]

– Sporochilo *Janezovega evangelija* je po bistvu gnostichni tekst. Pisal (ali prepisal) ga je gnostik. *Evangelij po Janezu* je gnostichni evangelij. Tudi pri prepisovanju ali redakciji sv. Ireneja (Irenaeus, škof iz Lugdunuma, Galija, c. 130-202; zdaj Lyon, Francija) je bistvo tega sporochila nedvoumno: spoznavanje boga – gnoza. Posebej pa to velja za prvo poglavje.

– Janez Krstnik ni bil le krstitelj z vodo, bil je Glasnik – učitelj gnoze. Zgodba o Janezu Glasniku (Krstniku) – prvo poglavje *Janezovega evangelija* (uchenca, ki ga je Jezus ljubil) – je gnostichni evangelij Janeza Glasnika. V njem je zapisano bistvo gnoze tako, kot ga je učil Janez Glasnik, prvi Janezov učitelj. Za prvo poglavje *Janezovega evangelija* lahko torej rečemo, da je evangelij Janeza Glasnika.

– Avatarji na gori – (glej: *Dopolnitev spremne besede za tretjo izdajo knjige Janezovo razodetje; Sporochilo Avatarjev na gori*)

Morda nepotrebna opomba: Gnostichna sporochila nam sama govore, v prispodobi rečeno, govore nam trikrat resnično: prvich, kot zgodba, che jo beremo neobremenjeno; drugih, v duhu – ko gledamo z duhovnimi ochmi, lahko bi tudi rekli – z intuicijo, ker zgodba je le okvir za vrednote – neposredna dejstva zavesti; tretjih, s srcem chistim, nekateri bi rekli – s chistim umom. Vera v gnostichnem tekstu (navadno ali vechinoma) pomeni gotovost iz spoznanja, je gotovost intuicije uma, drugache rečeno: intuitivna gotovost je vednost, gotovost, ki govori sama zase.

Tezhko bi zase dejal, da sem veren, prej, da sem rojen skeptik, da nichesar ne verjamem, she sebi samemu ne. »Najtezhje je verjeti sebi – samemu.« Svoji intuiciji, che hochete.

Metafiziko imam raje kot filozofijo; hermenevtika je chudovita metoda; gnoza pa je skrivnostna, skoraj nedoumljiva. Bistvo gnoze je vednost iz spoznavanja (ne vere), ta vednost je chudezh. Sam se venomer znova chudim temu, kar presega chlovekov razum, in daje spoznanju posebno gotovost. (Op. avt.)

Glej: *Jn* 1.26; 1.28; 1.30; 3.2; 21.14; 21.25; 21.26;

Iz 11.2 (*Jn* 1.33); 40.3 (*Jn* 1.23).

MRTVI IN ZHIVI

Včasih se mrtvi pogovarjajo z živimi in včasih se živi pogovarjajo z mrtvimi, *pravijo*. Zakaj je tako in zakaj se o tem ne ve več, ima skoraj vsak svojo razlago in marsikdo jo je že zapisal v prenekatero knjigo. Jaz pa vam bom povedal zgodbo, ki mi jo je nekoch pripovedoval moj ded. Mojega deda že nekaj časa ni več na tem svetu, njegova zgodba pa mi še vedno odzvanja v ushesih, kot da mi jo je bil povedal ravnokar ...

Nekoch sta živelata brat in sestra. Hodila sta v vrtec, se igrala z drugimi otroki in na sploh počela vse tiste reči, ki jih ponavadi uganjajo otroci njunih let. Anja je bila leto in pol starejša od Jana in je, kadar sta bila sama, pazila nanj – kot je to bila videla početi svoja mamo in očeta.

Poleti sta se pogosto igrala ob Ljubljani, tam, kjer je danes Fuzhinski most – takrat ga še ni bilo – pa tudi Fuzhin, kot jih poznamo danes, še ne. Le trava, drevesa in reka.

Nekoch je mali Jan po nesreči zabredel v reko in ker ni znal plavati, ga je pograbil neznanski strah, ko je mrzla voda objela njegovo majceno telo. Prestrasheno je zakrival in ko je Anja videla, kaj se mu je zgodilo, je stekla proti njemu, da bi mu pomagala. In ko je Janu zmanjkalo tal pod nogami, je Anja kot ponorela bredla za njim, dokler ni videla le še njegovih vihrajochih las in drobno ročico, kako ishče pomoč, ki pa je ni bilo ... In potem ga je zagrnila voda.

»Jan, Jan, Jan!« je zbegano klicala Anja in poskušala doseči svojega malega brata. Zagledala ga je nekaj metrov nizhe – njegova drobna glava se je za hip dvignila iznad gladine in Anjo je stisnilo v prsih – morda ga še lahko reši, je pomislila. Da tudi sama ne zna plavati, ji ni padlo na um, kaj shele to, da bi se lahko kaj hudega pripetilo tudi njej. Njena edina misel je bila le ta, da bi pomagala svojemu bratu.

In to je bilo poslednje, kar so videle oči majhne deklice. Kajti tudi njo je objela vrtinčasta voda in je ni več izpustila iz svojega ledenega objema, prav tako kot njenega malega brata ne. Otroci, s katerimi sta se še malo prej igrala, so pozneje pripovedovali, da se je vse skupaj dogodilo tako hitro, da sploh niso videli, kaj točno se je v resnici zgodilo. She malo prej so bili skupaj, že naslednji hip pa je Jan izginil v vodi in potem she Anja ...

Nashli so ju nekaj kilometrov nizhe, na plitvini, kjer reka ostro zavije. Ded je pripovedoval, da tisto noč in veliko naslednjih noči pri hishi skoraj nihče ni spal.

Jana in Anjo so položili v majhni krsti in nihče ni mogel prav verjeti, da ju ni več med njimi.

Drobne ročice, s katerimi sta se še včeraj oklepala njegovega vratu, je pripovedoval ded, ga shčipale v lica, tista prisrčna, nasmejana obraza, ki sta razsvetlila še tako turoben

in zhalosten dan – nichesar od tega ni bilo vech. In ko sta tako lezhala v tistih svojih majhnih lesenih posteljah, se je zdelo, kot da spita ...

»A se nista nikoli vech prebudila,« je nadaljeval. In shele ko so ju pokopali, je pochasi doumel, da je to zdaj chisto zares in za vedno. Da ju ne bo nikoli vech videl – vsaj tako ne, kot ju je videval prej – in da ne bo nikoli vech slisal njunih chebljajochih, angelskih glasov. Orosile so se mu oči in glas se mu je narahlo zatresel. Babica mi je pozneje povedala, da so mu takrat v eni sami nochi posiveli lasje. Nedolgo zatem pa so postali popolnoma beli.

»In potem se je zachelo,« je dejal ded, ko se je malce odkashljaj.

»Kaj se je zachelo?« sem vprashal.

»Zachela sta naju obiskovati – naju z babico.«

»Kako obiskovati?« me je zanimalo.

»Dejala sta, da je bilo za trenutek zelo hudo ... v tisti vodi,« je nadaljeval ded, »potem pa je vse minilo, in zdaj se imata v redu, cheprav naju vchasih pogreshata in jima je hudo, ko vidita, kako zhalostna sva. Takrat sva z babico sklenila, da ne bova vech zhalostna. Vsaj ne tako zelo – mislim, na tak nachin, kot sva bila dotlej.«

»In – kako sta vaju obiskovala?«

»V sanjah,« je dejal ded. »Vsak vecher sta prishla k nama, v najino posteljo, in sta ostala vse do jutra. Vchasih sta bila z nama she nekaj minut po tistem, ko sva se zbudila ... potem ju ponavadi nisva videla do vechera, cheprav sta nama ponoči pripovedovala, da sta tudi chez dan pogosto v hishi ali nekje v blizhini ... tam, kjer sta se prej ponavadi igrala. Rekla sta, da bosta z nama toliko chasa, dokler nama bo tako zelo hudo.«

»In koliko chasa je to potem bilo, deda?«

»Uf, « je dejal ded in se popraskal po glavi, »kar dolgo ... dobrih deset let, se mi zdi. Potem sta zachela prihajati redkeje in tudi z babico ju nisva vech tako zelo pogreshala. Dejala sta nama tudi, da mislita, da je zdaj prishel chas, ko bi lahko imela druge otroke ... in kot vesh, sva jih res. Najprej tvojo mamo in kmalu zatem she tvojega strica. Razlika v njuni starosti je prav tolikshna, kot je bila med Anjo in Janom ... In potem sta prihajala vse bolj in bolj poredko. In tudi z babico sva imela toliko dela z dojenchkoma. Pa she vojna je prishla ... A kljub temu vchasih she vedno prideta na obisk. Zdaj smo si zhe bolj kot stari prijatelji, cheprav sta bila najina otroka. Povedala sta nama tudi, da se bomo – che bova to seveda zhelela – videli, potem ko ...«

»Ko bosta vidva z babico ...« tudi jaz nisem dokonchal stavka.

»Ja, ko bova z babico tudi odshla na drugo stran,« je dejal ded.

»Che prav razumem,« sem nadaljeval, »mene sploh ne bi bilo, che se Anji in Janu ne bi zgodilo to, kar se jima je?«

»Morda ...« je nekam zamishljeno odvrnil ded. »Morda ...«

Cheprav je minilo zhe toliko let, odkar je odshel tudi on, in kmalu za njim tudi babica, zdaj njegovo zgodbo bolj razumem, saj me je obiskoval tudi on. Zelo dolgo skoraj vsak dan, potem pa malce bolj poredkoma – prav tako kot njega in babico njuna Anja

in Jan. In včasih me she vedno obishche ... In takrat v meni znova zazhivijo vsi tisti trenutki, ko je bil z mano *tu*. Ko je sedel na svojem razmajanem stolu in vsak dan po kosilu zadremal za kuhinjsko mizo, se vsak vecher prerekal z voditeljem TV dnevnika ali pa ugibal, kako to, da mu tako hitro zmanjkujejo cigarete, ko pa je vendarle shele vchera j odprl nov pakelc ...

In takrat me prevzame nekakshno prijetno vznemirjenje, ki me vedno znova prepričuje, da se bomo nekoč spet srečali. In v meni začnejo odmevati njegove tihe in pomirjujoče besede, ki sem jih bil tolikokrat slisal iz njegovih zagonetno smehljajočih se ust:

»Vse ob svojem chasu, vnuk moj, vse ob svojem chasu. Chasa, ki je le *uchni* pripomoček razuma, da se chloveček lazhje sem in tja po svetu podi, pa tako ali tako ni, zato se vse, kar se pripeti, v natanko pravem trenutku zgodi.«

In takrat se mi zazdi, da razumem, kaj je hotel s temi besedami povedati in da je imel prav.

Bogdan Novak

RUSKI OVRATNIK

Hochem vech!

Gledam oljke in velike strnade v njih, kako pikirajo v travo po zhuzhelke, ki jih potem nabadajo na trne v drevesu. Slavchki zafrfotajo po svoj plen, a ga pogoltnejo takoj, nato v kroshnji zapojejo hvalnico zhivljenju. Lastovke jadrajo po zraku, obrnejo se z enim samim gibom in z zevajochim kljunom prestrezajo muhe in mushice. Galebi visoko v zraku brez trepljaja krila plavajo s trupi, ki so podobni cholnom in vmes krakajoch opozarjajo nase.

O, kako vesel sem, da se ta hip zavedam zhivljenja in sem ga vesel. Libanonske cedre obrachajo svoje zelene storzhe navzgor kot sveche v zhidovskem svechniku, veverice glodajo storzhe borovcev in pinij. Zavedam se, da nisem nich drugega, kot samo delchek tega zhivljenja, dogajanja pred hotelom v Valkaneli, trenutek velikega nicha.

Toda hochem vech! Hochem imeti vech! O, zvezde nad mano, ve ste videle dosti vech – povejte mi, kaj me chaka! Molk mi odgovarja, utrujen sem po ljubezni, ne vem, ali sploh je kje kaj vech.

Pach! Grlci na drevesu mi pojeta o ljubezni. In dekle poleg mene me prime za dlan ter mi jo rahlo stisne. Morda je to odgovor. Mogoche je zares kaj vech.

Gledam turiste, ki se gnetejo pri zajtrku. Premishljeno si nalagajo na krozhnike, izbirajo hrano in se posedajo za mizo z ocvrtimi jajci, s hrenovkami, klobasami, gorchico, salamami, siri, sladicami, s kavo, sokom, chajem, z vilicami, zhlicami, nozhi in zhlichkami. Zamishljeno zhvechijo in se pogovarjajo o kopanju, o temperaturi morja, o oblekah in o navadah sosedov.

O Bog! Kako prav je imel Leonardo, ko je z levo roko zapisal v zrcalni pisavi, da za vechino ljudi ne ostane nich drugega kot polna latrina. Tu smo, pa vechina nas bo samo za razplod chloveshke vrste, za nadaljevanje primatov. Le redkim bo uspelo kaj vech.

Kaj vech? Samo vechji kup v latrini?

Nietzsche je imel prav, da so ljudje, ki niso vredni pochenega grosha, in so ljudje, ki se zavedajo samega sebe in skushajo iz sebe narediti kaj vech.

Ljubi Jezus! Vsi sanjamo o tem vech. Sosed bi rad boljshi avto, drugi vech denarja, tretji vech zhensk. Eden bi rad rolke z utripajochimi luchkami, drugi vsaj prijazen pogled od sosednjega bitja. Od kateregakoli bitja.

Jaz bi rad veliko vech.

Che je to sploh kaj vech?

Galebi sedijo na strehi hotela v Funtani, Valkaneli. Tu je njihov pristan, pod dimniki iz kamna, na korcih opechnate strehe. Grem mimo in sanjarim o svojem zhivljenju. Galebi pa se oglashajo s svojim vechnim ha ha ha.

Hodim nad brezni svojih sanj in se podajam v vrtoglave vishine, ki jim morda sploh nisem kos.

Galebi pa se smejejo na strehi sveta. Saj! Oni lahko vedno odskochijo in razprejo krila in odjadrajo, kamor jih vleche srce.

Jaz, jaz pa sploh ne vem, ali znam leteti. Vendar ti verjamesh vame in to mi daje moč in pogum, da drzno razpenjam krila.

Ruski ovratnik

Bila sta chisto povprechen par. On ga je rad spil, ona tudi. Vchasih se jima pa ni izshlo. Takrat sta trchila skupaj.

»Glej,« je zinil in pomignil z glavo proti televizorju, »napovedovalka ima kitajski ovratnik.«

»Ruski ovratnik,« si hotel rechi, ga je popravila.

»Ne, kitajski,« je zanikal. »Vem, kaj je ruski ovratnik in kakshen je kitajski. Ruski ima dva do tri centimetre visok rob, evropski ovratnik ima zavihek navzdol, kitajski ovratnik pa je preprosto odrezana srajca brez ovratnika.«

»Ti bosh meni govoril!« je vzkipela. »Pojma nimash o stvareh.«

»O stvareh morda ne, a o kitajskem ovratniku ga imam,« je pribil.

»Ne, imela je ruski ovratnik!«

»Poslushaj, imela je kitajski ovratnik.«

»Ruski!«

»No, prav. Che ti tako pravish, je pach imela ruski ovratnik. Ti zhe vesh! Vse na tem svetu vesh najbolj.«

»Ne, ne bosh me zajebaval. Bil je ruski ovratnik.«

»Okej. Ruski. Ti zhe vesh! Verjetno si ji ga celo ti seshila, zato si tako preprichana.«

»Prekleti zapitez! Pijanec! Vse mi morash pokvariti, vse v zhivljenju si mi zajebal!«

»Poslushaj, ljuba. Nichesar drugega nisem trdil, kot to, da je imela zhenska kitajski ovratnik.«

»Samo, da jaz ne bi imela prav. Samo, da me zajebavash, da si dash prav v svojih od pijache skisanih mozhganih!«

»Ne, ljubica, che je kitajski ovratnik, je pach kitajski. Ti si ruskega videla v svojih skisanih mozhganih. Nichesar zhalega ti nisem hotel, pa me zmerjash, ker bi rada, da potvarjam resnico. A ne bom priznal: Rusija je Rusija, Kitajska pa Kitajska. Pri ovratniku je nekaj centimetrov vmes, a so ti pomembni kot Tajvan, Afganistan, Mandzhurija ali karkoli.«

Televizijski dnevnik je spet pokazal napovedovalko. Jasno se je videlo, da ima kitajski ovratnik.

»No? Si videla? She vedno trdish, da je ruski ovratnik?« jo je zmagoslavno vprashal.

»Nikoli nisem trdila, da je ruski ovratnik,« je zasopihala. »Trdila sem le, da je razlika med ruskim in kitajskim ovratnikom, ti pa mi tega nisi hotel priznati.«

»Ohoho!« je zavpil. »Tudi razlike med prejšnjo in zdajšnjo trditvijo ti ne bom priznal! Razlika je eno, lazh je chisto nekaj drugega.«

»Prekleti pijanec!« je siknila proti njemu. »Vse v zhivljenju sprevrachash. Med v strup, ljubezen v sovrashtvo, ruski ovratnik v kitajskega!«

»Saj res,« je mirno rekel. »Vse v zhivljenju sem sprevrigel.«

Dvignil se je in odshel. Hisha je bila prostorna, nichesar ni bilo slishati. Ona je gledala dnevnik do konca, potem ga je shla poiskat, kajti imela mu je she marsikaj povedati o ruskem ovratniku.

Nashla ga je v garazhi. Bil je obeshen na kljuko v stropu, ki jo je uporabljal za dviganje motorja iz avtomobila.

Na prsih je imel karton, na katerega je v naglici nachechkal:

»To je tvoj ovratnik. Nekam tesen mi je.«

Zadnja skrb

Srechal sem ga na pokopalishchu. Shel sem si ogledat materin in ochetov grob. Nich se ni spremenilo od zadnjega obiska. She vedno sta bila tam, che sem lahko verjel nagrobnemu napisu.

Ni bilo chisto zanesljivo, to sem vedel iz lastne izkushnje. Ko je umrla mama, je dal oche izklesati nagrobni kamen, v katerega je klesar vtolkel mamino rojstno letnico in letnico smrti 1995. Ochetovo ime, rojstno letnico, pomishljaj in 199 .

»Samo she leto smrti boste dopisali,« je rekel oche in zadovoljno gledal svoje ime na nagrobniku. »Tako torej je videti takshna rech.«

»Ti si nas le zafrknil,« sem mu rekel. »Umrli bosh v naslednjem tisočletju in potem bomo morali mastno plachevati klesarju, da bo iztolkel 199 in vtolkel 200 in she eno cifro na koncu, kot bi rekel tvoj prijatelj Toporishich. On ima cifro za shtevilko, mi pa smo tako imenovali shekasto kravo v Prekmurju.«

»Tebi ni nich svetega, ker gledash na zhivljenje skozi oči izkrivljenega humorista,« mi je rekel oche.

Ob smrti mi je dal prav, kajti vklesati smo morali letnico 2003. Bilo je precej drago. A konchno je bilo vredno svojega denarja. Oche je bil varno pospravljen poleg mame in mir je bil na svetu. Nich vech godrnjanja, obtozhevanja socialne delavke, da mu je ukradla denar, ne stokanja zaradi tega, ker so v domu upokojencev okoli njega same stare babe, ne uhajanja z doma, ne tarnanja zaradi neusmiljenih usmiljenih sester, h katerim se je zatekel na koncu.

Mir, samo mir. Hvalezhno sem se ozrl po pokopalishchu. Ne rechejo mu zaman sveto polje. Campo santo.

Zagledal sem godrnjavsa, ki je prihajal po poti med grobovi in si nekaj godel v brado. Ko je prishel do mene, me je oshvrknil s pogledom in rekel:

»Saj pravim! Tako je. In to je slabo.«

»Recimo,« sem mu napol pritrdil.

Kar poskочil je.

»Prosim?« je hlipnil. »Kaj pravite? Zakaj recimo?«

»No, rekli ste, da je tako in da je po vašem mnenju to slabo.«

»Saj res,« je prikimal. »Nochejo mi napeljati elektrike.«

»V tem času, ko lahko kupite drzhavni svet ali pa vlado?« sem se iskreno zachudil.

»Ja, natanko v tem času,« je jezno stisnil ustnice.

Iz vlekel je iz zhepa zhepnega matichka, ga nagnil in potem ponudil she meni. Obrisal sem njegov vrat in potegnil dolg pozhirek, potem sem mu matichka vrnil, che je bilo sploh she vredno.

»Veste,« mi je rekel, ko me je premeril s pogledom od vrha do tal in ocenil, da sem vreden njegovega zaupanja, pri chemer je do konca izpraznil matichka, ga skrbno zamashil, se obliznil in ga spravil v notranji zhep suknjicha. »Veste, nochejo mi napeljati elektrike do groba.«

»Do vashega groba?« sem se zachudil. »Bi radi elektrichno svecho.«

Zhalostno je odkimal.

»Nak! Neumnost. Kaj bi z elektrichno svecho? Samo vtichnico potrebujem.«

»Aha, za grelno odejo,« sem uganil.

»Nikakor. Ko si mrzel, si mrzel. Za polnilec.«

»Polnilec? Akumulator? Radio? Teve?« sem ugibal.

»Nikakor. Za mobi. Poslovnezh sem in po smrti me bo she marsikdo poklical. Morda bo vmes kakshen nujen klic. Ne morem vendar mirno spati, ne da bi imel napolnjen mobi!«

»Saj res. Chisto prav imate,« sem mu pokimal.

Odshel je naprej, sam pa sem zmajal z glavo in rekel proti nagrobniku:

»Saj si bil she chisto normalen, oche.«

Ko sem odhajal, sem pomislil, da mu moram prihodnjich primesti rozhe.

TRI ZVEZDE

XVI

(Odlomki iz nastajajočega romana o celjskih grofih in Veroniki Desenishki)*

V redkih svetlih trenutkih stopi Friderik v duhu iz temnega stolpa na zelene travnike. Hodi ob parobku gozda, zre v bele oblachke na nebu. Se sprehaja med valujochim zhitom. Drsi z dlanjo chez zrelo klasje, gologlav, v soncu, napolnjen z novim notranjim ognjem, ki plamti do zadnje notranjosti njegove dushe. Svetloba in toplota mu bozhata telo, ga shchegetata pod ochmi, se med igro svetlobe in senc v koshatih glavah blizhnjih dreves v kratkih pramenih poganjata chez njegov rahlo ukrivljeni nos.

Vzadaj, pod goro, shumi veliki gozd. Nenadoma se mu zazdi, da se je znashel neznansko dalech v najvechji goshchavi. Izredno dalech. Izven vsega. Toda s svojo lepo Veroniko. Spet sta skupaj. Konchno na varnem. Pravkar ga je objela nad trebuhom. Zhe si izmishljata nove ljubezenske polozhaje. Drevesa nad njima se pozibavajo v razposajenem razpolozhenju. Ah, ti silovito, nenavadno zhivljenje!

Ah, ah! Friderikove ochi bi se she svetile od zadovoljstva, ko ga ne bi sredi najvechje sreche zadelo v glavo. Uzhitek na mah ugasne, srecha pade na tla, se razleti na tisoeh chrepinj. Njegovo zhivljenje je razbit lonec.

Friderik dvigne glavo, veriga jezno zarozhlja. Vrch s postano vodo se prevrne med seno ob njegovih nogah. Kako se mu je zhivljenje sfizhilo. Ta oche. Ta grozni oche. Ti ochetje, ki poshiljajo svoje sinove, ne da bi trenili z ochmi, v jeche in v smrt. Ti ochetje, zaradi katerih si morajo sinovi v chudnih bitkah in nespametnih vojnah razbijati glave. Zaradi katerih morajo ubijati svoje prijatelje, zapushchati zhene in muchiti ljubice.

Le zakaj vse to? Shele sedaj se pochasi zave, da je zhe od nekdej samo igracha v rokah oblastizheljnih starcev. Ti si od svojih sinov, ki jih poshiljajo v vojne za oblast in posest, in hchera, ki jih oddajajo v postelje uveljavljenih podrepnikov in izrochajo v zakone grabezhljivih oblastnikov, obetajo sebichno korist.

Ja. Samo ubijanje in ropanje. Razcefrano meso sredi bojnega polja na koncu bitke. Umirajochi in mrtvi mladenichi. Sinovi baronov in grofov, ki jim bodo vrani ob prvi zori izkljuvali ochi. Da o ubitih iz vrst podlozhnishke gmajne niti ne govorimo. Ta, ki s svojim delom in uslugami omogocha celotno dogajanje, itak ne shteje nich!

Veriga she bolj neznosno zarozhlja. Friderik zhalostno zakrichi. Jechar na hodniku se neprijetno zdrzne. Nori krik ujetega Hermanovega sina rezhe do srca.

Friderik ponovno zakrichi. Povesi glavo, udari z nogo po loncu na stari slami. Chez chrepinje se razliva umazana voda. Tema v jechi je neizprosna. Jecha nima oči, ki bi videle, kako njen ujetnik trpi.

Sigismund namrshchi obrvi. Usoda Friderika, ki ga ima tast Herman she vedno priklenjenega na verigi v celjski temnici, ga vedno bolj vznemirja, cheprav je tudi svak sam kriv za marsikaj, kar se je zgodilo. Zaveda se, da mora kot ogrski kralj, she bolj pa kot nosilec nemshko – rimske vladarske chasti, chimprej posechi v dogajanje. Tako ne gre vech naprej. Z odlochno besedo mora umiriti neprijetne celjske strasti, ki vedno bolj motijo mirno urejanje drzhavnih poslov, zastrupljajo ozrachje in razburjajo prebivalstvo.

Tastovo vedenje ga v zadnjem chasu spravlja v obup. Sicer ve, da mu dolguje zhivljenje, saj ga je grof reshil smrti pod turshkim bodalom v nesrechni bitki pri Nikopolju. Hermanu je dolzhan prijazno naklonjenost. A nich vech. Vse ima namrech neke meje. Toda ali Herman sploh pozna in uposhteva te meje? Na ushesa mu je namrech prishlo, da so si tastovi podrepniki v Slavoniji celo dovolili napasti tam povsod sposhtovane kneze Blagajske.

Dobro ve, da zheli stari Celjan na vsak nachin tudi sam postati knez, cheprav je *de jure* she vedno pravzaprav le grof. In to bo ostal, che bo njegov najstarejsi sin moral do konca dni trohneti v jechi. Za njega, Sigismunda, kot kralja v dezhelah Svete Shtefanove krone, je namrech njegov tast she vedno, kot je zapisal v pred kratkim izdano listino, samo *spectabilis et magnificus Hermannus*, torej sijajni in mogochni Herman, in nich drugega, pa naj se sam imenuje, kakor se hoche. Kako bo pri Celjskih s knezhjo chastjo, bo določil shele tedaj, ko bo ugotovil, ali so se strasti dovolj in pravilno umirile. Na primer, ko bo celjski grof nehal nasilno grabiti tuja zemljishcha. Ko se s svojimi sosedi in duhovno gosposko ne bo kar naprej in neprestano prichkal in pravdal o pristojnosti pobiranja desetine na podrochjih, ki sploh ne pripadajo celjski posesti. Ni chudno, da se baje celo sveta Cerkev, kakrshna koli zhe je, zachenja ukvarjati z nekaterimi nepravilnostmi, ki jih je po vsej verjetnosti zakrivil nesrechni stari Herman. Od tajnika prechastitega gospoda kardinala je prejel pismo, v katerem ga ta ostro opozarja, da so Celjski visoki duhovni gospodi prizadejali *crudeles et inhumanas iniurias*, torej okrutne in nechloveshke krivice.

Zakaj je vse to potrebno? Si je te skrbi, grozote in nevshchnosti res zaslužil? Saj je zhe samo vladanje v neurejeni Ogrski pa tudi po vsej razlomljeni poniglavi osrednji Evropi dovolj naporno in skrajno nehvalezhno.

Ob tej grenki misli skremzhi ustnice in se neprijetno zasmeye. Ja, le zakaj vse to? *Cui bono?*

Dvigne glavo. Zre nekam pod strop. Zadeva je neprijetna, ker Celjske zares potrebuje. Zhe zaradi nasilnih Habsburzhanov.

Poleg tega, che prav premisli, je Friderik njegov prijatelj. Zhe na koncilu v Konstanci, kjer so v letu Gospodovem 1415 morda preostro obsodili in po nepotrebnem na grmadi

sezgali krivoverskega Husa, mu je mladi celjski grof posodil veliko denarja. Zato je bilo lepo. Bil je pach she dovolj pri mocheh. She dovolj mlad za vsakovrstne nesramnosti. Je znal uzhivati zhivljenje. Kako so skupaj z Barbaro in Friderikovimi prilezhnicami uganjali vsakovrstne norchije in dozhivljali skrajno razvratne nochi.

A kaj! Jezno zamahne z roko. Skodelica na mizici se neprijetno zatrese. Kje je zdaj vse to? Minilo, minilo, splavalo po Donavi v temo ob chnem Pontu. Starost je prishla prehitro.

Zdaj pach rabi denar in vojake. Dejansko pomoch. Zato bo prisiljen podeliti knezhje pravice Frideriku in njegovemu sinu Ulriku. Torej samo moshkim potomcem po Hermanu ... *per cum heredibus et posteritatibus masculini sexus dumtaxat universis* ... in nobenim zhenskim naslednicam, s katerimi Celjski itak ne znajo ravnati, kot bi se spodobilo ... Naj se zadushijo v svoji moshki krvi in izumrejo, che si ne bodo znali zaploditi pravih moshkih naslednikov.

V Ulriku zhe nekaj chasa tli nevaren ogenj. Ne najde miru. Zakaj ga nenadoma zachenjajo vznemirjati zhenske? Zhenske vseh vrst. She posebno tiste z mochnimi zadnjicami in debelimi bedri. Chrnolaske. Rdechelaske. Dekleta s sinjemodrimi ochmi. Plavolaske. Polne, mochne mlade babnice s chvrstimi boki in stegni. Tudi mlade kmechke matere, sedече po delu na robu njive z razkritimi dojkami, polnimi mleka, ki ga iz izzivalno izbochenih seskov brez sramu vsem na ocheh ponujajo svojim lachnim dojenchkom.

Ve, da greshi. A se ne more premagati. Kolikokrat mu je pater Romuald tam v nemshko strogem Frisigu, ko je zaslutil njegov notranji nemir, skushal dopovedati, naj pusti dekleta pri miru in se naj raje ozira k Bogu na vishavah. Naj postane sluzhabnik bozhji ali pa plemeniti vitez, ki se z ognjem in mechem bori za bozhjo resnico in seka glave nesramnih brezbozhcev in krivovercev.

Toda kaj more zdaj zato, da je v zadnjem chasu odrasel v mladega mozha? Da mu pod nosom poganja nezhen teman puh. Kmalu si bo lahko pustil rasti shiroke brke. Kot njegov veliki ded.

Zakaj je ravno zdaj moral zasachiti eno od dekel na pol nago pri umivanju ob koritu, da je vse narobe? Neprestano mu pred ochmi migotajo njene med curki vode rozhnato se lesketajoche, na velika zrela jabolka spominjajoche prsi, chez katera polze drobne kaplje bistre studenchnice. Skoraj vsako noch nemirno sanja, kako se mu dekle priblizhuje z vidno privzdignjenimi dojkami in ga zachne ljubkovati. Tudi zdaj na obisku pri teti Barbari v Budi se zjutraj prebudi popolnoma prepoten s sladko napetostjo v telesu.

Vse je postalo noro. Neobvladljivo. Zakaj je teta ob pogledu nanj tako razgreta? Je zaslutila njegovo skrivnost? Njegovo hrepenenje? Potrebo po zhenski? Ve, da ga s chudno naslado opazuje od nog do glave.

»Ja, zdaj si pa zhe pravi fant od fare!«

Te njene sladke besede. Ta opojni vonj njenega bujnega telesa, ki si ga je samo na pol

zakrila z rožnato tanchico. Zakaj je taka? Kaj hoče?

Ulrik nekoliko zardi, ko se iz stranskega prostora prismeje mlada sluzhabnica. Na skrivaj pogleduje proti postavni chrnolaski v shelestechem oblachilu.

»Ti je moja prijateljica vshech?« zagostoli Barbara z zvenechim glasom. »Zhenski chari ti ne smejo vech biti tuji.«

»Ah ne, ja, ja,« zashepeta in povesi glavo.

»Ah, tako je to. Tvoja teta ve, kaj si zheli mlado telo.«

Navihano se obrne proti spletichni.

»Kaj ne, Genovefa. Mladi celjski gospod niso od muh ... A naj chaka. Tu naj chaka ... Ker mi bosh zdaj lepo namazilila razgreto suho kozho ...«

»Kakor zhelijo.«

Sluzhabnica se zvonko zasmeje. Takoj razpne rožnato tanchico, ki se kot privlačno pomladansko cvetje ovija okoli cesarichinega telesa. Skloni glavo in potisne tezhke, nabito polne in zdaj popolnoma razgaljene vladarichine dojke med svoje lepe dlani. Ulriku se ob pogledu na to razkoshje potresujochega se mesa od vzburjenja zamegli pred ochmi.

Barbara zdrsi na posteljo in nasloni glavo na blazine. Sluzhabnica ji privzdigne levo dojko in pograbi posodico na mizi. Nabreklo meso okrog shirokega, na sredi rahlo razbrazdanega rjavega seska drgeta pod mladenkinimi prsti. Takoj zachne z lepotichenjem.

Ulrik vidi, kako sluzhabnica dvigne pokrovchek na posodici in si na roko nanese opojno disheche mazilo iz brina, rozhmarina in timijana. Z nezhnimi kretnjami, ki so bolj bozhanje kot drgnjenje, drsi chez strmo navzgor zasukano dojko. Konica sluzhabnichinega prsta spolzi chez trdi vrshichek navzgor zavihane bradavice. Cesarichina napeta kozha, pod katero se bochi tolsta strast, zhari, kot da bi bila poloshchena.

Barbara zapre ochi in vznemirjeno zavzdihne. Razkrechi stegna. Spletichna na hitro odstrani vse spodnje tkanine in se sklone nad cesarichino krepko mednozhje. Z narahlo iztegnjenimi prsti desne roke se zaguga chez temni trikotnik navzgor shtrlecheha gostega puha. Zadihana nanasha opojno mazilo na zaradi stalnih premikov in potiskov vedno bolj kot vabljev cvet na shiroko se razpirajocho nozhnico z zamolklimi temnordechimi pregubami, ki oчитno komaj chakajo, da pouzhijejo odlično poslastico.

Ulrik z na pol priprtimi ochmi pritajeno opazuje razposajeno vedenje obeh zhensk. Njegova mlada moshkost se vedno bolj neobvladljivo bochi, kot da bi hotela chimprej dosechi sladki cilj.

Barbari ne ostane nich prikrito. Ga nagajivo pogleda.

»Ja, Ulrik, ali je kaj narobe?« se vrochekrvno zasmeje. Tezhke, opojno disheche, zhe dobro namaziljene dojke se ji nevarno zatresejo.

Mladi Celjan zardi do ushes in sklone glavo.

»Pravzaprav ne bi shkodilo, che tudi tebe Genovefa nekoliko premazhe po krivem in pochez!« zapove cesarica s sladkim glasom.

»Ne, tega pa prosim ne!«

»Ah, zakaj ne ... Nich se ne sramuj. Vse je mnogo bolj enostavno, kot si mislish ...«

She preden se prav zave, zachuti topli dotik spletichinih rok na najbolj obchutljivih

predelih svojega telesa. Od sramu in istochasne notranje razdraženosti zapre oči in se prepusti sladki usodi.

Genovefa mu razpre obleko. S konicami svojih dolgih ljubkih prstov zdrsi po gladki beli kozhi naravnost pod mladenichev trebuh. Otipa razdraženo spolovilo.

»Kaj pa je zdaj to! In tako veliko!« zagostoli Genovefa kot vesel ptiček.

Obrne se proti cesarici in jo z rahlim nasmehom pogleda naravnost v oči.

Barbara zardi in na rahlo pokima, kot da izdaja dovoljenje za nadaljnji nujni spolni postopek.

Genovefa skloni glavo tik nad Ulrikov ud in si ga pozheljivo ogleda.

»Ja, kaj naj naredimo s tem tvojim dolgim korenčkom, ljubki fantek,« se zasmije in si ga, ne da bi čakala na odgovor, vtakne v usta. Takoj se prisesa na razdraženo mlado moshkost in jo začne priganjati do opojnega vrha.

Ulrik divje zastoka. Genovefine premikajoče se ustnice na njegovem zdaj ostro navzgor zasukanem spolovilu so neizprosne. Naslada je naravnost neznosna. Zhge in draži ga v zadnjo celico telesa.

Trenutek zatem se dekletova srajca popolnoma razpne. Dva težka, mlechnobela grozda z bohotnima chrnima seskoma podrsata po mladenichevi razgaljenosti.

Cesarica postane skrajno nemirna. Z nenavadno predrznostjo opazuje opolzko dogajanje med mladim nechakom in sluzhabnico. Obraz se ji sveti v težki rdechici. Oči se ji neznosno ostro lepijo na Ulrikov dolgi, mokri ud, ki pod Genovefinimi neizprosnimi poljubi narashcha v nevarno napetost. Ah, zhe zdaj vidi, da bo mladenich kaj kmalu postal odličen plemenski bik, morda she boljshi, kot sta njegov oče in ded, ki sicer slovita zaradi svoje moshkosti po vsej dezheli!

Roka ji nehote zdrsi med stegna, ki se potresajo v predrznem pozhelenju.

Ali sme? Ali ga sme tudi sama pobožhati? Ali sme she kaj vech? Kaj bo rekel oče Herman, che izve za to nedovoljeno ljubimkanje? Ulrik je vendar njen nechak! Pa kaj! Saj govorijo, da si celo papezhi privoshchijo tako vrochekrvno zabavo! Ulrika je treba zdaj, ko je zhe dovolj zrel za take stvari, pach navaditi na zhenske!

Prsti se ji kot odsekano zaustavijo tik pod trebuhom. Ko Ulrik nenavadno močno zatrza pod Genovefinimi vedno hitrejšimi poljubi, jo strast prebode do dna. Rezko zakrichi. Obmiruje. Potem jezno dvigne glavo. Si pritisne obleko na razgaljeni trebuh in prsi.

Se ga naj kar zdaj polasti? Zdaj, ko je z njim zhe opravila nemarna Genovefa! Ne, ne! Mogoče kdaj drugich, ko bo s fantom na samem. Mlado meso. Takrat ga lahko dodobra obdela. In to brez prich.

Z vrochichnim, zelo ljubosumnim izrazom v očeh shvigne pod ozkim grajskim obokom iz zacharanega kroga nesramnega ljubimkanja na stranski hodnik.

»Zakaj pishe take stvari, kaj? Nesramne stvari ... To ni dobro, kaj ... Ali ve, da zhali prevzvisheno gospodo, kaj?«

Spet ta neumni debeli sodnik v chrni suknji in z velikim klobukom. Z bedastimi vprashanji. Tokrat ga muchi na poseben nachin. Pred njim, ki ni dobil zhe vech kot teden dni nichesar za pod zob, se masti s pečeno pishko. Zhvechi in golta, da je veselje. Pravi prasec.

Ali bo res moral zgniti v vojvodovi temnici, ko bi lahko she pisal, pisal, pesnil?

Dangeroz zhalostno pogleda svojega muchitelja.

Nesrečno chloveshtvo! Nikoli ni znalo najti na pravo pot k ljubezni do sochloveka. Nobenega ravnovesja med samovshečno strastjo po nadvladi nad drugimi in drugachnimi ter zheljo po miru. Ja, tisti Jezus iz Nazareta, ki si je zhelel svet brez sovrashtva, se je trudil zastonj. Ostal bo vechni osamljenec in izobchenec. She tisochkrat ga bodo krizhali.

»Ali res ne ve, da je uzhalil premilostljivega gospoda vojvodo, kaj?«

»Nich ne ve ...«

»Seveda ve, kaj ... Ve, da se tako delati ne sme ...«

»Zakaj se ne sme, kaj, kaj?«

»Ali ne ve, da so njegove pesmice grde pesmice, kaj? Pa to se ja ne sme, kaj ... Ljudi pohujshuje ... Gospodje shkof, prosht in vikar so se pritozhili ... Zelo so jezni, kaj ... Saj se tako res ne sme ...«

»Zakaj ne?«

»Ker se ne sme!«

Bedak ga zares muchi. V kamrici, kjer ga zaslishuje, si je pustil pod krizh na mizi prinesiti pečeno pishko, medtem ko mora sam, cheprav je pomemben pesnik, omedlevati od lakote. Kako ta zloba boli! A ne bo popustil!

»Zakaj je zapisal, da je knez bedak, kaj?«

»Ne ve, da je to napisal.«

»Ali lahko prekliche, kar je napisal, kaj?«

»Kaj naj prekliche, kaj?«

»Da je knez bedak!«

»Saj ne ve, da je napisal kaj!«

»Se bo zhe spomnil, da je to napisal, ko mu bomo zabili zhebelj v koleno, kaj! Potem bo zhe vedel, da je napisal ...«

»Pa res ne ve!«

»Zakaj ne ve?«

»Ker se ne spomni, da je kaj takega napisal.«

»Kako more o njegovi milosti, presvetlem knezu in veleblagorodnem gospodu vojvodi napisati, da je bedak, kaj?«

»Saj ne ve, da bi kaj takega napisal, kaj, kaj.«

»Naj se ne dela norca. Tu je napisano. Chrno na belem. *Littera scripta manet*. Kar je napisano, se ne da spraviti s sveta, kaj. In to tu je tako napisano, kaj. Na teh papirjih je napisano, kaj.«

»Res ne ve ...«

Sodnik se zlovoljno rezhi in obracha svezhenj papirjev.

»In ali ni napisal, da so sodni sklepi strahovanje? Kaj je s tem mislil, kaj?«

»Nich ni mislil ... Pa kaj! Ali ni ljudstva strah pred sodno oblastjo?«

»Tako mora biti! Oblast je bila in bo! Drugache ljudje ponorijo, kaj!«

Sodnik ga grdo gleda.

»No, saj je zdaj sam povedal!« reche Dangeroz.

»Nich nisem povedal, kaj ... Zato pa je on, nebodigatreba pesnik, povedal same hudobije o knezu in cesarju ... A se tako dela, kaj? Se tako pishe, kaj? Zaradi tega bo ob glavo, che se ne spokori ...«

»Ah, blagorodnemu vojvodi zheli vse dobro ... Veliko zdravja ... In ve, da je blagorodna milost bolj zdrava kot on sam ...«

»Spametuje se naj vendar, che mu ni dobro.«

»Te kosti ... Te stare kosti ... Vse ga boli,«zastoka Dangeroz. V trenutku se zasmili samemu sebi.

»No, zdaj zhe bolj pametno govori, kaj ... Saj ga bo she bolj bolelo, che se ne spametuje ... Samo che bo pameten, se lahko izmazhe iz kashe ... Che prizna krivdo in se opraviči ... Potem bodo gospodje morda milostni, kaj ...«

»Ja, ja! Pa kaj!«

Dangeroz skloni pasjo glavo. Premishljuje.

Morda bi bilo pametno, da popusti. Zakaj bi se pustil ubiti. Bolje je zhiveti, kot umreti. Cheprav je svet slab.

Sodnik se she vedno noro masti. Kar pred njim. Zanalashch.

Grize tisto svojo kokosh. Zhre, prekleti prasec, riga in miga z zadnjico. Mast se mu cedi chez brado.

Ne, pred takim sodstvom ne more popustiti!

V imenu pesništva ne more preklicati resnice!

Svojega muchitelja pogleda ostro v oči.

Sodnik zardi, za trenutek povesi pogled, toda takoj zatem oshabno dvigne glavo.

»Tudi ti bi lahko jedel pečeno pishko, kaj! Kot jaz. Le kaj imash od tega svojega pisanja? Nich, kaj ... Vidish, tako se godi nespametnim pesnikom!«

Lomasti z besedami, se zadovoljno rezhi in si v usta vtika nov kos mastnega mesa.

Dangeroz se prizadeto strese. Onemi od groze. V njem se nabira silna bolechina.

»Mi dash koshchek mesa, che preklichem, kaj, kaj?« zavpije in udari s pestjo po mizi.

»No, to ti je beseda, kaj!« se zmagoslavno zakrohota sodnik in milostno dostavi: »Bomo videli!«

Nekega jutra se Johana sredi mrachin težko dostopnega gozda dokončno zave, da je vse izgubljeno. Veronike se ne da reshiti. Naj zaradi nje izgubi lastno življenje? Ves dan premišljuje, kako bi se izmotala iz zagate.

Sedi na jasi pod trdozhivim hrastom. Razmishlja. Si sega z roko k ustom. Ima slabo vest. A se she bolj boji preganjanja in smrti. Si vedno znova gladi težke temne lase. Sklanja glavo. Bi bila raje nekje drugje. V drugachnem chasu. V mirnem chasu. Na varnem prostoru.

Nenadoma jo preplavi nestrpna želja, da se iznebi svoje prijateljice in ljubice. Nestrpno pogleduje proti Veroniki, ki chepi pri grmu ob potoku in si pere perilo. Zavida ji, ker je imela vse življenje uspeh pri moshkih in v družbi. Ker jo je zmeraj zasenchila s svojo lepoto in ljubkostjo.

Che sporoči, kje se nahaja Friderikova charovnishka zhena, se ji morda posrechi pridobiti naklonjenost gospodov, ki upravljajo z življenjem in smrtjo. Samo kako? Naj zares izda Veroniko? S katero jo vezhe kljub vsemu toliko lepih spominov?

Sedi, skrčena, na travi in se v mislih vedno bolj oddaljuje nekam drugam, v drug chas, dalech na Ogrsko, nekam v gozdove v dezheli Sedmih gradov, kjer je preganjalci ne bodo nikoli izsledili.

Ves popoldan igra dobro prijateljico, a se zhe poslavlja od svoje nekdanje ljubice, ki jo bo chim prej izdala. Med plivkanjem spominov chaka na vecher in na noch, ko se bo Veronika ulegla na skromno lezhishche v kotanjasti polvotlini in končno zaspala. Tedaj bo zagrabila prilozhnost za roge in se z obema spletichnama odpravila naravnost h gozdarju vzadaj za hribom. Ga bo poprosila za pomoch. Naj ji da konja in voz kot nagrado, da mu je zaupala, kje se nahaja nevarna coprnicica, ki jo veliki Herman zhe prevech dolgo brez uspeha ishche po vseh globachah in goshchavah. Tudi njo je prekleta coprnicica skushala dobiti v pesti, a ji je s prijateljicama v zadnjem trenutku pobegnila iz njenega skrivalishcha v jami vzadaj v bukovem gozdu. Zdaj gospod torej ve, kje se nahaja nevarna zhenska.

Johana se spomni, da mora pri teh besedah ljubko dvigniti glavo, se z roko kot po pomoti na rahlo dotakniti nemirno napetih prsi in sladko nasmehniti. In mu rechi, naj ji pomaga v tej stiski in nevarnosti. Naj bo velikodushen. Naj jo pusti oditi neznano kam, kjer bo lahko mirno zhivela brez strahu pred charovnico.

Zvecher zhdi za grmom in prislushkuje vetru, ki shumi v drevesih. Ve, da mora ukrepati. Mora si reshiti življenje.

Zgoraj, na nebu, sije polna luna. To bi lahko bil charoben vecher. To bi lahko bil prijazen vecher prijateljstva in zaljubljenosti. To bi lahko bil zasanjan vecher radostnih prichakovanj in uzhitkov. Vecher pod zharechimi zvezdami, med nochnimi veshchami in rezkimi kriki sove, med temnimi obrisi drzno pod nebo se poganjajochih prijetno dishechih dreves in rastlin, vecher, z nezhno pesmijo na ustnicah in s svetlobo v srcih.

Veronika, pokrita z odejo, med shopi trave, nedolzhno pochivajocha kot dojenček, ne vidi treh zverizhenih senc, ki se sredi nochi plazijo skozi goshcho nekam proti zatemnjenim

obzorjem, drugachnemu svetu naproti ... V sanjah sicer slishi nekajshne zvoke, poslusha chudno, lepo pesem in she ne ve, da bo vsak chas chez vse te lepe slike legla neizprosna tema ...

Josht Soteshki plane iz nemirnega spanja. Nekaj se mu prashi chez hlache. Seno ali kaj. Stelja mu kot sitna zhival rine v na pol razpeto srajco.

S tezhavo odpira ochi. A nichesar ne vidi. Saj je v bajti, ki je podobna kurniku, temno kot v zavitem rogu.

»Kaj je?«

Pred njim migota nekajshna postava. Debeli oproda ali nekaj podobnega.

»Veroniko Desenishko so zasachili!«

Soteshkega vrzhe vrocha novica v zrak. Krili z rokami.

»Kje?«

»Vzadaj, za Dravo. Na hrvashki strani. Gozdar Leopold jo je izdal.«

»Ja. Zelo dobro.«

Si krtachi hlache. Seno pod srajco je vedno bolj napadalno.

»Prekleta. Tej kmechki travi nisi kos.«

Si she vedno otepa smeti z obleke. Izbulji volovske ochi.

»Kdo je zdaj tam?«

»Ja, trije ali shtirje lovci. Skriti v goshchavi. Je ne izpustijo z ochi ...«

»Dobro ... Zberite takoj hlapce. Da nam spet ne uide.«

»Ja, blagorodni gospod.«

Vitez Josht Soteshki poskakuje z razburjenim obrazom chez seno.

Neizprosno ostro trkanje na vrata zaslisi le na pol, v zares nemogochem trenutku, ker se pravkar pohotno prekopicuje chez svojo mlado ljubico. Chuti, kako se Rozinino meso zaradi njegovega slastnega otipavanja, drgnjenja in razdrazhljivega bozhanja vedno bolj sladko in ostro bochi in napenja. Veliki grof divje sope, ko odstranja v potu svojega obraza vse spodnje trakove svoje kmechke kraljice.

Besno dvigne glavo, ker ga prav v trenutku, ko Rozina na shiroko razpre svoja mochna stegna, spet prebodejo neprijetni udarci na vrata.

»Kaj je?« zarenchi in se skloni chez Rozinin razgreti trebuh.

Vzadaj za vrati se oglasha nekajshno mevzhasto sprenevedanje.

»Njihova milost naj oprostijo! Vazhno. Zelo vazhno!«

»Kaj je zdaj to? Zakaj me motijo!«

Noche, da ga prekinjajo. Nichesar noche slishati.

Z enim samim zamahom potisne ljubico na trebuh. Jo bozha po lepo napeti zadnjici. Tipa proti ozki ljubki vdolbini med obema ritnicama.

Rozina se zdrzne. Zardeva od sramu.

»Ne, tega pa ne ... Zdaj ne ...«

Starec ježno zadrgeta.

»Daj no ... Nehaj onegaviti ...«

»Ne ... Samo od spredaj.«

Nejevoljno jo vrzhe nazaj na hrbet. Chuti, da je tokrat, čeprav zhal po zares dolgem času, verjetno dovolj pri mocheh. To mora izkoristiti, pa chetudi se tisti pri vratih, ki ne morejo chakati, razpochijo.

»Gospod grof ... Coprnico so ujeli!«

Herman ne slishi nichesar vech. V njem razsaja zmagoslavje spolnosti. Kot da hoche vsemu svetu povedati, da je glavni celjski grof vedno in povsod pravi fant od fare pa tudi mozh z dolgim ostrim nozhem, ki she vedno zmore tezhasko delo in je odlicno opravil zastavljeno nalogo v zanj pripravljeni nozhnici.

Shele potem se zave, da se za vrati nekaj dogaja. Da ga očitno nujno potrebujejo. Kolovrati proti skrinji z obleko, si natika haljo, onegavi proti vratom. Nejevoljno odrine zapah.

»Ja, in kaj je zdaj to?«

Zagleda zvestega viteza Joshta Soteshkega, ki se ponizhno priklanja in maha z rokami.

»Konchno smo jo ujeli!« zadrgeta z rdechico na obrazu.

»Kaj?«

»Veronika Desenishka je v nashih rokah!«

Hermanu se zamajejo tla pod nogami. Prebledi. Hlipa. Naredi dva ali tri opotekajoche se korake proti svojemu vazalu.

»Neverjetno ... Aj, jaj jajaj! Bog nas je uslishal ...«

Se zaziba proti Joshtu Soteshkemu. Ga ganjeno, s solzami v ocheh, objema.

Shele potem, ko ji spet nadenejo verige in jo pahnejo v mrachno celico, se Veronika prebudi iz chudne, grozne omrtvichenosti, v kateri je lebdela zadnje dni, ko so jo gnali iz gozda proti sivim naseljem in mrzlim gradovom. Zave se, da je nastopil trenutek neizprosne resnice. Da je dokonchno v pasti.

Saj je zhe takoj potem, ko je Johana z obema spletichnama izginila iz gozdnega skrivalishcha, zachutila praznino in zaslutila, da se nekaj pripravlja. Vendar je upala, da jo bo globina in nedostopnost gozda zavarovala pred najhujshim.

Zgrozi se, ko se spomni na strashni trenutek, ko je pred seboj zagledala oborozhene grofove hlapce.

Skloni glavo in joka.

Spet vidi, kako jo prebadajo na široko izbuljene oči ponorelega Joshta Soteshkega. Divje, kosmate roke grabijo po njej, medtem ko ji prepoteni hlapci na prsi, trebuh in noge potiskajo vrvi, jermene in konopce, da jo kot klado suhih polen, pripravljenih za netenje hitrega ognja, prevezhejo v dokončno ujetost in prostashko stisnejo do zadnjega. Kako to ponizhanje boli!

Ko jo pehajo skozi goshchavo proti jasam, kjer se svet odpre in se spredaj med drevjem zalesketa cerkveni zvonik v oddaljeni vasi, se ji stemni pred ochmi. Zdi se ji, da pada v nekakšen rov, v temo, v nekaj neizprosno gostega in zoprnega. Chuti sicer, da se nekaj dogaja, da je obkrozhena z mozhami, ki jo prebadajo z divjimi pogledi. Toda sveta, po katerem je do sedaj hodila, ni vech. Pogreznil se je v temo, v močvirje. V glavi ji zamolklo shumi. Obdaja jo neprizanesljivo gosta groza. Zato ne sliši razbrzdanega krohota grofovih hlapcev in ne razume spolzkih opazk in namigov, s katerimi bruhajo nanjo svoje zadovoljstvo, da so jo končno ujeli.

Na kolovozu pod ostro strmino jo pahnejo na voz, v katerega sta vprezhena mlada vranca. S sklonjeno glavo zhdi na trdem lesu, prevezana z jermeni in pasovi, ki jo rezhejo do kosti, medtem ko voz poskakuje chez kamenje in kotanje. Zdi se ji, da je mrtva. Hoče biti mrtva. Zato sploh ne chuti kratkih sunkov pod rebra in nesramnih dotikov pod prsi, ki si jih dovolijo jeznoriti in zhe na pol pijani hlapci, medtem ko se voz maje po slabi kotanjasti gozdni poti.

Veliki grof uslochi vrat. Mishice na njegovi roki se izzivalno napnejo. Presneta coprnica! Toda zdaj jo bo potrebno ugonobiti. Samo kako, če jo je nespametno sodishche oprostilo vseh obtožb?

Strmi nekam pod oboke in v pochrnelo leseno tramovje na desni strani širokega prostora. Potem ga razburjenost premetava sem in tja proti hodniku. Njegovi jezni koraki neprijetno odmevajo.

Za trenutek ga preshine slaba vest. Ali sme? Ali sme unichiti zhensko, ki je vendarle bila zhena njegovega sina?

Ah, kakshna zhena! Vse to je le privid. Zacharala ga je. Nas vse je zacharala!

Zdi se mu, da visi celotno gospostvo dezhele treh zlatih zvezd na tanki niti. Če ne bo ukrepal, se lahko zgodi nekaj najhujšega. Na noben nachin ne bo svoje posesti predal v nesramno naročje te lakomne, moshke pozhirajoče zhenske.

Kaj ni dovolj, da so habsburshki hlapci vdrli preko Drave na njegovo slavno ozemlje in mu pokradli vech chred goveje zhivine? In sploh. Noče pomisliti, koliko sezhnje in oralov plodnih njiv je izgubil zaradi nepotrebne prichkanja z neposhtenimi sosedi. Ve, da bi ga ti, samo če bi mogli, slekli do golega, toda svoje zadnje srajce jim ne bo nikoli dal. Raje se pusti ubiti. A ne od te preklete charovnice!

Njegovo premishljevanje na mah zadobi zarotnishi znachaj. Josht Sotesški bo zhe znal poskrbeti, da konopec, bodalo, sekira, strup in okovano konjsko kopito naredijo svoje. Majhna nesrecha, neumen prepír, samomor ali kaj podobnega. Kdo bo sprasheval o podrobnostih, ki so skrite globoko v molchechem zidovju nedostopnih gradov in jech.

Stari grof, oblechen v vijolichasto oblachilo, prepleteno s chrnimi in belimi progami, nenadoma zachuti premik zgodovine. Se zave temnega dogajanja. V njem se odpro chudne razpoke in nedorechenosti, vendar je treba iti naprej. Treba je iti strumno naprej do svetlega konca, pa cheprav pokajo kosti in gorijo grmade z na smrt obsojenimi. Vse to je pach neprijetni del vladarskega podjetja, ki ne dopushcha shibkosti. Igro je treba igrati do konca. Do zadnjega. Z dvignjenim mechem in s ponosno zavrmano glavo, pa chetudi grozi, da ti jo bodo zarotnishi zoprniki odsekali na prvem ovinku.

Jezno mezhika z ochmi. Ja, zakaj se mu sin ni podredil, ko je bil she chas. Vse bi bilo enostavno. Tako pa bo Friderik zdaj propadel skupaj s to svojo Veroniko. Ni bil vreden, da bi postal chlan ponosnega celjskega rodu.

She pozno v noch rita po sobi in hodniku sem in tja in preklinja, naj vzame vse *charovnishtvo chim prej hudich, ker bo drugache propadel celotni svet*. Iz ochi mu sijeta obup in bes. V mislih brusi nozhe, nateza vrv na vislicah, poganja na levo in desno muchilno kolo oblastnishtva, na katerem bo obvisela pogubna charovnica. Samo tako je mogoche obvladati poshasnost zhivljenja in preprechiti, da se izgubish v njegovih temnih blodnjakih. Treba je reshiti svet pred potopom v noch in temo. Ja, pogumen in jeklen mozh morash biti, ko gre za chast in slavo, she posebej pa za posest rodu treh slavnih zlatih zvezd!

Veronika se sprehaja po mrachni chumnati sem in tja. Ne razume, da so ji odpeli verige in jermene ter odvezali vrvi. Vsi udi jo she vedno bolijo, vendar se nekoliko sprosti.

Strmi skozi reshetke ozke line ven, v nebo, kjer se po sinjemodrem obodu vozita dva bela oblachka. Ah, kako rada bi poletela tja, v prostost, k angelchkom v nebesih, a se ne more dvigniti s tal in povzpeti v svobodne vishave. Nenadoma jo obide neznanska zhalost. Kratka ocharanost od neznanega nebeshkega sijaja se prevesi v obup. Zazdi se ji, da bo izgubila razum.

Zaleti se proti tezhkim, z zhelezom okovanim vratom, krichi na pomoch, tolche s pestmi po trdem lesu, toda ta je brez dushe in vrata, ki so ochitno zaprta s sedmimi zapahi in dvanajstimi tezhkimi verigami, se ne odpro.

Kje je? Kam so jo zaprli?

Ve le, da so jo nedavno ujeli v gozdu, toda vse okrog nje je ovito v gosto meglo. Vedno bolj jo prebada gorecha zhelja v njeni notranjosti, da bi zdaj dokonchno sama konchala nekaj, kar se je zhe zdavnaj zachelo.

Ah, tista nesrechna zaljubljenost v Friderika, z vsemi strastmi in pustolovshchinami, ki so potem sledile.

Toda kako naj naredi vsemu temu konec? Kako se naj ubije?
Ponochi zelo nemirno spi.

Spet sanja neprizanesljive sanje. V starem gradu ji s slabim namenom dvori deset vitezov v rdečih plashchih in zelenih perjanicah. Ves svet se trese v zamolkli grozi. Perjanice frfotajo v vetru. Ubijalne sablje se iskrijo v zahajočem soncu. Vitezi se vročekrvno rezhijo. Zamahnejo s sabljami proti nebu. Nekatere so rdeče od zarje, druge od krvi.

Vrch s kislim vinom presherno krozhi od mozha do mozha. Na sredi, med pijano drushchino, se razgreto rezhi Josht Soteshki.

»Te charovnice ... V zadnjem chasu so se tako samopashno razpasle po vsem svetu, da jih je zdaj pri nas zhe vech kot poleti komarjev ob Savi ...«

»Ja ... In kako znajo pichiti ... Potem si izgubljen do konca dni ...«

Veliki hlapec s pijanskim nosom, ki spominja na dolg rdech koren, se jeznorito zahihita.

»Ampak che te imajo v rokah, ne moresh vech dolgo zhiveti ... Tisti ostri pik pomeni tvojo hitro smrt,« reche drugi hlapec in jezno dvigne glavo.

»Ja, ti piki so od hudicha ... Sam peklenshcek je tisti, ki coprnice nauchi skuhati strup ...«

Glavni hlapec zahrka in dvigne roko.

»To bi povedal ... Moja stara mati mi je nekoch pravila, da je srečala charovnico kar pri farni cerkvi ... Ampak vzadaj, ob zakristiji, kjer je pokopalishche ... Coprnica je s suho roko butala ob nagrobni krizh pred kratkim umrlega ... She isti dan zvecher je potem umrla zhena pokojnega, cheprav je bila zdrava kot riba ...«

»Ha, ampak Veroniko smo pa le ujeli ...«

Soteshki se glasno zasmije. Skloni se proti slokemu mladenichu s kozjo bradico, ki sedi tik ob njem, in ga velikodushno potreplja po rami.

»Kaj pravish k vsemu temu, kovach?«

»Boga mi, vse skupaj ni od muh ... Zdaj jo imamo v pesteh ...«

Mozhje dvignejo vrche in mezhikajo z ochmi. Po prostoru meketata mashchevalnost in shkodozheljna pozheljivost.

»Aj, zdaj jo bomo nategnili, pregreshno prasico, da bo chutila, kdo je v tej dezheli gospodar!«

»Ja, ja,« miri Rok Soteshki, a se zloveshche zasmije. »Ampak pochakati moramo, da nam milostljivi gospod Herman dovolijo takshno zabavo.«

»Ha, ha, potrpljenje je bozhja mast!« zarezgeta eden od hlapcev. »A che milostljivega gospoda prav poznam, je v teh zadevah velikodushen ...«

»Zhe, zhe,« reche Soteshki. »A pochakati moramo ... Kolikor vem, mora veliki grof she

sam poravnati neke rachune z nespametno coprnico ...«

Z obema rokama nastavi vrh z vinom k ustom in cmokaje loka kislo pijacho. Se dela, kot da premishljuje.

»Saj jo dobite! Ko pride chas!« zaropota in jih srepo pogleda.

Blagorodna gospoda ne moreta odnehati. Uzhitek je to razbijashko popivanje. Vrch v njunih rokah se majeta sem in tja. Vino se jima cedi po bradah in se razliva po mizi.

Strezhnik, s sklonjeno glavo, tik ob gorechi trski v umetelno skovanem zheleznem stojalu, se ob ob vsakem novem namigu velikega grofa ponizhno prikloni. Poslushno doliva vino.

»Ja, piti je treba, brate,« krichi Herman in treplja prijatelja Roka Podkrshkega s svojo veliko tezhko shapo po ramenih. »Pij, ti stara sablja!«

»Vesh, zdaj jo imam, coprnico,« krichi stari grof in se pridusheno smeji. »Moja je. Moja bo.«

»Ni she tvoja,« reche Podkrshki. »Najprej jo morash dobiti v posteljo.«

»Ah,« grmi grof. »To ne bo tezhko. Moja je. In amen. Pa magari s silo.«

»Pa kaj s silo,« krichi Podkrshki. »Bodi pameten. Zhenske je treba pridobiti s sladkimi besedami ... Se spomnish, kako sva pochela te stvari na tistem dolgem vojnem pohodu ...«

Veliki grof premakne glavo in presenecheno pogleda prijatelja.

»Ja, saj res ... Imash prav. Ah, in mlada sva bila ...«

»Che si coprnico konchno ujel, jo mochno zastrazhi, da ti ne zbezhi,« reche Podkrshki in si z rutico brishe prepoteno chelo. »Daj ji dobro jesti in piti, da si opomore od hudih naporov ... Lepo jo obleci ... Uspavaj jo z nezhnimi, opojnimi besedami ... Naj sanja in postane pozheljiva, kot je bila prej, kot pravijo ...«

»Ja, ja!« godrnja stari grof in se kremzhi. »Samo kako? Bo to shlo?«

»Vse gre, che si spreten,« se zarezhi Podkrshki.

»Res?« se zamisli grof. Miga z glavo. Golta vino. Je vedno bolj pijan.

»Bosh videl ... Che jo bosh krmil z dobro picho in sladkimi besedami, ti bo sama prilezla v posteljo,« reche Podkrshki. »In potem jo lahko nasadish po vseh pravilih na tvoj rog, kot se za starega kavlja spodobi ...«

Rok Podkrshki se divje zasmee in razbijashko udari s pestjo po mizi.

Friderikov obraz se pogreza v mochvirje brez dna. Sanja. Te temne oči! Ta zloveshchi pogled! Blato!

Chez pokrajino se vali umazana voda. Nekaj tolche po vratih. Chuti, da mu zabijajo

zheblje v glavo. Oche vihti težko kladivo in pri tem zvedavo shkili skozi ozko jetnishko lino pod nebo, kjer so se pravkar prizgale tri zlate zvezde. Celjske zvezde.

»O jej! Sin se mi je izpridil!«

Nima chasa, da bi premishljeval o tem, zakaj je oche tako chuden. Zakaj je oblechen v široke rdeche hlache. Hlache dopetache kot turshki pasha. Kot harambasha. In zakaj se ves chas neumno smeje.

Oche je pravkar pograbil zelo dolg zhebelj. Vsak trenutek mu ga bo spet zabil v glavo.

»Ta zhebelj je za kipec device Marije, ki sem ga podaril pleterskemu samostanu!« reche oche in se prostashko zasmije.

»In ta zhebelj je za krsto coprnice Veronike, ki jo bom, preden nam umre, pretipal do obisti!«

Zdaj oche zavihti kot sablja dolg zhebelj, s katerega v curkih lije kri. Veronikina kri.

»Prekleta coprnica! Pogubila mi je sina!«

Nekaj ropota po temachnem rovu. Voda se vali od vzadaj naprej. Oche Herman dviga kladivo.

»Ta zhebelj ti bom zabil naravnost v glavo!«

Nekaj poskakuje skozi temo. Verjetno neverjetno velika podgana, debela kot pitan vol. Podgana, ki bo s svojimi tacami pomendrala celotni svet s celjskim kraljestvom vred.

Oche je nenadoma velik kot gora. V desnici trdosrchno vihti kladivo. Ko trikrat zamahne, se kladivo spremeni v velikansko sekuro.

»Zdaj bom drobil glave ... Pa she sinu jo bom odsekal ...«

Friderik ne razume, zakaj je oche ves chas oblechen v turshke hlache korenjache. Je postal mohamedanski sultan?

Le zakaj je tako rdech? Morda od razburjenosti, morda od krvi, ki kaplja z ostro nabrushene sekire. Veronikine krvi.

»Danes sem v rdechih turshkih hlachah, da me bosh bolj ubogal! Jutri pa si natakнем kratke hlache!« reche oche. »Veronika pa bo moja. In konec. To je kazen za tvoje pregrehe, prekleti sin!«

Oche se zvija od smeha. Kot nor se valja po tleh. Ves je krvav. Valja se po mlakah krvi, zato sin krichi. Ne ve, da mu od groze poka glava.

Veliki grof se nagne proti odprtemu oknu. Nemo strmi ven, med zelenje pod gradom. Sončna svetloba je to jutro naravnost neizprosna. Veselo ptichje petje ga hitro zvabi s hladnega hodnika na vrt, med skrbno negovano cvetje.

Pomlad blago puhti iz razgrete zemlje. Zapre oči. Premishluje.

Morda mora biti bolj previden. Lahko se zgodi, da bo charovnica na prijazno prigovarjanje sama od sebe priznala svoje hudobije. Da je zacharala njegovega Friderika. Potem jo lahko ponovno preda sodishchu, da jo dokonchno obsodijo.

In sploh. Stari prijatelj ima prav. Če hoče to žensko res bolje spoznati in z njo kaj lepega doživeti, ji mora ponuditi nekaj udobja. Coprnica se mora odpochiti od prestanih naporov, ki jih je prestala med neprestanim tavanjem po gozdu. Misli ji mora, da se je staremu grofu omehčalo srce in ji je odpustil vse pregrehe, pa čeprav je to le zvijacha, s katero jo bo zazibal v sproščeno razpoloženje in ji ob ugodni prilozhnosti ugrabil vse njene chare ... Potem pa se naj, če je treba, zgodi tisto, kar se mora zgoditi. Ta svet ni raj in mi, ljudje, smo le ubogi greshniki!

Pogleda navzgor pod nebo. Se v zadregi prekrizha. Vsemogočni mu naj spregleda to nenavadno močno pozhelenje do te ženske. Gotovo bo imel usmiljenje z njim, starim grofom. Pleterski samostan pa dobi, če se mu vroča želja uresniči, posebno nagrado, ker je dobri Bog zamizhal na eno oko in mu odpustil njegova poredna dejanja.

Dvigne glavo in v trenutku sklene, da bo Veroniko Desenishko dal prepeljati v udobne sobane gradu Veliki Tabor v staroslavnem hrvaškem Zagorju. Tam ji bodo nudili vse ugodje in določeno mero svobode, čeprav bo istochasno skrbno zastrazhena. Na ta nachin se bo lahko hitro okrepila in ponovno zacvetelazanj, za velikega Hermana Celjskega ...

Pater Konrad ne najde miru. Blodi po grajskem vrtu. Nasloni glavo na mogočno hrastovo deblo. Prislushkuje bitju srca v svoji neurejeni notranjosti.

Kaj je vendar narobe s temi celjskimi grofi? Zhe dolgo niso vech na pravi poti.

Toda pravzaprav vsi na tem trdem svetu premalo romamo za tistim, ki je umrl za nas, da bi skupaj z njim v dobroti in lepoti vstali v vechno zhivljenje. Tu na zemlji bi morali vendar biti zato, da izpolnimo Odreshenikovo voljo. Saj so se mu, ko je she v chloveshki podobi hodil po svetu, zaupljivo priblizhevali celo povsem zanichevani potepuhi, dninarji in nebodigatrebe.

A kaj! Tudi sam ni brez greha! Tu, v sluzhbi pri trinogih! Je sploh na pravi poti? Boga mora najponizhneje prositi, da se ga kljub vsemu usmili *post tot discrimina rerum* - po tolikih nezgodah in nevshechnostih.

Se zateche v grajsko kapelo. Moli. Dviga roke pred majhnim, devici Mariji posvečenim oltarjem. Najponizhneje prosi Boga, naj razsvetli celjski rod z dobroto nebeshke milosti. Grofje morajo konchno spremeniti zhivljenje in najti dushni mir v srchni kreposti in dobroti. Moli tudi za mladega grofa v jechi. Naj mu Bog odpusti vse pregrehe.

Tava pod hladnim cerkvenim obokom. Zmoli tri ochenashe. Se zateche v svojo skromno grajsko celico. Shele kozarec vina ga pogreje. A je vseeno prevech razburjen.

Misli na Friderikovo novo mlado zheni, ki je baje nora coprnica. Vendar ne ve, ali je kriva za smrt vsega sposhtovanja vredne gospe Elizabete. Ne more pomagati, da se mu uboga mlada ženska smili.

Kaj namerava narediti veliki grof? Nekaj prepovedanega? Nemogočega? Proti vsem zakonom. Proti krshchanski zapovedi: Ne ubijaj!

Le kaj she prichakuje od tega sveta? Hojo v ljubezni in usmiljenju za Kristusom? Saj se lahko samo smeje samemu sebi in svoji otroshki veri v dobroto chlovekove dushe.

Ljubi Bog, le zakaj je postal duhovnik?

Chudi se, da so jo prepeljali na veliki grad med prijetnimi zelenimi grichi in temnimi gozdovi in jo namestili v chedni sobici z mehko posteljo. Z mizico in stolom. Kaj zdaj hochejo od nje?

Vedno znova jo obiskuje visoka, sloka chrnolasa zhenska. Zhe vcheraj ji je prinesla lepo zelenkasto obleko iz prave svile. Prijazno jo je prijela za roko in na posteljo polozhila s chipkami pretkano belo srajco in chisto perilo z rdechimi podvezami.

»Nova obleka bo gospo Veroniko spet naredila lepo,« je zagostolela s hinavskim glasom in sklonila glavo.

Na mizi stojijo krozniki s kruhom, prekajenim mesom in sirom, na pladnju je svezhe sadje, vzadaj tudi vrch z vinom. Na polici v kotu se bohotijo izbrane jedi, obrnjenik, tolsti grumpi, sirek, masovnik, svinjski zhelodec, govnoch, mesna godlja, ajdovi krapci.

Ko ne bi bila ujeta v to chudno sobo z vrati, od vzunaj zaprtimi s tezhkimi zapahi, bi bila srechna ... Tako pa ... Vse zaman ... Prevech negotovo se pochuti ... Ne more se umiriti ... Ko bi bil tu Friderik, o katerem pa ji na njena vprashanja ne povedo niti besedice, temvech kot neumni kimajo in majejo z glavami ...

Kaj je to? In zakaj? To chudno sprenevedanje strezhnega osebjia ... Ta nerazumljiva sprememba ... Zaradi katere bi lahko bila vesela in razigrana, cheprav verjetno ne napoveduje nich dobrega.

Veronika sanja, da po poltemi plahutajo sence brez pravih obrisov. Netopirji ali kaj? Nekaj leti po zraku, golo, na metli. Charovnice? Zaslisi zasoplo dihanje. Ob njej lezhita dve goli poljublajochi se zhenski. Z rokami globoko med stegni. Ena od obeh, z razdrazenimi poskoki v odprto meso pod njo lezheche prijateljice, jo prebode s temnim pogledom: »Daj ... Uzhivaj tudi ti! Slec se, da ti bo lepo! Samo enkrat imash to zhivljenje in to telo!« Prime se za mochno napete prsi in se prostashko zasmee. Zapiha vroch chrn veter. Ves svet izgine v dimu in temi ...

Barbara zasachi nechaka na hodniku pred njegovo spalnico.

»Ali smem k tebi?« na kratko vprasha.

Ne da bi chakala na odgovor, prime Ulrika za roko. Skupaj se zazheneta v sobo in zapreta vrata.

»Pridi sem,« reče in se mu zagnano približa. Hitro diha.
»Vsedi se k meni na posteljo,« reče in ga vroče pogleda.
»Daj, objemi me ... In pobožhaj po prsih ...«
Tezhko rdeče blago rezko zashumi, ko ga razpne.
»Daj, božhaj!«
S strahom tipa pod vedno bolj razpeti barzhun na zgornjem delu Barbarinega oblachila. Prsti mu nemirno spolzijo pod široko prsno gubo in narahlo pobožhajo nabreklo gmoto toplega mesa.
»Bolj mochno ... Ja, mochno ...«
Cesarica se nemirno zravnja ... Potisne razgaljeni dojki proti Ulrikovim ustnicam.
»Poljubi ju ... Obe ... Tu na vrshichkih ... Ja ... Tu ... Mochno ... Lizhi me!«
Z roko zdrsi proti Ulrikovemu trebuhu.
»In kaj imash tu, moj zlati mali deček?«
Shari med nechakovimi nogami.
»Ne, teta, ne tako mochno ... To, boli ...«
»Ah, kaj boli ... Daj, pokazhi, kaj znash ...«
Se skloni proti razgretemu udu in ga poljubi.
»Ah, saj je zhe velik!«
Obraz ji zaliva nevarna rdechica. Hrza od ugodja, ko si izpodreca dolgo rdeče oblachilo ... Razshiri noge ...
»Daj me zdaj ... Ja ... Zdaj!«
»Ja, teta! Ja, ja.«
V njem se prebudi divji nagon. Strast.
»Ja, vso ... Ja, zdaj!«
Zazdi se ji, da se je konchno približhal zlati chas. Petelin je znesel zlata jajca, chez vse cesarstvo dezhuje chisto zlato. Prepoteni hlapci ga v vrechah nosijo v drzhavne zakladnice. Vse blagajne so nabito polne od denarja in strasti.
Ostro zasope. Zdaj konchno ve, da je Ulrik tisti zlati neznanec, na katerega je chakala vse zhivljenje. Zazdi se ji, da jo prebada s skrajno napetim zlatim nozhem. Ja, strashno jo muchi s svojim zlatim udom, iz katerega brizga na dno njenega zaklada dragoceno sladko zlato.
Divje zatrza, ker se ji mednozhje zavozla v silovit izbruh strasti.
»Ah, zlat deček si,« zasope, ko se nekoliko umiri.
Vstane z lezhishcha in obstoji popolnoma naga sredi prostora. Oznojeno telo se ji zadovoljno sveti. Ulrikov pogled se she enkrat razburjeno zaustavi na napetem vladarichinem mesu. Nabrekla seska na razdraženih dojkah se izzivalno preveshata navzdol, toda s puhom na gosto poraslo mednozhje si je zhenska zdaj zakrila z roko.
»Vesh, ne muchi se s sprashevanjem vesti ... Kar se nama je dogodilo, je popolnoma naravno ... Mlada kri, ki se spoji z zrelo krvjo, je dobra kri ... A vse to je najina skrivnost ... Nikomur ne povej ... Drugih se te stvari ne tichejo ... Saj niso nich posebnega ...«

Ulrik jo zmedeno pogleda, vendar Barbara, ne da bi ga imela za mar, nadaljuje: »V mnogih družinah se kaj podobnega pripeti skoraj vsak dan ... Meso je pach meso in se zheli spojiti z mesom svojega bliznjega ... Ja, tako enostavno je to ... Na svetu smo pach zato, da uzhivamo, da se ljubimo, da spoznavamo drug drugega ... Da prefukamo ta dolgočasni chas, v katerem moramo zhiveti.«

Danes ji dovolijo kratek sprehod v naravo. Spremlja jo Josht Sotesški z dvema vitezoma. She mlada zala gospoda.

Sploh ne razume, od kod ta sprememba! Ta dobrota!

Se je staremu grofu Hermanu vendarle omechilo srce? Se mu je zasmilil ubogi sin? Ah, ko bi Friderika chimprej izpustil iz jeche!

Ochi se ji zasvetijo od radosti, ko na prostranem travniku pod gradom uzre pestro drushchino najrazlicnejshih cvetlic. Z veselim vzklikom se zazhene med rahlo disheche marjetice in modre plavice. Ustavi se shele na sredi travnika, kjer se iz svetlozelene trave zasvetijo bele kresnice in drobne spominchice.

Skloni se med poljsko cvetje z zasanjanim izrazom na obrazu. Nenadoma se ji zazdi, da bo kmalu vse dobro, lepo in prav. Spet se bo lahko privila k svojemu Frideriku. Vendar ne bosta vech nespametno razbrzdana, saj sta v teh tezhkih mesecih trdih preizkushenj spoznala, da je najvechja srecha njuna ljubezen in zakonska zveza.

Z dlanjo zdrsi chez rumene, bele, modre in rdeche vrshichke cvetochega travnika in zachne nabirati vse to cvetje, iz katerega si bo spletla venchek iz pisanih barv in si ga polozhila na glavo. Sanja, da bo postala lepa poljska kraljica. Med metulji in cvetjem na livadi bo zarajala opojni ples na novo pridobljene svobode.

Zazdi se ji, da jo celo strogi Josht Sotesški dobrotljivo motri, ko sproshcheno in veselo teka po travniku.

Ah ti prekrasni, veliki, dobri svet!

* (Glej tudi prejšnje objave v *Reviji SRP* 49/50 – 2002; 51/52 – 2002; 53/54 – 2003; 55/56 – 2003; 57/58 – 2003; 59/60 – 2004; 61/62 – 2004; 63/64 – 2004; 65/66 – 2005; 67/68 – 2005; 69/70 – 2005; 71/72 – 2006; 73/74 – 2006; 75/76 – 2006; 77/78 – 2007)

SHTEFKA IN MARIO PETRICH

Kiparski opus **Shtefke Petrich** po motivni plati sega od portreta prek chloveshke figure do fantazijske rastlinske plastike. V širokem ikonografskem razponu se skriva trdna razvojna logika, ki jo pogojuje ena temeljnih umetnininih opredelitev za kiparsko delovanje kot intimen dialog s samim seboj, kot način razkrivanja odnosa do chasa in okolja, torej opredelitev za kiparski opus, stkan iz osebnih odzivanj na svet in bivanje.

Osrednji motiv kiparskega oblikovanja Shtefke Petrich je sprva predstavljala chloveshka figura. Kiparka je z vrsto realistichnih portretov in celopostavnih chloveshkih figur potrdila svoje kiparsko znanje. Doslednemu realistichnemu pogledu zlasti na zhenski portret je sledilo svobodnejše komponiranje chloveshkega telesa, narashchala je tezhnja k stilizaciji, igri svetlobe in senc, k prikazu dinamike gibanja, izstopal je občutek za izchishchenost kompozicij. Zato figuralne plastike Shtefke Petrich kljub komornim formatom marsikdaj delujejo monumentalno.

Tezhnji po motiviki z univerzalnim pomenom je Shtefka Petrich sledila pri kiparskih delih, ki so nastala na podlagi motivnih vzpodbud iz rastlinskega sveta. Kiparka je chloveshki lik uspela postopoma, na povsem logichen način, preliti v slikovito, vsebinsko izpovedno rastlinsko motiviko. V glini je oblikovala pestro paleto oblik, ki nas spominjajo na rastlinske dele, cvetove, plodove, grme, gobe, cvetlichne shopke, portret in torzo. Kot je ob kiparkini razstavi leta 1988 zapisal dr. Cene Avgushtin, *»ti motivi iz narave niso vezani na to ali ono izbrano realistichno predlogo, so zopet plod tezhenj k iskanju chim bolj plastichnih oblik v svetu rastlin«*. Prevladujejo fantastichne sestavine, ki jih pogojuje voluminoznost določenega motiva, povezana s tezhnjo po izgrajevanju prostorskih elementov v kompoziciji kiparskega dela. *»Oblikovanje prostora ima namrech pomembno vlogo v umetnichinem kiparskem snovanju. Sklenjene ploskve rastlinskih listov in plodov skushajo zajeti kar najvech obdajajochega ambienta, zaradi chesar nastajajo svojevrstne oblikovne reshitve, odmaknjene od obichajnega izkustva. Prav to daje tem malim plastikam iz terakote posebno privlachnost, občutek trdnosti in sklenjene telesnosti«* (dr. C. Avgushtin, spremno besedilo v katalogu razstave v Likovnem razstavishchu Domzhale, 1988).

Odlochitev za motivni sklop, navezan na kiparsko ponazarjanje in ustvarjalno preoblikovanje plastichnih, smiselno stiliziranih oblik, vzeti iz rastlinskega sveta, ni nakljuchna. Kiparka je v napete vegetativne forme, ovite v mehko zaobljene linije, ki jih obliva in ozhlivlja svetloba, vtisnila nekatera novodobna razmishljanja o neprekinjeni povezavi med chlovekom in naravo. Zato pri nekaterih rastlinskih plastikah lahko odkrijemo asociativne povezave s chloveshkim telesom. Vchasih zlahka prepoznavna, pogosto pa prikrita ali zastrta simbolika kiparskih kompozicij Shtefke Petrich se dotika tudi razmishljanj o venomer znova obnavljajoči se zhivljenjski mochi narave (npr. plodovi,

ki nosijo v sebi kal nadaljnega razvoja).

Shtefka Petrich poudarja, da je kiparska forma izrazno sredstvo chustev. Estetske, chiste, usklajene oblike, ki niso kompozicijsko raztrgane ali umetno statichne, morajo vsebovati ritem, nuditi morajo občutek rasti, dihanja in zhivljenja. Samo harmonichne oblike so tudi stabilne in chvrste. Tovrstno ravnotezhje, ki ga najdemo v naravi kot neposrednem odrazu lepote stvarstva, mora biti prisotno tudi v likovni umetnosti. V naravi prevladujejo vertikalne oblike, ki kot simboli zhivljenja rastejo proti soncu in svetlobi. Harmonichne, na kompozicijsko vertikalnost vezane oblike so tudi osnova za kiparsko pripoved Shtefke Petrich. Njene rastlinske plastike imajo fantazijski znachaj, vendar so vselej oblikovane po nachelih naravne zgradbe. Tako kot je v naravi vse obdano, pravochasno zashchiteno, je tudi v plastikah Shtefke Petrich zhivljenje skrito pod zunanjo formo. Zhivljenje se rodi iz notranjosti. Kot je mogoche ljubezen najti v nasprotnem polu, je v kiparskih oblikah vse povezano, zaobjeto v enotno celoto (iz pogovora s Sh. Petrich, november 2006).

Srechujemo se s simbolichnim in metaforichnim kiparskim jezikom. Posamezno se spreminja v obche, osebna simbolika postaja asociativna, slehernemu namenjena posvechena govorica simbolov. Tovrstna izhodishcha opredeljujejo tudi ciklus *Neveste*, s katerim se je Shtefka Petrich ponovno navezala na figuralni motiv. Z občutkom za mero in proporce predstavljene neveste (kipi in pasteli) so tudi deklice, zhene in matere. Zhenske postave, zajete v svojem duhovnem bistvu, krhke in lirichne, a obenem zhivljenjsko stvarne, so dobile v kiparskem opusu Shtefke Petrich zanimivo likovno podobo in svojevrsten spomenik.

Mario Petrich je bil kot pripadnik druge generacije shtudentov Akademije upodablajajochih umetnosti v Ljubljani delezhen likovne izobrazbe pri profesorjih, ki sodijo v vrh slovenskega slikarstva sredine 20. stoletja. Shtudijski program ljubljanske likovne akademije, ki je temeljil na predvojnem barvnem realizmu in zajemal iz aktualnih, vendar zmernejshih vsebinskih in formalnih likovnih inovacij, je za Maria Petricha predstavljal soliden temelj, na podlagi katerega je v sedemdesetih letih preteklega stoletja zachel oblikovati samosvoj, premishljen in zrel slikarski opus z izrazito koherentnim znachajem. V ospredju slikarjevih prizadevanj sta bila namrech vselej odnos do narave in odnos do zhivljenja, prehodi iz enega slikarskega obdobja oziroma iz enega ciklusa v drugega pa so bili logichno zastavljeni, vsaka serija slik je nastala na podlagi prejsnhje.

Sprehod skozi slikarsko ustvarjanje Maria Petricha nam razkrije, da ga dosledno realistichne ali konkretne odslikave krajine, figure in drugih motivov nikoli niso zanimale. Bolj ga je pritegnilo podajanje vizualnega spomina oziroma vtisov na neki motiv ali dozhivetje. Zato je pri oblikovanju kompozicij lahko posegal po postopkih stilizacije, likovnega prevrednotenja in opushchanja nebistvenega. Posamezne motivne elemente pogosto lahko samo slutimo v osnovnih obrisih, drobnih fragmentih in aluzijah. Slikarjeva nagnjenost do sproshchene gradnje podob je motive raztopila in povezala v malone abstraktno likovno polje. Tudi barvna skala se je uklonila slikarjevim hotenjem.

Podobe pejsazhev (rechne in obmorske krajine), pri katerih je Maria Petricha namesto realističnega upodabljanja pritegnila razpolozhenjska odslikava krajinskega ambienta, imamo lahko tudi za likovne odraze slikarjevega razumevanja krajine kot zhivega likovnega organizma. Naslikani pejsazhi, ki jih opredeljujejo različni, sistematični in analitični likovni pristopi, sproščeno slikanje z nizanjem potez chopicha ali kontrolirano sestavljanje kompozicij iz ostro obrisanih likov, kontrastne ali zadržane ubrane barvne kombinacije – vse to je slikar vselej zasnoval kot sožitje igrivih in harmonično prelivajočih likovnih elementov. Pogosto se srečujemo s tipizirano krajino, preudarno sestavljeno iz oblik, ki živijo v slikarjevem spominu na porechje Kolpe. Na platnu so zazhiveli bistveni deli fiziognomije krajine, ki jo je Mario Petrich razumel tako v neoromantičnem kot v arhetskem smislu. Čeprav je pogosto posegal po skrajnih stilizacijah, je zhelel izpovedati predvsem občutek za enotnost z naravo, o chemer nas med drugim lahko prepričajo slike, pri katerih se sredi krajinskih detajlov, sredi premishljene arhitekture likovnih ploskev in oblik, sredi skrbnega, na krajino vezanega kompozicijskega in barvnega ustroja, zachne postopoma porajati chloveshka figura.

Tudi pri ciklusu najnovejših del sta znova prisotni obe osrednji problemski področji in ustvarjalni spodbudi slikarskega nagovora Maria Petricha: narava in zhivljenje. Vendar se zdi, da je umetnik prestopil meje konkretnega krajinskega izhodishcha, tezhishche njegovega slikarskega zanimanja se je premaknilo v drug sklop: narava ni samo krajinsko ali vsako konkretno okolje, v katerem se je zadrževal slikar, temveč je postala predvsem njegova in nasploh chloveshka narava (tj. skupek chlovekovih lastnosti, ki pogojuje nashe ravnanje), zhivljenje pa se je iz fizichnega, zemeljskega bivanja zachelo prelivati v duhovni obstoj. Delchki krajinskega ambienta so se spremenili v sestavne dele kozmichnega prostora, nekoch na krajino vezane likovne elemente pa so nadomestile asociativne simbolne oblike. Med njimi izstopajo krilati figuralni liki, krizhi, krog, sidro, niz linij in barvnih polj, ki je povezan v nezaključeno zaporedje, ceste, ki se prepletajo in vijugajo ... V prividnih krilatih figurah, ki se pomikajo po neskoncnem, s simbolno in poduhovljeno modro barvo prezhetem prostoru, bi lahko videli likovne prispodobе za chloveshko usodo in usojenost. Zhivljenje ima svoj konec, a je hkrati tudi neskončno potovanje k spoznanju, materialni svet si prizadeva, da bi se povzdignil do duhovnega razodetja ...

Slikarski izraz Maria Petricha je sproščen, mestoma celo vehementen, njegova poteza s chopichem pa je intuitivno vzpodbujena, vendar vselej natančno premishljena. Vsi sestavni deli kompozicij so povezani med seboj in tvorijo harmonično celoto. Sleherni element na njih ima formalno in pomensko točno določeno mesto. Ker so slikarske kompozicije postale dozhivljajska in izpovedna okna ter avtor v njih vidi metafore chlovekove usode, se – kot je ob razstavi Maria Petricha leta 1988 zapisal Marijan Trshar – srečujemo s slikarstvom, ki ni vech »lepo«, marveč je resnično.

Shtefka Petrich

Mario Petrich

LIKOVNA DELA /REPRODUKCIJE/

- 1 Shtefka Petrich, iz cikla *Organska rast*, 2001, bron, 24x22x20 cm
- 2 Shtefka Petrich, *Objem*, 1999, bron, 20x14 cm
- 3 Shtefka Petrich, iz cikla *Organska rast*, 2001, bron, 15x22 cm
- 4 Mario Petrich, *Brez naslova*, 2005, olje na platnu, 100x90 cm
- 5 Mario Petrich, *Brez naslova*, 2005, olje na platnu, 100x90 cm
- 6 Mario Petrich, *Brez naslova*, 2005, olje na platnu, 100x90 cm
- 7 Mario Petrich, *Brez naslova*, 2005, olje na platnu, 100x90 cm
- 8 Shtefka Petrich, iz cikla *Neveste*, 2005, pastel na papirju, 30x40 cm

Naslovnica

- 9 Shtefka Petrich, iz cikla *Organska rast*, 2005, patinirana zhgana glina, 31x22 cm

Fotografije del Shtefke in Maria Petricha: Janez Praprotnik, Igor Pustovrh in drugi

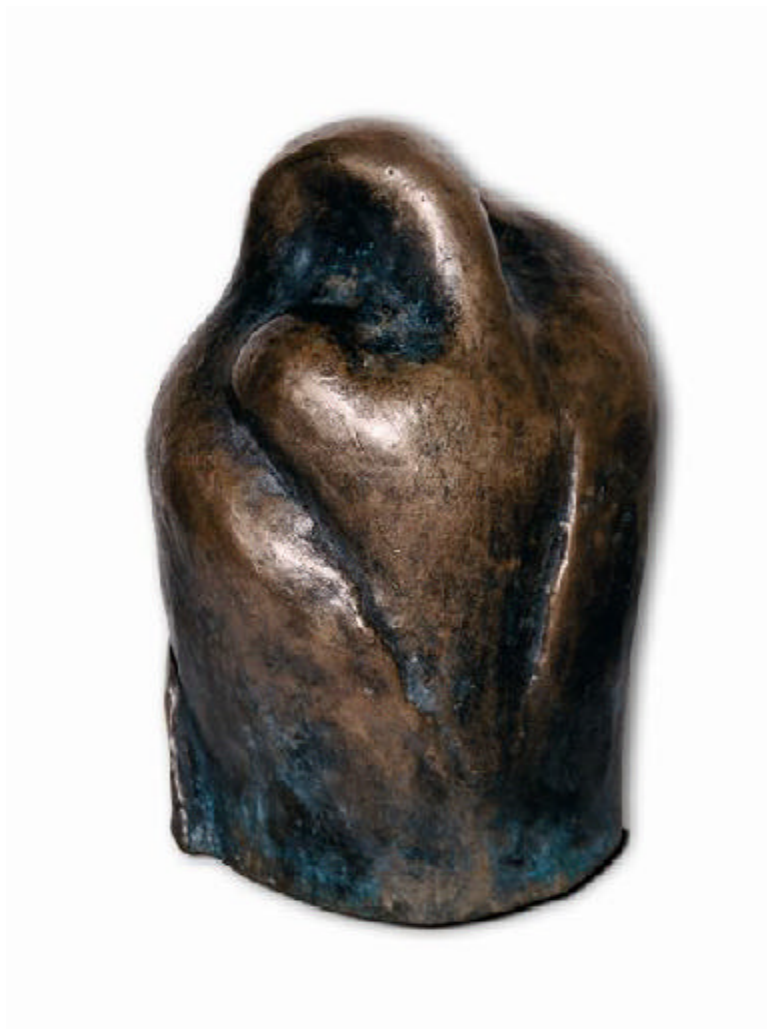
Shtefka Koshir Petrich se je rodila 5. decembra 1926 v Domzhalah. Po konchani srednji sholi je shtudirala kiparstvo na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani. Njeni profesorji so bili kiparji Peter Loboda, Franchishek Smerdu in Zdenko Kalin, pri slednjem je leta 1954 diplomirala. Posvetila se je pedagogshkemu delu in pouchevala na osemletkah v Sisku in Domzhalah ter na Srednji usnjarsko-galanterijski sholi Domzhale. Je chlanica ZDSLJU. Po upokojitvi se je v celoti posvetila kiparstvu in risbi. Samostojno razstavlja od leta 1981.

Mario Petrich je bil rojen 24. julija 1925 v Sisku. Leta 1951 je diplomiral na Akademiji za likovno umetnost v Ljubljani. Leta 1953 je konchal specialko za slikarstvo pri prof. Gabrijelu Stupici. Po konchani akademiji se je posvetil pedagogshkemu poklicu ter poucheval likovno vzgojo v Sisku in v Mengshu do upokojitve leta 1986. Je chlan ZDSLJU. Predstavil se je na vech kot 30 samostojnih in vech kot 50 skupinskih razstavah.

Shtefka in Mario Petrich zhivita in ustvarjata v Domzhalah.

Dela Maria Petricha z razstave ob avtorjevi 80-letnici v Galeriji Domzhale (december 2005) / Dela Shtefke Petrich z razstave ob avtorichini 80-letnici v Galeriji Domzhale (december 2006)

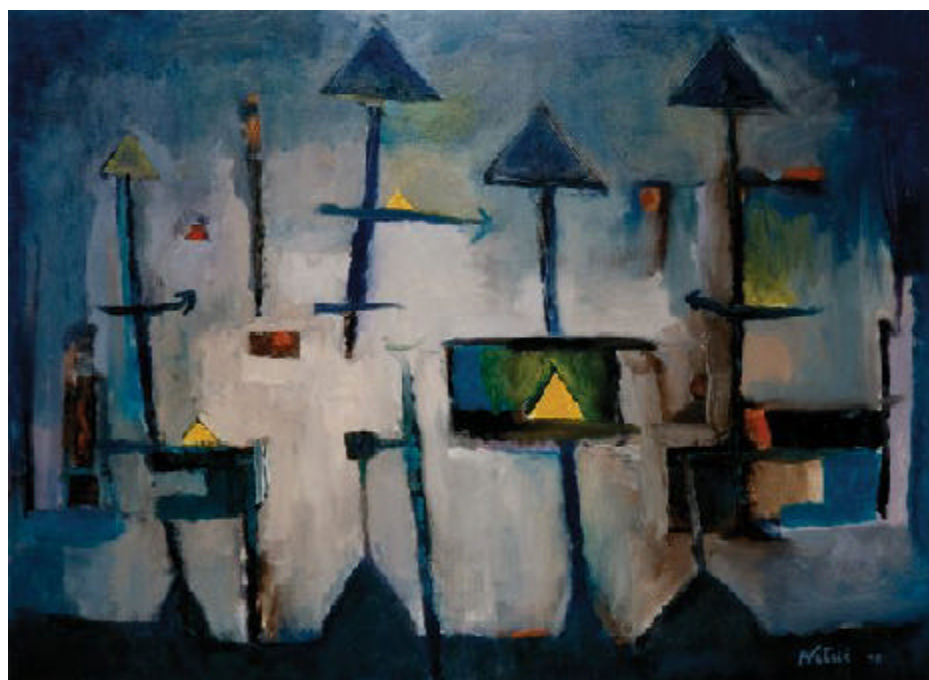

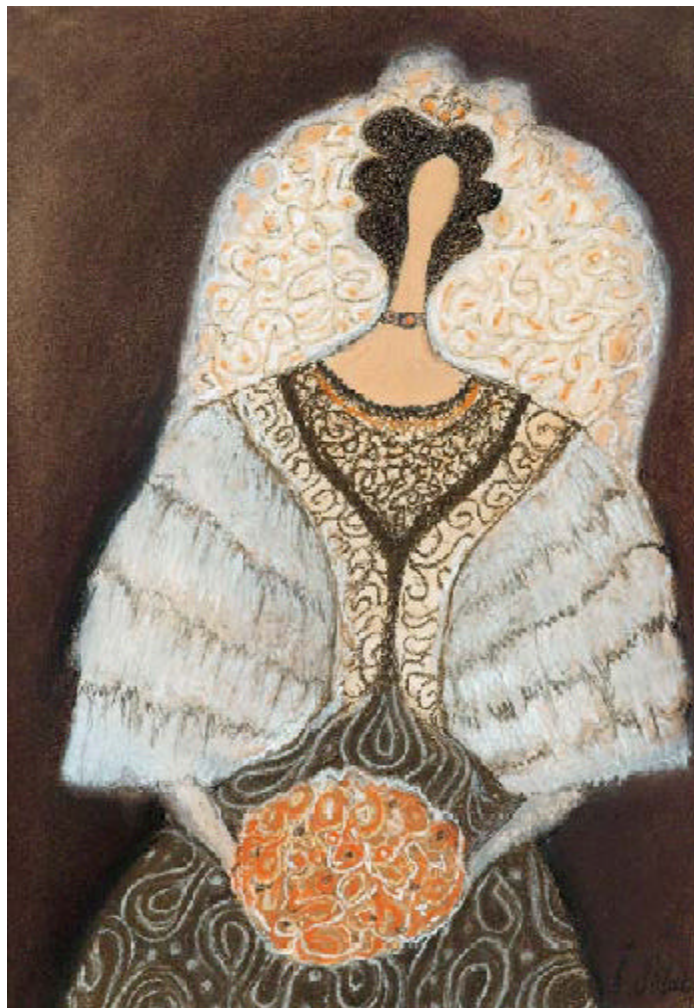

SATIRICHNI LIST PETELINCHEK IZ LETA 1870

Gashpar H. Martelanec se je v anale slovenskega chasnikarstva zapisal kot »marljivi izdajatelj« in urednik političnega lista *Jadranska zarja* (september 1869–julij 1870) in satirichnega lista *Juri s pusho* (februar 1869–konec leta 1870), ki sta izhajala v Trstu. Manj znano je, da je Martelanec aprila 1870 začel izdajati »ilustriran list za kratek chas« *Petelinček*. Morda je na izbiri naslova »zabavljivega lista«, ki je izhajal v istem času kot Levstikov *Pavliha*, vplivala tedaj popularna shaloigra v enem dejanju *Servus Petelinček*. Shaloigro je 1865 iz nemščine poslovenil zavedni primorski Slovenec, pesnik, eden prvih piscev in prevajalcev burk za chitalniške odre, ustanovitelj slovenskega političnega chasnika *Naprej*, Miroslav Vilhar (1818–1871). Možno bi bila tudi povezava s tržaskim satirichnim listom *Il Kikeriki* iz leta 1869 ali z njegovim vzornikom, dunajskim satirichnim listom *Kikeriki* (1861–1933).

V »Vabilu na naročbo« je Gashpar H. Martelanec zapisal, da se »ilustriran list za kratek chas« *Petelinček* (za razliko od *Jurija s pusho*) ne namerava posvečati politichnim zadevam.

»Da ustrezem mnogim tukajšnjim in zunanjim rodoljubom, ki si nočejo glave beliti z berilom politichnih listov, in torej se ve da ne morejo vsega umeti, kar prinasha moj humoristichni list "Juri s pusho", namenil sem si meseca aprila t. l. pochenshi izdajati poleg "Jurija s pusho" in "Jadr. Zarje", poseben zabavljiv list pod naslovom:

Petelinček, ki bode donashal za vse stanove razumljivo berilo vechidel smeshnega zadržaja s primernimi ilustracijami.

S tem mislim zadovoljiti mnogoshtevilmim zheljam prostih Slovencev, kateri se hočejo za svoje krvavo zaslužene novce smijati, slovensko ljudstvo pa – ki se za chitanje sploh še premalo briga – spodbujati v zabavljivi obliki k zhivejšemu gibanju, ter po mogočnosti pospeshevati njegov dushevni razvoj.

Slovinci! Moja dva lista "Juri s pusho" in "Jadr. Zarja" sta zhivi prichi, da najbolj na to gledam, da svoje chastite naročnike zadovoljujem, nego na materijalni dobichek. Nadejam se tedaj, da se – enako kakor imenovana dva lista – tudi moj novi list "Petelinček" Slovincu kmalu prikupi, i da bode vsak rodoljub za razshirjanje lista po mogočnosti skrbel.

"Petelinček" zapoje drugo nedeljo v vsakem mesecu, obsegal bo osem velikih strani in veljal: za tri mesece 30, za devet mesecev 90 kr. – Naročnina naj se meni poshilja.

V TRSTU, na praznik sv. Jozhefa 1870

G. H. Martelnac,

vrednik v Trstu.

Kikeriki! - "Petelinčka" vsi! – Kikeriki!«

("Vabilo na naročbo«, Juri s pusho, 1869)

Izid prve sštevilke *Petelinchka* je bil napovedan za datum 1. aprila. V resnici je bila bralcem na voljo 27. aprila. Narochnina za tri mesece je znashala 30 krajcarjev, za devet mesecev pa 90 krajcarjev.

O novem slovenskem »zabavljivem listu za svaki stalish« je pisal tudi hrvashki list *Zatochnik* (1869–1871): »U Trstu izashao je 1 br. najavljena vech shaljiva lista "Petelinchek", uredjivana gosp. Martelancem, koji je ujedno urednik "Juri s pusho". Prvi ovaj broj je bogat raznovrstnimi ilustracijami shaljivimi predmeti, a pisan na chistom Slovenshtinom, da ga i nash sviet posve razumije. Izlazi jedanput na mjesec, a ciena mu za cielu godinu 1 for. 20 novch., za 3 mjeseca 30 novch. Predplatu prima izkljuchivo g. H. Martelanec, urednik u Trstu. /.../ Ovaku Slovenci imaju sada chetri pet li shaljivih listovah sa malom cienom koje turaju med narod da ga zabavom drzhe budna u narodnoj sviesti, i u shali ga pouchavaju o dnevnih pitanjih i tezhnjah narodnih.« (»Knjizhevnost«, *Zatochnik*, 1870, sht. 103)

Leta 1870 so bili bralcem na voljo kar shtirje slovenski satirichni listi (Brencelj, *Juri s pusho*, Pavliha in *Petelinchek*), ki so se zgledovali po dunajskih, trzhashkih, cheshkih in drugih satiricnih listih.

Petelinchek naj bi izhajal vsako zadnjo nedeljo v mesecu ter »vesele in tuzhne prepeval slovenskemu ljudstvu, nalik temu, kakor mu je kljun izrastel« (Jadranska zarja, 1870, sht. 8). »Kdor si misli "Petelinchek" narochiti, naj brzo poshlje narochnino (za tri mesece 30 kr., za celo leto 1 f. 20) vredniku G. H. Martelancu v Trst, kjer se bo prihodnjih tiskalo le toliko listov, kolikor bo narochnikov« (»Petelinchek«, *Jadranska zarja*, 1870, sht. 9).

Martelanec je v naznanilu satirichnega lista prosil »vrle« Slovence, naj »novega nashega tovarisha z izvrstnim zrnjem obilo podpirajo, ter ga vsem svojim bratom in znancem obojega spola krepko priporochajo, da postane v kratkem ponos nam, slovenskemu narodu pa veselje in radost.« (Jadranska zarja, 1870, sht. 8)

»Zatorej gospodarji se ganite
In vsi si Petelinchka narochite!
Budil vam posle on zaspane.

Pa tudi gospodinje sposhtovane
Za gorko suho si ga zamenite
Potrdil vam hcherk bo zalezuhe skrite,
Da! nochne tiche bo podil neslane.

Oj, Petelinchka, fantje in dekleta!
Si narochite vsi mi vsega sveta!
Zadost bo smeha, dosti vam zabave.

Ker v Trstu se njih vojska je izlegla,
Njih polovica bi ves svet oblegla;
Danashnja doba koklja je zmeshnjave.«

(Petelinček, 1870, sht. 1)

Martelanchevi listi *Jadranska zarja*, *Juri s pusho* in *Petelinček* spadajo poleg *Ilirskega Primorjana* oziroma *Slovenskega Primorca* (1866–1867), *Trzhashkega ljudomila* (1866), *Slovenskega Primorca* (1868) in *Pod lipo* (1869) med prve slovenske chasnike v Trstu po obnovitvi ustavnega zhivljenja.

Martelanchev »politichen, poduchiven i kratkochasen list« *Jadranska zarja* je izhajal dvakrat mesečno, *Juri s pusho* je nekaj chasa izhajal dvakrat mesečno in nekaj chasa vsako zadnjo nedeljo v mesecu. Oba lista sta bila mladoslovensko usmerjena. Opozarjala sta na protislovensko politiko italijanskih nacionalistov, zagovarjala sta program slovenskega politichnega gibanja in tabore. *Jadranska zarja*, ki je objavljala tudi dopise z Gorishkega, je bila v letu 1870 edini politichni list Slovencev na Primorskem (po: Branko Marushich, »O nekaterih poskusih za skupni list primorskih Slovencev v sedemdesetih letih preteklega stoletja«, *Primorski chas pretekli / Prispevki za zgodovino Primorske*, Koper, 1985, str. 96).

Gashpar H. Martelenac je *Petelinčka* zhelel nameniti »onemu oddelku slovenskega ljudstva, ki nima volje beliti si glave s politiko«. »Po zheljah vechine nashih narochnikov, politike nismo vzeli v program, list bode tedaj samo poduchiven in kratkochasen.« Martelenac je obljubljal, da bo *Petelinček* »v gladkem, lahko umevnem jeziku« bralcem ponujal mikavne spise; »kmet in sploh delavec, ki s potnim chelom prebije skoraj ves chas pri tezhavnem delu, najde v *Petelinčku* prijetnega berila; trudili se bomo, da se prikupi vsem Slovincem obojega spola. / Nij skoraj ene hishe na Slovenskem, v kateri ne bi znal eden domachinov chitati, – z nizko ceno se torej *Petelinček* lahko ugnezdi pri vseh rodovinah, ktere ga bodo s chasom gotovo prav vesele.« *Petelinček* bo vselej imel pred ochmi dushevni napredek slovenskega ljudstva – »speche Slovence bode *Petelinček* s svojim petjem dramil.« Zatorej naj rodoljubi podpirajo list in skrbijo, da se bo razshiril med slovenskim ljudstvom, ki ga bo *Petelinček* budil »na rano delo« (po: »Petelinček«, *Jadranska zarja*, 1870, sht. 9, in *Petelinček*, 1870, sht. 1)

Morda je urednikovi tezhnji, naj se *Petelinček* izogiba politichnim temam in »donasha razumljivo berilo vechidel smeshnega zadrzhaja s primernimi ilustracijami« (»Petelinček«, *Slovenski narod*, 1870, sht. 35), botrovalo dejstvo, da sta bila sredi leta 1869 zaplenjena *Juri s pusho* in posebna shtevilka z naslovom *Juri s pusho na taboru* (izshla je dan pred taborom pri gradu Kalec – posestvu Miroslava Vilharja). Na razpravah pred porotnim sodishchem decembra 1869 je bil Gashpar H. Martelenac oproshchen obtozhh o shirjenju sovrashtva proti nemshki narodnosti in povzrochanju sovrashtva med Slovenci in Italijani.

Vendar je Martelanec 22. maja 1870 javil oblastem, da bi imel *Petelinček* tudi politično vsebino. 24. maja je postal političen list tudi *Juri s pusho* (po: Janez Kramar, »Narodno gibanje in slovenski tisk«, Prvi tabor v Istri, Koper 1970, str. 19 in 20).

Martelanec je v *Petelinčku* pripravil literarni natečaj. 10 srebrnih goldinarjev je bilo namenjeno pisatelju, ki bi do konca maja 1870 poslal najboljšo izvirno humoristično oziroma kmečko novelo, ki bo objavljena v *Petelinčku*. »Zadržaj naj se posname iz kmečkega življenja. Brž po tisku se pošlje za najboljšo noveleto omenjeno darilo.« (po: »Darilo 20 goldinarjev v srebru«, Slovenski narod, 1870, sht. 41)

Satirčni list je izhajal na osmih straneh, na katerih je bilo objavljenih tudi nekaj ilustracij. Naslovno vinjeto in ilustracije so najbrž pripravili za tisk v tiskarni Avstrijskega Lloydja, v kateri je delal urednik Martelanec. Vinjeta na naslovnici poleg naslova, izpisanega z velikimi črkami in dekorativno inicalko, prikazuje personifikacijo satirčnega lista. »Petelinček« v oblachilih dvornega norca stoji za govorniškim odrom, na katerega je pritrjen bich, in nagovarja poslušalstvo.

Izšle so samo tri shtevilke *Petelinčka*. List si najbrž ni uspel pridobiti dovolj naročnikov, čeprav se je nanj naročilo 55 dijakov mariborske gimnazije, a zgolj štiri dijaki iz vseh ostalih gimnazij na slovenskem ozemlju (po: »Listnica uredništva«, *Petelinček*, 1870, sht. 1). Zaradi težav, v katere je zabredel Martelanec, je julija 1870 prenehala izhajati *Jadranska zarja* in konec leta tudi *Juri s pusho*.

Gashpar Henrik Martelanec je bil rojen 5. januarja 1829 na Opčinah pri Trstu. Umrli je 4. oktobra 1884 v Trstu. Zaposlen je bil kot stavec v tiskarni Avstrijskega Lloydja v Trstu. Kot »vredniški pomočnik« in pisec prispevkov je sodeloval pri listu *Trzhashki ljudomil*, ki ga je leta 1866 začel izdajati Josip Godina Vrdelski (biografski podatki po: Martin Jevnikar, »Martelanec, Gashpar Henrik«, Primorski slovenski biografski leksikon, 10. snopich, Gorica 1984, str. 369). Leta 1871 je z »Jurijevim manifestom« napovedoval ponovni izid *Jurija s pusho* in pripravljala satirčni list *Der Blitz*, ki naj bi bil pisan v nemščini. Vendar za lista ni dobil dovolj naročnikov (po: »Iz Trsta 10. junija«, *Novice*, 1872, sht. 25). Leta 1872 je napisal in izdal *Različne burke* (Zlato knjigo za veselo slovensko ljudstvo).

Martelanec je v sedemdesetih in osemdesetih letih 19. stoletja izdajal liste, pisane v trzhashkem italijanskem dialektu: *El Zavatin* oziroma *El Zavatin de Trieste* (1872, it. copatar, tisti, ki dela copate, čevljar), »ljudski chasnik« *El Triestin* (1875–1876), humoristični list *L'Oca* (1875, samo 1. sht.), *El Dindio* (1875, it. puran, poskusna in 2 redni sht.), »univerzalen chasopis« *Sandro* (1875–1887, po letu 1884 ga vodi Luigi L. V. Martellanz), *El Zurlò* (1876–1877, zurla: pri nekaterih jugoslovanskih narodih pihalni instrument), »polresni ljudski list« *Tramway* (1877–1881), *Il Gallo di Trieste* (1884–1886, naslov v slovensščini pomeni Trzhashki petelinček). V slovenskih listih se je podpisoval tudi kot Martelanc oziroma Martellanz, v italijanskih Gaspar (Gasparo) E. Martellanz.

Cheprav so Martelancu očitali, da si z listom *El Zavatin*, v katerem je objavil tudi nekaj podob iz *Jurija s pusho*, »zhlep polni in Slovence grdi« (»Frickov Janez«, »Iz Trsta«, Novice, 1872, sht. 199), je vselej ostal zaveden Slovenec. *El Zavatin* je zagovarjal slovanofilsko, prodrzhavno politiko in federalistično ureditev monarhije, branil je interese slovenske skupnosti in delavcev ter se zavzemal za slovensko gimnazijo (po: Silvana Monti Orel, I giornali triestini dal 1863 al 1902, Trst 1976, str. 193).

Ivo Antich

PIONIR STRIPA IN »POGUMNA TROJKA«

(akad. slikar Aco Mavec)

Aco Mavec (Ljubljana, 8. 12. 1929 – 17. 8. 1982) je eden pionirjev slovenskega stripa, karikature in knjižhne ilustracije na zachetku vzpona zlasti slednje med evropske vrhove. Na ALU v Ljubljani je študiral slikarstvo in diplomiral (1954) pri Mariju Preglju. Do leta 1960 je učil na gimnaziji v Trbovljah, potem pa je bil urednik mladinske ilustracije v založbi MK v Ljubljani. *Enciklopediji Slovenije* se ni zdel vreden omembe, Menashejev *Svetovni biografski leksikon* (1994) pa v zgoshчени notici navaja njegov samomor v 52. letu. Čeprav sholan slikar, se je povsem posvetil risbi in zhe kot študent zachel graditi svoj obsezhni risarsko-oblikovalski opus. Z urednikovanjem je mlajshim ilustratorjem ostal v spominu kot dragocen mentor. Ilustriral je shtevilne mladinske knjige, za klasichna dosezhka veljata Stevensonov *Otok zakladov* (Levstikova nagrada 1966) in *Pod svobodnim soncem* F. S. Finzhgarja. Pisca nekrologov (I. Sedej, *Delo*; M. Trshar, *Dnevnik*) izrazhata presenečenje ob nenadni smrti vedrega, duhovitega umetnika, toda M. Sattler je zhe deset let prej v pogovoru v *Ned. dnev.* (2. 1. 1972) nakazal temachnejsho plat njegovega znachaja, ki jo je kot izkushen poznavalec ljudi zaslutil, a se ji ni mogel »priblizhati«. (Sattler je dobil vtis prizadetega chloveka, ki je vchasih take volje, da bi vsej okolici prisolil klofuto; morebitno prikrajshanost glede slikarstva je A. M. zanikal, priznal pa je prizadetost zaradi krivic v družbi.)

Tukaj velja pozornost Mavcu predvsem kot karikaturistu (npr. Shircljev *Zhepni bonton*) ter avtorju stripov in »stripskih slikanic« (pasice slik s tiskanim podtekstom). V pogovoru s Sattlerjem je Mavec sicer izrazil pridrzhek do stripa kot osiromashenja besedil, toda dejstvo je, da je v prvi shtevilki tednika PPP (11. 7. 1952) zachel objavljati »pravi strip« z gostobesednim tekstom znotraj slik *Prigode D. Balfourja* (po Stevensonu »I. Sh.« - Igor Shentjunc?); v isti shtevilki PPP je na zadnji strani zachel izhajati tudi Mustrov *Zvitorepec*. (Odg. urednik PPP je bil legendarni Igor Shentjunc, ki se je pozneje uveljavil v ZRN kot romanopisec; populistichni list z vech stripi v zgodnjem chasu domachega »stalinizma« je njegova spomina vredna zasluga v zgodovini slov. chasnikarstva.) Kasneje, ko je slovensko dnevno chasopisje (le trzhashki *Primorski dn.* se ni izogibal stripu) desetletja skushalo »prevzgojiti« okus publike s stripskimi slikanicami kot »izvirnim nadomestkom« za strip, je Mavec vech let risal take slikanice v sholskem *Pionirskem listu*. Sredi 70. let so tudi kot posebne knjižhne publikacije izshle *Prigode lazhnivega Kljukca*, *Vike Viking in Mary Poppins* z imenitno karikaturno risbo in s tehnicno manjvrednimi barvami, ki dajejo za strip odbijajoch »nachechkan« vtis. Najvishji dosezhke (mojstrske karikature z rastrom) Mavcheve stripske slikanice je satirichno-patriotska *Pogumna trojka in fashist Pepe* (tekst: Milka Kovich; *Pionirski list*, sept. 1958 – jan. 1959), med tedanjo mladino priljubljena skoraj kot »Zvitorepcheva trojka«.

PRIGODE DAVIDA BALFOURJA

/iz stripa/

*Ivo Antich***JANEZ & JOVAN**

/strip – karikatura/

Milan Fridauer – Fredi

AFORIZMI

Grem se slepe mishi, che so machke dobro vidne.
Elektrogospodarstvo tudi shibki tok jako zarachunava.
Bog si je bozhje voleke najprej naredil.
Najbolj chrvivi so tisti, ki jih nikoli ne gloda chrv dvoma.
Neverjetno, kako globoko se da pogledati zhe v 0,3 decilitrski kozarec.
Oche naroda, zakaj je tolikshen del naroda nezakonski?!
Kakor ti bodo nastlali, tako te bodo zaklali.
Med osli je zhe vsako kljuse paradni konj.
Bil bi priden kot chebela, che ne bi bilo chebelarjev.
Nikar ne uchi lachnega loviti rib z dinamitom.
Chisti rachuni, revni prijatelji.
Naredite mi to dezhelelo zopet chloveshko!
Bog je najprej sebi podbradek naredil.
Obljuba dela dolg – nos.
Z zelenimi od jeze je tezhko sesti za zeleno mizo.
Nikoli se ne zanashaj na tiste, ki jih zanasha.
Krona stvarstva ga prevech krona.
Kdor uboga, ga tepe ubozhnost.
Kdor v vojni drugemu jamo koplje, sam brez zaklona ostane.
Velja tudi za Parnas rek: Gora ni nora, tisti je nor, ki gre gor?
Trditev, da gre osel le enkrat na led, je navadna oslarija.
Nashe ceste so resda dalech od evropskih, zato pa za evropskimi prav nich ne zaostajajo
nashe pocestnice.
Ne verjemite tistemu, ki se posipa s pepelom iz krematorija.
Slabi zgledi vlechejo, slabi izgledi odbijajo.
Motiti se je chloveshko le, dokler je chlovechno.
Tistim, ki so pogosto v rozhicah, ni z rozhicami postlano.
Che osel leta dovolj visoko, ga marsikdo zamenja za Pegaza.
Che je chas zlato, potem je dolgchas zlata rezerva.
Samo osel gre le enkrat na sladoled.
Za ropotanje sta potrebni dve prazni zhlici.
(22.01. 2007)

Ivo Antich

EPIGRAMIZMI: ANTI(CH)KRONIKA

SLOVENIZMI

MITROPSKO VREME

Vsak dan chisto drugache
prehodno vreme skache.
Sredi zime je vroche,
poleti zebsti hoche.

EVRO V BLATNI VASI (po Zhupanchichu)

Prishli trgovci z novci
za shalo v Blatno vas zares:
»Ta puta kokodajca
bo nesla zlata jajca!«

VMES ZARES BREZ PERES

Ko se je Matkurja utrdila,
se je liberalnih kur znebila.
Se je spet k zaostritvi delitve
stare levo-desne namenila?

(POST)LIBERALNI STRES

Slovenski liberalizem
prehaja v fatalizem.
Predvsem, se zdi, gre tu zares
za stres po padcu z nebes.

LIBERALEC ÜBER ALLES

Liberalci v stari postavi
so liberalizma talci:
ne morejo biti pravi
populistichni radikalci.

NA SMETISHCHU ZGODOVINE?

Ni chudno, da se ni slovenska
liberalna stranka obdržala,
saj je beseda »liberalizem«
zhe globalna psovka postala.

VOLITVE ZA LEVITVE

Tisti, ki so volili
liberalne sredince,
so zares izvolili
»ta rdeche« (ne)manjshince.

MAREC KOT UDAREC (LDS: razpad; SD: pomlad)

Socialni demokrati
so zhe stranka pomladna,
kmalu pa bodo hkrati,
po vsem sodech, she paradna.

(PRISL)UHARICA

Budna sova
je kot prenova:
stara udba –
nova ponudba.

VIHAR ZA ARHIV

Pomeni, da so stari chasi
she v vasi na alpski jasi,
che sovji novi vohuni
sharijo s starimi rachuni?

KRANJSKA ISTRA

Je mogoče stari mag Valvasor
še za Istro vzor?
Zanj je peti del dezhele Kranjske,
ne Kroatanske.

NAPOLITANKE ZA ZAPLANKE
(nove pozicije lashke tranzicije)

Prav ních sladke napolitanke
gospoda Napolitana
vljudno pogoltne Ljubljana,
skrita za diplomatske planke.

ZAPLANKARJI
(Jozha Vovk: Zaplankarji, 1941)

Po preroku iz Zaplane
ima sleherni Zaplankar
(chetudi je le zapljunkar)
možnost, da blazhen postane.

LJUBLJANSKI FAST FOOD

Kakšen je ljubljanski fast food?
Chisto vseeno, chigave ptice
cmarijo burek, kebab in pice –
v glavnem postan, nezhvehljiv stud.

PODGRAD

Podgrad imeti za normalno
evropsko prestolnico
pomeni biti kapitalno
zrel za umobolnico.

PARAZITI
(Pogovor dveh upokojencev)

- Doktor Rugelj pravi, da smo zmerom
upokojenci paraziti.
- Zhe Pol Pot je svojim Rdechim Khmerom
ukazal – zdravnike pobiti.

TRANZICIZMI

NOVA PRENOVA

Nebotichna prenovitev
na valovih tranzicije
je le pritlična vrnitev
na (pra)stare pozicije.

PENA POST-NIH LET

Mimo so zhe mnoga »postna« leta,
starke so zdaj »svobodna« dekleta,
slavilci idejnega obeta
so chastilci zlatega teleta.

LEVITEV

Kacha se v kacho
preobracha:
z mastno placho
obrat si placha.

(META)KONTINUITETA

Bistvo tranzicije
ni brez tradicije:
edine spremembe
so nove zaplembe.

ZMEDOKRACIJA

Nekateri svobodnjashtvo
razumejo kot divjashtvo
in novo demokracijo
kot staro zmedokracijo.

SLOVANSKA KVADRATURA KROGA

Poljska in Ukrajina – slovanski
sestri v senci ruskega Brata.
Dva Viktorja in poljska dvojčka –
dvojnistvo v vechnem krogu kvadrata.

JUSHCHENKO – JANUKOVICH
(pomlad 2007)

Zmago proti Zmagu,
Viktor proti Viktorju –
poraz Ukrajine
v boju proti terorju.

PREKALJENI BOJEVNIK TRAVE
(Günter – pomen: prekaljeni bojevniki)

V SS vojak je bil Grass ...
Je mladcu padlo v glavo,
da z dvema S bo okras
za nacistično travo?

GLOBALIZMI

O KARNEVALU NA (TV) KANALU
(Canal Grande)

Predvaja Veliki kanal
svoj neprestani karneval:
iz kanalov globalni bal
maskiranih podgan, kanalj ...

RAZVOJ KOT STROJ

V tehnološki sreči
sle razvoja
je človek vse večji
suzhenj stroja.

SUSPENSUS

Civilizacija se s stresom
zachela je pod drevesom,
končala pa na drevesu
se bo v samoobesnem besu.

SVETLA PRIHODNOST

Zahodna
prihodnost –
usodna
brezplodnost?

PRENASELJENOST SVETA
(stroj narave – stroj uprave)

Kjer stroj ne daje dovolj otrok,
bo premalo delovnih rok.
Treba se bo s kloniranjem
reshiti pred izumiranjem.

LE TEMPS

Kdor ne mara o vremenu
besed, premalo uposhteva,
da je človek od vremena
(kot od časa) odvisna reva.

POPULI POPULIZEM!

»Sociala je le škodljiv,
protirazvojni populizem,
zato kot plevel jo populi!«
uchi butnkapitalizem.

IRASHKA BOSNA

Irak – povechana Bosna?
Reshitev: bosanski model.
Kurdom, šiitom, sunitom –
vsaki etniji svoj predel ...

BALKANIZMI

OD KOSA DO SOVE
(od Kosa do Kosovë)

Razsulu ni bil kos
jugoslovanski Kos.
Je varna vas nova,
che jo chuva Sova?

JUGOMINA

Kosovo – pr(a)va mina,
na njej je Jugovina
postala rushevina.
Vse drugo – pritiklina ...

SRBOSTOLETJE
(po kosih do Kosova)

Bilo je dvajseto stoletje –
pozno srbsko mladoletje:
od juzhnoslavnega vzpona
vse do kosovnega zatona.

PTICHJE STRASHILO
(kos – alb. kislo mleko, jogurt)

Za Srbe je kos ptica,
za Albance zhivilo.
Kosovo – kosov strashilo
ali mogoche zdravilo ...

JOGURTNA REVOLUCIJA

Srbija naj bi v eni drzhavi
pod Vozhdom vse Srbe zdruzhevala.
Ko se ji je »jogurt« razlil po glavi,
je she brez kosovskih Srbov ostala.

JAMA BREZ DNA

Kosovo je usoda Srbov.
Che ga v drzhavi obdrzhijo,
na vso Srbijo razshirjeno
Kosovo naposled dobijo ...

RIVALI S POKRIVALI

Chas se obracha:
prej shajkacha,
zdaj pa chulah
udarec vracha.

DRZHAVNOST PO ANALOGIJI?

Kosovo bodo Albanci
imeli za depandanso.
Bodo francoski islamci
kdaj zahtevali Provanso?

(jan. – apr. 2007)

Ivo Antich

POPARE

(Posthistorichne parabole)

APOKALIPTO

(Mel Gibson, 2006)

Kaj se v tem filmu dogaja?

Zlom civilizacije Maja.

In kaj se v svetu dogaja?

Zlom civilizacije Raja.

Kultura in zgodovina –

zgodbe krvavega vina

kot vampirska zapushchina.

Slepilni ples senčnih membran,

lazhni oblizi prek stvarnih ran.

V kolutih (z)versko nasilje

pobesnelih bojnih pijancev.

Od Indijcev do Indijancev

Majinih tanchic (o)bilje.

GLOBALNI SHKART

(A Christmas Carol 2006 / 2007)

Vishek verske svobode:

vse zhejne vodi prek vode

amerikanski »bozhichek«,

shkratast rdechi hudichek,

ki ga poganja dobichek.

»Brain-washingu« Washington

zhe sam dirigira ton

s pesmicami o miru

v globalnem bojnem diru

in v medverskem prepiru.

SHIRITVE IN LEVITVE EU
(1. 1. 2007)

Che se zhe vse meri
po istem kopitu,
naj bodo tudi ti primeri
vzrok za vprasanje o profitu:

Romunija in Bolgarija
sta zhe del evropskega obraza,
pa kmalu she Otomanija
in kurniki Kavkaza.

Dovolj je očitno,
da je tudi to profitno:
chim vech naj vsaka faza
izvleche iz sovjetskega poraza.

Chimvech nekdanjih
ruskih satelitov
z vlechi v evropski banji
v evroatlantsko korito.

A toliko novih drzhav
pomeni ravno toliko novih tezhav.
Ves evropski vzhod v EU spada?
Morda je ravno v tem kal razpada.

Namesto da bi se EU
globalizirala,
se bo kot papirnat lev
bolgarizirala.

NEPRIJETNA RESNICA
(Al Gore)

Ali gori ali doli,
naravnost ali okoli,
koder koli, kakor koli,
ali zlepa ali s koli –
che je resnica kompletna,
je pach zmeraj neprijetna,
pa cheprav je neverjetna.

V zraku so strupeni plini,
v vsaki chloveshki družini
se dogajajo zlochini;

nespodbitna je resnica,
da je lazh gospodarica,
da je strup zhe vsaka zhlica,
celo praznichna potica.

SI S TEMI SISTEMI?

I

V kapitalizmu
sanje o socializmu,
v socializmu
sanje o kapitalizmu –

vse pa je vsakdanje
uresnichevanje
globalne kampanje
o novem fevdalizmu.

II

Ali zverski kapitalizem
ali zverski socializem,
prvi prozhen, drugi povozhen –
kateri je bolj brezbozhen?

Che ruski imperializem
prebarval se je in skrchil,
je s tem ves socializem
zhe ob svoj zadnji rob trchil?

Che je komunizem zavozhen,
je res dokonchno povozhen?
Ali je morda she zmozhen
biti po kitajsko prozhen?

III

Kitajski socializem
uresnichuje korporativizem:
harmonijo med razredi,
ki vsi sluzhijo enodushni chredi.

Umestno se zdi vprashanje:
Koliko chasa bodo trajale
v rdechi sobi bele sanje?
Bodo she prek meja razsajale?

MNOZHICHNOMEDIJSKE BELEZHKE: MITOLOGIJA IDENTITETE (IX)

ZADNJI KITAJSKI CESAR (*The Last Emperor*; koprodukcija IT-KIT; 1987; TVS 2 – 1. 1. 2006). Film svojevrstnega italijanskega mojstra Bernarda Bertoluccija. Od znamenitega *Zadnjega tanga v Parizu* (1972) se zdi rdeča nit njegovega opusa problem bizarnega bivanja (demonično zaznamovanega) izbranca v zadušljivi »zlato kletki«. V *Tangu* je to tujec v pariskem stanovanju: depresivno-agresiven, avtodestruktiven, vsega naveličan Američan (ig. Marlon Brando) v ljubezenskem odnosu z mlado, nezrelo, lahkozhivo Parizhanko. Zadnji kitajski cesar Pu Yi je svojevrstna lutka v novih okolishchinah 20. stoletja z vrtinci modernizacije: Mandzhurec med pravimi Kitajci, pod Japonci ustanovi »neodvisno državo« Mandzhukuo (kako je z etnosi v kitajski »enotni naciji«?); ko pridejo komunisti, postane najprej jetnik in po izpustitvi vrtnar. Film je enkratno, monumentalno predvsem kot scenografsko-kostumografska dokumentaristična shpektakelska pasha za oči. Čeprav je John Lone odlično odigral naslovno vlogo nemočnega povprečnežha v neznosno izjemnih razmerah, je film shibkejši v podajanju dramatično razvojne analize oseb. Podobno tematsko slikovit (eksotičen) in dramatično-problemsko manj učinkovit je tudi Bertoluccijev film *Mali Buddha* (1993), kjer gre prav tako za individuum v okolju »zlate kletke« s prerashčanjem otroštva v »božhanstvo«.

VOJNI DETEKTIVI – RUANDA (*Izrochi nas zlu; The War Detectives: Deliver Us to Devil*; VB; TVS 1 – 24. 1. 2006). Četrty del izvrstne angleške dokumentarne serije o raziskovalcih najbolj nevragličnih pojavov sodobne zgodovine je posvečen genocidu v Ruandi, sočasnemu s podobnim dogajanjem na Balkanu, zlasti v BIH (tako so Balkanci ob elementih »bantustanizacije« Balkana lahko spet asociativno odkrivali svoje »afriške obraze«; prim. knjigo J. Volfanda *Nashi obrazi v Afriki* iz leta 1982, ki govori o poskusih socialističnega »jugo-neo-kolonializma« v Afriki, npr. Gorenje Nigeria Ltd., Slovenia Bois ...). Leta 1994 so Hutujci (sprožilno geslo: »Posekali bomo vsa visoka drevesa«) v stotih dneh ali v treh mesecih pobili milijon Tutsijev. Na eni od lokacij so v nekaj urah od devete dopoldne do četrte popoldne pobili 65000 ljudi: najbolj primitiven masaker je dobil »industrijske« razsežnosti. Posebna »poslastica« je obtožba dveh katoliških redovnic – benediktink za sodelovanje pri genocidu, ker naj bi poklicali klavce, ko so se begunci zatekli v njun samostan, in potem sta mirno gledali, kako so vse poklali pred vrati samostana ... Proces proti nunama je bil v Belgiji, ki je bila do leta 1959 kolonialni gospodar Ruande in je v smislu znanega gesla »deli in vladaj« protezhirala manjšinske Tutsije na rachun vechinskih Hutujcev; tako je poglobila in utemeljila medplemensko sovrashtvo, ki je v devetdesetih izbruhnilo do »fenomenalnih« razsežnosti. Hutujci in

Tutsiji govorijo isti jezik, formalno so se lochevali po oznaki pripadnosti v osebnih izkaznicah, skupen pa jim je tudi vedenjski normativ nekazanja chustev (to mnenje o nedostojnosti chustev kot tudi klavsko vampirstvo se ne skladata kaj dosti z razširjenimi kvazinaivnimi predstavami o črnih Africhanih kot revnih, a prisrčno in odprto chustvujočih »dobrih divjakih« z neunichljivim smehljajem na obrazih). Chustev v glavnem ne kazhejo ne prezhivele zhrtve pokolov, ko pripovedujejo o dozhivetjih, ne tisti s strani rabljev; s povsem kamnitima obrazoma sta bili na procesu tudi obe obtoženi benediktinki. Verjetno je zadaj temeljno in univerzalno »notranje opravichilo« vseh izvajalcev genocidov in njihovih kakršnih koli sodelavcev: branili smo svoj zhivljenjski prostor; che ne bi mi njih, bi oni nas; nich niso boljši od nas, le prehiteli smo jih, ker smo v določenem trenutku in v določenih okolishchinah imeli vech mochi ...

DEVETI DAN (*Der neunte Tag*; Nemchija, 2004; TVS 2 – 31. 1. 2006). Profesionalno zanesljiva, v vsakem pogledu prepričljiva režija Volkerja Schlöndorffa z odličnimi igralci. Tehten komorni film, posnet po resničnih dogodkih, o odnosu luksemburške katoliške cerkve do nemškega okupatorja med drugo svetovno vojno in o katoliškem duhovniku, ki se znajde v precepu med obema velikima inshtitucijama, obremenjen tudi z osebno moralno dilemo. V sredishchu je spopad duhovnika, konclagerskega zapornika na trenutnem dopustu, s kapetanom Gebhardom, ki je pred odločitvijo za vojashki poklic tudi nekaj chasa shtudiral teologijo in se v tem smislu chuti nekako povezanega z duhovnikom ter ga skusha pridobiti za povezovalno sodelovanje med okupatorjem in domacho cerkvijo. Zlasti se zdi vredno pozornosti, kako nemshki oficir izrazito intelektualno-ideoloshko prepričuje duhovnika o izjemnem poslanstvu nemškega nacizma v boju proti komunizmu in judovstvu. Katoliškemu duhovniku poskusha sechi »do strzhenaa« s ključno izjavo: »Vsi se moramo boriti proti judovstvu znotraj nas samih. Tudi Jezus se je bojeval proti judovstvu v sebi ...« S to tezo se film dotakne temeljne aporije krshchanstva, ki jo ponazarja znamenita kratica INRI (Iesus Nazarenus Rex Iudaeorum).

HRI-BAR (TVS 1 – 4. 2. 2006). Hribarjeva zabavna pogovorna oddaja si je tokrat privoshchila posebno zajeten in zanimiv zalogaj, tako rekoch »cukanje tigra za brke«: namrech predsednika drzhave dr. Janeza Drnovshka. Ta se je na vabilo verjetno moral pozitivno odzvati (kolikor iniciativa ne prihaja iz kakshnega PR vira »z njegove strani«), pach v sedanji fazi uveljavljanja svojega novega, popularnejshega »imagea«. Presenetljiva sprememba: doslej je Drnovshek pred mediji in publiko nastopal kot zadržan, hladno pretehtan, celo mencajoch, »ziherashki« tehnokrat, zdaj se je nenadoma »razkril« kot populist, newagejevski meditavec in nepredvidljiv ljubimec, ki je »neobremenjeno« priznal tudi njemu dotlej neznano odraslo hcher itd.; bil je predsednik drzhave v stilu »le roi reigne et ne gouverne pas«, po novem skusha biti aktiven predsednik, neposredno posegajoch tudi v prve linije politichne fronte. Nekateri se iz tega norchujejo, drugi odobravajo v smislu, da pri njem ni nich naključno in »kar tako«, da zmeraj meri na najvishje, da

nachrtuje Nobelovo za mir ipd. Vsekakor po svoje zanimiv fenomen v obzorju raziskovanja slovenske mitologije kot etnotipologije. Vendar je Hribarjev bar zdrsljivo »zhanrsko« področje, kjer ne gre le za obichajno televizijsko (p)olikanost, ampak v marsichem tudi za bolj provokativen, oshtarijski populizem. Drnovshek se pogovoru z voditeljem ni prepustil pasivno nevtralnemu, temvech je skushal vzdrzhevati svoje »trdo jedro« in vechkrat prehajal tudi »v napad«. Nastal je ne ravno lahek polozhaj, brez preprichljive sproshchenosti pri obeh sogovornikih kot po svoje tudi pri publiki na sceni. V kontekstu »sploshne humornosti« oddaje je bilo vse skupaj nekako speljano do konca, ko je tako rekoch odleglo vsem navzochim. Spominsko tezho pa je ohranila Drnovshkova »kontra-diagnoza« o Hribarjevem prevelikem, neobvladanem, »bozhanskem egu«, ki naj bi bil potreben posebne zdravilne obdelave. Ni povsem jasno, kaj sploh pomenijo razlicna, najvechkrat kvazistrokovna opletanja s t. i. prevelikim egom (posebna alergichnost na »prevelike jaze« ima priokus diktature poskusno dominirajochega jaza, ki bi rad zasenchil vse ostale, ali pa gre za tezhnjo po nivelaciji zaradi kompleksa manjvrednosti); da imajo igralci in razlicni medijski voditelji »mochan jaz«, je pravzaprav samoumevno in v skladu z naravo poklica. V chasu vsakrshnega modnega chvekanja o evropejstvu kazhe tudi uposhtevati, da je Evropa utemeljena ravno na »jazu«; vodilno geslo v Delfih je bilo: Spoznavaj samega sebe! (z »dodatkom«: Nichesar prevech!). Na ta nasvet, ki je pravzaprav ukaz k negovanju individualnega jaza, se navezuje utemeljevanje individualnosti na vesti in Kristusu v krshchanstvu, v okviru katerega je Pascal kot katolishki vernik, nevshchen katolishki cerkvi, in kot matematik, ki je presegel matematiko, prishel do svojega (paradoksalnega?) »osovrazhenega jaza«. Evropski »jaz« ochitno ni isto kot »jaz« posameznika sredi nepreglednih azijskih mnozhic; tudi zato je prava dramatika esencialno dinamicen (antichno)evropski fenomen, ki vkljuchuje tudi radikalen (»prometejski«) spor v »dialogu« s t. i. usodo in/ali absolutom. Ta notranji spor/upor kot racionalistichna in razsvetljenska »konfliktna prekinitev« je hrbtnichna specifichnost v obzorju krshchanske religioznosti (celo sama beseda *religija* je dolochena evokacija »kratkega stika« in nato obnavljanja; prim. lat. re-ligo, re-lego) in evropske zavesti, dragocenost s konsekvencami paradoksalne usodnosti, ker vodi v civilizacijski paroksizem individualizma, ki pripadajoche družbe danes zhe povsem ochitno od znotraj ogrozha z elementi moralne in biolosko-natalitetne dekadence; v kontekstih drugih velikih religij tega ni v tolikshni meri, s tako pomembnostjo in karakterizacijo. Ne nazadnje: zabavljashkemu voditelju je »prevelik ego« ochital politik, ki je naredil ne le za slovenske razmere vrtoglavo kariero (predsednik dveh drzhav!) in ki v aktualnem chasu samozavestno, brez sicer povsem naravne zadrege predstavnika obskurne drzhavice, nastopa po vsem svetu z odreshilnimi, zhe kar rokohitrsko »instantnimi« predlogi za najrazlicnejshe probleme. Da je kaj takega mogoche z »minimalnim egom«, se zdi dovolj vprashljivo. Vsekakor nastopanje »novega Drnovshka« na ozadju njegovega »preobrata« uchinkuje nenavadno, shizoidno, deljene odzive dozhivlja tudi pri drzhavljanih Slovenije. Po eni strani je videti kot nekakshna svezha, nekonvencionalna dinamika, ki anonimno drzhavico vpisuje na svetovni zemljevid aktualnega dogajanja, po

drugi pa kot neprofesionalna diplomatska nevrotičnost s simptomi narcisoidne megalomanije. Za končno oceno bodo seveda odločilni konkretni rezultati Drnovshkovega »globalnega misijonarstva« (v času prichujočega zapisovanja so praktično nični, prim. Kosovo, Hrvashka, Sudan, Izrael, vechala pa naj bi se Drnovshkova priljubljenost med ljudstvom doma; morda bo korist od vseh teh bizarnosti v izvolitvi za še en predsedniški mandat).

LILI NOVY – PESNICA DVEH SVETOV (*Dichterin zweiter Welten*; Slovenija; TVS 2 – 7. 2. 2006). Scenarij Denis Ponizh, režija Iztok Tory. Tik pred prenosom proslave na predvečer »Preshernovega dne« na prvem kanalu je TVS na drugem predvajala v vsakem pogledu soliden in korektno uravnotežen dokumentarno-igrani portret Preshernovega ženskega »pendanta« - največje slovenske pesnice Lili Novy, dvojezične kakor največji pesnik (nemshchina, slovenshchina); oba je nadvse cenil tudi »gromovnik« Vidmar, pesnikin osebni prijatelj. Rojena v Gradcu 1885, umrla v Ljubljani 1958. Po materi iz premožne slovenske rodbine Ahachich, oče pa je bil Guido von Haumeder, avstrijski polkovnik s plemishkim naslovom (v ponos) in z »oficirsko boleznijo« (v sramoto), ki je naredil samomor, ko je bila stara tri leta, zato je prishla v Ljubljano, k materinim sorodnikom, v chastitljivo podgrajsko palacho. Njen mozh, s katerim je imela dve hcheri, je bil »ochetovega kalibra«; avstrijski polkovnik (cheshkega porekla) s plemishkim naslovom in z zamolchano »oficirsko boleznijo«. Ko ga je spregledala, mu je Lili pokazala – vrata. Simbol vrat ima tudi v njeni poeziji posebno mesto in vrednost (asociacije na slikovita vhodna vrata njene palache). Prav tako njen opus kot celota z nemshko in slovensko stranjo »podboja« asociira podobo vrat. V oddaji so bile recitirane njene oblikovno in vsebinsko-izpovedno markantne pesmi v slovenshchini in nemshchini (pri slednji se je kljub korektnosti malce poznalo, da recitira slovenska igralka). Kot kuriozum: v celoti bi se ime največje slovenske pesnice glasilo: Lili von Haumeder von Novy y Ahachich (s »shpanskim« dodatkom materinega priimka).

PRENOS PRESHERNOVE PROSLAVE (TVS 1 – 7. 2. 2006). Osmi februar kot nekdanji drzhavni (republiški) samoupravno realsocialistični »Preshernov dan«, nanashajoch se na datum pesnikove smrti, se zdi, po vsem sodech, samopopravno tranzicijsko presezhen termin, med drugim najbrzh zato, ker je »Njegov dan« tudi decembrski dan rojstva. Tako gre zdaj uradno za (she vedno kontinuitetno osmofebruarski) »slovenski kulturni praznik«, se pravi, da je Preshernova identiteta tega praznika »postavljena v oklepaj«. Na proslavi, ki je v *Delo-Vikendovem* pregledu tv programa sicer she vedno Preshernova, Presheren praktično ni bil niti omenjen, verjetno v smislu nekakshne moderne »sproshchenosti«, ki seveda ne more biti drugachna kot bistveno nasprotna »neizogibno zatezheni« temeljni funkciji vsakega nacionalno-drzhavnega, tj. institucionalno-hierarhično zavezujočega slavnostnega rituala (zrele družbe so si glede tega bolj ali manj na jasnem). Takoj ko je to jasno, se namrech tudi letoshnje rezhiserske manipulacije z nekakshno »optično megakroglo«, s sredishchnim odrom in s promenadno-infantilnimi popevkami (Ne chakaj na maj, Kekec) razkrijejo kot variacije zhe obichajnih »shpektakelskih igrachkanj«

brez pomembnejšega uchina na zadrege (s kulturo), ki se nenehno, leto za letom, ponavljajo ob zadevni »ce-de-jevski« slavnosti. Vnashanje »nekonvencionalnosti« v imanentno konvencijo pach največkrat ostaja ujeto v entropijo problematičnih poskusov, kot je npr. intoniranje neslane Kekcheve »dobre volje«, izvirajoče iz konteksta realsocialistične vsiljivosti, na dan smrti slavnostno zatajenega Preshera. Po vsem sodeč, Presheren kot nacionalno identitetni pesnik ob tako imenovani dozorelosti naroda v drznavno nacijo postaja »dokončno odveč«, nekaj, s chimer nacija-drzhava ne ve chisto točno, kaj pocheti, po svoje podobno kot v chasu njegovega zhivljenja in narodove predzgodovinske nezrelosti, se pravi tedaj, ko Presheren she ni bil »zhivo utelesenje« derridajevskega obrata (ob)robnega v sredishchno. S tem se znova nakazuje Kosovelova misel o »slovenski kulturni lazhi« in se ponuja vprasanje, kdo je danashnji »Koseski«; vrh tega pa se v smislu chiste dekonstrukcijske »diferance« razpira tudi problem, ali ni s samo nacionalno-drznavno identiteto in njenimi etnomitologiziranimi razsezhnostmi »nekaj narobe«, che je »tako narobe« z osebnostjo, ki naj bi bila njen poglavitni identifikacijski simbol (prim. tudi jubilejne televizijsko-filmske »zadrege« s Preshernom). V letu 150-letnice Ashkerchevega in 250-letnice Linhartovega rojstva je potemtakem s parafrazo mogoche rechi: »Joj, kam bi del? I, kjer si vzel...« (vrniti Preshera iz politike v »zgolj kulturo«?) - ali pa dan Preshernove smrti spremeniti v »Veseli dan ali Matichek se zheni« ... Iskalci nekonvencionalnosti vsekakor niso tvegali, da bi npr. za zhivljenjsko delo nagradili 80-letnega jubilanta Mikija Mustra, legendarnega briljantnega »populista« s fenomenalnim opusom in glavnega zvezdnika v slovenskem umetnostnem dogajanju leta 2005. Za zadevno drznavno-kulturno proslavo bi bil morda edini resneje »sproshchujoch« ukrep, da se vsak nagrajenec, ne le eden ali dva glavna, predstavi s krajsho lastno besedo, saj molchechi prejemniki nagrad ne glede na »prisrchnost s poljubljanjem« uchinkujejo kot »obsojenci«. Sicer pa se mogoche obeta res efektivna inovacija: po predlogu neobalkanskega katedrskega menedzherstva naj bi si umetniki sami plachevali nagrade (najbrzh si jih mnogi plachajo zhe s potenjem »krvavega« ustvarjalnega potu). To je to: treba je biti »koristen ud« družhbe. In se spomniti na Cankarja, ki je ne najbolj vzgojno zapisal: »Kar napravi chlovek plemenitega in velikega, ne napravi kot ""koristen ud"" družhbe, temvech izven družhbe in proti nji. Uchi zgodovina in zhivljenje.«

PESNIKOV PORTRET Z DVOJNIKOM (Slovenija, 2003; TVS 1 – 8. 2. 2006). Na »Preshernov dan« filmski »povzetek« tv nadaljevanke *Presheren* - z dodatkom dogodkov iz pesnikovega otroshtva. Scenarij: dr. Matjazh Kmecl, Branko Shömen, svetovalka pri scenariju Doriaan Deu. Rezhija: Franci Slak. Pesnikov vsezhivljenjski »dvojnik« naj bi bil »mitichni« potepuh Pacnjek, demonichno inteligentni prijatelj iz otroshtva, nekakshen Preshernov mrachni »drugi jaz« in zrcalni (notranji) sogovornik, ki s pomenljivostjo, kot mu je dana v filmu, prerashcha bolj znana prijatelja Chopa in Smoleta. Filmska varianta je vsekakor uspesnejshi projekt; odpadel je balast tv nadaljevanke, vsi elementi so funkcionalno in profesionalno preprichljivo povezani v solidno celoto, vredno ogleda.

SOLZICE (Slovenija; TVS 1 – 8. 2. 2006). Slakovemu celovečercu o Preshernu je sledil kratkometražnik po znani Voranchevi mladinski chrtici v režiji Aiken Veronike Prosenc. Na prvi pogled nepretenciozen »filmček«, toda v vsakem pogledu korekten, z natančno in funkcionalno tempiranimi kadri ob dobro izbranih igralcih, z inventivno predstavitevijo v danashnji chas. Simpatichna miniatura.

JARA GOSPODA (Slovenija, 1953; TVS – 12. 2. 2006). Po Kersnikovi povesti scenarij in režija Bojan Stupica, ki je odigral tudi glavno moshko vlogo, njegova zhen, srbska igralka Mira Stupica pa »juzhnjashko, cigansko« intonirano tochajko Ano. Med osrednjimi liki sta she Stane Sever kot sodnik Pavle in Vladimir Skrbinshek kot zapiti plemich Mali. Seveda ne gre le za dokumentacijo teh legendarnih igralcev, med katerimi je vodilna izvrstna Mira, ki je filmu dala mochan lastni pechat s prepričljivo igro tudi v režijsko najbolj okornih polozhajih. *Jara gospoda*, posneta globoko v jugorealsocializmu, ima »simptomalno« veljavo, saj pomeni resnični zachetek slovenskega filma. V preteklih desetletjih je bila razmeroma odrinjena, skoraj pozabljena, danes ji kljub vrsti trdot in gledalishko patetichnih nerodnosti, deplasiranih zhe za tisti chas, narashcha vrednost in kontekstualna pomenljivost do markantnosti osupljivega fenomena. Celota je dobro postavljena v zaokrozhenost kavarnishkih spominov treh prijateljev na mladost, dramska intriga je solidna in profiliranost glavnih oseb ustrezno slikovita. Nekaj sekvenc, vrednih posebne pozornosti: odhod razlashchenih starih grashchakov iz gradu, ki ga prevzame »jari gospod« odvetnik s soprogo, gostilnishko tochajko, pa neposredno izrečena karakterizacija nove gospode, ki da si je vedno zhelela le priti iz teme na svetlobo, lahko pa se ji zgodi, da se spet izgubi v temo ... V kontekstu tedaj aktualnega komunistichnega razlashchanja je bilo take »provokacije« mogoche plasirati kot metaforichne podobe davne avstro-ogrske preteklosti, toda morda je po svoje zgovorno tudi dejstvo, da Stupica ni nadaljeval s tem filmom kljub vsemu sijajno zastavljene kariere filmskega režiserja. Film *Jara gospoda* je dragocen dokument določenega chasa in njegovih ustvarjalnih (z)mozhnosti; v njegovi senci ostajajo nekateri bolj razvpiti, a neprimerno manj seriozni »pionirski konkurenti«. Da ima »jarogospodka metafora« danes, v tranzicijsko-novoevropskem kontekstu (skupaj s Preshernovo *Gloso*), tudi svojo aktualno vrednost, pa je razumljivo samo po sebi.

FILM PRED OLTARJEM (Slovenija, 2005; TVS 1 – 14. 2. 2006). Dokumentarni film z nenavadnim naslovom *Film pred oltarjem*, predvajan na nacionalni TV na novodobno modni dan svetega Valentina, ki naj bi bil nekakshen »dan ljubezni« ali »prvi dih pomladi«, govori o polstoletnem zaledenelem, nich kaj ljubezenskem razmerju med slovenskim filmom in cerkvijo. Profesionalno korekten dokumentarec (scenarij in režija Metod Pevec) je bil po vechletnem raziskovanju in urejanju gradiva dokonchan ob stoletnici slovenskega filma in je tudi v tem smislu vreden posebne, dolgorochnejshe pozornosti kot dragocen prispevek k zavesti o dejstvu, da se je glavnina dosedanje zgodovine slovenskega filma dogajala v specifichnih razmerah (domacheja, samoupravnega) realsocializma pod

znamenjem slikovito »simbolichnega« fenomena: pod markantnim zvonikom ljubljanske cerkve svetega Jozhefa. Kot v filmu omeni eden od soudeležbenih prichevalcev te zgodovine, se je menda ideja o postavitvi slovenskega filmskega studia (Viba film) v prostorih najbolj monumentalne ljubljanske cerkve s sledovi Plechnikovega genija porodila v glavi oznovca Omahna, vshech pa je bila enemu od glavnih komunističnih voditeljev Ivanu Machku-Matiji. Tako se je profano ali banalno naselilo v sakralnem kot parazit v chasu, ko je v javnosti krozhilo geslo: »Samostane iz Ljubljane, jezuiti so paraziti ...« V luchi dokumentarca je ta naselitev oznachena kot blasfemija, oskrnitev, ki je postala slovenska »specifichnost« v chasu, ko so v drugih republiških centrih Jugoslavije v normalnejših okolishchinah zgradili velike, mednarodno pomembne filmske studie, vse verjetno v luchi Leninovega poudarjanja zlasti propagandnega pomena filma za socializem (pozneje so vsi ti filmski studii propadli she pred propadom socializma; po mnenju nekaterih zaradi megalomanije, po drugih podatkih pa »preprosto« zaradi neplachanih rachunov koproducentov iz kapitalistichnih drzhav). Znachilna je izjava režiserja Boshtjana Hladnika, ki je v tem »cerkvenem studiu« snemal svoj legendarni *Ples v dezhu*, da se mu takrat to filmsko delovanje ni zdelo nich posebno problematichnega, saj so umetniki nekako nadaljevali sakralnost objekta, ker so pach v svetishchu umetnosti sluzhili svojemu »bogu filmu«. Tudi nich manj legendarni Galetov mladinski film *Kekec* je bil s svojo »nachelno vedrino« v pravljichno mitologiziranem ozrachju alpskoslovenske »avtentichne tipichnosti« posnet v Jozhefovi cerkvi pred »napredno« zazidanim oltarjem; natanchnejši naslov Pevchevega dokumentarca bi torej bil: *Film pred zazidanim oltarjem ...* Mnozhichne protestne procesije okoli cerkve, ponovni cerkveni (jezuitski) prevzem celotnega objekta leta 1996 in rushenje opechne maskirne predoltarne pregrade je »dramatichni vrh« filma, dosehajoch skorajda vrednost ljubljanskega podiranja »berlinskega zidu«. Matija Barl, prvi filmski *Kekec*, v dokumentarcu pove, da je nekoč neka nemshka filmska maskerka zavrnila sodelovanje z Vibo v oskrunjenem sakralnem objektu. Ob tem se zdi »slikovito«, da danes v Nemchiji ni malo cerkev, ki jih zaradi pomanjkanja vernikov zapirajo in namenjajo drugim (npr. galerijskim) vlogam, in to brez posebnega zgrazhanja katere koli javnosti (verjetno je sluzhenje »bogovom« drugih umetnosti manj blasfemichno kot »glumashka ciganija«, ki nekoč niti po smrti ni imela mesta v posveчени zemlji, cheprav je bilo pasijonsko glumashtvo uveljavljena oblika shirshega religijskega obredja in pomeni celo zachetek slovenskega gledalishcha kot »zakonitega« predhodnika filma). Vse to avtentichno slovensko »proletarsko Vibino filmarstvo« v sakralnem objektu se je dogajalo na ulici, ki se je v chasu Avstro-Ogrske imenovala »Elizabetna cesta« (po zheni cesarja Franca Jozhefa), v Drzhavi SHS in Jugoslaviji od leta 1919 po hrvashkem fevdalcu »Zrinjskega cesta« (pravilno: Zrinskega; Petar Zrinski, grof in ban, protihabsburshki zarotnik, tudi knjizhevník, 1671 obglavljen na Dunaju), v samostojni Sloveniji pa je kljub nasprotovanju nekaterih njenih stanovalcev (she vedno dvojna tabelska oznaka) poimenovana po »medijskem papezhu« Janezu Pavlu II. (najvechji »igralec« med papezhi, edini papezh med igralci). Tako se je na tej sicer spokojni predmestni ulici z vilami,

otroshko bolnishnico in domom ostarelih »dogajala zgodovina« naroda in njegovega filma, po svoje tudi zgodovina filma kot zgodovina naroda. Če je bil film po Leninu eminentna socialistična umetnost, bi za socializem veljalo geslo »kolikor socializma, toliko filma in obratno«; danes znana parafraza »kolikor nacije, toliko filma in obratno« se kaže kot podpora dejstvu, da slovenski film kot eminentni proizvajalec nacionalne mitologije vanjo vključuje tudi vse pitoreskne zaplete z »zaplankanim« oltarjem (duhovnik in pisatelj Jozha Vovk je leta 1941 objavil knjigo *Zaplankarji*, literarno skromnejšo »varianto« *Butalcev*, z mojstrskimi karikaturističnimi ilustracijami Hinka Smrekarja). Torej je »metaforično« mogoče reči, da je slovenski film otrok socializma, ki se je za pol stoletja naselil v cerkvi kot »(anti)cerkveni komunizem«.

POLITICHNA KARIKATURA ZA »DZHIHAD«? Sočasno, ko je bil na TVS predvajan *Film pred oltarjem*, slovenski dokumentarec o slovenskem filmu, kot slikovita »ilustracija« sočenja med medijsko kulturo in religijo v časovno-prostorskem kontekstu »rdeče religije«, je po medijih »globalne vasi« odmeval (tempiran?) silovit protest pripadnikov »zelene religije« zaradi karikature preroka Mohameda, ki jo je skoraj pol leta prej objavil neki časopis na Danskem. Komentar iz Izraela: v arabskih časopisih nenehno izhaja toliko karikatur, ki se brezobzirno norčujejo iz judovstva in ga izenčujejo tudi s hitlerjanstvom, da tega sploh ni mogoče sproti registrirati. Pri fenomenu odmevnosti karikature kot »likovne blasfemije« Slovenija premore »izviren prispevek«: italijanski okupator je med vojno ustrelil kot talca Hinka Smrekarja, največjega slovenskega karikaturista, zaradi karikature Mussolinija kot kanibala. Karikaturistom so torej lahko zgodi, da so obravnavani kot hudodelci ...

HUDODELCI (Slovenija, 1987; TVS 2 – 19. 2. 2006). V kontekstu serije *Slovenska filmska fabula* (znova odkrita strženska vrednost filmske zgodbe?). Po romanu Marjana Rozhanca, pisatelja, ki je zapustil izjemno sled v slovenskem filmu, režija Franci Slak. Dragocena, atraktivna tema: prva leta jugokomunizma, odstranjevanje »stalinistov« v jechah »titoistov«, italijanski komunisti kot emigranti v Ljubljani, med njimi trzhashki Slovenec kot glavni lik. Blizu Wajdovemu *Pepelu in diamantu*, le da so Poljaki naredili eno od legend svetovnega filma, *Hudodelci* pa so, čeprav na prvi pogled obrtno solidni, v svoji končni podobi tako rekoč običajna slovenska »zadushena drama« (pravzaprav zgrešena), dramaturško nedomisljeni, v akcijskih prizorih dokaj okorni, brez zanimiveje in prepričljiveje izdelanih osrednjih likov in njihovih medsebojnih razmerij, brez razvidnejše eksistencialno-idejne motivacije v njihovem delovanju (občutno zlasti pri treh glavnih likih, nekakšnih »freigeistovskih huliganih«, dva mladenicha in »njuno« dekle). Skoraj »hudodelsko« nedodelana »priložnost« ...

SPET DOMA (Razvedrilna oddaja; TVS 1 – 26. 2. 2006). Refleksija slovenske masmedijske mitologije ne more povsem mimo te (nekoč) paradne oddaje TVS z zhe legendarnim voditeljem Mariom Galunichem. Po dvomesečnem premoru »nov« zachetek kot potrditev najhujše skepse. Sceno »razvedrilne oddaje« obvladuje »mrtvashka« modra

barva (sploh znana kot najbolj problematična barva za tv ekrane). Publika v studiu postavljena v mrak in s tem v popolno anonimnost. Ustvarjanje »napetosti« s tekmovanjem plesnih parov in terenskim »iskanjem robčkov«. Nadaljevanje ljudskega »zhenskega humorja« z novo igralko (Zvezdana Mlakar) na najnižji točki doslej, v popolni brezveznosti (menda naj bi bilo shtajersko narečje zhe samo po sebi humor?). Skratka: »spet doma« - v slepi ulici.

MILOSHEVICH (11. 3. 2006). Na ozadju bizantinsko-balkanske paternalistične tradicije despotizma simptom srbskega gazde ali vozhda (»conducator« v romunščini – prim. Ceausescu). Smrt v haškem zaporu sredi sojenja pred mednarodnim sodiščem za vojne zločine. Z upoštevanjem okolishchin, brez slobofilije ali slobofobije, je mogoče reči, da v danih razmerah ni deloval po nasvetih medijsko komentatorskih in katedrskih modrijanov, ki zmeraj vse najbolj vedo, temveč je deloval, kot pach je. Izhodishče je nashel podobno kot Ceausescu v prepletu komunizma in nacionalizma v smislu aksioma: ko gre rdechemu internacionalizmu za nohte, ne more drugega kot zaigrati na nacionalistične note. Vzdrževal je bolj ali manj kamuflirane paravojashke aktivnosti na vseh straneh, od BiH do Kosova; s tem je Srbijo spravil na berashko palico, a je skushal vsaj v določeni meri ohranjati najbolj nujna srbska interesna področja. V tem geostrateškem smislu se zdi (tako rekoch z njegovega, srbskega vidika) poglaviten »dosežek«, da BiH ni postala islamska država niti je niso zasedli Hrvati vsaj v smislu banovine 1939, ki je bila nekak Tudjmanov »zasilni ideal«. Če se bo odcepila Chrna gora, to za Srbijo ne bo katastrofa, v trenutku Miloshevičeve smrti pa je vprasanje Kosova še povsem odprto, čeprav nekakšni avtoritarni glasovi zhe govorijo o »dejanski« samostojnosti (Drnovshek, Straw), vendar še vedno ni jasno, v čigavem interesu – poleg albanskega – bi bilo to »znamenje dovoljenja« za nastanek prve vechinske islamske države (v chasu svetovne eskalacije islamskega fundamentalizma) na tleh Evrope, ki naj bi bila, po vsej verjetnosti, le zacetna etapa do »Velike Albanije«. Po kosovskem modelu bi sledila osamosvojitev zhe samooklicane t. i. »Iliride« v zahodni Makedoniji, pozneje morda še del Chrne gore ter severnogrški Epir (legendarna pradomovina Albancev), odveh pa ne bi bila niti južna Srbija, kjer so Srbi v chasu po drugi vojni v evforiji komunistične industrializacije spraznili cele vasi in odhajali v Beograd in druga mesta, medtem ko so Albanci od njih poceni kupovali hishe in zemljo; to je bila zadnja faza novoveshkega premikanja balkanskih etnosov pred turshkim pritiskom proti severu (pri tem vechstoletnem procesu so zhe prej »za Srbe« Madzhari spraznili Vojvodino, Hrvati predele na Hrvashkem ter v BiH, del Hrvatov je zaneslo tudi v tedaj avstrijsko Vojvodino, tj. v Bachko in Banat, pa na avstrijsko Gradishchansko, na Slovashko, na Madzharsko, na področje Slovenije so prishli »uskoki« ipd.)

SHAH MAT (TVS 1 – 21. 3. 2006). Na prvi pomladni dan (po zoprni in dolgi zimi) predvajan nemški dokumentarec o Romuniji leta 1989, tj. o romunski »pomladni« (tranzicijski) sprostivti. Istega dne so mediji polni vesti o »demokratskih volitvah« v

Belorusiji, na katerih je z veliko vechino zmagal zhe dolgo vladajochi »zadnji evropski diktator« Lukashenko (kar so Romuni opravili hkrati s padcem berlinskega zidu, Belorusi z zamudo morda shele pripravljajo). Film je soliden in izchrpen, vendar dokaj ekstenziven, brez prave dinamike, s povsem brezpredmetno shahovsko metaforiko, saj gre za veliko bolj zapletene, usodne in vsestransko prepletene zadeve, kot pa je shahovska igra. 25. dec. 1989 »conducator« Ceausescu in njegova zheni (menda »doktorica fizike«) v enem dnevu aretirana, postavljena pred sodishche, obsojena in usmrchena. Ekspresno so opravili z »vampirjem«, z Drakulovo reinkarnacijo (ki naj bi se po romunski legendi ponavljala vsakih petsto let, od Drakulove smrti 1476 je skoraj natanko toliko) in njegovim specifichnim kombiniranjem nacionalizma in najbolj primitivnega komunizma. Posebna vrednost dokumentarca: soudelezhenci govorijo o vpletenosti CIA, kako je spremljala, spodbujala (prek transilvanske madzharske manjshine in njenega voditelja – kalvinistichnega duhovnika) in pravzaprav vodila dogajanje v razmerah, ki so sicer dozorele, toda lahko bi se vse skupaj zavleklo, ZDA pa se je mudilo chim prej razbiti podrochje varshavskega pakta, dokler je bil na oblasti v SSSR she Gorbachov, sicer vsak dan shibkejshi. Ruski imperij je razpadel ali se je vsaj občutno skrchil, »logika« pa je v tem, da se je Rusija v novem chasu, ko je ideologija socializma izhlapela in je spet nastal »chas religij«, znebila balasta vechinsko islamskih republik, na drugi strani v Evropi pa tudi vechinoma katolishkih »zaveznic« ali podlozhnic s Poljsko na chelu; vsega tega gospodarsko povsem zablokirana »supersila« chisto fizichno ni mogla vech obvladovati. Znachilno: po osvoboditvi od Sovjetije je v islamskih republikah v modi modifikacija nekdanjih partijskih aparatchikov v »novoislamske« nacionalistichne diktatorje. Vprasanje sukcesije: v dokumentarcu o Romuniji so agenti CIA poudarjali, da ni tezhko vrechi nekega rezhima, glavni problem je nasledstvo – komu izrochiti oblast, kako stvar izpeljati funkcionalno in vsaj za silo demokraticno. Islamski kontekst je glede tega ochitno nekaj posebnega; pri tem je vprasanje balkanstva in Albanije po svoje zastavil najvechji albanski pisatelj Ismail Kadare v romanu *Naslednik*.

ZELENA MILJA (*The Green Mile*; ZDA, 1999; POP TV – 24. 3. 2006). Da film z deli proizvajalca knjizhnih horror-megabestsellerjev Stephena Kinga nima posebne sreche, je splošno znano; izjeme bi bile *Carrie*, *Misery*, *Jetnishnica odreshitve* in (s pridrzhki) Kubrickovo *Sijanje*; ostalo ne presega standardnega spekulativnega »pofla«. *Zelena milja* (scenarij in rezhija Frank Darabont) je tematsko blizu *Jetnishnice*, z obetavno zasnovi (chas gospodarske krize v 30. letih in starinskih elektrichnih stolov za usmrtitev; tovrstna tematika zlahka najde stik z gledalcem, ki je tudi sam bivanjsko obsojen na vsakdanji boj za prezhivetje in na smrt), a se kljub zanimivo profiliranim glavnim osebam pochasi razvodeni v zasilno preprichljivo kvazipravljichnost in ceneno potencirani sentiment chudezhev alternativnega zdravljenja. Ne nazadnje je film tudi odlochno predolg; kakor zmeraj je tudi tu tretja ura komaj she znosna preizkushnja gledalchevega potrpljenja. (Recheno po Hitchcocku: kdor ne zna bistvenega povedati priblizhno v uri in pol, mu to obichajno ne uspe niti v treh urah.)

KO JAGENJCHKI OBMOLKNEJO (*The Silence of the Lambs*; ZDA, 1991; POP TV – 24. 3. 2006). Razvpiti triler z očitno ambicijo po vishji, nadzhanrski kategoriji v režiji Jonathana Demma. Eden tistih »problematicnih« filmov, ki s ponovnimi ogledi po malem izgubljajo, ne pridobivajo pri tehtnosti. Adaptacija po romanu Thomasa Harrisa; zanimiva, seriozno zastavljena, a tudi senzacionalistično »preforsirana« tema o bizarnem kanibalskem morilcu dr. Hannibalu Lecterju (ig. Anthony Hopkins), ki so mu chloveshka jetra najljubša poslastica. Imenska asociacija »kanibal učitelj« je vsebinsko utemeljena, ker morilec kot zapornik postane s svojimi »kirurshko-gastronomskimi« izkushnjami psihopatsko hiperintelektualni vodnik agentki FBI (ig. Jodie Foster) na sledi drugega podobnega zločinca. Odprti konec s Hannibalom na svobodi nakazuje nadaljnjo »degradacijo« od serioznosti v smeri serialnosti.

HANIBAL (*Hannibal*; ZDA, 2001; POP TV – 25. 3. 2006). Chisto trilerski (brez ambicij predhodnika, v tem je tokrat prednost) podaljšek oskarjevskega »fenomena« *Ko umolknejo jagenjchki*, toda v profesionalno briljantni režiji Ridleya Scotta, z brežhibno prepričljivo igro Anthonyja Hopkina v vlogi »nemogoče«, intelektualno superiorne kirurshko-kanibalske poshasti in s prefinjeno glasbeno spremljavo presenetljivo presega zhanrsko povprečje ter v sijajno dizajnirani okoljski atmosferi ustvari nekaj enkratnih vrhuncev demonizma (zlasti uzhivanje pečenih mozghanov iz lastne odprte lobanje, pa pozhrtije divjih svinj itd.). Posebno vrednost ima tudi she naprej odprti zaključek, ko si suvereno neujemljivi kanibalski kirurg odseka levo zapestje, da se reshi lisic...

POGOVORI (TVS 1 – 26. 3. 2006). Pogovorna oddaja (vodi Zhiva Emershich) o aktualni temi medijskega prostora – o t. i. ikonografiji zhenske podobe v javnosti: v oglasih, tisku, tv, literaturi, gledalishchu ... Od takih bolj ali manj poljudno družabnih pogovorov na tv seveda ni mogoče pričakovati kakšnih posebnih odkritij ali »udarov«, dovolj je, che se občasno prebije kakshen izrazitejši in spomina vrednejši utrinek. Tokrat se taka zdi npr. misel pisatelja in rezhiserja Vinka Moederndorferja, da vendarle obstajajo dolochene znachilne razlike med literaturo zhensk in moshkih, cheprav se obichajno poudarja, da literature ni mogoče deliti po spolnosti avtorjev, temvech le po kvaliteti. Slisati je bilo tudi tehtno misel, da mediji producirajo bolj ali manj zazheleno, mistificirano podobo zhenske, družine in sploh medspolnih odnosov, da pa resnichna vloga in podoba zhenske ostaja nekje v neznanem ozadju, kjer gre za vse kaj drugega kot za kakrshno koli idilo, ter da so zhenske kljub vsemu napredku in feministichnim naporom she vedno povsod v svetu zunaj resnichno odlochilnih funkcij, ker gre, po vsem sodech, za neko globljo in tako rekoch nespremenljivo bivanjsko dolochenost ... Shtirje voditeljichini sogovorniki so bili, kot je pri takih oddajah v glavnem obichajno, predstavniki solidnega establishmenta, zanimivo pa bi bilo zraven videti in slisati kakshno zhensko iz »asociacije« najbolj ponizhutih in razzhaljenih, pretepanih in muchenih z alkoholom, ali pa kakshno predstavnico slovenskih muslimanov, ki tako po shtevilu kot po aktualnosti niso vech zanemarljiva manjshina (zahodna medijsko-demokraticna civilizacija je zhensko

slekla do golega v reklamerski seksistichni objekt zunaj minimalnega okusa, muslimani pa trdijo, da je zhenska ohranila svoje dostojanstvo le v islamu...).

ZAKLETA HISHA NA GRICHU (*House on Haunted Hill*; ZDA, 1959; TVS 2 – 6. 4. 2006). Zhe kinotechno patiniran primerek klasicnega B-horrorja (grozljivke), obrtno soliden (scenarij Robb White, režija William Castle, orig. priimek Schloss, leta 1914 v New Yorku rojeni mojster grozljivega filmskega trika, nekakshen »Hitchcock« B-horrorja), z občasno izvrstnimi chrunhumornimi dialogi, z vrsto stereotipnih, pomalem dolgochasnih polozhajev in tudi z nekaj uchinkovitimi »triki«, ki ostajajo v spominu bolj kot pa danashnji tehnicno veliko popolnejshi. V glavnem vredno omembe kot prilozhnost za osvezhitev spomina na klasicno briljantnega »poshastnika« Vincenta Pricea (1911-1993, amer. igravec, vechstranski umetnik, tudi pisatelj, v filmsko zgodovino zapisan zlasti kot princ Prospero v priredbi Poejeve *Maske rdeche smrti*, 1964) v tako rekoeh tipichni, elegantno sarkastichni vlogi bogatasha Fredericka Lorena, ki vsakemu od petih gostov ponudi deset tisoeh dolarjev, che si upajo prezhiveti noch v njegovi »hishi strahov«, v kateri sta z zheno pripravila »fantastichni party«, da bi se v dvostransko nachrtovanem »zlochinu brez napake« chisto praktichno znebila drug drugega, oba enako morbidno privlachna, pohlepna, zahrbtna in domiselna ekscentrika (njej pri izvedbi zarote pomaga tudi ljubimec, eden od gostov, po poklicu psihiater). Film je slaven tudi po ključnem stavku, ki ga Lorenu reche zhena: »Darling, the only ghoul in the house is you!« (Morda je imela prav, zmaga je njegova ...)

Velikoekranski dodatek

NEBESHKO KRALJESTVO (*Kingdom of Heaven*; ZDA, 2005). Režija Ridley Scott (1937), izvorno angleshki režhiser, avtor vech megahitov (*Alien*), film o Kolumbu (1492: *Conquest of Paradise*; v vlogi Kolumba G. Depardieu) ter zlasti "kultni" SF *Iztrebljevalec* (*Blade Runner*; ZDA, 1982; »predelava« 1991), po anketnem vechinskem mnenju slovenskih filmskih kritikov za Wellesovim *Drzhavljanom Kanom* drugo najboljsho delo v prvem stoletju filma (Ekran, 20-1995); razmeroma uchinkovit je tudi njegov *Gladiator* (2000), s katerim se je zachela obnova historichno-shpektakelskega zhanra. Za nekatere je Scott »God of filmmaking«, za druge »just a movie maker«. Vsekakor ves njegov opus vzbuja nemalo skepse, zhe pri *Iztrebljevalcu*, zlasti prva verzija (zhe dejstvo dveh verzij kazhe, da režhiser sam ni imel povsem izchishchenega odnosa do tega filma; z drugo verzijo naj bi ga seveda »izboljshal«, vendar vprashanje, katera verzija je bolj avtorsko avtentichna, ostaja). *Gladiator* je sicer nedvomno profesionalno markanten, a po tehtnosti vsebine (mashchevanje rimljanskega »generala-gladiatorja«?) in preprichljivosti igre (Russell Crowe) ne presega tematsko sorodnega in veliko starejshega (1960) Kubrickovega *Spartaka* (Kirk Douglas), gotovo pa presega *Nebeshko kraljestvo*. V slednjem je sicer »zakuhana« aktualna tema blizhnjevzhodnih nasprotij, precejena skozi zmanipulirano historichno metaforiko: t. i. »nebeshko kraljestvo« naj bi bil Jeruzalem, ki so ga zasedli evropski vitezi - krizharji in pri tem izvedli klavsko chishchenje muslimanov (»klasicno« mitoloshko westeast razmerje:

severozahodni »arijci« - jugovzhodni semiti). V povračilu vodja muslimanov Saladin ni uprizoril enakega klanja, ampak je dopustil odhod prebivalcev, potem ko so se predali (po zgodovinskih podatkih Saladin ni bil Arabec, temveč »arijec«, namreč Kurd, tj. Indoevropjec). *Nebeshko kraljestvo* obvladuje nesporna visoka obrtna suverenost, ki pa niti za hip »ne ogreje«. »Androidna« (rečeno po *Iztrebljevalcu*) mashinerija iz scenografije, kostumografije, »silovitih« bitk in množičnih prizorov z »impresivno« glasbo; osrednji liki papirnati, z anemichnim Orlandom Bloomom na chelu (infantilni Paris v *Troji*), brez preprichljive dramske intrige in brez pristnejšega režiserskega navdiha; nekaj rogovilastih težnih »aktualizacij«, ki igrajo na danashnje modne strune, a nimajo zanesljive podlage v chasu dogajanja. V celoti vsaj za uro predolgo; torej she ena triurna shpektakelska tortura dolgochasja.

ZBOGOM, DRAGON INN (*Bu san / Goodbye, Dragon Inn*; Tajvan, 2003). Rezhija Tsai Ming-liang (rojen 1957 v Kuchingu na Borneu, malezijski Sarawak, od 1977 zhivi na Tajvanu). Sočasnost predvajanja dopushcha »primerjavo« med Scottovim *Nebeshkim kraljestvom* in Tsajevim *Zbogom, Dragon Inn*: v ozadju obeh je mitoloshki militarizem (krizharji – muslimani pri prvem, dobri – zli starokitajski mechevalci pri drugem), ki se pri prvem izgublja kot stalna navzočnost v hrupu, chvekanju, množici, pri drugem kot stalna odsotnost v tishini, molku, samoti. V obeh primerih je film »charobno kraljestvo« ali »umetni raj« (po slov. filmu *Umetni raj*, 1990, rezhija Karpo Godina). Magija gibljivih slik, utemeljena na določenih nostalgiji: pri Scottu na otroškem obchudovanju viteshtva (v »nebesa« privzdignjenega mitologiziranega herojstva), pri Tsaiu na poglobljeno utishanem spominu na predmestni kino, ki ga je obiskoval v otrostvu in tako spoznaval kung-fujevsko filmsko klasiko (intimistichna ponotranjenost poudarjena v naslovu: ime kina »Dragon Inn« nakazuje »Zmajevo gostishche«, notranjost kot »inner« medijskega »Zmaja«). Cheprav primerjava obeh filmov torej v glavnem poteka po opoziciji, je vendarle obchuten tudi izraziti »skupni imenovalec«: dolgochasje. Praznina Scottove množichne, »globalistichne«, ekstravertirane shpektakelsko-akcijske zgodovinske retrospektive in praznina Tsajeve samotarske, »orientalske«, letargichne, introvertirano statichne spominske retrospektive si »podajata roko« v psihoterorizmu dolgochasja, spricho katerega ostaja v ozadju »bistvo« filma kot zvrsti dramatike, ki po svoji »arhetipski paradigmi« zahteva avtentichno dinamiko profiliranih likov v usodnem medsebojnem soochenju. S pomembno razliko: pri Scottu gledalchevo potrpljenje ni poplachano niti z minimumom umetnishkega presezhka, pri Tsaiu pa je kljub »neskonchnim« statichnim kadrom mogoche odkrivati tehtno asociativno upomenjenost (film znotraj filma, kino znotraj kina, fantastika skrajne mimetichnosti kot konkretistichnega minimalizma, film kot »kraljestvo duhov« ob ključnih stavkih: »Zdaj nihche vech ne hodi v kino ... V tem kinu zhivijo duhovi«). Se pravi: kot v primeru Kitano – Eastwood tudi tu »mali Aziat« po tochkah premaga Americhana ...

MESTO GREHA (*Sin City*; ZDA, 2005; predv. junij 2005). »Triumf« stripa v filmu ob njuni 110-letnici (njun skupni imenovalec: slikovni tekochi trak). Rezhija Robert Rodriguez,

Frank Miller, Quentin Tarantino. Zdi se bolj enkratna stilistična ekshibicija, na kakršni verjetno ni mogoče graditi shirše veljavne filmografije, vendar uchinuje dovolj markantno v svojem specifičnem vizualnem manirizmu. Narejen na osnovi enega od najpomembnejših dosežkov na področju stripa, na t. i. graficnem romanu (graphic novel) Franka Millerja; njegova risba z ostro črno-belo opozicijo je poseben likovni izum (bel tush na črni podlagi), ravno tako njegov strip kot celota sodi med »top ten« najboljših stripov v zgodovini medija (Fosterjev Valiant, Hogarthov Tarzan, Popaj itd.). Zvesto posneto po stripu z obilno pomočjo digitalne animacije. Rezhiral je Tarantinov učenec Rodriguez (avtor »nadrealističnega« horrorja *Od mraka do zore*, za katerega je scenarij napisal Tarantino po noveli Roberta Kurtzman) ob učiteljevi asistenci - filmu se pozna Tarantinova fanovska obsedenost s popularno umetnostjo in tudi njegova surova, bolj ali manj odshtekana, chrnohumorna »logoreja« (»prepotentne« filozofacije malih gangsterjev), ki je bila resnično uchinovita samo enkrat, pač v *Pulp fiction*, kjer je Tarantino s svojo »graphic violence« postavil spomenik literarno-filmski shundovski klasiki, medtem ko *Mesto greha* še bolj neposredno postavlja spomenik stripu (strip noir – film noir). V *Mestu greha* je chvekanja vech kot dovolj, tudi v patiniranem »razlagalnem« monoloshkem offu; zaradi enolichne navelichano-zloslutne intonacije to chez chas uchinuje prav moteche, a treba je pač vzeti v zakup, kajti stripski izvirnik sodi med gostobesedne, »literarne« stripe. Infantilno-machistična obsesija z nasiljem, vsestranska prepojenost vsega zhivljenja z nasiljem v fikcijskem velemestu Basin City (»metafora« za New York?); mrakobna, na mejo med realnim in fantastičnim premaknjena »urbanistična vizija«. Film se zdi nekoliko predolg, proti sredini zachne delovati obchutno entropichno, pa se spet »pobere« z Willisovo prebuditvijo iz nezavesti, do konca se potem odvije kar solidno, konec je uchinovit, pokrije se z zachetkom, gibi in besede se ponovijo - ponudba cigarete, s katero se je zachel zachetni umor, nakazan »izhod« kot brezizhodnost (policist si pozhene kroglo v glavo). Labirintno, postmodernistično prepletanje treh zgodb treh vodilnih likov (podobno *Pulp fiction*): policist tik pred upokojitvijo Hartigan (Bruce Willis), »grdi mashchevalec« Marv (z masko iznakazheni Mickey Rourke) in »lepi mashchevalec« Dwight (Clive Owen). Tudi ostale vloge so zasedene z markantnimi igralskimi imeni: Rutger Hauer kot izprijeni kardinal Roark, Powers Booth kot njegov brat senator itd. Igralci so kljub specifičnemu nachinu snemanja preprichljivi, kolikor je to pač bilo mogoče v danem zhanrovskem kontekstu stiliziranega plakatnega postavljashstva. V celoti vzeto, skrajno drzen, nenavaden, po svoje zanimiv dosezhok, ki ponuja zlasti vrsto v bistvu precioznih »graficnih« vizualnih senzacij z nerazchishcheno dilemo med filmom in »animiranim stripom« ter kljub temu ves chas po malem navzocho nevarnostjo dolgochasja (dolgochasje je pač ena »temeljnih demokratičnih pravic« slehernega gledalca razlichnih spektakelskih ritualov). Strip *Golo mesto* filma ni posebno obogatil, istoimenski film k zadevnemu stripu v »art smislu« ni prispeval nich, ga je pa vsekakor dodatno proslavil. Sicer pa izvirnost filma *Mesto greha* niti ni tako enkratna, kot je morda videti po reklamah; tematsko-medijsko spominja na film *Dick Tracy* (r. in gl. vl. W. Beatty, 1990), ravno tako

z vrsto slavnih imen uspešno prirejen po klasičnem stripu o gangsterskem Chikagu tridesetih let, ter na manj znano, a znachilno in zanimivo *Mesto nasilja* (*Violent City*; Charles Bronson v vlogi prevaranega plachanega morilca, ki se mashchuje; režhija Sergio Sollima, ital. – fr. kopr., 1970), po svoje pa tudi na znamenito *Golo mesto* (*The Naked City*, r. Jules Dassin, 1948).

HOTEL RUANDA (*Hotel Rwanda*; koprodukcija, 2004; predv. junij 2005). Svetovno odmeven film o eni najhujshih afrishkih klavnic (režhija Terry George). Tema je vsekakor medijsko fascinantna, aktualna in globalno pomembna: pripadniki ruandskega plemena Hutu so v stotih dneh pobili milijon sohrzhavljancov iz plemena Tutsi. (Vchasih je zaslediti razlage, kot da gre za nekakshne iracionalne izbruhe med popolnoma enakima plemenoma, toda ozadja so globoko socioloshko-zgodovinska: Tutsiji so potomci hamitskih osvajalcev, pred stoletji so vdrlji iz Etiopije in osvojili in podredili avtohtone Hutujce, rezultat: 85 odstotkov Hutujcev povsem podrejenih aristokratskim Tutsijem, ki jih je 15 odstotkov; beli kolonizatorji so to delitev she podpirali; upori in pokoli s strani Hutujcev so se dogajali zhe prej, ko sta bili obe zadevni drzhavi Ruanda in Burundi kraljevini). Formalno-tehnično zelo dobro (odlični igralci, tekocha režhija, nekaj prav mojstrskih, preprichljivih sekvenc mnozhichnega divjanja), toda filmu »zmanjkuje sape« z vidika chisto dramske intrige in njenih globljih individualno psiholoshkih razsezhnosti. Njegovo zrelishche na ruandsko medetnično klavsko katastrofo je ustvarjeno s pozicije elitistichne »notranje distance vmesnih« in nedolzhnih »nakljuchno vpletenih«. Gre za izbranca, upravnika hotela, izobrazhenca, Hutujca z zhenom Tutsijevko, njuna ljubezenska zveza je v bistvu idealna, kar je nedvomno v danih razmerah zhe samo po sebi izjemnost. Film gre enosmerno in razmeroma povrshinsko (plemenskega klanja ne prikazuje neposredno; ne reflektira belskega »prispevka« k medetničnim problemom z manipulativnim spodbujanjem naseljevanja na drugotnih ozemljih) od zachetka do konca: kako poshteno in humano chutech in mislech posameznik skusha obvarovati sebe in blizhnje med kaosom nedoumljivega genocidnega tornada. Nazadnje se družhina kot redki izbranci reshi v tujino, danes zhivijo v Belgiji; tako se je v tujino seveda lahko zatekla le razmeroma srechnejsha manjhina - na begu pred »materjo domovino«. (Marsikje na svetu morajo mnogi pobegniti chim dlje od svojih "mater domovin", che hochejo reshiti golo kozho.)

BLUEBERRY (Francija, 2004). Režhija Jan Kounen, gl. vl. Vincent Cassel. »Postvestern« ali psihotichni vestern kot mozha (spet evropska) »nova prenova« vesterna? Indijanci Chirikava so v sredishchu pozornosti, njihov »castanedovski« shamanizem kot posebna narkotichna avtorefleksija je predstavljen z obilnimi dialogi v izvirnem jeziku (reminiscence na Kostnerjev *Pleshe z volkovi*). Dokaj svobodna priredba po znamenitem francoskem stripu, ki pa mu kostumografija sledi precej zvesto. Osnovna fabula je dokaj zanimiva in dinamična kljub nenavadno okornim igralcem (na invalidskem vozichku nastopi celo veteran Ernest Borgnine), shirokopotezna panoramska scenografija v monumentalnih

eksterijerjih Arizone z uchinovito glasbeno spremljavo, na koncu pa se vse skupaj izgubi v vse težje gledljivi digitalno animirani hipertrofiji, ki naj bi »predstavila« notranji psihichni demonizem slehernika. Končni obracun med glavnima nasprotnikoma povsem obvisi v zraku, z neizrabljeno »provokativno poanto«, da je pozitivec (Blueberry) dejansko ubil ljubico, ne pa negativec.

ZGODBA O DVEH SESTRAH (*A Tale of Two Sisters*; J. Koreja, 2003). Film režiserja Kim Ji-woona je bil na Zahodu (zlasti v ZDA) v zadnjih dveh letih "senzacionalno odkritje" korejskega prispevka v zhanr horrorja. Gre za poskus "premaknjene" družinsko-dednostne psihogrozljivke z določenimi izhodishchi tudi v tradiciji korejskih ljudskih pripovedi. Gotovo pomemben dosežek za korejsko kinematografijo, v širšem smislu pa razen nekaj "eksotike" praktično ne prinasha nichesar, kar ne bi bilo zhe tako ali drugache variirano v obzorju zhanra. Zdi se kakor nesporno v vseh pogledih korektna "odličnjakarska" maturitetna naloga, ki dokazuje predvsem briljantno izvedeno zgledovanje po kanonih zahodnega zhanra. Zanimivejša bi bila geohistorichna asociacija (dve sestre – S. in J. Koreja), a to bi bila zhe druga zgodba.

(Gornji zapiski zajemajo tv oddaje v prvih shtirih mesecih, tj. v tistih brez "r", leta 2006; velikoekranski dodatek pa belezhi filme, predvajane v Ljubljani do konca leta 2005. – Op. avt.)

Chlovekov razvoj

*Andrej Lenarchich***SLOVENCİ – ZHRTVE NACIFASHISTICHNEGA
EKSPANZIONIZMA SOSEDOV**

(s posebnim ozirom na jugovzhodno sosedstvo)

Nacifashistichno¹ nasilje nad Slovenci je bilo totalno in stalno. Zajema tako geopolitični kot duhovni vidik. Izvajale so ga oblastne, drzhavne in cerkvene strukture, ki so bile – dejansko absurdno – od nekdanj slovenske, trdno vcepljene v dušo ljudi vzhodnoalpskega območja med Donavo in Jadranom, ti pa so med seboj obchevali v brizhinski slovenshchini in izvajali svojo unikatno ljudsko demokracijo, odkar zgodovina pomni in she dalech tja na prag novega veka, chetudi v zhe sprevrzheni formi in s tujimi glavnimi igralci.

Da bi odstranili vsak sum o objektivnosti, ponovimo, kar je trdila najkompetentnejsha nemshka stroka konec 19. stoletja, ko je bil nemshki nacionalistichni ekspanzionizem na vrhuncu:

Spochetka je bilo prebivalstvo vzhodnoalpskega prostora najvechji del retijskega porekla. V chasu rimske vladavine je bilo delno romanizirano. Nekako od 5. stoletja naprej so od vzhoda zacheli prodirati Slovani (Slovenci), ki so se razshirili vse do okolice Innsbrucka. Nekaj pozneje so s severa prishli Nemci (Bavarci),² ki so germanizirali velik del romaniziranega prebivalstva in Slovencev. V novem chasu so se z juga razshirili Italijani. Ocenjuje se, da je v vzhodnoalpskem prostoru 77% Nemcev, 16% Slovencev, 6% Italijanov in Retoromanov/Ladinov. Od protireformacije naprej je prebivalstvo strogo katolishko. Velika etnichna raznolikost prebivalstva je posledica izoliranosti posameznih dezhel zaradi geografskih razlogov, zapletenega reliefa in visokogorja.³

Duhovno nasilje

O intenzivnosti in uchinkih duhovnega nacifashistichnega ekspanzionizma pricha zhe podrobnost, da celo nacionalistichno razpolozhenemu Nemcu konec 19. stol. niti na misel ni prishlo, da bi na vzhodnoalpskem prostoru omenil katerokoli drugo »slovansko« ljudstvo razen Slovencev. Danes pa je intelektualni nacifashizem zhe povsem prezhel celo slovensko prorachunsko »znanost«. Obsedenost z naselitvenimi pravljicami je kulminirala v popolno izlochitev pojma »Slovenec«, ki ga nadomeshcha s smeshnico, nevredno vsake strokovnosti, »Alpski Slovani«, potem v odrekanje slovenstva Karantaniji in za povrh she vpletanje Hrvatov. Kako globoko do dna dantejevskega pekla sovrashtva do lastne etnije more pasti etablihana »znanost«, pricha uvodnik znanega slovenskega zgodovinarja, ki je v uvodu tujcem namenjene reprezentativne in razkoshne publikacije zapisal, da s(m)o Slovenci pridrli v te kraje v krdelih.⁴

Duhovni nacifashizem se je razodeval tudi v vlogi Cerkve na Slovenskem kot institucije, ki se ji pripisuje zashchitnishtvo nad Slovenci. S tem slovesom je sicer težko uskladiti nekatera dejstva. Zachel bi lahko zhe pred letom 1000, ko cerkvena oblast v sufraganskih karantanskih shkofijah ni dovolila semenishch na obmochjih, poseljenih s Slovenci, ker »bi na ta nachin duhovshchina bila prevech vindisharska«.⁵ Che se omejimo na novejshe chase, je tu znano unichenje slovenske knjizhevnosti, ki je vzniknila sochasno z nastankom drugih nacionalnih literatur v Evropi, po zaslugi cerkvene skrbi za Slovence pa potem potonila za skoraj dvesto let. Postaviti velja tudi vprasanje, kako to, da se pri nas nikakor ni mogla izoblikovati dovolj mochna plast »civilne« – laichne inteligence. Vsekakor je res, da je bilo »kandidatov« v izobilju,⁶ le do kruha so težko prishli drugache, kot da so pokleknili. Vsak, ki se mu je uspelo zavihteti v drzhavno sluzhbo, je zasvetil kot supernova – pa che ostanemo le pri Vegi. Po protireformacijskem deslovenizacijskem dosezhku ni dolgo trajalo, da je Cerkev razoblichila »zahtevo« za Zedinjeno Slovenijo v medlo »proshnjo« dunajskemu dvoru, pobudnika, svojega duhovnika, pa najprej izgnala na svetohelenske Visharje, potem pa, ker se ji ni zdelo dovolj varno, she v daljno Prago, kjer je umrl kot pes za vogalom.⁷

Posebnost tega cerkvenega »narodnega zashchitnishtva« nad Slovenci je prishla najbolj do izraza na prelomu stoletij, ko so shla v klasje narodnobuditeljska prizadevanja mnogih evropskih etnij. Slovenci smo se takrat znashli goli in bosi, brez vsake najmanjshe drzhavotvorne misli in pobude. Nacionalni naboj, kolikor ga je she ostalo izven etnichnih in religioznih, kvazi »kulturnih« sprostitvenih ejakulacij, se je manifestiral kvechjemu v poniglavem medsebojnem spotikanju, obtozhevanju in zmerjanju dveh nasprotujocih si polov – neprimerljivo mochnejshega, klerikalnega, in shibkejshega, pretezno laichnega, svobodnjashkega. Najvech, chesar so bili bolj ali manj samozvani »narodni voditelji« sposobni v trenutku, usodnem za Slovence, ob koncu prve vojne, je bilo panichno iskanje novega tutorja namesto chez noch izginulega dunajskega. Katastrofa Slovencev pri koncu prve vojne je bila zato popolna in mnogo hujsha od tiste, ki je zadela porazhene zachetnike svetovne morije. Razblinila se je nacionalna skupnost, izgubili smo dve tretjini nacionalnega bogastva, polovico prebivalstva in skoraj toliko ozemlja, che na shtiri drzhave razkosane krpice sploh moremo poimenovati ozemlje. Nenadoma smo bili izpostavljeni unichujochmu prepihu. Iz zgodovinsko priznane etnije smo padli na polozhaj manjshin. Che namrech privzamemo, da je manjshina etnija, ki se proti svoji volji znajde v neki drzhavni skupnosti, ki je ne obchuti kot svojo, potem s(m)o Slovenci leta 1918 postali manjshina tako v Italiji, na Madzharskem kot tudi v Jugoslaviji (!).⁸ V smislu definicije manjshine edino Koroshci niso bili manjshina – ostali so v »svoji« drzhavi, in to po svoji volji, pa naj se slishi she tako groteskno ali shizofreno.⁹

Kot v resnici shizofreno se je namrech izkazalo slovito cerkveno tutorstvo/zashchitnishtvo tudi tokrat. Konec 19. stoletja je mimo jozhefinskega cerkvenega intervencionizma v gospodarski sferi na Slovenskem pochasi, a vendarle nastajala plast delavstva. Selitev zhelezarstva z Jesenic na Trzhashko – in gospodarski razvoj Trsta nasploh – je pripeljala tja nove delavce, od tega veliko Slovencev. Trst je postal najvechje slovensko mesto. Svobodnjashke struje med Slovenci so zahtevale slovensko univerzo. Slovenci so bili

prisotni v javnem življenju. Nastale so mnoge pomembne nacionalne institucije, finančne, gospodarske, prosvetne, kulturne, politične. Politične okolščine konec 19. stoletja so bile Slovencem na območju »Küstenländer« naklonjene, saj je na jugozahodu monarhije pritiskal italijanski iredentizem. Verjetno ni bilo naključje, da je položaj trzhashkega guvernerja pripadel Slovincu.¹⁰ Tudi denar za ustanovitev univerze je bilo mogoče pricheti zbirati pod pokroviteljstvom »presvitlega« cesarja. Očitno je na dvoru za trenutek prevladala ideja z močnimi Slovenci ustaviti italijansko ekspanzijo. Zato so podprli slovenski nacionalni potencial. Kako je potem dejansko potekala diverzija, ki je zrušila nabirko in pobudo, namesto tega pa ustanovila zasebno škofijsko srednjo sholo v Shentvidu nad Ljubljano, je mogoče le slutiti.¹¹ Očiten pa je vsakomur vzrok in uchinek te Jeglicheve diverzije.

»Vsezaverodomcesarjevsko« cerkveno zashchitnishtvo je s chasom vech kot očitno prishlo v navado in v zanimivo maniro. Narodna prebujanje je postala zlasti v 19. stoletju vsesplošna. V bolj ali manj ekstremni obliki je zajela vso Evropo. Nashe dezhele so posebej močno chutile nemshki nacionalistichni sunek. Dunajska oblast je postala povsem nemshka in sporadichni pojavi slovenskega nacionalnega (samo)zavedanja so bili motnja. Jozhef II. je z nasilnim poizkusom uvedbe popolnoma nemshkega uradovanja v slovenskih dezhelah povzročil odpor, in je moral odnehati. Ponemchevanje uradnega in javnega življenja se je nato uveljavljalo po korakih. Tu je nashla svojo nisho Cerkev, ki je narodnozavedno potenco ljudstva usmerila v religiozno območje. Pobožnosti, cerkev, romanja in zakristija so postali nadomestki, kjer se je sproščala slovenska etnichna potencia in koder so sproti trebili narodnopolitichne nastavke. Nacionalizem, politika, oblast in denar so vse bolj postajale grdobije, s katerimi naj se ukvarjajo oni drugi, blago in ponizhno slovensko ljudstvo pa se je vzneseno zgrinjalo okoli narodovih verskih svetinj.¹² Nemshka dunajska oblast je zaznala to zanjo pozitivno dimenzijo dogajanja in je bila pripravljena Cerkev ustrezno nagrajevati.¹³ Slovenske molitve in pobožne pesmi nemshkemu nacionalistichnemu ekspanzionizmu pach niso bile v napoto pri njegovem pohodu na Jadran in v smeri Bizanca. A zavzetost visokega klera je bila brezmejna. Znan je primer ljubljanskega škofa, Slovenca Jakoba Missie, ki je cesarjevi pobudi, da se v slovenskih dezhelah uvede obvezna pridiga v slovenskem jeziku, ugovarjal, chesh da tako ali tako vsi znajo nemshko. Plachilo – nagrada – je prishlo kmalu: postal je kardinal.¹⁴

Kulminacijo duhovnega nacifashistichnega nasilja nad Slovenci je tako mogoče videti prav v likvidaciji libertarnih prizadevanj za slovensko univerzo in v kraji zanjo zhe zbranega denarja.¹⁵ Namesto univerze je potem zrasla slovenska zasebna cerkvena srednja shola, ki kljub vztrajnemu frazarjenju ni bila niti prva niti edina¹⁶ – je pa bila odlochilen dejavnik, ki je zaustavil razvoj zhe tako skromnih poganjkov slovenske moderne drzhavotvorne ideje. Dotlej so namrech slovenski maturanti, ki so popolnoma obvladali nemshki in tudi druge jezike, lahko svobodno nadaljevali shtudij na mnogih evropskih univerzah. Tudi mnogi izmed tistih, ki so jih pri shtudiju podpirali domachi zhupniki, so se uspeli izmakniti cerkvenemu objemu in so doshtudirali »civilne« stroke, za razvoj nacionalne politichne misli, znanosti in tehnike she kako pomembne. Samo slovenska srednja shola, in she ta popolnoma pod cerkvenim vplivom, pa je otezila vsako drugachno nadaljnjo shtudentovo

pot, razen bogoslovja. Tudi vsak drugachen nadaljnji shtudij maturantov cerkvene gimnazije je bil izključno v znamenju cerkvenih potreb in nadzora. Sam pobudnik te slovenske srednje shole je zapisal, da je bil glavni vzgib za njegovo prizadevanje dejstvo, da tuje univerze slovensko mladino kvarijo. Ne nazadnje o namenih in ciljih dovolj pove v oči bijochi napis na prochelju: Kristus, zvelicharju sveta.¹⁷ O vzgojnih principih in metodah uprave in vodstva zavoda pa so veliko povedali nekateri slushatelji. Pravzaprav o tem največ pove dejstvo, da je prichevanj malo, tako velik je bil strah vse do konca. Prichevanja dajo slutiti, kako okvarjene znachaje je zavod produciral. Nasilje pooblashchencev nad sosholci v posameznih »divizijah«, kakor so imenovali skupine dijakov v velikanskih, kasarnishkih oddelkih, je bilo močno problematično. Prenapetost posameznikov iz vodstva je vse do konca povzročala trenja celo v samem vodstvu. Jeglichev favorit Gnidovec, kasnejši škof v Skopju, je s svojim izzhivljanjem nad she otroki povzročil revolt med profesorji in je moral oditi.¹⁸ Bilo bi zanimivo analizirati, kolikshen je bil delezh tako vzgojenih prenapetozhev pri kasnejšem trku dveh ideologij v razmerah okupacijskega kaosa.

Je pa she ena skrajno problematična posledica cerkvenega skrbnishtva nad nacionalnimi rechmi. Po sami logiki stvari se je Cerkev vse bolj ukvarjala z gospodarskimi dejavnostmi. Je seveda resnica, da je veliko duhovnikov nesebichno delalo za gmotno korist svojih zhupljanov, da so mnogim reshevali usodna eksistenchna vprashanja. Je pa tudi res, da so zhupnikova gostilna, trgovina in marsikje she mesnica in roka nad zadruzhnishtvom in prosveto hochesh nochesh ustvarjale monopolna razmerja in marsikje, kljub nespornim dobrodelnim uchinom, rodile trajne zamere, sovrashtvo, »lochtev duhov« tudi na tem podrochju. Neizogibno je tudi nanese, da tisti, ki se ni vključil v cerkveno/versko okolje, ni imel skoraj nobene možnosti za gospodarsko uspesnost, razen v nemshkem okolju. Vse »slovensko« je bilo trdno v rokah Cerkve. Ker pach niso bili vsi slovensko zavedni ljudje tudi cerkveno razpoloženi, je iskanje boljše prihodnosti v tujini, namesto vdinjanja osovrazhenemu tujcu doma, zavzelo izjemen obseg. Emigrantstvo, umikanje, tudi beg iz domovine je she ena zlochesta posledica pojava, ki ga drugod v civiliziranem svetu ne belezhimo. Sprevrzhenost te vrste se she dandanashnji kazhe v skoraj obozhevanju izseljenstva, namesto priznanja onim, ki se doma spoprijemajo s tezhavami in ohranjajo domovino in slovenstvo. Ali pa v nekritičnem sprejemanju dezterstva cele vojske, ki se je sama hvalila s svojim domobranstvom, kot nekaj povsem normalnega. Celo priznanemu pisatelju se she pred dobrim desetletjem ni zdelo zavrzhno odvrachati rojake od prizadevanj za suvereno lastno drzhavo, ker da jih tako ali tako chaka ona druga, vechna, nebeshka Slovenija ...¹⁹ Privoshchljivo muzanje kakega navdushenca iz nasprotnega tabora seveda nikakor ni utemeljeno. Pochetje bolshevisticnih zanesenjakov je povsem, do detajla, primerljivo. Tako po metodi kot po uchinikih. Partijsko bicikliranje, elitizem in sektashtvo je konec koncev she presevalo dosezhke klerikalizma. Pach skladno z maksimo o dobrem učitelju, chigar kvaliteta se kazhe tako, da ga uchenec prekosi.²⁰

Brez ozira na moralne in politične vzgibe delovanja cerkvenega vrha je bila posledica tega sto let trajajočega delovanja ne le popolna »lochtev duhov« in ekstremni verski

shovinizem, ochiten v znanem geslu: »Samo katolichan je lahko Slovenec«, ²¹ marveč in predvsem popolna odsotnost slovenske drzhavotvorne misli. V usodnih trenutkih na zachetku dvajsetega stoletja, ko so drugi evropski narodi z dosti mlajsho drzhavnostno tradicijo od nashe slovenske – karantanske – vzpostavljali svoje moderne nacionalne drzhave, s(m)o Slovenci berachili po Balkanu in cerkveni dostojanstveniki so panichno iskali novi »Dunaj« – novega gospodarja, kateremu bi prodajali ukrocheno slovensko chredo. Politichna smetana drugih narodov chrno-zholte monarhije je zhe desetletja prej gradila svojo moderno drzhavnostno identiteto. Obiski pri voditeljih sil Antante zhe davno pred koncem vojne so prinesli trdno zavezo najvplivnejshga izmed voditeljev, Wilsona, da za vsako ceno uresnichi samoodlochbo narodov. Cheshki Masaryk je imel ob koncu vojne zaradi svojega »minulega promocijskega truda« kaj lahko delo pri vzpostavljanju suverene Cheshke republike. Ker so bili sosednji Slovaki (nomen!), podobno kot Slovenci, politichno bosi oz. obuti v cerkvene strukture, je dobil za povrh she Slovashko. ²² Za kako sprevrzhena dejstva gre v slovenski zadevi, postane očitno, ko opazimo, da je v chasu, ko ni bilo nikjer nobenega ekumenizma, ampak je med Vatikanom in pravoslavjem vladalo pravo sovrashtvo, slovenska katolishka cerkvena elita naravnost drvela v objem balkanskega pravoslavnega monarha. Zagotovo je bil strah pred izgubo njenih stoletja trajajochih »vsezaverodomcesarjevskih« pridobitev in privilegijev vech kot brezmejen. Da so s svojega (pridobitnega) stalishcha ravnali prav, se je izkazalo tik preden je slovenstvo (tudi) po njihovi zaslugi utonilo v novo katastrofo druge vojne in revolucije. Kot poplachilo za »trud«, ko so s prizhnic svojim podanikom »pojasnjevali« sporazum Cvetkovich-Machek med Srbi in Hrvati, so od Beograda v rezhiji Antona Koroshca dobili celo tisto premozhenje, ki jim ga je poprejshnji dunajski gospodar odrekel: freisinhke in briksenshke fevdalne posesti, ki nikoli v zgodovini niso bile last Cerkve. ²³ Bile so drzhavni fevd, zhe pred stoletjem in pol sekulariziran – uprava je bila odvzeta cerkvenim knezom. Ker so bile na zemljishke posesti/fevde zhe od nekdej vezane patronatske pravice in dolzhnosti, je dunajska vlada iz sekulariziranega premozhenja oblikovala »verske sklade« in del dohodkov namenjala verskim potrebam. Povrshna »stroka« pa ima očitno vtis, da gre za cerkveno lastnino ...

Koliko je omenjeno družbeno naci(klero)fashistichno nasilje imelo zraven pri razrastu revolucionarnega nasilja in pri grozovitostih v nashi dezheli med vojno in po njej, bo razkril chas.

Duhovno nacifashistichno nasilje nad Slovenci je torej glavni vzrok in razlog, da smo, chetudi znamenita drzhavotvorna etnija v Evropi, s prvimi zapisanimi besedili v jeziku, ki ni latinski ali grshki, s prvo dokumentirano in izprichano svatensko drzhavno prakso, z epohalnimi deli na prvem vlaku, ki je evropske nacije odpeljal v kulturno sodobnost, zakrneli, obstali osamljeni v podalpskem zakotju, zdesetkani in razkosani prebivakirali polovico zadnjega stoletja, padli v brezno okupacije in revolucije ter komaj obstali na pozhganem, razrushenem, s trupli posejanem preostanku svoje domovine. Morebiti bi s svojo osamosvojitvijo po tej stoletni kalvariji lahko veljali za eklatanten dokaz smotrnosti Stvarstva, ki navsezadnje vendarle vzpostavi pravichno stanje stvari.

Geopolitično nacifashistično nasilje

Tudi geopolitično nacifashistično nasilje kot ekspanzionizem sosedov je besnelo nad Slovenci skozi vso znano zgodovino. Vsem svečenikom in apostolom ideološko in politično kontaminirane zgodovinske misli velja najprej povedati, da je beseda »Slovenci« v tem kontekstu terminus technicus, ki pomeni ljudi slovenskega jezika, ki so od začetkov naseljevali dežele vzhodnih Alp in obrobja. Tujci in domaćini so tako ali drugače poimenovali te prebivalce, njih značilnosti – govorice in državotvornega svatenskega duha – pa niso mogli ne zatajiti ne skriti niti ju ni dokončno zadušila nacifashistična manipulacija. Jezika ni povzela niti dobro plačana akademska svojata, ki si je prisvojila oblast nad narodovo govorico, niti ni državotvornega karantanskega instinkta izvotlila jata zmedenih ali prodanih narodnih voditeljev. Kjer so ljudje obmolnili, so vpila dejstva, je prichala kulturna krajina in so zveneli toponimi.²⁴ Kljub vsemu se je preprosto slovensko ljudstvo ob pravem trenutku, vech kot pol tisočletja potem, ko so izzvenele slovenske državne prisege na Svatnah, znalo odzvati in ujeli smo zadnji – ter morebiti edini – vlak v moderno državno samostojnost.

Pogled na ostanek ostanka nekdanje slovenske resničnosti, na ozemlje današnje Republike Slovenije, pricha o nenasiťnem geopolitičnem nacifashističnem nasilju vseh sosedov. Posebnost Slovenije, njenega ozemlja in ljudi je, da je ves znani zgodovinski chas samo izgubljala ozemlje in prebivalce, ki bi se she upali imenovati Slovenci, lakomni nacifashizem sosedov pa je pridobival oboje – ozemlje in prebivalstvo. Le geografskim značilnostim, zaprtosti, težji prehodnosti nekdanje vojvodine Kranjske gre zahvala, da je ostala od vseh slovenskih dežel do najnovejših chasov skoraj popolnoma slovenska. Celo osrednje območje nekdanje Karantanije, vojvodina Koroshka, ki je bila she sredi 19. stoletja srchika slovenskega narodnega zhivljenja, je zhe pred prvo vojno podlegla raznarodovalnemu pritisku. Odtlej pa je tam vedno manj tistih, ki si she upajo povedati, kaj so. Prav farsichno je, da so si lakomni sosedje morali prisvajati celo nasho slovensko dedishchino, saj svoje ali sploh niso imeli ali ni bila dosti vredna. Skladno z naravnimi zakonitostmi pa so imeli tolikanj vech fizichne mochi in primitivnega gona po nasilju. She bolj neverjetno, a tudi tragichno pa je, da s(m)o se celo sami Slovenci rade volje in lahkomišelnostjo odpovedovali lastnim koreninam, svoji lastni zgodovinski dedishchini, državnotni tradiciji, prichevanjem. Podlo odrekanje slovenskosti zgodovinskim dejstvom, kar pospesheno zganja celo sodobna zgodovinska »znanost« pri nas, presega vse meje. »Stroka« sistematično taji notorichne resnice. Iz javne zavesti je povsem izrinila delezhe Slovencev in slovenskih dežel zlasti pri kulturnem in političnem razvoju v shiršem okolju. Malokomu je she znano, v javnosti pa sploh ni, da so celo slavni Dunajski dechki slovensko delo. Njihov ustanovitelj je Ljubljanchan, Jurij Slatkonja, ki je bil tudi prvi shkof novoustanovljene dunajske shkofije. Delezh slovenskih diplomatov in emisarjev na dvorih od Shpanije prek Rusije do Carigrada je skoraj popolnoma zamolchan. Nekoliko bolj – a vechjidel omejeno na ljubiteljsko prizadevanje – je obdelan le Herberstein in njegovi *Moskovski zapiski*, pa she to verjetno le iz razloga, ker mu »stroka« podtika nemshko poreklo. Imamo torej opravka s popolno zaroto. Po eni strani zamolchevanje delezha

Slovencev in slovenskih dežel, po drugi strani pa rasistično samoodpovedovanje delezhu vseh, ki jih morejo razglasiti za tujce, čeprav so se rodili tukaj in so njihove rodovine zhivele v nashih deželah stoletja. Pochetje slovenske zgodovinske stroke bi veljalo preuchiti z vidika blutundbodenskih rasitichnih kriterijev. Kaj drugega je odrekanje »domovinske pravice« pomembnim ljudem le zato, ker so imeli priimek ali ime nemshko zapisano? ²⁵ Povedanemu velja dodati povsem istovrstno škodljivo ravnanje (ne le) na Koroshkem, kjer se Slovenci brez razmisleka (samo)razglashajo za manjshino. Kakor bi nekdo svojo hisho odprl na stezhaj tujcu, sam pa bi se stiskal v kaki ropotarnici. Ni mogoche odobravati zamolchevanja za Koroshce tako silno pomembnega dejstva, da je sedanja Avstrija dobila pravico do obstoja zaradi protinacistichnega boja Koroshcev, koroshkih Slovencev, ki so se nasilju uprli z orozhjem. Ta oborozeni boj je bil argument Dunaja, ko je uveljavljal pravico do suverenosti Avstrije, kakor je dolochala Moskovska deklaracija. ²⁶ Nikjer drugje na ozemlju danashnje Republike Avstrije namrech ni bilo uchinkovitega oboroženega odpora, razen slovenskega partizanskega na Koroshkem. Vsa preverznost ideoloshke zakrknjenosti se kazhe v ignoranci tega dejstva, ki si ga – verjeli ali ne – privoshchi prav prizadeta »manjshina« sama. Nikoli se ne sklicuje na to dejstvo. Raje zhdi v svojem »manjshinskem« kotu in moleduje za krajevne table ... Ne pomaga niti poshtena, drzhavnishka poteza Dunaja. Nagovor druge predsednice avstrijskega parlamenta ob proslavi na Ljubelju (2006) je ostal popolnoma brez odmeva. ²⁷

Shirshi javnosti ni znan she eden, posebej perfiden poseg v slovensko koroshko dedishchino. Che komu, je Slovincem jasno, da Koroshka odmeva od slovenskih pesmi, prastarih besedil in she starejsih melodij. Splošno je tudi znano, da je vechglasno ljudsko petje zelo redka posebnost, ki pa je med Slovenci nekaj obichajnega, tipichnega. Dejstvo, da je zborovsko ljudsko petje med nemshko govorechimi ljudmi mochno razvito le na Koroshkem, mora prav gotovo zbuditi pozornost. Zelo hitro je mogoche tudi priti do odgovora. Sredi 19. stoletja je namrech Koroshec Thomas Koschat (Tomazh Koshat!) iz Vetrinja ²⁸ slovenskim pesmim podlozhil nemshka besedila in z drzhavno podporo organiziral intenzivno kampanjo z gostovanji pevskih zborov doma in po svetu. Tako je nemshka linija prepriчала svet o nemshkosti Koroshke. Seveda je zhe povprechno glasbeno razgledan poslushalec opazil nenavadno mrmranje, kadar je zaradi slovenskemu jeziku ustrezne melodije besedilu v nemshchini zmanjkal kak zlog ...

Shirno obmochje slovenskih krajin, ki je, kakor povedo viri in klichejo toponimi ter kulturna krajina, segalo tja do Podonavja na severu, v Panonijo na vzhodu, dalech v Posavino na jugovzhodu in v Benechijo na zahodu, je pohlep geopolitichnega nacifashizma v nekaj stoletjih zreduciral na trikotnik, stisnjen med obronke jugovzhodnih Alp, skrajni zahodni rob Panonije in trzhashko zaledje. Prav za toliko, kot so nam ukradli, so sosedje nabrekli. ²⁹ In naj je she tako shokantno za treznega prebivalca zelenomodrega Planeta, she vedno niso siti. Med seboj se lochijo le po metodi. Eni bolj, drugi manj zviti, spretno prevarantski, nekateri bedasto primitivni, oshabni ali shtorasti, vsi po vrsti pa dosledni in uchinkoviti. Ker torej niso kaj dosti med seboj razlichni, zadoshcha poblizhe pogledati »uspeshno« prizadevanje sosedu na jugovzhodu.

Znova pride prav geografski dosežek – veliki atlas, ki je nastal leta 1900 sredi najmanj Slovincem naklonjenega novokolonialnega nemškega imperija, v Berlinu. Nemška natančnost in doslednost prikazuje prav vse relevantne podrobnosti daleč v preteklost. Presek ozemeljskih pridobitev jugovzhodne sosedje razodeva, koliko je nabreknila v zadnjih stoletjih. Danes uveljavljeno njeno skupno ime je bilo prvotno neznatna krajina med »hrvatskim« (sic!) Zagorjem³⁰ in Gorskim Kotarjem.³¹ Slavonija in Dalmacija, ki sta danes integrirani v skupnost, sta bili ves čas kronovini zase, kolikor je mogoče tako imenovati vse do konca prve vojne madzharskim kraljem podrejeni dezhelici. Poleg tega je zelo poučen pogled na karto, ki kaže razprostranjenost posameznih verstev. Vsa dezhela od vključno Dalmatinske Zagore prek Kninske krajine mimo Karlovca do Save je označena kot grško ortodoksna. Prav tako velika območja Posavine med Pozhego in Donavo.³² Le odkod nenadoma ta nabrekla antemuralekristjanska novota, ki si je po prvi vojni prilastila nikdar njen Chakovski okraj do zлива Mure in Drave, po drugi vojni pa še Istro, ki ne le, da nikdar ni bila njen del, temveč sploh nikoli v zgodovini ni bila z njo v stiku?³³ Reshki okraj je dobila izključno zahvaljujoč potrebi, da Dunaj potolazhi Budimpeshto, in je zato Madzharska dobila Reko kot svoje svobodno pristanishče. Vse od tod proti severu in jugu je bilo avstrijsko – Küstenländer.

Za danashnjo rabo je zelo pomembna celo podrobnost, kako je potekala meja od Reke do Karlobaga:

Sosednji mednarodnopravni strokovnjaki in strokovnjaki pomorskega prava (tako se sami postavljajo) v zvezi s stanjem v Piranskem zalivu v en glas trobijo, kako ni bilo nikoli nikjer primera, da bi bilo morje v eni državi, obala pa v drugi.³⁴ Naj izvolijo pogledati karto podvelebitske obale iz leta 1900, pa bodo morebiti opazili, da meja med Avstrijo in Ogrsko poteka po obalni črti od Sushaka do Karlobaga, kjer se shele dvigne na grebene Velebita. Tako se na njihovem domachem zelniku sesuje v prah fama, s katero poskušajo briljirati pred neukimi, ki ne opazijo popolnoma enako potekajoče mejne črte med Hong Kongom in Kitajsko, ki je bila stoletna meja med dvema državama in je to she vedno na svoj način. Ni potemtakem presenečenje, če si lakomnost po vsem stoletnem zhretju tujega privoshchi she naprej lomastiti po slovenskem Piranskem zalivu, po snezhniskih bregovih, po Gorjancih ter po lokah in tokavah ob Muri. Ravnanje, ki v celoti razloži na prvi pogled sicer presenetljivo nacistoidno obnashanje sosedje v obdobju nacifashistichne strahovlade med drugo svetovno vojno.

Pravzaprav vsak pogled v minule chase odkrije nova dejstva, ki povedo, da obnashanje juzhne sosedje ni nikakršno naključje, marveč je logično nadaljevanje obichajne prakse na zgodovinskim okolishchinam ustrezen način. Le sobivanje v skupni jugoslovanski državi, kjer charshija ni dovolila nobenih vojashkih in drzhavnih premislekov, kaj shele razprav, o chemerkoli vojashkem ali drzhavnostnem mimo srbskih epopej, je utishalo med Slovenci zhiv spomin na stoletja, ko so prek Kolpe in Sotle leto za letom vdirale tolpe roparjev in morilcev. Ti nenadni napadi iz gozdov na nich hudega sluteche kmete na polju, mirne vasi in naselja, so osiromashili dezhelo in zdesetkali prebivalstvo. Tolpe so se pritajeno premikale skozi gozdove in brez opozorila napadale tudi daleč v notranjosti – na Gorishkem, Koroshkem, Kranjskem in Shtajerskem. To niso bile redne vojashke

enote. Zato je poimenovanje »turški vpadi« napachno. Odseva posledice politichno vsiljene »bratovske ljubezni« z juzhnimi sosedi. Tolpe so bile namrech sestavljene iz ljudi zelo podobne govorice, blizhnjih sosedov z onega brega. Marsikdaj je bilo celo tako, da so isti ljudje, ki so podnevi ali prek tedna sluzhili krajnskimi vojashkim poveljnikom v protiturshkih mejnih utrdbah Karlovcu ali Bihachu in drugod, ponoči ali za vikend zganjali morilsko, pozhigalsko obrt na Slovenskem. Tudi v mejashkih, krajinskih utrdbah in med tamkajshnjimi vojnimi pohodi so radi skrajshali za glavo ali ugrabili kar svojega slovenskega poveljnika.³⁵ Ugrabljanje ljudi, ki je dandanashnji posebnost blizhnjezhodnih muslimanskih okolij, je bilo v nashih krajih za chasa »turshkih vpadov« vsakdanjost. Tolpe »Turkov« so pobijale vse starejshe, otroke, zlasti moshke pa so odvlekli s seboj, da so jih prodali za janicharje, za suzhnje ali – dekleta – za hareme. Posel je bil cvetoch she zlasti zaradi posebej zvite domislice. Najraje so namrech ugrabili kakega vplivnega veljaka, vojshchaka, plemicha, potem pa so nastopili dubrovnishki trgovci kot posredniki. Ponudili so Krajncem možnost odkupa. Seveda so slovenski sorodniki radi segli globoko v zhep/skrinjo, da bi dobili nazaj svojega chloveka – resnici na ljubo dostikrat skoraj zhe mrtvega. Za cekine iz te odvratne trgovine so rasle dzhamije³⁶ in dubrovnishki Stradun bi lahko bil tlakovan s slovenskim zlatom.

V zvezi s »turshkimi« vpadi je treba povedati tudi tole: nenadni napadi na popolnoma neprichakovanih krajih – ta znachilnost je dokaz, da napadalci nikoli niso bile redne turshke vojashke enote, ampak tolpe »honorarcev« iz soseshchine. Le ti so se mogli in znali pritajeno priblizhati naseljem dalech v notranjosti. Tudi niso nikoli napadli vechjih utrjenih krajev. Torej očitno »niso imeli chasa«, za redne vojashke enote to ne bi bila posebna tezhava. A redne vojske so bile vedno pravochasno na ocheh, ogleduhi in kurirji so lahko pravochasno opozorili na premike, in slovenske redne chete so vedno zmagovale – zhe pred znamenito bitko pri Sisku, ki she zdalech ni bila edina slovenska zmaga nad Turki. Tolpe pa so bile problem, ker redne chete niso mogle biti pravi chas na kraju napada. »Partizanski« nachin vojevanja je bil torej zhe takrat uspeshen oz. je jasno, odkod je prishel v nashe kraje med zadnjo svetovno vojno. So pa Slovenci izumili sijajen obveshchevalni sistem, ki je bil popolnoma uchinkovit in edinstven (poleg enako unikatnih in uchinkovitih obrambnih naprav – taborov). To so bile grmade na dalech vidnih vrhovih. Ni odvech spomniti na she eden zelo zanimiv vidik. Iz zgodovine slovensko-hrvashkih odnosov ni znan le pojem »zemljokradice«. Enako, che ne bolj, je znano, kako so slovenski »voditelji« ves chas nekam lezli tamoshnjim. Vchasih prav neokusno. Obozhevanje »hrvashkega drzhavnega prava« je mejilo na aboto. In je tudi bilo abotno. Che namrech znana dejstva pogledamo natanchneje in brez predsodkov, se prikazhe sila zanimiva podoba. Namesto obozhevane hrvashke »drzhavnosti« in podjarmljenih »Krajncev« ugledamo Slovence, ki vladajo Hrvatom. Dejstvo je namrech, da so bili Hrvati ves chas podrejeni Madzharom – ne konstitutivni element madzharske kraljevine, marvech podjarmljena dezhela. Madzhari so jim dolochali upravnike, ki so nosili madzharsko ime ban. Prav tako so Madzhari ustanovili svojo shkofijo v Zagrebu in zgradili stolnico, posvecheno Shtefanu, madzharskemu kralju. Popolnoma druga situacija kot pri nas. Habsburzhani so se sicer res z bojem polastili velikokarantanskega Otokarjevega vojvodstva. Koliko jim je

pomenilo biti vojvoda v karantanski dedovini, se pokazhe v tem, da cesarju Rudolfu Habsburškemu ni bilo dovolj premagati Otokarja, ampak ga je ukazal celo zahrbtno, neviteshko, po končanih bojih, umoriti (1278). Umazano delo so sicer zanj opravili ukrajinski Polovci (morebiti so bili zraven tudi Madzhari), a ga je ta zločin vseeno stal cesarske krone: papezh je ni hotel položiti na glavo morilcu kralja ... Vendar je bilo za vojvodstvo v dezhelah slovenske Karantanije, ki bo prinashalo potomcem krono rimskih cesarjev, vredno veliko tvegati. Habsburzhani so vedno gledali (in se zhenili) dalech naprej. In tako se je tudi zgodilo, da je legitimni, do 16. stoletja tudi dejansko obredno v slovenshchini ustolicevani slovenski knez, in od leta 1806, po ukinitvi Svetega rimskega cesarstva, avstrijski cesar, do konca prve vojne vladal kot kralj tudi Madzharom in njim podrejenim Hrvatom. To pomeni, da od znamenitega hrvashkega drzhavnega prava ne ostane veliko. Slovenski vojvoda – torej Slovenci smo jim vladali ...

Pogled na zverizheno preteklost slovenskih dezhel in ljudi ni spodbuden. She zadnje nastavke optimizma odpihnajo obnashanje, govorjenje in dejanja slovenskih politikov, polit-diplomatov in uradnikov. Tezhko bi nashli v zgodovini primer tako poniglavega ravnanja. Drugache si tega nenavadnega pojavnosti ni mogoche razlozhiti, kot da se spomnimo prej obravnavanega druzhbenega nacifashistichnega nasilja nad Slovenci. Kako dalech so lahko padli vodilni slovenski kleriki v svojem hlapchevanju tujcem in ideologiji, dovolj ilustrira zapis najbolj cenjenega slovenskega cerkvenega filozofa, doktorja Alesha Ushenichnika, v agitki za Jugoslavijo: »Pa zakaj se Slovenci tako upirajo zdruzenju s Hrvati? Saj bi izgubili le jezik, sveto vero bi pa ohranili.« Karkoli pripomniti k temu dosezhku bi bilo perverzno bolj, kot je perverzna zhe sama zapisana misel. Pa se tudi ni treba zamujati s pripombami. Na izbiri je she brez shtevila dosezhkov te vrste. Od zhe prej omenjenega dobrih sto let starega klerikalnega gesla, da ni Slovenec, kdor ni katolik, do dosezhka ljubljanskega nadshkofa iz zadnje chetrtine dvajsetega stoletja, da je Jugoslavija edina prihodnost za Slovence.³⁷ Kakor je po eni strani povsem razumljivo, da sta narodnozavedni chut in drzhavotvorna misel ljudstva, ki stoletja jechi pod tako poshastno sprevrzheno indoktrinacijo, obsojena na izginotje, je po drugi strani dokaz njegove neverjetne potence, prav genetske naravnosti v drzhavnost in zakonitost, to, da se je skoraj do konca zatolcheno vzpelo v obnebj suverenih nacij na Planetu, in da s svojo uspesno, zgledno drzhavo kljub vsem spotikanjem in lastnim slabostim pricha, da pradavna ustolicevalska demokraticna praksa in slovenska karantanska drzhavnost nista bili nikakrshno nakljuchje. Vse je trdno vsajeno v nravi slovenskega ljudstva. Te danosti so Slovenci ohranili v domachi dezhe, posejali pa so jo sami ali obchudujochi tuji prichevalci she dalech naokoli.

Andrej Lenarchich, poslanec prvega sklica

Opombe:

¹ Mozhen bi bil tudi izraz »klerofashistichno«, a bi bil manj vsepoveden, che uposhtevamo, da »nacifashizem« dejansko pomeni vsako nacionalno/drzhavno podprto nasilje zaprtih klik/korporacij nad svobodnim ljudstvom; torej avtomatično zajema tudi cerkveno nasilje, saj se je cerkvena posvetna moč utelesila v drzhavi sui generis – tj. v Vatikanu.

² Nachin opisovanja pove, da gre izključno za Slovence in Bavarce. »Slovani« in »Nemci« sta le pomozhna, nova, pavshalna »strokovna«, nacionalistichna pojma, ki sta se pojavila mnogo kasneje. »Nemci« pred 14. stoletjem sploh niso obstajali, »Slovani« so pa berlinska izmishljija s sredine 19. stoletja.

³ Spammers Hand-Atlas, Leipzig 1900.

⁴ Peter Vodopivec: »... zhe v tistem zgodnjem jutru nashe lastne zgodovine (torej gre definitivno za nas!), ko so morda nekaj deset ljudi obsegajocha (»morda« se tiche shtevila – ne ali je ali ni res!) slovanska (!) krdela (!) prvich pridrla (!) v Alpe in zachela naseljevati ozemlje, na katerem zhivimo she danes...«. Dokumenti slovenstva, Cankarjeva založba, Ljubljana 1994.

krdélo – neurejena, navadno manjša skupina zhivali: krdelo konj, psov / volkovi se družijo, zbirajo v krdela / ovce so prihajale v krdelih / star. krdelo ptic jata // nav. slabsh., s prilastkom skupina ljudi: pred hisho se je podilo krdelo otrok; na cesti stoji krdelo zhensk / sovrazhna krdela / ekspr. celo krdelo obchudovalcev je stalo okrog nje (SSKJ).

⁵ Vzemi in beri: Katolishka prenova in protireformacija v notranjeavstrijskih dezhelah 1564-1628, Hermagoras/Mohorjeva, Styria, Graz-Wien-Köln 1994.

⁶ Shtevilo »krajnskih« in drugih slovenskih shtudentov zlasti na dunajski in padovanski univerzi je bilo vedno enormno visoko, brez cerkvene podpore pa niti do tja niti od tam ni bilo lahko priti. (Dunaj in Slovenci, Ljubljana 1994; Slovenski Dunaj, Mohorjeva, Celovec-Ljubljana-Dunaj 1995).

⁷ Matija Majar-Ziljski (Goriche, 1809 – Praga, 1892).

⁸ Nobenega preizkusa ljudske volje ni bilo.

⁹ Referendum bi se brez delezha Slovencev izshel neugodno za Nemce.

¹⁰ Brat arhitekta Maksa Fabianija, visok funkcionar tajnih sluzhb. Oba sta bila dobro zapisana na dvoru.

¹¹ Razumljivo je, da povsem cerkvi in klerikalnim strankam podrejeni mediji in stroka po prvi vojni o tem niso pisali. Iz razlicnih virov pa je vseeno mogoche povzeti dogajanja, she zlasti na podlagi »negativa« – odsotnosti podatkov. Tako je npr. dovolj zapisanega o tem, kako je Tavchar nagajal Jeglichu, da ni mogel zidati shole na cerkvenem zemljishchu v Ljubljani, ampak je moral iti dalech v Shentvid. Nihche pa se ne vprasha, kako to, da tako nesporno zavedni Slovenec pisatelj Tavchar nasprotuje shkofovi »slovenski« pobudi. Stvar postane razumljiva, che se spomnimo, kaj je pomenila slovenska srednja shola namesto slovenske univerze, za katero so si prizadevali Tavchar, Cankar in ostali necerkveni domoljubi.

¹² She dandanashnji se slovenska drzhava/demokracija spotika ob posledice te rushilne dejavnosti. Jasno, da pendant klerikalizma, pol stoletja vladajochi bolshevizem, ni ravnal nich drugache kot njegov uchitelj. Na popolnoma enak nachin si je prisvajal vse drzhavno, plebs pa z omenjenimi gesli odvrachal od udelezhe v politiki. Bolsheviki so seveda uporabili druge ventile za sprotno sproshchanje drzhavnostnega, politichnega, soupravljskega naboja pri ljudeh. Namesto pobožhnjekarstva, romanj in pobožhnosti je negoval SZDL, mnozhichno karikaturu strankarskega udejstvovanja, »delovne akcije« in chashchenje »voditeljev«.

¹³ Duhovniki spet prevzamejo vodenje matičnih knjig (1814).

Odnose med Cerkvijo in državo poslej ureja državno očetovsko pokroviteljstvo, ki zagotavlja državi velik vpliv pri reshevanju cerkvenih zadev. Milejshe nastopanje Leopolda II. in Franca I. ne more prikriti dejstva, da so she vedno v veljavi jozhefinska nachela, po katerih naj Cerkev služi državi in da naj se duhovnik chuti »v cerkvi uradnika«. Zato morajo po cerkvah she vedno razglashati in ljudem pojasnjevati vladne odloke, duhovniki morajo poročati vladi, kako se ljudje odzivajo na vazhnejše gospodarske in politichne ukrepe. Po drugi strani pa se je država she vedno vtikala v cerkvene notranje zadeve, zahtevala odobritev vazhnejših cerkvenih odredb, bdela nad cerkvenim premoženjem, budno spremljala pastoralno delovanje duhovnikov in nadzirala njihovo zasebno zhivljenje. Istovetenje Cerkve z državno oblastjo (zveza »trona z oltarjem«) je bilo v obeh ljudstva kamen spotike, ker se je zdelo, da sta vera in Cerkev le policijsko orodje.

Država je seveda taki duhovshchini rada priskochila na pomoč v materialnih stiskah z dopolnili kongrualne plache (Zgodovina Cerkve na Slovenskem, Mohorjeva, Ljubljana 1991).

¹⁴ Te vrste imenovanja so bila v Avstro-Ogrski domena cesarja.

¹⁵ Na pobudo zhupana Hribarja, njegove skupine in s podporo ministra za uk in bogochastje, viteza Hartla, so ustanovili »Cesarja Franca Josipa vseuchilishki fond«. Zarota s cerkveno privatno srednjo sholo je pripeljala tudi do kraje tega denarja. Potroshila ga je klerikalna Vseslovenska ljudska stranka. Njen in shkofov eksponent Krek si je v ta namen privoshchil nesramen, zaradi umazanosti in podlosti dalech naokoli odmevajoch nastop/napad na Hribarja in njegove v dezheltnem zboru (Slovenska kronika 1900-1941, Nova revija, Ljubljana 1995, str. 30-31).

¹⁶ Idrija, Gradec ...

¹⁷ Poleg shkofovih pisanih utemeljitev za gradnjo Zavodov, v katerih odkrito pove, da so namenjeni edinemu cilju, da se slovenska mladina ne bi (moralno-versko!) kvarila na tujih visokih sholah, je veliko povedala tudi vsedrzhavna proslava stoletnice »prve slovenske gimnazije« v Cankarjevem domu leta 2005. Od vse »slovenskosti« zavodov se je na proslavi pojavila le ena sama samcata slovenska točka – ena pesem, pa she ta protestantska (sic!).

¹⁸ Prepovedal je otrokom deliti svezh kruh, da bi jih obvaroval »greshnih misli« ... (prim.: A. Gerzinich, Bozhji sluzhabnik Janez Gnidovec, Buenos Aires 1972).

¹⁹ Alojz Rebula: Smer – Nova Zemlja (1972; 1995).

²⁰ Prvaki ene in druge strani so bili iz iste kuhinje, tako glede na poreklo kot na sholsko-vzgojno pot. Nemalo je imen vodilnih komunistov (celo v Rusiji, kaj shele pri nas), ki so se oblikovali v verskih sholah, semenishchih in redovnih skupnostih.

²¹ Vech mdr. tudi v: Jozhko Pirc, Alesh Ushenichnik in znamenja chasov, Ljubljana 1986.

²² Kako zelo slovenskim podobne okolishchine so vladale na Slovashkem, pove usoda Slovashke med okupacijo. Tudi tam je bila nosilec kolaboracije in vazalne drzhavnosti Cerkev.

²³ Nemalo je znamenj, da »posel« ni bil opravljen pravno korektno. Ne nazadnje je tudi razlog zanj umanjkal: puchistichna Simovicheva vlada je odlochno zavrnila sporazum Cvetkovich-Machek. Tudi vse naslednje emigrantke jugoslovanske vlade so ravnale enako.

²⁴ Prek vsake meje dostojnosti gre psevdoznanstveno manipulativno trmoglavljenje z razlicnimi poimenovanji, ki so se pri razlicnih virih ob razlicnih prilozhnostih in v razlicnem chasu uveljavila. Takim poljubnim poimenovanjem, ki ne pomenijo nobene dejanske populacijske spremembe, marvech so izkljuchno pomozhno delovno sredstvo, pritikajo kvazi strokovnjaki razlicne, vsakokrat druge etnije. Pa je povsem jasno, da so Vendi, Vindisharji, Slavi – po vsej verjetnosti tudi Kelti in podobni »izumi«, chisto navadni prebivalci teh krajev, ki se danes imenujejo Slovenci. Che bi sledili njih logiki, bi opis prebivalstva Slovenije v zadnjih sto letih izgledal nekako takole:

Med Krajnce, Shtajerce, Koroshce in Primorce so ob koncu prve vojne vdrli shtevilni Jugoslovani. V

dobrih dveh desetletjih je prishlo do intenzivnega preseljevanja in vojnega stanja. Nekaj časa so območje naseljevali Italijani, Nemci in Madzhari, po koncu druge svetovne vojne pa so z juga prihrumeli komunisti. Konec drugega tisočletja so se v Sloveniji od nekod znashli Slovenci.

²⁵ Zhe Janez Puch je nekoliko na stranskem tiru, Mariborčan Tegetthoff, zmagovalec najznamenitejshe pomorske bitke na Jadranu vseh časov, pri Visu, je pa popolnoma zamolčan in njegov spomenik v Mariboru odstranjen. Enako so odgovorni ravnali v Ljubljani z maršalom Radetzky, znamenitim vojskovodjem, ki je s svojimi Kranjskimi Janezi zmagal nad Beogradom. Ljubljana mu je zato podarila počitniški dvorec grad Tivoli, od njegovega spomenika pa stoji danes le she podstavek. (Kip lezhi v depojih Mestnega muzeja). In she bi bilo mogoče nashtevati, brez konca.

²⁶ »Austria is reminded, however that she has a responsibility, which she cannot evade, for participation in the war at the side of Hitlerite Germany, and that in the final settlement account will inevitably be taken of her own contribution to her liberation.« (Moscow Declaration 1943; točka 3).

²⁷ Magistra Barbara Prammer je povedala: "Prinasham vam pozdrave s spominske svečanosti Avstrijskega Mauthausen komiteja s severne strani Ljubelja, kjer sem pravkar govorila v spomin žrtvam. Kot Druga predsednica Državnega zbora Avstrijskega parlamenta se vam hočem tudi osebno zahvaliti, da zhe toliko let skrbite za to, da tukajshnje podružnično taborishche Mauthausna ne tone v pozabo, da neutrudno spominjate na tiste, ki so se uprli nacizmu, ki so se borili proti nacističnemu barbarstvu in se borili za svobodo.

Antifashistkam in antifashistom, partizankam in partizanom hočem izraziti svoje sposhtovanje. Tem pogumnim ženskam in moshkim bi se na tem mestu rada zahvalila. Ko je bilo v Avstriji treba dokazati lastni prispevek k osvoboditvi, so uveljavili vasho borbo, saj je bila skorajda edini oboroženi boj. Da se mora slovenska manjšina na Koroshkem she danes boriti za svoje v ustavi zagotovljene pravice, kot to očitno prikazuje prepir okrog postavitve dvojezičnih krajevnih napisov, je značilen izraz avstrijske pozabljivosti, che gre za posledice iz nacistične zgodovine. Vendar zgodovinska odgovornost ne sme nikdar preteči, obdelava nacističnih zločinov pa she sploh ne. Pod to preteklost nikdar ne smemo potegniti chrte. Zahvaljujem se vam za pozornost."

²⁸ Thomas Koschat (Vetrinj 1845 – Dunaj 1914); za zasluge je dobil ulico na Dunaju (Pötzleinsdorf).

²⁹ Sosedje, ki so tako ali tako vechinoma slovenskega porekla ...

³⁰ Od Celjanov so ga osvojili Madzhari.

³¹ Padel je v frankopansko-zrinsko bisago. Ni bilo brez razloga proceduralno skrajshanje Frankopana in Zrinskega za glavo na Dunaju.

³² Marsikaj iz komaj minule vojne v obeh Krajinah postane razumljivo ob pogledu skozi to optiko.

³³ Na Kastavu je bila ustanovljena prva slovenska chitalnica na Slovenskem! Z odlokom dne 26. aprila 1922 je Chakovski okraj (Medjimurje) politično sodil pod Mariborsko oblast, cerkveno pa pod zagrebshko škofijo.

³⁴ Ne nazadnje je popolnoma identično stanje, kakršno bi bilo ob izlivu Dragonje, she vedno na meji med Hong Kongom in Kitajsko: tudi tam se meja, ki poteka po reki, nadaljuje nekaj deset km naprej po morskem bregu.

³⁵ Npr. Herbert Turjashki, general, poveljnik Vojne Krajine. Ubili so ga njegovi Krajishniki na pohodu proti Turkom blizu Bihacha (o tem shtevilni viri).

³⁶ Najbolj je (bila) znana banjalushka Ferhadija, danes zbrisana z oblichja Zemlje – posledica zadnje vojne v Bosni med Srbi in Muslimani.

³⁷ Nadshkof Pogachnik v intervjuju za Delovo Sobotno prilogo; 12. 3. 1977, str. 22; naslov: »Verni ljudje nochemo biti nergachi ...« (cit. »Dobro se zavedamo, da Slovencem izven Jugoslavije ni zhivljenja. To konstruktivno stalishche do Jugoslavije verni s pogumom izpovedujemo.«)

Za zgodovinski spomin

Lucijan Vuga

DIVJE BABE

(III)

PRAZGODOVINSKO KOLO Z LJUBLJANSKEGA BARJA

Ljubljansko barje sodi med ključne točke kultur srednje Evrope. Mario Alinei, tvorec teorije kontinuitete, pravi (ALI II, str. 748-749): »Danes vemo, da je najstarejshe evropsko zharishche metalurgije predstavljal Balkan, natanchneje sta to vinchanska kultura (danes Srbija, Makedonija, Banat in Madzharska) in kultura iz doline Marice (danes Bolgarija, Grchija in Turchija), datirani v 5. in 4. tisočletje pr.n.sht. V okviru teh dveh balkanskih kultur so odkrili najstarejshe evropske rudnike v srbski Rudni glavi in bolgarskem Ali Bunarju. Izjemno starost balkanske metalurgije v primeri z alpsko in na drugih evropskih prostorih lahko pripishemo dvema dejavnikoma. Prvi je ta, da je brez vsakega dvoma zachetek metalurgije v Mezopotamiji in Anatoliji, od koder do Balkana ni dalech... Gorati Balkan je imel s svojimi izjemno bogatimi rudnimi lezhishchi srecho, da se je znashel v neposredni soseshchini z metalurshkimi sredishchi Male Azije. Posledichno se je zachela bakrena doba na Balkanu veliko pred ostalo Evropo. Ko se je v Padski nizhini in po dolinah centralnih in centralno-vzhodnih Alp she iztekalo zhivljenje poznega neolitika, je bila bakrena doba na Balkanskem polotoku zhe v polnem razcvetu. **Eno poglavitnih sredishch tega najzgodnejshga evropskega halkolitika je bilo npr. Ljubljansko barje v Sloveniji**, nedalech od severovzhodne Italije ... Meja med halkolitikom in neolitikom je tekla prav med Slovenijo in Julijsko Benechijo.« (podchrtal L.V.) Alinei nato nadaljuje: »... migracijska dinamika te kulture dovoljuje sklep [na vprashanje, ki je bilo zastavljeno na str. 748: »... kdo so bili, kakshen jezik so govorili selechi se metalurgi, ki so dali zhivljenje centralnoalpski bronasti kulturi...«]: da so jezikovne spremembe tega podrochja posledica prihoda metalurgov z Balkana prek Slovenije. Predvidoma so ti izvedenci iskali baker po juzhnih alpskih dolinah vse do Grigione, obenem pa so s seboj gnali chrede na ondotno pasho. In kakshen jezik so govorili? Po teoriji kontinuitete, v njeni minimalni razlichici z 'mikenskega vidika', na Balkanskem polotoku v 3. in 2. tisočletju pr.n.sht. lahko projiciramo, vzporedno z mikenskimi Grki v Grchiji in Italidi v Italiji, tudi Slovane na podrochju bivshe Jugoslavije in Ilire v Albaniji. Od tod sledi, da doshli metalurgi iz Slovenije v juzhne alpske doline in Grigione niso bili nihche drug kot juzhni Slovani, ob svojem chasu genetsko pod vplivom Ilirov, Grkov in vzhodnih skupin, od katerih so prevzeli metalurgijo in kakshno tisočletje pred tem tudi poljedelstvo. Ti juzhni Slovani – verjetno Slovenci – so se pridruzili italidskemu ljudstvu na juzhni strani centralno-vzhodnih in centralnih Alp ter prispevali s svojim jezikovnim sistemom tisto posebnost, ki jo

imenujem faktor L, ki je tipichen za ladinshchino in je rezultat slovanskega superstratuma (seveda starejšega od rimske latinshchine) na italidsko [op. L.V.: ne italsko! opozarja Alinei] osnovo, ki je zhe bila pod keltskim vplivom.«

Skratka, Alinei z obsežno argumentacijo zagovarja prisotnost Slovanov-Slovencev na področju, kjer zhive danes Furlani oz. Ladinci po vseh vzhodnih Alpah do Shvice, zhe najmanj dve to tri tisočletja pr.n.sht.; on misli, da celo she pred tem.

Che to Alineijevo teorijo povezhemo z Oshtirjevimi raziskavami o prajezikih, ki jih imenuje praeovropske ali predindoevropske ali megalitske, potem je očitno, da obstaja določena koherenca, in lahko rechemo, da je bila med tistimi prajeziki tudi slovanshchina ali pred-ozioroma pra-slovenshchina, che povzamemo Alineija. Ta prostor je bil kasneje, v chasu rimskega imperija romaniziran. Po teoriji kontinuite je shlo pri tem zgolj za manjshe migracije in predvsem za kulturne vplive, pri chemer, tako pravi, so Slovani prinesli na prostor vzhodnih Alp in juzhni del podalpskega prostora poleg neolitske revolucije, poljedelstva in tehnologije brona tudi svoj jezik, to pa se she danes po tolikih tisočletjih kazhe v posameznih lingvističnih elementih furlanshchine in ladinshchine.

Zato tudi v zadnjem delu te knjige obravnavam relikte, ki bi lahko potrjevali to pradaavno stanje na našem ozemlju.

Toda izrednega pomena je postavljanje Ljubljanskega barja v sredishche tega dogajanja, pri katerem je imelo Posochje s shirsho okolico nedvomno znatno vlogo v procesih akulturacije v vzhodnih Alpah in na juzhni strani podalpskega ozemlja.

Ljubljansko barje lezhi v osredju Slovenije na juzhni strani Ljubljanske kotline, pri njegovem nastanku je imela pomembno vlogo reka Ljubljanica, ki je naplavljala glineno blato, to se je nabiralo na dnu vsakokratnega jezera; zadnje jezero, ki je znano iz chasa kolishch, predstavlja poslednjo ojezeritev, ki je postopoma uplahnila. Najstarejshe najdbe so iz ledene dobe; ali je tod zhivel chlovek zhe prej, ni dognano. Prvo znano naselje (stalno ali le lovska postaja, ni ugotovljeno) je iz srednje kamene dobe okoli 5000 pr.n.sht. Njegovi prebivalci so bili lovci na jelene, merjasce, srnjad in medvede, imeli so zhe udomachenega psa, in nabiralci, svoja domovanja pa so postavljali na kopnem barjanskih osamelcev. Njihovo orodje ali orožje so bila majhna kamnita praskala, klini in koshchene osti. Tako smemo shele konec kamene dobe okoli 3900 pr.n.sht. shteti za chas gradnje kolishcharskih naselij na jezerskem bregu ali delno zamochvirjenem zemljishchu, ko je nash prednik zhe obvladal zhivinorejo in poljedelstvo ter tudi zaradi njega krcnil gozd. Pravih razlogov za kolishcharstvo ne poznamo, obstaja vech teorij, ki izhajajo bodisi iz varnostnih razlogov bodisi iz praktichnosti zaradi ribolova ali kar zaradi prometnih prednosti in varnosti vodnih poti, ki so jih s pridom uporabljali, o chemer nam pricha obilica cholnov, ki so jih odkrili arheologi. Posebno pa presenecha dejstvo, da se je kolishcharski nachin zhivljenja obdrzhal celih dva tisoč let ob obilici tehnoloskih izboljshav tako v gradnji kakor v drugih zhivljenjskih potrebah, nastajali so valobrani, pomoli ipd. Z nastopom bakra in brona so se oprijeli tudi kovinarstva, tako pri proizvodnji kakor v trgovanju, to je trajalo

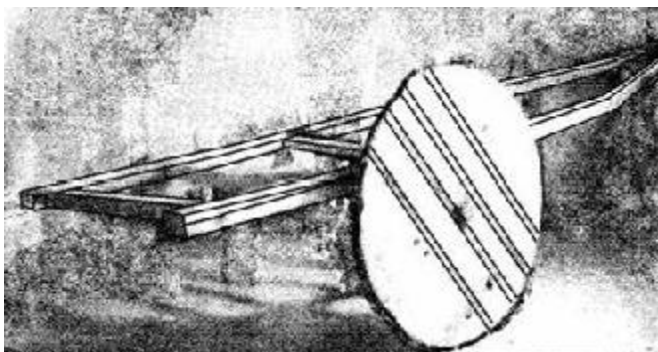
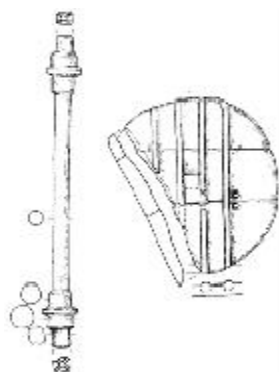
nekako do okoli leta 1800, potem pa je ta dejavnost zamrla, dasi naselja niso opustela in je Barje ohranilo v shiršem prostoru poseben pomen, kot je videti po mnozhici najdragocenejsih predmetov, odkritega orožja in orodja v barjanskem in rečnem blatu. Kontinuiteta barjanske kulture se je nadaljevala vse do chasov rimskega imperija, ko so Barje kultivirali in utrdili po njem poti.

Raziskovanja na Barju datirajo v leto 1875-1877, čeprav so naključno zhe leta 1854 nashli prve sledove, odkopali so pet kolishch z bogatimi najdbami. Razen manjših raziskav bolj sistematicnih do let 1970-77 ni bilo. Po svoje so barjanska tla dober konzervator tudi za les, ki sicer sprhni; ohranil se je npr. lesen lok. A dalech najsenzacionalnejshe je odkritje lesenega kolesa s pripadajočo osjo zgodaj spomladi leta 2002, ko so nadaljevali izkopavanja leta 1992 odkritega kolishcharskega naselja Stare gmajne na jugozahodnem delu Barja pri Verdu/Vrhniku iz eneolitskega-bakrenodobnega chasa. Dobro leto kasneje so z dunajskega inshtituta VERA potrdili radiokarbonsko datacijo 3350-3100 pr.n.sht., kar naj bi pomenilo, da je to najstarejshe leseno kolo na svetu. Podobna kolesa s kolishch v Shvici in jugozahodni Nemchiji so datirana samo po kulturnih plasteh.

Pri zemeljskih delih poshkodovano 72 centimetrsko polno kolo je ohranjeno do dveh tretjin, v sredini je 5 cm debelo in se proti obodu tanjša; dvoje plohch povezujejo shtiri letve, in pésti shtirikotnega preseka 124 cm dolge osi z zagozdama se lepo ujemata v sredishchno shtirikotno odprtino kolesa, torej se je os vrtela skupaj s kolesom. Sklepajo, da je shlo za dvokolesni voz z govejo vprego, primeren za tezhavnejshe, hribovito zemljishche, kakrshno je osrednja Slovenija – to je zelo pomembna domneva, saj kazhe na promet v shiršem prostoru in ne le lokalno na Ljubljanskem barju ter obenem potrjuje, da so bile zhe v tistem chasu razpredene za voz primerne poti shirom po Sloveniji. Seveda to niso bile ceste v danashnjem pomenu besede, vendar pa je shlo za dovolj utrjene in po shirini ustrezne smeri, ki jih je lahko premagovala volovska dvovprega in so jo vzdrzhala tako zgrajena lesena kolesa s tovorom.

Zgodovina tehnike shteje izum kolesa za enega najpomembnejshih za razvoj civilizacije. Nekateri domnevajo, da je zachetek kolesa v loncharstvu, saj je loncharstvo dozhivelo kakovostni preskok prav z uporabo vretena pred 5000 leti v Mezopotamiji, kar naj bi se kasneje preneslo she na konstrukcijo voz. Toda najdba z Ljubljanskega barja nakazuje, da so taka kolesa poznali tod v istem chasu ali she prej. Kasnejsha kolesa z naperami so znana shele okrog leta 2000 in so rabila za gradnjo bojnih voz, ker so precej lazhja. (RAU)

Ni brez pomena, da lezhe Stare gmajne blizu izvira Ljubljanice, saj je to na tistem robu Barja, kjer se zhe zachnejo vzpenjati poti proti Logatcu in od tam naprej prek Postojne na Razdrto, kjer je razcep na Kras in v Vipavsko dolino kakor proti Colu ali Idriji in v Soshko dolino. Torej je voz s tem kolesom, primeren za hribovitejshe predele, morebiti res prihajal do Ljubljanice oziroma takratnega jezera kot vodne poti s tamkajshnjega zahodnega goratega podrochja. Na drugi strani gora je tekla Vipava, ki je po izlivu v Socho dosegla Jadransko morje (o chemer baja legenda o argonavtih), ali pa Idrijca, po

Povzeto po *Arheoloshkem vestniku*, 53, 2002 – dr. A. Velushchek

kateri se prav tako pripluje do Soche in spet v morje. Ne smemo zanemarjati pomembnosti vodnih poti, ki so bile v davnini še najhitrejshe in tudi varnejshe v primeri s kopnimi; te pogosto niso bile vzdrževane ali jih je odnashalo neurje, pa tudi najrazlicnejshi nepridipravi so prezhalo ob njih na bogate popotnike, ki so morebiti celo tovorili dragocenosti...

Jolka Milich

LITERARNI POMISLEKI

Ob simpoziju o istrskem shovinistu Gambiniju na Fakulteti za
humanistichne študije v Kopru 22. 2. 2007

V *Primorskih novicah* z dne 23. februarja 2007 je na kulturni strani izšlo zanimivo poročilo Roberta Shkrlja o znanstvenem posvetu o Pier Antoniu Quarantottiju Gambiniju z naslovom *Bil je she nekaj vech*, kjer je zhe na zacetku izrecheno silno obzhalovanje, da je ... »v kolektivni zavesti slovenske literarne kulturne in tudi shirshe javnosti ... skoraj neznano ime ... Pa cheprav je zachel pisati le kakshno desetletje ali dve pred veliko bolj znanim Fulviom Tomizzo.« Nato je naravnost tozheche recheno, da nobeno delo tega istrskega pisatelja ni bilo she prevedeno v slovenshchino.

Ni mi zelo jasno, kaj smo Slovenci tako vazhnega in dragocenega zgubili, da smo tega – ne sprenevedajmo se – v bistvu (neo)iredentistichnega, nacionalistichnega in tudi shovinistichnega pisca, pa cheprav je bil menda antifashist, precej pozabljenega celo v Italiji, doslej kar preskочili. Morda pa ga bo tekochi in modni revizionizem le uspel tukaj in tam obuditi. Che mi kdo pove en sam tehten razlog, zakaj bi moral biti za istrske in primorske ... »Slovane« (beri za Slovence in Hrvate) privlachen, mu placham slastno vecherjo ali ga nesem desetkrat gor pa dol po Sezhani shtuporamo. Che ga istrski Italijani, tisti od Unije, vzamejo za enega od svojih glasnikov, mi Slovenci pa ga zachnemo prevajati, nam preti nevarnost, da si totalno napravimo najvechjo iluzijo, ki smo jo doslej bolj ali manj skoraj vsi, che ne ravno razglashali, pa vsaj pobožno gojili kot vrednoto brez primere ali rozho mogoto, ki raste bohotno in se razcvita predvsem v nashih krajih. Adijo prelepi mit – ki ga najrajshi oznanja Milan Rakovac v *Primorskem dnevniku* in, upam, she kje drugje, recimo v kakshnem italijanskem ali hrvashkem dnevniku, saj se taka naravnost zgledna vzajemnost tudi nashih sosedov tiche, oz. she zlasti njih, ker jim očitno manj lezhi kot nam, in z njim she marsikdo, vsi drugi pa vzhicheno ploskamo – zlasti o Istranih, a tudi o nas Primorcih, ki smo tako rekoch zhe od pamtiveka le eno tretjino Slovenci, eno tretjino Hrvati in eno tretjino Italijani, lepo zmiksani skupaj in tako homogeni(zirani), da iz nas nobena etnija niti za nohtek ven ne shtrli. Quarantotti Gambini pa je bil, zhal, samo Italijan najbolj nepopustljive in neizprosne vrste, ki ni drugachnosti trpel ob sebi, kratkomalo jo je zanikal in ignoriral ali, she hujshe, glasno preziral. In njegovo samo in izključno italijanstvo mu je zlasti zadnja leta skakalo ven iz vseh por, pa vidno vrelo iz ust in prav curkoma lilo iz njegovega vech kot zgovornega in nedvoumnega peresa. Dovolj je vzeti v roke njegovo postumno izdano pesnishko zbirchico *Al sole e al vento* (Na soncu in v vetru) in Pomlad v Trstu. Ni, skratka, priznaval nobene druge lokalne zmesi, chisto slep za drugachne linije, barve, zvoke in vonjave. Italianissimo e basta. In enak status je terjal za vso Istro en bloc e annessi e connessi. Meni vsaj je ostal tak

v spominu, ozko zagledan le v svoj prav, nedostopen za vsako drugachno politichno razmishljanje in druzhbeni pristop. Dandanes bi rekli – nesposoben za najosnovnejšo medetnichno sodelovanje in multikulturno miselnost. Zhe pavshalna in povsem zgrashena raba izraza slavi – Slovani, she dandanes v modi pri tistih, ki se radi sprenevedajo in vechkrat, implicitno ali eksplicitno, naglashujejo le italijanstvo teh vechnarodnostnih ali povsem tujih dezhel, je dovolj dober razlog, da vesh precej tochno, kam pes taco moli in kam kdo sodi. Med tendenciozne pisce, ki o zemljepisju in zgodovini vedo bolj malo ali nich in se ju namerno niti nochejo nauchiti. Ker sodijo v svet idej, ki jih je zhe davno povozil chas, in che jih she ni, bi jih moral in jih prej ali slej tudi bo.

Che je gospod odbornik za kulturo dezhele Furlanije-Julijske krajine Roberto Antonaz to mislil z besedami, da je bil pazinski pisatelj »she nekaj vech«, se z njim popolnoma strinjam.

Fakulteti za humanistichne shtudije v Kopru pa polagam na srce: ni dovolj organizirati znanstvene posvete zasluhnim ali manj zasluhnim sinovom Istre ali komursibodi. Treba jih je najprej vsaj poglobljeno prebrati in preshtudirati in pretehtati ... Ker che bi to najpoprej storili, in shele nato se shli posvet, se chisto nikomur ne bi bilo sploh treba sprashevati, zakaj ni (bil) tak pisec zanimiv za Slovence in niti za nekdanje italijanske manjshince, ki so takrat brenkali – she pomnite, tovarishi? – na precej drugachne strune, kot jih radi ubirajo danadanes, kar je res, je res ... Le resnica nas bo osvobodila. To bi moralo biti organizatorjem povsem jasno. Kvechjemu bi bil zanimiv za Istrane, ki so optirali in odshli, saj je bil pravzaprav njihov “portavoce” in tudi nekakshen pobudnik, da zapustijo domove in odidejo. Skratka, ko bi tega ne prvorazrednega pisatelja pozorno brali, se ne bi mogli in niti smeli sploh sprashevati, zakaj ni kot Tomizza budil zanimanja pri Slovencih, saj ga ni niti pri italijanskih manjshincih, in pri mnogih Italijanih v sosedni drzhavi, ker bi tochno vedeli, zakaj. In svoje pomisleke na njegov rachun celo izpostavili. Sodech po chlanku, se zdi, da je Milan Rakovac edini, ki je kdaj vtaknil nos v njegove knjige, to pa je za res studiozen posvet odlochno premalo.

Ko sem si pred vech kot tridesetimi leti pri italijanski prijateljici sposodila nekaj njegovih knjig, me je chuteche opozorila: Glej, ta pisec vas ni imel kdove kako rad. Opishe vas vchasih kot ... pokveke (mostriciattoli). Da ne bosh razocharana. Nich novega, sem ji shegavo odvrnila, to je precej tipichno za tako imenovano in narodnostno precej domishljivo trzhashko leposlovje (lettere triestine). Brat pa, ki me je vedno prichakal s kakshno smeshnico, ko sem prishla k njim, mi je tokrat, preden sem odshla, ves nasmejan nalashch povedal vic o nekem Apachu, ki se je zatekel po pomoch k psihoanalitiku, ker je zapadel v hudo depresijo in ga je obenem zachel muchiti strashen manjvrednostni kompleks. Zleknil se je na divan in med drugim povedal doktorju, da zelo rad hodi v prostem chasu v blizhnji kino, kjer pa zelo pogosto vrtijo tudi vesterne. Alt, je rekel zdravnik. Vem dovolj. V kino le hodite naprej, vesternov pa ne glejte vech, che se hochete znebiti depresije in manjvrednostnih obchutkov. Si razumela, Jolka? je dodal: Che nochesh zabresti tudi ti v kakshno depresijo, beri vse italijanske pisce in pesnike, trzhashke pa rajshi preskочи ali po zhlichkah enkrat na mesec. S Quarantottijem Gambinijem pa kar podlozhi kakshen majav stol ali mizo. Tako ti bo samo v korist.

Dodatek:

V 7. valu *Primorskih novic* z dne 2. marca 2007 sem z enakim zanimanjem – kot pred dnevi poročilo o gornjem znanstvenem posvetu – prebrala tudi pogovor koprskega novinarja Roberta Shkrlja z namestnico predstojnika oddelka za uporabno jezikoslovje na Fakulteti za humanistične študije v Kopru prof. Nives Zudich Antonich o istrskem pisatelju, ki ni ljubil Slovanov, in vsaj eden od njiju se v naslovu sprahuje Res sporni Quarantotti Gambini?

Zdi se, da sta o spornosti tega pisatelja oba bolj ali manj preprichana, a ker gre po mnenju profesorice za ... velikega literata (o tem bi se dalo diskutirati, a ker je obče znano, da se o merilih in še zlasti o okusih ... ni vredno prepirati, se v tem dodatku ne bom spushchala na to področje, kakor komu pach!), bi kvechjemu pristala na njeno mnenje, da je morda res koristno, da o njem razpravljamo, če nam je sploh do razprave in če se nam ne smili chas. Pri tolikih bolj razsvetljenih in boljših in naravnost krasnih italijanskih, francoskih, slovenskih, španskih, ruskih, poljskih – itd. itn. – knjigah, si le moramo postaviti tudi to modro ali vsaj svarilno vprašanje: se nam zares splacha zgubljeni chas z branjem in s premlevanjem Gambinija? Ne bi bilo bolj pametno investirati tiste urice v kaj bolj perspektivnega ali vsaj bolj zabavnega?

S prizadevno profesorico pa nikakor ne morem obzhalovati, da ga nobena naša založba še ni prevedla in dala na svoje police. Meni osebno bi se smilil vsak evro, ki bi šel iz zhepa slovenskih davkoplacevalcev, kot radi pravimo dandanes, torej tudi iz moje plitve denarnice, da bi ga vložili ali zabili vanj. Če pa zhelijo naši sosedi zanj plachati slovenskega prevajalca in kakšno njegovo knjigo tudi tiskati pri nas na svoje stroške, nimam seveda nič proti, nasprotno, tak kulturni podvig bi prav pozdravila. Saj je za nashe, doslej pretežno trzhashke knjizhevnike, a tudi za one matichne, ki smo jih izvozili ali jih nameravamo »lansirati« v svet, ta samozaložnisha (beri samoplachnisha) procedura malodane edini in zhe ustaljeni obichaj. Zadnje chase je veliko govora o zbirki novel Draga Jancharja, sicer zhe močno uveljavljenega v Nemchiji in menda še kje drugje, ki pa je shele nedavno prishel do svoje knjige chrtic v Italiji. Zhe omenjena zbirka (z naslovom *Joyceov uchenec*) v prevodu prof. Veronike Breclj je izshla sicer pri italijanski založbi Ibiskos iz Empolija (FI) v koprodukciji z ZTTjem, finansirana pa v celoti od nas. Ali tako ali nič, aut aut. Tudi jaz sem rajshi za tak nachin objave kot za nič, pa cheprav nas veliko stane. Chula sem celo, da Janchar ... osvaja italijanski trg. Strashno vesela bi bila, če bi bilo res, a prav vsaki lepi chench in rozhnati govorici zhe davno ne verjamem vech. Tudi založba, ki so si jo naši izbrali, je vse prej kot trzhno osvajalne sorte. Oh, kaj bi dala, da bi se motila. Naj me kdo pri prichi demantira, a brez trdnih argumentov naj ne hodi k meni. Ker sem mnenja, da je skrajni chas, da se nehamo obnashati nojevsko s tem, da si pripovedujemo pravljice, marveč da se sprijaznimo s trdo resnichnostjo, ki je, mimogrede recheno, precej splošna danost za literature ... vzhodno – pa juzhno in severno – od raja, ve se katerega. In sicer, da se neusmiljeno soochimo z nasho, literarno vzeto, skoraj kolonialno (beri podložnisha) pozicijo, ker le od tu dalje lahko kaj tvornega nachrtujemo, nato kam shtartamo in kaj malega ali velikega tudi dosezhemo. Isto pravilo velja – da

vseh prejšnjih tiskov niti ne omenjam – tudi za pred poldrugim letom izdano knjigo Mirana Koshute *Slovenica – Peripli letterari italo-sloveni*, ki je izšla pri slovenskem Založništvu trzhashkega tiska EST in pri italijanski založbi Diabasis iz Reggio Emilie, denar pa smo v celoti sami – cvenk, cvenk, cvenk – vložili v ta vech kot obetavni, upam tudi tržno uspešni projekt. Sodim, da ne gre le za dve koristni investiciji, marveč za nekaj nujnega in prepotrebnega, le škoda, da smo se tako pozno zbudili.

Che pa bi objavljali za svoje sholde Gambinija, smo prav ... nepopoljšljivi tepci in poshtenih batin vredni, ker nepremishljeno za drugorazredno robo, natolcevalske narave celo, zapravljamo tezhko prisluzheni denar, namesto da bi kupovali le najboljše, kar nam bogati italijanski trg ponuja. Che pa imamo toliko denarja, da ne vemo, kam z njim, potem pa rajshi prevedimo in tiskajmo v Italiji ali kjerkoli po svetu – pri kakshni njihovi *boljshi* založbi seveda – kakshno nashe dobro pero, pa cheprav na lastne stroshke! Saj drugachni cekini, zhal, stiskashko spravljani v tujih prtoshljih, sploh ne kanejo onkraj mej! Mislim na kakshnega nashega zamejskega ali istrskega avtorja. Recimo, kakshno drugo delo tudi v Italiji zhe poznanega Vladimirja Bartola, kaj super bralnega o njegovi mladosti v Trstu. Saj je nekaj nedavno izshlo v Ljubljani pri založbi Sanje. Recimo, roman *Nozh in jabolko* koroshke pripovednice in esejistke Ivanke Hergold, ki zhe nekaj desetletij zhivi v Trstu. Recimo, prikupno knjigo *Kratki chasi* Marka Kravosa. Ali *Pene majskega vala* Marija Chuka. Recimo, *Sneg na zlati veji* Igorja Shkamperla. Ali zbirko chrtic *Dokler marelice zorijo* Brune Marije Pertot. Navajam po spominu in nesistematično. Recimo, zadnjo knjigo *Tito, amor mijo* Marka Sosicha. Ali *Mandrijo in druge zgodbe* Eveline Umek. Tezhke kalibre sem kar preskочila, naj kdo drug predlaga katerega izmed njih, magari samega sebe. Ali, che se zapeljemo v Istro, katerokoli delo Marjana Tomshicha. In tako naprej. She kdo naj kaj pametnega predlaga. Dovolj je, da je dober! Ali vsaj malo boljshi – zdaj se shalim, saj se smem – od Pier Antonia.

Za nash denar lahko tudi tiskamo odlicni esej na 200 straneh izpod peresa zagrebshkega pisatelja in italijanista Nedjeljka Fabria *Trshchanska knjizhevnost i slavenski jug*, ki je izshel leta 1977 pri založbi Znanje v Zagrebu v zbirki esejev in sintez Shtavljenje shtiva. V prevodu mariborske pisateljice Nade Gaborovich je kmalu po izidu esej izhajal v nadaljevanjih v reviji *Dialogi*. Ne spominjam se, ali je izshel v celoti ali samo nekaj poglavij. V njem teche tudi beseda o Quarantottiju Gambiniju in o vseh vidnejshih italijanskih piscih, ki spadajo v nash miselni in podnebni areal. Veglianija – tudi o njem je koprška profesorica v pogovoru govorila – pa Fabio ne omenja. A morda je medtem to zhe trideset let staro delo razshiril in izpopolnil in tudi njega vkljuchil in predstavil, vrh tega pa se dokopal she o kom drugem tudi do novih pogledov in ugotovitev ter obsezhno shtudijo pred kratkim ali pred leti na novo izdal. Kazalo bi se pozanimati pri avtorju. Gre za delo, vredno nashe pozornosti, poglobljenega branja in premishljevanja o skupnih stvareh.

Pier Antonio Quarantotti Gambini, italijanski pisatelj, pesnik in publicist (Pazin v Istri 1910 – Benetke 1965), po shtudiju pravnik, najbolj znan kot avtor romanov (*Rdecha vrtnica*, *Toplo zhivljenje*), potopisov (*Pod nebom Rusije*) in spominov (*Pomlad v Trstu* – o letu 1945). Po *Rdechi vrtnici* posneti film so na dan simpozija predvajali v Izoli. (Op. ur.)

Iz zgodovinskega spomina

Lucijan Vuga

VENETI V TROJI

(I)

SO HOMERJEVI VENETI – HETITI?

Zhgoče vprašanje: Chemu je Homer poimenoval svoj monumentalni ep *Iliada* in ne *Troiada*?

»Vse je bilo novo, tako da je lahko podiplomski študent spoznaval možnosti, za kakršne bolj **ustaljeni delavci** (podchrtal in naslednja pripomba L. V.: med temi je tudi Reesov in Hawkingov mentor, univerzitetni profesor) niso imeli dovolj miselne prožnosti. Pomembno dejstvo je, da je položaj, z eno ali dvema izjemama, še vedno tak.« (Iz spremne besede Stephena Hawkinga h knjigi Martina Reesa *Pred zacetkom – Nashe in druga vesolja*, Didakta, 2003)

»Ne moremo govoriti o pravi in niti ne o pochezni bilanci. Nasprotno, za konec moramo postaviti vprašanja o problemih, s katerimi se bomo morali spopasti: to je očitno znamenje nedokončanosti te, kakor je nasploh z vsemi raziskavami. Kar se tiche venetshchine, bo treba revidirati njen jezikovni in zemljepisni položaj, potem ko je bil opushchen ilirski koncept: v prvi vrsti gre za problem, da Norik in Panonija nista bili galski.« (A. L. Prosdocimi v *La lingua venetica* – PEL, str. 258)

Homerjeva navedba (V)enetov v Iliadi:

»Bil Paflagoncem mozhem je Pilaimenes vodja mozhati,
tam iz enetske zemlje, kjer divji mezgi se plodijo:
ti so Kitoros imeli, zhiveli so v Sesamu mestu,
kraj Partenaia reke prebivali v krasnih domovih,
v Kromni, Aigalu, da, na strmih skalah eritinskih.«

(*Iliada* B-II, 851, prevod A. Sovre, HOM S)

V Iliadi gre za spopad Grkov s Hetiti:

»... da se iz bogazköjskih klinopisov z gotovostjo sklepati na močno ahajsko državo v evropski Grchiji, katere kralji so skushali razshiriti svojo oblast tudi preko Male Azije in so tako prishli v konflikt s Hetiti – okoli 1200 pr.n.sht. – in sluzhi za oporo izrochilu o vojnem pohodu Ahajcev zoper Trojo.«

(Forrer, v predgovoru A. Sovreta, *Iliada*, HOM S str. 13)

Trojansko vojno lahko gledamo kot enega zadnjih spopadov pred koncem hetitskega imperija...

»Antenor, ime heroja, ki se je s sinovi in z delom (V)enetov [po padcu Troje] naselil severno od deltastega izliva reke Pad v Jadransko morje in ustanovil Padovo, Patavium, je sinonim za (V)eneta...«

(Giuseppe Semerano, *Le origini della cultura europea*, Edit. L. S. Olschki, Firenze, 1984, str.810)

Troja ali Ilion je hetitsko Vilusa, Vilios/Wilusiya = Wilusa= (W)ilios = (W)ilion = Ilion – Taruisa = Troia.

(J. Latacz in F. Starke, v J. Makkay, MAK str. 68 in drugi)

SPREMNA BESEDA

Davno, zhe predhomersko izročilo sporoča, da so Trojancem prihiteli na pomoč tudi (V)eneti iz Paflagonije, to je dežele ob Črnem morju na severni obali Male Azije. Trojo so Grki po zavzetju požgali in s Trojanci niso bili milostni; med tistimi, ki jim je uspelo zbežati, je bil preostanek Venetov, ti so pod vodstvom Antenorja prishli do obale severnega Jadrana in tam ustanovili svoja mesta, med katerimi je najbolj znana Padova. Ne glede na mitičnost tega sporočila je zgodovinsko izprisan obstoj jadranskih Venetov. So res prishli iz Male Azije, Anatolije? Veneti so nedvomno Indoevropejci, torej naj bi ti Indoevropejci prishli iz Anatolije! Tam pa so bili Indoevropejci tudi Hetiti in druga ljudstva. Ali so Veneti prishli v Benečijo na slepo, po naključju, ali so zhe od prej vedeli za to deželo? Obstaja vrsta indicev in dokazov, da so črnomorska in anatolska ljudstva imela zhe v davnini tesne stike s srednjo Evropo, Panonijo in Vzhodnimi Alpami po kopnem, po morju ter po Donavi in pritokih (temu naj bi pritrdjevala tudi legenda o Argonavtih). Torej bi morali paflagonski Veneti zhe od prej poznati nashe kraje in bi se odpravili v zhe vnaprej znano smer in z določenim ciljem – v Benečijo, videti je da zato, ker so zhe od prej tod zhiveli Veneti, njihovi sorodniki ali celo prapredniki. Resne raziskave nakazujejo, da Veneti izvirajo iz Panonije (o tem Devoto, Oshtir in drugi). Če naj bi paflagonski Veneti osvojili Benečijo ob zgornjem Jadranu in jo trajno poselili, koga so izrinili in koliko jih je moralo priti, da bi jim kaj takega uspelo – nekaj sto, tisoč, deset tisoč ali neverjetnih sto tisoč...?!

Nobena obravnava Venetov ne more mimo dejstva, da je obstajal niz zgodovinskih ljudstev z imenom Veneti (ali ljudstev s podobnimi imeni, pri čemer eni zagovarjajo, da gre v takih primerih zgolj za različne pisave ene in iste osnovne oblike, drugi se s tem ne strinjajo in menijo, da so to poimenovanja za skupnosti povsem različnih ljudstev) na daleč narazen lezhehkih koncih evrazijskega prostora. Naj jih zgolj nashtejemo po zgodovinskih virih, saj lahko bralec zve vech o tem she v mojih knjigah *Jantarska pot*, *Davnina govori* in *Megalitski jeziki*, ali pa v drugi, bogati literaturi. (1) Nam najbližji in najbolj znani so bili *jadranski Veneti*, ki naj bi prishli pod vodstvom Antenorja, kot beremo

pri antichnih piscih, potem ko jim je kot zaveznikom Trojancev uspelo pobegniti pred pokolom po grškem zavzetju mesta, in so zhiveli na zgornjem koncu Jadranskega morja, nekako med reko Pad in Alpami, v notranjost pa tja do severno-italijanskih jezer, pri chemer ne smemo izpustiti niti obmochja zahodne Slovenije. Ti naj bi se postopoma asimilirali potem, ko jih je preplaval Rimski imperij. (2) Nich manj znani niso baltishki Veneti, ki so jih tako imenovali she dolgo v srednji vek in jih praviloma enachili s Slovani. Od tod naj bi izviral she dandanashnja nemshka, avstrijska, skandinavska in madzharska oznaka Vend, Vindish ipd. za Slovana, Slovenca. (3) V antichnih virih so omenjeni tudi balkanski Veneti. (4) Manj razvpiti so Veneti iz Armorike, to je bila v antiki pokrajina ob Biskajskem zalivu; med drugimi jih omenja tudi Julij Cezar v svojih spisih o osvajanju zahodne Evrope. (5) Dalje poznamo panonske Venete; prav ti, ne pa oni iz Troje, naj bi se po mnenju drugih zgodovinarjev in jezikoslovcev menda (delno?) preselili na Jadran zhe v drugem tisočletju pr.n.sht. (Devoto in drugi) (6) Obstaja nekaj znamenj o Venetih, Venetulanih, ki naj bi zhiveli v okolici Rima, (7) pa Veneti na obmochju Kavkaza in seveda ne smemo pozabiti (8) zhe najprej omenjenih zaveznikov Trojancev – Homerjevih Venetov iz Paflagonije, dezhele na obalah Chrnega morja v Mali Aziji, danashnji Turchiji. Marsikaj o tem in bolj podrobno sem zhe obravnaval v svojih dosedanjih knjigah in ne bi ponavljal drugega, kot le to, da do danashnjega dne potekajo ostre polemike, od kod so Veneti ter o njihovem izvoru, jeziku, sorodnosti z drugimi indoevropskimi skupinami itd.

V luchi sodobne zgodovinske teorije kontinuitete, ki izhaja iz tozadevne predpostavke, so danashnji evropski narodi zhe najkasneje v neolitiku (mlajshi kameni dobi) zhiveli na svojih sedanjih ozemljih, kar seveda velja tudi za Slovence, ki naj bi takrat naseljevali celotne Vzhodne Alpe do Shvice, Donave in onkraj nje, pri chemer naj bi bili Ladinci v predrimskem obdobju *Italidi slavizzati*, kot se izrazha Mario Alinei, eden od tvorcev **teorije kontinuitete** (TK). Zato ne sme nikogar presenetiti, che sem pritegnil temu mnenju in obravnaval Venete kot neposredne prednike Slovencev.

Toda pri vsem tem ostajajo odprta mnoga temeljna in nerazreshena vprasanja, med katerimi je poglavitno, od kod sploh prihajajo Indoevropejci, che naj ne bi veljala teorija kontinuitete. Obstaja nad ducat znanstvenih teorij o njihovem izvoru, med katerimi TK gradi na kontinuteti, torej postavlja njihov izvor prav v Evropo, medtem ko so s podrochjem »plodnega polmeseca«, tj. z Mezopotamijo, obstajali tesni dvosmerni trgovski in kulturni stiki, pri chemer je seveda lahko prihajalo do migracij manjshega obsega, kakor se she danes selijo ljudje, ne da bi to pomenilo selitev celih ljudstev, ki jo TK – teorija kontinuitete odlochno zavracha.

Prav v zadnjem chasu so razburkala strokovno in shirsho javnost senzacionalna odkritja, ki nujno terjajo novo interpretacijo naseljevanja Evrope in zlasti vloge Balkana ter centralne Evrope (predvsem shirshega obmochja Panonske nizhine).

Najprej velja omeniti »**megalitski observatorij Kokino**« v Makedoniji, ki so ga odkrili v letu 2003 in ga uvrshchajo po starosti na chetrto mesto, takoj za Abu Simblom v

Egiptu, Stonehengeom v Britaniji ter Angkor Watom v Kambodžhi. Zgrajen naj bi bil v neolitiku, mlajshi kameni dobi, na nadmorski višini 1030 m na vrhu Tativec Kamena v blizhini Kumanova, kar je okoli 30 km severovzhodno od Skopja. Arheoloshke in astronomske analize so pokazale, da je bila ta točka vechkrat ponovno naseljena, a zhe v zasnovi predstavlja megalitsko strukturo. Posebej vznemirja, da so na kamnih nashli posebne oznake, s katerimi so davni zvezdogledi spremljali premikanje Sonca in Lune, zlasti she ob solsticiju in enakonochju, ter celo Plejad. Na tem mestu so ob zhetvi in drugih pomembnih dogodkih opravljali daritve.

Drugo najnovejše odkritje, spet na Balkanu, je iz vasi **Dabeno**, vzhodno od Sofije, kjer so izkopali vech grobnic she neznane, a zelo bogate civilizacije, stare nad 4000 let. Do zdaj so spravili na dan vech kakor 15000 dragocenih grobnih pridatkov. Tako bogati pokopi iz zgodnje bronaste dobe niso neznanka, vendar so jih tokrat prvich odkrili na Balkanu, to uvrshcha najdbo med svetovna arheoloshka najdishcha. Ker gre za nedavna izkopavanja, she niso bile opravljene vse analize in chakajo arheologe she lepa presenečenja.

Tretja senzacija je prishla na dan poleti 2005, cheprav so arheologi na **vzhodu Nemchije** [to je na podrochju Luzhishkih Srbov, v blizhini Leipziga (Lipsko) ter Dresdna (Drazhdani)], na **Cheshkem, Slovashkem** in na **severu Avstrije** kopali zhe tri leta in nashli najstarejsho znano civilizacijo v Evropi (arheologi ji she niso dali imena), ki jo datirajo v 5. tisočletje pr.n.sht. (s tem bi bila za 2000 let starejsa od egipchanske), in je bila sposobna velikih gradbenih del. Gre za območje t.i. luzhishke kulture, ki jo nekateri znanstveniki pripisujejo Slovanom (gl. mojo knjigo *Megalitski jeziki*), z okoli 150 velikih templjev (nashli so nemalo glinenih figuric, iz katerih je mogoche sklepati na njihov kulni pomen) iz lesa in zemlje, s premerom do 150 m, ki so bili zgrajeni med leti 4800 in 4600 pr.n.sht. v sklopu takratnih naselbin; so torej starejsi od Stonehengea za okoli 2000 let! Po najdbah sodech, so prebivalci zhiveli v dolghih hishah in se prezhlivali predvsem z zhivinorejo. Dosedanje raziskave pa kazhejo, da so ljudje prishli sem s podrochja Srbije na severnem Balkanu oziroma iz jugovzhodne Panonije ter se (tako je videti?) po dveh stoletji vrnili na svoja prvotna selishcha, to pa pomeni veliko uganko. Razburjenje med strokovnjaki je veliko, saj kazhe, da bo treba radikalno spremeniti mnenje, da je izvor kulture v Mezopotamiji. S temi odkritji se Balkan in centralna Evropa, po mojem mnenju, upravicheno uvrshchata med resne kandidate za pradomovino Indoevropcev in, kot bomo videli, tudi Slovanov ter ne nazadnje Venetov, saj po dosedanjih teorijah ni negotov le izvor Indoevropcev, marvech se negotovost logichno tako ali drugache raztegne na druge indoevropske narode, she posebej na Slovane in nich manj na Grke – od kod in kdaj so prishli na Balkan? Ker je Anatolija eno od torishch za iskanje izvora Indoevropcev in obstajajo verodostojni dokumenti o tamkajshnjih indoevropskih Hetitih, za katere se prav tako ne ve zanesljivo od kod in kdaj so prishli v Malo Azijo (che niso bili tam od nekdej, kot meni Colin Renfrew), je povsem na mestu vprasanje, v kakshnem odnosu so bili Homerjevi (V)eneti iz Paflagonije s Hetiti, ki so tam vzpostavili svoj imperij, pri chemer kazhe, da prav

trojanska vojna pomeni odločilni spopad med Hetiti in Grki za maloazijska ozemlja. Ker so Veneti iz Paflagonije prihiteli na pomoč Trojancem v vojni proti Grkom, postane vznemirljivo preučiti odnos med Hetiti in njihovimi neposrednimi sosedi paflagonskimi Veneti, zlasti še zato, ker naj bi po porazu in grškem unichenju Troje zbežhali preživeli Veneti pod vodstvom Antenorja na severni Jadran. Ali so indoevropski Veneti kot Hetiti prishli v Anatolijo z Balkana? O tem govori ta knjiga.

1. O chem pripoveduje *Iliada* in navedek o paflagonskih (V)enetih v Troji

Zakaj zachenjamo z *Iliado*?

Prvo omembo Enetov, ali paflagonskih Venetov, kakor so jih razpoznali skoraj vsi antichni pisci in sodobni raziskovalci, je najti prav v Homerjevi *Iliadi*, ki ne glede na vse kritične obravnave le predstavlja dokaj bogat vir podatkov o svetu in dogajanjih pred vech kakor tremi tisočletji. Trojanska vojna, ki je predmet obravnave v *Iliadi*, naj bi se odvijala okoli leta 1200 pr.n.sht.

A Homer naj bi svoje delo po vsej verjetnosti ustvaril, po najzgodnejshi različici, kakshnih štiristo let po vojni, morda pa še kasneje; torej po 9. st.pr.n.sht. Poskusi, da bi Homerja imeli kar za sodobnika usodnih dogajanj v Troji-Ilionu-Vilusi (ta imena najdemo v starih dokumentih), nimajo vech skoraj nikakrhne podpore v sodobnem zgodovinopisju.

Pomemben prichevalec iz antike je oche zgodovinopisja **Herodot**, ki je zhivel v 5. st.pr.n.sht.; tudi tega so skozi stoletja skrbno preucevali in kritichno obdelovali njegove knjige, tako da danes obstajajo dobre kritichne izdaje njegovih spisov ter je mogoche z dokajshnjo zanesljivostjo ločiti »zrnje od plev«, zato pomeni Herodotova zapushchina vazhno osnovo za spoznavanje starega sveta.

Kakshna shtiri stoletja po Herodotu je pisal **Strabon**, ki ga lahko jemljemo kot nekakshen nadaljnji mejnik v zgodovinopisju; zhivel je na prehodu iz dobe pred nashim shtetjem v chas po nashem shtetju.

Vsi ti mozhje so bili rojeni v Mali Aziji, kamor lahko pogojno vkljuchimo tudi Homerja, za katerega se ne ve, kje je bil rojen; nekateri mislijo, da je bil celo Trojanec.

Seveda poleg teh znamenitih mozh obstaja še vrsta drugih slovehih imen, vsi skupaj se dopolnjujejo, potrjujejo, popravljajo ali si tudi oporekajo, nihche pa ne more mimo Homerjeve *Iliade* in *Odiseje*.

*

Homerjeva *Iliada* sodi med najvechje umotvore chloveshtva, podobno kakor *Sveto pismo*, *Vede*, *Mahabharata*, *Kodeks zakonov Manu*, *Paranasova knjiga*, *Ramajana*, *Jataka*, *Panchatantra*, *Zend-Avesta*, *Knjiga kraljev*, *kumranski zvitki*, *egipchanski hieroglifski napisi* ipd. predstavlja vir védenja o najstarejshih chasih. Mimo vsega pa ima *Iliada* poleg zgodovinske tudi veliko umetnishko vrednost; njena skladna in smotrna zgradba naj bi dokazovala, da jo je res napisal en sam chlovek – genij, kakrhshen se rodi na vsakih nekaj stoletji – cheprav se je pri tem oslanjal na starejshe vzore, kajti dvomov, ali je Homer v resnici zhivel, še do dandanes

ni bilo mogoče povsem odpraviti; toda o tem v posebnem poglavju.

Obstaja na stotine razprav o Iliadi in Homerju, toda tukaj bo dovolj, če povzamem tisto, kar potrebujemo za nash namen, obširneje pa se lahko bralec seznani bodisi v slovenski izdaji v prevodu Antona Sovreta (HOM S) ali v italijanskem prevodu Vincenza Montija (HOM M) – oboje navedeno v bibliografiji – ki sem ju uporabljal v dokajshnji meri; pa seveda tudi v katerem drugem od številnih mednarodnih natisov.

Glede izvora »Grkov« (o tem poimenovanju bo she tekla beseda) je treba takoj opozoriti, da je she vedno veliko nejasnosti. Na primer sholska zgodovina popreproshcheno in zhe zaradi tega sporno uchi, da naj bi »Grki« prishli na Balkanski polotok okoli leta 1500 pr.n.sht. in se naselili v pokrajinah danashnje Grchije, na otokih v Egejskem in Jonskem morju ter na obrezhjih Male Azije. Prav tako lahko preberemo neustrezno navajanje, da je najstarejsa kultura, katere nosilci so bili »Grki«, znana pod imenom *mikenska* (1400 – 1100 pr.n.sht.). To kulturo naj bi unichili Dorci, ki so prishli v Grchijo okoli leta 1100 pr.n.sht.. Mikenski dobi sledi homerska ali herojska doba (1100 – 500 pr.n.sht.), ki jo poznamo samo iz legend in mitov: *Iliada* in *Odiseja*, mit o *argonavtih*, razne pripovedke o herojih. Vse to je she vedno podvrzheno zelo poglobljenim raziskavam in ostrim polemikam, razhajanja pa she razpihujejo najnovejshe arheoloshke najdbe v sami Grchiji in v shiršem evro-azijskem prostoru, spricho chesar prihaja do reinterpretacij in novih temeljnih teorij. Za obdobje po letu 500 pr.n.sht. je zhe manj nesoglasij, obstaja chedalje vech podatkov in pisnih virov, dokumentov, tedaj so razpadle rodovne skupnosti starih »Grkov«, nastajala je razredna suzhnjeposestnisha družhba in pojavijo se shtevilne drzhavemesta, ki so se postopoma okrepila: Atene, Shparta, Tebe, Korint idr.

Prav nich ni gotovo, da so prishli okoli leta 1500 in she najmanj, da bi to bili »Grki«. Tudi ni soglasja, od kod so prishli niti kdo in v kakshnem zaporedju naj bi se priselil. Nich manj razprtij ni okoli vprashanja, kdo naj bi zhivel pred »Grki« na Balkanu, na Egejskih otokih in v Mali Aziji. Kako gleda sodobna kritichna znanost na vse to, torej na pojav Grkov?

V najnovejsi italijanski zgodovini v shestnajstih knjigah *La storia* izdani leta 2004 (STO 2, str. 54) omenjajo prastari mit, ki skusha razlozhiti etnichno enotnost grshkih ljudstev, izhajajoch od ochaka Helena, ki naj bi imel troje sinov: Ajola/Eola (*Aiolos*), prednika Eolcev, Dora, zacetnika Dorcev, in Ksuta (*Xouthos*) s sinovoma Ionom, njegovi potomci so Jonci, in Ahajem (*Achaios*), predhodnikom Ahajcev. V legendi je resnichno le to, da prazgodovina pozna shtiri plemena, v ostalem pa dejstva govore drugache. Zhe antichni pisci so shtiri dialekte skrchili na tri skupine: ajolsko, jonsko in dorsko, medtem ko so Ahajce stisnili v manjshe razprshene etnichne otochke na severnem Peloponezu in v juzhni Tesaliji. V nadaljevanju she preberemo, da naj bi Jonci med prvimi prishli na Balkanski polotok in Peloponez zhe v zacetku 2. tisoehletja pr.n.sht., ko naj bi ga preplavili in se delno pomeshali z dotedanjimi prebivalci, te so imenovali Pelazgi. Za nekaj stoletij kasneje arehologija odkriva, da so se v chasu med 1600-1580 pr.n.sht. dogajale globoke spremembe, ki jih povezujejo s prihodom Ahajcev in za njimi she Eolcev, ko so potekali

procesi asimilacije in preobrazhanja, iz chesar se je rodila mikenska civilizacija, za katero so znachilna utrjena mesta, znotraj katerih je bil kraljev (*vanax* – kralj) dvorec. V tem obdobju se tudi zhe zachne grshka ekspanzija v Sredozemlje. Zadnja etnichna skupina, ki je prishla na grshko ozemlje med 13.-12. st.pr.n.sht., so bili, tako je videti, Dorci, v okviru obsezhnih gibanj ljudstev na vzhodnem Sredozemlju. Ob koncu 2. tisochletja pr.n.sht. so bili Jonci, kot kazhe, naseljeni v Atiki, Evboji, na Kikladih ter na jugozahodnih obalah Male Azije. Eolci so zasedli Tesalijo, Boiotijo in osrednji del Peloponeza, Arkadijo, se utrdili na otokih in na Lesbosu, od koder so tudi oni dosegli severozahodno nabrezhje Male Azije. Dorci so si prisvojili Epir, Ajtolijo, Fokido, pretezni del Peloponeza in prodrli vse do Krete ter tudi oni do juzhnih obal Male Azije. Ta scenarij je narejen v skladu z veljano teorijo preseljevanj.

Colin Renfrew (REN/A, str. 69 in naprej) drugache povzema razvoj zhgochega vprasanja: Kdo so bili Grki? Antichni pisci so omenjali gibanja plemen na Grshkem, kar je zaznati tudi v narechjih. Med temi domnevnimi selitvami so na prvem mestu Dorci, ki so se prebili na jug, kasneje se Jonci razshirijo na otoke. Take so bile v preteklosti sploshne sheme, ki so obravnavale Grke kot indoevropsko skupino ljudstev, priseljeno na Balkan malo pred letom 1000 pr.n.sht. Zhe Schliemannova odkritja (ne glede na to, da nekateri she vedno namigujejo, da gre za »nameshcheno« najdbo) v Troji in Mikenah so razburkala zgodovinarsko srenjo, saj se datacije niso ujemale, shlo je za dokaj starejshe najdbe od predvidenih, izvirale so iz chasa okoli leta 1600 pr.n.sht. Zato se je takoj postavilo vprasanje o izvoru te civilizacije ter kako jo povezati z Grki, ki so nastopili po t.i. »mrachni dobi«. Kmalu se je pokazala Kreta kot kljuch za razvozlavanje uganke, za to ima neminljive zasluge Arthur Evans, ki se je lotil izkopavanj in je dolga leta preuceval skrivnostne (pretezhno kratke) napise iz chasa pred klasicnim grshkim alfabetom, ki jih je bilo mogoche najti na pechatih s Krete, a tudi s celine. Potem ko je Evans 1895 objavil svoje delo o kretskih piktogramih in predfenichanski pisavi, se je leta 1901 lotil she izkopavanj. Kmalu je naletel na dvorni arhiv glinastih plohchic; podobne kraljevske arhive so zhe pred tem nashli v Mezopotamiji. Vendar pa so bile pisave povsem razlichne; da je bila stvar she bolj zapletena, so se na Evansovih kretskih plohchicah pojavljale najmanj tri pisave. Postalo je očitno, da se je kmalu po letu 2000 pr.n.sht. razvila **pisava z znaki ali piktogrami**, ki so jo poimenovali kretska hieroglifska pisava. Kasneje, okoli leta 1600 pr.n.sht., je bila postopoma nadomeshchena z drugo pisavo, ki so ji nadeli oznako **linearna-A**. Dasi dokaj podobna prejšnji pisavi, je tudi to doletela podobna usoda; nekako okoli leta 1450 pr.n.sht. je nastala **linearna-B** in prav v tej so bili dokumenti, ki jih je izgrebel zhe na zachetku izkopavanj. Evans je ob spominu na legende o kralju Minosu, vladarju Krete, in njegovi palachi v Knososu, poimenoval to predzgodovinsko kretsko civilizacijo – **minojska**. Med kasnejshimi izkopavanji na celini so tudi v Mikenah nashli napise v minojski linearni-B pisavi, toda najobsezhnejsha najdba je prishla na dan v Pilosu v zahodni Grchiji in izvira iz chasa okoli leta 1200 pr.n.sht. Pisava je vsebovala sedeminosemdeset znakov, torej ni bila alfabetska, niti ni bila pisava, v kateri ima vsaka beseda svoj znak, kot

je najti v kitajskih pismenkah. Vse je kazalo, da imamo opraviti s silabichno, zlogovno pisavo. Mnogih preučevalcev nikakor ni uspelo razvozlati teh zapisov, shele arhitektu in ljubitelju starih kultur Anglezhu Michaelu Ventrisu je uspel bleshchech podvig: razbral je linearno-B pisavo. Toda presenečenje je shele sledilo. Ventrisu se je posrečilo, ker se je namenil brati neznane zapise na osnovi grshchine, in izkazalo se je, da gre res za neko obliko arhaichne grshchine, chemur so nekateri sprva silovito oporekali, drugi pa so to navdusheno pograbili in nadaljevali z delom; tako je Evansu stopil ob bok znani prazgodovinar John Chadwick. Od tod sledi, da je bila mikenska civilizacija zgolj celinska različica minojske civilizacije s Krete. Toda kako je mogoče, da so Minojci in Mikenci uporabljali grški jezik?

Odgovor je morda v napisih v linearni-A pisavi, ki so jo uporabljali v najstarejši palachi na Kreti vse do leta 1450 pr.n.sht., le v manjši meri tudi na kopnem. Linearne-A pisave niso uspeli prebrati na osnovi grshchine in vse do danasnjega dne je ostala nerazvozлана, kljub temu, da so znaki silabarija precej podobni linearni-B pisavi, le toliko, da je mogoče ugibati, za katere glasove gre. Vendar kljub temu napisi, deshifrirani na ta način, niso razločljivi z nobenim znanim jezikom. Nekateri učenjaki, med temi je treba posebej omeniti Cyrusa Gordona, so domnevali, da kretski minojski jezik, to je tisti, ki naj bi bil napisan z linearno-B pisavo, sodi med semitske jezike, a tudi to do danes ni obrodilo sadov. Med različnimi hipotezami je za nekatere dokaj verjetna tista, ki pravi, da so okoli 1450 pr.n.sht. zasedli Kreta Mikenci s celine, zavladali iz palache v Knososu in si prilagodili linearno-A pisavo za svojo mikensko grshchino v linearno-B pisavo, kar se je potem razširilo tudi na kontinent in zato tudi najdbe v Pilosu.

Vse to ima pomembne posledice za indoevropske študije; Mikenci so zhe okoli leta 1400 pr.n.sht. govorili arhaichno grshchino, torej je to bil zhe poseben, izoblikovan jezik, izdvojen iz skupne indoevropske grshchine.

Seveda s tem she vedno ni razresheno vprasanje, kakšen jezik – zapisan linearni-A pisavi – so govorili na Kreti pred prihodom grških Mikencev. In prav tako she nimamo odgovora, kakšen jezik so govorili skrivnostni Pelazgi, za katere so sami Grki trdili, da so zhiveli na tistem ozemlju pred njimi.

O **Herodotu**, ochetu zgodovinopisja, je treba reči, da se je prvi lotil zgodovinskih, etnografskih in geografskih raziskovanj in vpeljal metodo *avtopsije* ali neposrednega opazovanja krajev, mest, spomenikov in dogodkov; to je dopolnjeval z obvestili od drugih izobrazencev, popotnikov in prich pomembnih dogodkov, ki jih je preverjal, cheprav se she ni mogel povsem izogniti napakam in povzemanju starih mitov in pripovedk, hkrati pa je rad pretiraval, zlasti ko je shlo za Grke in grške vojashke uspehe. Kljub svojemu inovativnemu pristopu pa je ostal otrok svojega chasa, dogodke razlaga she vedno z voljo bogov, vendar ločuje med tistim, kar je osebno videl in dozhivel, od onega, kar je zvedel od drugih, in she med temi razlikuje neposredne priche dogajanj od onih, ki so kaj zvedeli od tretjih oseb. Rodil se je v drugem desetletju 5. st.pr.n.sht. (npr. v *Mali splošni enciklopediji* najdemo letnico ok. 484 pr.n.sht.) v Halikarnasu, mestu na

jugozahodni obali Male Azije, takrat pod perzijsko nadvlado. Domovino je zapustil po propadli vstaji, ki je izbruhnila v mestu. Sprva se je zatekel na otok Samos, a se je vrnil v Halikarnas in se udeležil izгона tirana Ligdamija – torej je bil politično zelo dejaven. V naslednjih letih je veliko potoval in si pridobil obsežno znanje; zdi se, da je zachel nastopati kot recitator svojih *logoi*. Tako ga je zhe slavnega zanesla pot v Atene, kjer je bil na oblasti Periklej; tu se je spoprijateljil s Sofoklejem, ki mu je posvetil elegijo. Nemirni duh ga je nato gnal v atensko kolonijo Turi, mesto v Kalabriji na jugu Italije, ki jo je Periklej osnoval leta 444 pr.n.sht., in Herodot je postal njen meshchan. Od tam se je vrnil v Atene ravno pravi chas, da je bil pricha peloponeshke vojne in je lahko napisal svoje zhivljenjsko delo *Zgodovina grshko-perzijskih vojn* ali *Historiai*, ki je ostalo nedokončano. Umril je verjetno kmalu po letu 430 pr.n.sht., cheprav je najti tudi natanchnejshi podatek, da je to bilo shele 425 pr.n.sht. (npr. Mala splošna enciklopedija).

Herodotove *Historiai* (zgodovina, zgodbe) so aleksandrijski gramatiki razdelili na devet knjig, ki so jih poimenovali po muzah. Delo se zachne s *proemijem*, ki orishe smotre raziskovanja in pripoveduje stare mite o sovrazhnosti med Grki in Barbari; nadaljuje se s splošno zgodovino, zachenshi z najstarejšimi prigodami v kraljevini Lidiji, zatem predela veliko ekspanzijo perzijskega imperija in dospe do poraza Perzijcev v Mikalah ter grshke zasedbe Seksta v Helespontu leta 478 (ali 479) pr.n.sht. In prav tu, v opombah k Sovretovemu prevodu Herodotovih *Zgodb* (HER I, 56, opomba), preberemo: »Kajti Atenci so bili Pelasgi, kot poroča Herodot (HER VIII, 44), s tem so se radi ponashali, zlasti pred Shpartanci.«

Kdo so bili **Pelazgi**, da so se Atenci z njimi hvalili?

To ni nepomembno vprasanje. Poskusov odgovoriti nanj je dokaj veliko. Na splošno recheno, naj bi to bili praprebivalci Helade na severovzhodu Tesalije. O Pelazgih, *Pelasgoi*, pravi Strabon (XII, III, 5): »Na obali, ki sledi oni, poseljeni z Mariandyni, vse do reke Parthenios, tod stoji mesto Tieiona, pravijo, da je naseljeno s Kaukoni, drugi jih imenujejo Skiti, spet tretji jih prishtevajo k Makedoncem ali celo k Pelazgom; o tem ljudstvu Kaukonov smo zhe govorili.« Kalisten je v *Pravilih bojevanja* za stihom: »Kromna z Aigalosom in z vzpetinami Erithini,« vstavil naslednje: »vzorni sin Poliklesa je vodil Kaukone, s slovitimi domovanji v dezheli reke Parthenios« (povzeto po *Iliadi* II, 855 a-b).

In Strabon she komentira: »Dejansko se razprostirajo od Herakleje in od Mariandynov vse do Leukozirov (Leukosyroi), ki jih imenujem Kapadokijci: rod Kaukonov na področju Tieiona pa do reke Parthenios in Eneti, ki imajo v lasti Kytoron na sosednjem ozemlju za Partheniosom; na področju Partheniosa so she Kaukoniti.«

In spet Strabon (XII, VIII, 4):

»Zlasti v chasu trojanske vojne in po njej je zaznati vdore in selitve, saj je barbare, pa tudi Grke, mikalo zasesti tuja ozemlja; toda to se je dogajalo tudi pred trojansko vojno: gre za plemena Pelazgov, Kaukonov in Lelegov. Govori se, da so nekdaj ti rodovi krizharili po mnogih krajih Evrope. Homer jih predstavlja kot zaveznike Trojancev, ne da bi povedal, da prihajajo z drugega brega, to je iz Evrope.«

Po mnenju Strabona so torej prishli Pelazgi z evropske strani na pomoč Trojancem in so bili predgrško ljudstvo na egejskem območju.

Che bi strnili najrazličnejše domneve, bi lahko skeptični, da so bili Pelazgi zelo staro, neindoevropsko ljudstvo na precejšnjem delu ozemlja okoli Mediterana in mogoče celo na dobrih delih Evrope. A ni povsem tako. Za ponazoritev naj navedem Giuseppa Sergija, ki je menil, da so Evropo naselili sodobni ljudje iz Afrike v treh vejah: Iberci prek severne Afrike na Iberski polotok, chez morje v Italijo Ligurci ter prek Bliznjega vzhoda in Anatolije na Balkan Pelazgi; na slednje naj bi spominjalo tudi ime pokrajine Pelagonije (tako Semerano); takrat je tod zhe živel neandertalec... Tak scenarij davnih dogodkov vsaj v splošnih okvirih potrjuje tudi genetik Bryan Sykes (Sedem Evinih hčera, *The seven daughters of Eve*, 2001); z uporabo genetske tehnike mitohondrijev, ki omogoča slediti chloveshkemu razvoju po ženski liniji, je nashtel »sedem skupin ljudi«, simboliziranih poimenovanih z ženskimi imeni, to naj bi bile hipotetično naslednice »prve ženske« – Eve. Ob koncu paleolitika (pred nekako 45.000 – 40.000 leti) so bile na severu Iberskega polotoka v Baskiji skupina »Velda«, na jugozahodnem delu Francije ob Sredozemskem morju skupina »Helena«, v Liguriji »Tara«, na območju zahodne Slovenije »Katrine«, na jugu Grčije »Ursula«, na severni strani Kavkaza »Xenia« in ob zgornjem toku Evfrata »Jasmine«. Che bi s Pelazgi pogojno poimenovali vse te pra-Evropejce, potem bi obveljalo mnenje, da so bili Pelazgi po vsej Evropi, che pa naj bi zhe tvorili neko zaokroženo skupino ljudi, potem so bili Pelazgi nasledniki »Ursule« v Grčiji.

Za nashe tokratno razmišljanje je velikega pomena, da je na področju jadranskih Venetov, v zahodni Sloveniji, obstajala samostojna skupina »Katrine«. V tistem času Jadranskega morja ni bilo; zaradi poledenitve je bila morska gladina tako nizka, da se je morje zajedalo le v manjši del danasnjega južnega Jadrana, zato so imeli takratni ljudje skupine »Katrine« na voljo za lov in nabiranje obsežno kotlino, iz katere so shtrele vzpetine, ki so danasnji jadranski otoki. Sledila so desetisočletja relativno počasnega razvoja in sobivanja z neandertalci, dokler ni nastopil konec ledene dobe z otoplitvijo nekako 10.000 let pr.n.sht., ko so se življenjski pogoji tako izboljšali, da se je začel hiter kulturni razvoj. Dogajanja še zdaleč niso razjasnjena, to velja tudi za bronasto in železno dobo. Zgodovina Grčije je posebej zanimiva tudi zato, ker se je sorazmerno zgodaj razvila pisava in imamo na voljo zgodnje dokumente.

*

Kot pravi Sovre, so tako Ahajci (Eolci) kakor Jonci zhe pred doselitvijo Dorcev poznali poseben sloj *aojdov* (*aedov*), pesnikov in obenem pevcev, ki so si v službi *Muze* služili kruh, njihova zlata doba naj bi bila v 12. st.pr.n.sht., torej okoli trojanske vojne, kakorkoli jo pojmuje, ali kot enkratni spopada ali dalj časa trajajoče bitke za prevlado nad zahodno Malo Azijo. Takratna dogajanja so jim dajala obilo snovi za junashke balade, ki so jih prepevali na sprejemih in pojedinah velikashev, torej so to aristokratske zadeve. Kralji in plemenitashi so radi poslušali o junashkih dejanjih svojih prednikov in nich

manj o svojih lastnih herojstvih, resničnih ali namišljenih; to so znali pesniki lepo zaokrožiti v svojih stihih ob spremljavi godala, da je bilo imenitnim poslušalcem chim prijetneje za uho, za kar so potem *aojda* tem bolje nagradili. Zato je mnenje dobrshnega dela raziskovalcev, da te pesmi niso prihajale iz naroda, ustvarjali so jih posamezniki, posebej izučeni mozhje, torej je to umetna stvaritev. Schasoma pa se je nashel »inovator« in stopil pred poslušalce brez *forminge*, to so nemara gusle, namesto njih pa je drzhal v rokah palico, kot je bil obichaj pri javnih govornikih. Posihmal so jih imenovali *rapsode* (v prvem delu besede je glagol *rháptein* – seshivati; rapsod je bil torej mozh, ki je umel iz dane snovi »seshiti« pesem). S tem so se odprla vrata do epa; iz razgibanega, odsekanega in zgoshčenega pevchevega sloga, pogojenega z glasbeno spremljavo, se je mogel razviti mogochen, lagodno tekoch epski slog. Kakor so se ob *Iliadi* in po njej razvili ciklični epi, tako je mogoche, da so bili krajshi epi zhe pred njo. Nihche ne more zatrdno vedeti, ali niso bili obsezhejshi poskusi zhe pred Homerjem, saj se je v stoletjih marsikaj izgubilo, zlasti che uposhtevamo tedanje stanje zapisovanja in prepisovanja ter stoletja vmesnih nemirnih chasov. Homerski preuchevalci domnevajo vsaj dva taka mala epa, ki naj bi rabila kot osnova za *Iliado* in *Odisejo*: »pesem o srdu Ahila« in »pesem o vrnitvi Odiseja«; po mnenju H. Rüterja in vech angleshkih homerologov sta nastali zhe v 12. ali 11. st.pr.n.sht. pod vplivom trojanske vojne. Ko je dorski val preplaval Helado ter napravil konec ahajskemu gospostvu, so epa prenesli izseljenci v Malo Azijo kot dragocen zaklad, ki ga ni mogel ugrabiti noben sovrazhnik, ker je bil varno spravljén v spominu pevcev. *Iliada* stoji na zachetku grshkega slovstva, vendar ni njegov zachetek. Iz starejshe dobe grshkega pesnishtva, nekako iz chasa, ko je *Odiseja* dobila svojo dokonchno obliko, se je ohranil sloviti himnus delskemu Apolonu, ki so ga stari pripisovali celo Homerju. V njem beremo o slepem mozhu, ki je prebival v skalnem Hiosu in chigar spevi so in ostajajo najlepshi. Na teh stihih sloni izrochilo, da je bil Homer slep, che zgodba ni nemara zgolj refleksi slepote pevca Demodoka v *Odiseji*.

Vsekakor pa ostaja eno od osrednjih in ključnih vprashanj, ali ima *Iliada* zgodovinsko jedro.

Po Schliemannovih in Dörpfeldovih arheoloskih odkritjih imamo dolocheno podlago, da ahajsko junashko pripovedko dojemamo tako, kakor jo je razumeval ves stari svet do Herodota in Tukidida, namrech kot izrochilo o resničnih zgodovinskih dogodkih.

Ker smo zhe omenili **Tukidida**, je treba dodati, da che imenujejo Herodota »ocheta zgodovinopisja«, potem je shele Tukidid dvignil zgodovino na najvishjo stopnjo, po njem je shlo spet samo navzdol. Okoli leta 950 je bizantinski leksikograf Suidas prvi opozoril na Tukidida in navedel nekaj zhivljenjepisnih podatkov o njem; da je bil rojen v atishki vasi Halimunt, kakshno poldrugo uro hoda od Aten okoli leta 460 pr.n.sht. Njegov oche Olor naj bi bil potomec trashkega kralja Olor, mati pa sorodnica vojskovodje Miltiada, torej je bil povezan z atensko aristokracijo in s kralji Trakije, kjer je imel rudnike zlata. Kot Antifonov uchenec je bil izsholan v kulturi Periklejeve dobe, sofistika pa ga je nauchila skeptichnega gledanja na religiozno-mitolosko razumevanje sveta, kakrshnemu

je podlegel Herodot, ter kritičnosti do tradicije in avtoritet. Kot deček je poslušal Herodotova predavanja v Olimpiji, ki so ga tako prevzela, da se je odločil iti po poti velikega misleca. Svoj največji dosežek je doživel med 87. olimpiado; opisal je peloponeshko vojno med Peloponezhani in Atenci leta 424 pr.n.sht., med katero je poveljeval atenskemu brodograditelju ob obalah Trakije. Vendar ni bil uspešen, Atenci so ga obdolžili slabega poveljevanja ter ga v odsotnosti obsodili na smrt; temu se je izognil z dvajsetletnim izgnanstvom, ki ga je izkoristil za pripravljanje svojega najpomembnejšega dela, ki ga je uvrstilo za vselej v zakladnico chloveshke kulture: spisal je delo *Peloponeshka vojna*, ki ga imamo tudi v slovenshčini v prevodu Janeza Fashaleka. Shele ko so Lakedajmonci-Shpartanci leta 404 pr.n.sht. zavzeli Atene, se je vrnil domov in leta 411 umrl, ne da bi svoje veliko delo dokončal. Kljub temu, da je bil Atenec, je objektivno in uravnoteženo opisoval tudi nasprotno stran, in prav po tem je izjemen v svojem času. V nadaljevanju bomo uporabljali tudi njegove podatke, da nam bodo pomagali osvetliti dogajanja, ki nas zanimajo.

*

Med pomembne vire sodijo tudi egipčanske listine in še posebej hetitske klinopisne ploščice, odkrite v Bogazköju, ki so osvetlile zgodovino ljudstev v 14. in 12. st.pr.n.sht. na obalah Egejskega morja. Prebiranje teh ploščic je vse prej kot lahko delo. Tako je le za nekatere nedvomno, da naj bi hetitska imenska oblika Ahhijawa pomenila Ahajce, Aharissijas pa naj bi ne bil nihče drug kakor Agamemnonov oče Atreus, v istih klinopisnih sporočilih imenovan kot neodvisni vladar poleg kraljev Egipta, Babilonije in Asirije. Kasneje bomo videli, koliko nejasnosti in pomislekov je še okoli tega. Zagovorniki se pri tem opirajo na to, da je bil Atrejev chastni naslov **kuri-wanas**, ki je močno podoben epskemu **koiranos** »gospod, vladar«. Ker je vladal tudi nad otokoma Kosom in Rodosom, sta tadva, kakor nam poroča *Iliada*, pozneje Agamemnonu prispevala ladje in moshtvo za pohod zoper Trojo. Orientalist Forrer meni, da se da iz bogazköjskih hetitskih klinopisov z gotovostjo sklepati na močno ahajsko drzhavo v evropski Grchiji, katere kralji so skushali razshiriti svojo oblast tudi prek Male Azije in so tako prishli v spor s Hetiti. To se je dogajalo v času okoli 1200 pr.n.sht., ko so bili dnevi hetitske drzhave zhe shteti; vse pa je bilo namenjeno izrochilu o vojnem pohodu Ahajcev proti Troji.

Branko J. Hribovšek

O IMENU SLOVANI

»Največ sveta otrokom sliši Slave ...«

Presheren

Kateri Slovenec ne pozna te vrstice iz *Uvoda h Krstu pri Savici!* France Presheren je s podobnim izrazom tudi v *Zdravljici* prispeval, da je to najbolj znana razlaga imena **Slovani**. Oglejmo si še ostale ...

Veda o zgodovini besed, posebno njihovega izvora in pomena, tj. etimologija ^[1], bi morala biti samo akademska, znanstvena zadeva. Vendar pa ni tako. Nastanek in razvoj plemena, ljudstva, naroda in skupine narodov, tj. etnogeneza ^[1] je nelochljivo povezana z etimologijo njihovih imen. Etnogeneza je zgodovinski proces, ki je najtesneje povezan tudi s politiko, v preteklosti, sedanjosti in v prihodnosti. To odseva tudi navedeni Presherenov verz.

Ta politična stran je posebej znachilna za etimoloshke raziskave o imenu Slovanov. Pri tem niso toliko spolitizirane slovanske razlage imena, kolikor so spolitizirane tuje. Lahko celo trdimo, da je slovanska stran te zadeve bolj obramba in odgovor na tuje razlage. Te segajo od mogoče resnično le znanstvenih poizkusov prek razlag, ki so popolnoma nesmiselne, pa do takih, ki jih lahko oznachimo le kot povsem politichno propagandne ali celo namenoma zhaljive. Ostali, tudi nekateri nashi avtorji, jih posnemajo – nekoch morda iz samoobrambe in politichnega pritiska – danes pa iz „politichne uvidevnosti“. Zaradi tega je tudi vech zadevnih tujih del, kakor pa tistih s slovanske strani. Ne pozabimo, da so bile te tuje razlage in z njimi povezana psevdoetnogeneza Slovanov glavna vsebina fashistichnega in nacistichnega propagandnega stroja v drugi svetovni vojni.

V chasu hladne vojne so bile te razlage dobrodosla politichna protislovanska (tj. protikomunistichna) propaganda, ki jo danes nekateri krogi nadaljujejo malo bolj prikrito. To je razvidno iz dnevnega tiska. V uglednih knjizhnicah zahodnoevropskih visokosholskih zavodov najdemo tudi najbolj nesmiselna dela v tej smeri, che so le izpod zahodnega peresa ali tipke. Slovanska dela, tista politichno konformna, najdemo samo v slavistiki posvechenih oddelkih ali pa sploh ni najti nichesar. Viri, ki jih navaja vechina zahodnih del, se v glavnem zachnejo in konchajo pri Šafaøiku ^[2].

To stanje lahko spodbudi vsakogar, ki se hoche seznaniti z dejstvi, da se poglobi v dotichne vire. Ti so sposhtovanje vzbujaøe debele knjige, polne podrobnosti, in dajejo vtis, da zaradi dreves ni videti gozda. Kot povsod v znanosti pa velja – che so o nekem problemu napisane debele knjige, potem je ta problem she zelo dalech od reshitve. Drugo, kar

nepoklicnega – pustimo izraz amater ob strani, saj vsebuje preveč chustven zven – (ne)zgodovinarja ali pa (ne)jezikoslovca naravnost izziva, so navajanja istih zgodovinskih virov, letopisov, potopisov ipd., ki jih ihtavi strokovnjaki uporabljajo vsak po svoje, da bi svojim kolegom dokazali ravno nasprotno, kot so bili ti zhe prej „dokazali“.

Pri tem pade v oči prav neverjetno shtevilo sklepov pri ključnih zgodovinskih „ugotovitvah“, oblikovanih z besedami – *drugache to ni sprejemljivo, je lahko samo tako, je bolj ali manj verjetno* in podobno, pa čeprav za svoje trditve ne morejo navesti nikakršnih dejanskih dokazov. Naravoslovno izobrazhen chlovek, tuda tak z najbolj površno izobrazbo, tega ne more sprejeti. Bolje bi bilo rechi – tako je bilo, ker nam je tako bolj vshech ali pa tako ustreza našim gospodarjem. To je posebno znachilno za nemshko zgodovinopisje in jezikoslovje. Le redki so iz tega kroga, ki to priznavajo ^[3]. Seveda to ne pomeni, da na naši strani ni tudi takih del. So pa veliko bolj nedolzhna.

V naslednjem bomo pregledali dosedanje razlage o imenu **Slovani**. Pregled nikakor ni popoln, vendar pa vsebuje razlage, ki jih vechina najpogosteje navaja ali pa so pomembne za oceno sodobnega politichnega stanja. Mogoche bo bralcu tudi kaj preveč dolgochasno, saj moramo zaradi nepristranosti in popolnosti vchasih ponoviti zhe znano. S spremno kritichno besedo pa bomo verjetno povedali tudi kaj novega.

Na splošno bolj ali manj velja mnenje, da se pri vsaki razlagi imena Slovanov pojavljajo etimoloshka, semantichna kakor tudi zgodovinska protislovja. Ta bomo poskusili na kratko obrazlozhiti.

Smisel tega celotnega spisa je tudi podati novo razlago imena **Slovani**. Tu in tam si bomo prav tako ogledali razlago kakshne druge besede, da bi zaokrozhili nashe trditve ali pa odstranili stare „klisheje“.

Jezikoslovna orodja – predvsem uporaba pravil o glasovnih spremembah – so privedla do ugotovitev, ki so bolj ali manj splošno sprejete, vendar pa prevladuje mnenje, da razlage she vedno niso povsem zadovoljive. Zaradi tega bomo uporabili iste metode, kot sem jih uporabil v ^[4]. Naj ponovim – glasovni premik je bil zelo uspeshen pri raziskavi razvoja indoevropskih korenov, vendar pa je lahko tudi zmoten zaradi neprilagodljivih shem. Besedne korene na ta nachin le sami zgradimo in so zaradi tega umetni. Temu se bomo pri novih razlagah izogibali. Za nas ne bo imel posebne veljave pojem razlike med besedo in besednim korenem.

Sanskrt in slovenshchina sta naravno nastala, obstajajocha jezika. Sanskrt je star nekaj tisochetij in je zaradi tega najbolj podoben domnevnemu indoevropskemu jeziku ali prajezikom. Slovenshchina je dokazano zelo stara ^[5,6] in vsebuje pogosto v skoraj isti ali rahlo spremenjeni obliki veliko besed (odvisno od vira do 30% ^[7]) s skoraj istim ali podobnim pomenom kot v sanskrtu.

Iskali bomo besedne korene in ustrezne pomene kakor tudi pomen njihovih zlozhenk v sanskrtu ter slovenskih sorodnic v pomenskih zvezah. Tako nam bosta oba jezika orodje za oceno razvoja, ki ga lahko jemljemo, da je najblizhji dejanskemu.

Med besedami katerega koli jezika se najdlje ohranijo lastna imena v prvotni ali tej podobni obliki ^[4] – to dejstvo bomo upoštevati tudi tukaj.

Ime *Slovani*

Pregled oblike imena in njegovih sorodnic v najbolj znanih slovanskih jezikih ^[8] kakor tudi razvojno pomembnih vzporednic v nekaj drugih jezikih je podan v razpredelnici. Prazna polja ne pomenijo povesod, da ustreznica ne obstaja, marveč le, da ni pomembna za nashe nadaljnje razpravljanje.

Troje glavnih postavk izvaja ime **Slovani** iz besede **slovo**, iz besede **slava** in iz latinske besede **sclavus** (suzhenj). Zato sta v razpredelnici besedi **slovo** in **slava** kakor tudi nekaj njunih sorodnic. K njima in k besedi **sclavus** pa se bomo vrnila kasneje.

Najstarejši ohranjeni starocerkvenoslovanski zapisi so iz 10. in 11. stoletja. Zapustili so nam jih slovanska apostola Ciril in Metod ^[9] ter njuni učenici. Njuno misijonarsko poslanstvo je bilo v letih 862/863 na Moravskem pri knezu Rastislavu. Jezik in pisavo glagolico sta učila na velikomoravski akademiji (Vel'komoravské učilište). Oboje so uporabljali za vladne in verske zadeve med letoma 863 in 865, nakar so akademijo unichili Germani. Svoje delo sta apostola nadaljevala pri knezu Spodnje Panonije Koclju; njuni učenici pa kasneje še v Preslavu in Ohridu, kjer so uvedli cirilico. Tako so najstarejši ohranjeni zapisi imena Slovani v danasnji obliki v starocerkvenoslovanshchini in iz te dobe.

Splošno mnenje je, da so takrat govorili precej enoten slovanski jezik in da so posamezni slovanski jeziki nastali šele po 9. stoletju. Cirilica je zelo natanchna pisava, zato sta zven in izgovor strocerkvenoslovanshchine jasna ^[10]. Bor meni, da apostola tega slovanskega jezika nista priredila, marveč da je jezik vechinoma vech stoletij starejši ^[11]. Potemtakem bi to še posebej veljalo za ime etnije.

Brez dvoma pa sta „potujcheno”, sedanjemu imenu najblizhjo obliko zabeležila zhe Armenec Mojses iz Chorene (l. 407-433) in Jordanes (l. 552), pa tudi Ptolomej (2. stol.), seveda precej spremenjeno. Sporno je, ali je pomen besede **cluveni** v etrushchanskem napisu na pyrgijskih zlatih ploshchicah (6. ali 5. st. pr. n. sht.) ime, ki naj bi bilo povezano s Slovani. Vprashljivo je tudi, ali ime vasi v Noriku **Solvense**, ki jo omenja Plinij (1. st. p. n. sht.), izvira iz imena **Slovinci**, tj. **Slovani** ^[12].

Ime samo pa je veliko starejshe; to bomo tudi dokazali. Njegova starost in navzočnost v vseh slovanskih jezikih prichata, da je samooznaka.

slovensko:	slovan	slovenec	slovak	beseda	chrka pismenka	slovó	slava
hrvashko:	slaven	slovenac [slavonac]	slovak	riječ	slovo	qproštaj	slava
srbsko:	sloven	slovenac	slovak	reè	slovo	qproštaj	slava
makedonsko:	ñêîââí	ñêîââíâó	ñêîââê	çáíð	áoêââ	ðàçääêää	ñêääâ
bolgarsko:	cêîââí ñêîââíêí	ñêîââíâó	ñêîââê	ñêîâî (ââñêää)	áoêââ	ðàçâyèà	ñêääâ

poljsko:	s ³ owianin	s ³ owen	s ³ owak	s ³ owo (biesiada)	czcionka	pożegnanie	s ³ awa
luzhiško:				s ³ owo	pismik	boženje	s ³ awa
polabsko:	slüövenske			slüwü			
cheshko:	slovan	slovinec	slovák	slovo	litera	rozchod	slava
slovashko:	slovan	slovinec	slovák	slovo	litera	rozlučenje	slava
st. rusko:		ñëiâeíâ ñëiâyíâ		ñëiâi			ñëâââ
rusko:	ñëââyíëi	ñëiââiâo	ñëiââë	cëiâi ôâ+ú	áóëââ	iðiuàíëâ	ñëâââ
ukrajinsko:	ñëiâ'yíëi	ñëiââiâou	ñëiââë	ñëiâi (ââñiââ)	áóëââ	iðiuâiíy	ñëâââ
belorusko:				ñëiâi	áióëââââ ë ³ ôââ	áúââé çââðíç	ñëâââ
st. cerkveno slovansko:	cëiâúíâ			âëââiëú ñëiâi (ââñiââ)	áióëúââ		ñëâââ
protoslovansko:	sloveninú			slovo			
litvansko:				žodis	raide		šlavé
latvijsko:				vars	burts		slava
proto-balto- slovansko: (rekonstrukcija)				slovo			
st. grško:	óëëââçíið			ëyâið			ëësið
st. ind.:							zravas
avesta:				sravah-			
st. irsko:							clú
indoevr. koren: (rekonstrukcija)	*slaus			kleu(H)-o (kleu-Hs-??)			

Protoslovanska kakor tudi indoevropska rekonstrukcija^[13,14] sta umetni in sta prav klasičen primer jezikoslovne zagate. Beseda *beseda* pa samo še dodatno kaže razliko v razvoju slovanskih jezikov, saj v vsakem pomeni nekaj drugega, vendar sorodnega. Tudi *chrka* in *slovó* sta pomensko precej različni besedi v posameznih slovanskih jezikih. Izraz za *slavo* pa nas ne more presenetiti – je zelo star in prav neverjetno dobro ohranjen v skoraj isti obliki v vseh slovanskih jezikih.

Vidimo, da sta v vseh različicah imena **Slovenec** nespremenljivo navzoča soglasnika **sl** in soglasnik **v**, nato pa soglasnik **n**. Slednjega ni le v imenu **Slovak**. Samoglasniki pa so precej spremenljivi. Spremembe **o** v **a** ali pa obratno, kakor tudi med drugimi samoglasniki, so znachilne za razlike med slovanskimi jeziki in njihovimi dialekti. Tako je tudi z imenom **Slavonac**, seveda ime za slavonske Hrvate, ki ga zaradi zelo ozke sorodnosti ne omenjamo posebej. Konchnice pa so si seveda podobne ter so znachilne za vsak jezik posebej. Ime **Slovenec** je pravzaprav jezikovno “tezhje” kot **Slovan**. Vsebuje vech chrk in je zato tudi boljše merilo. Kolikor je beseda krajša, toliko je manj veljavna za oceno nekega razvoja, saj je kratka chrkovna vrsta statistično bolj verjetna kot pa dolga.

3, winedus 1, winethi 1, winida 1, winidi 26, winidones 1, winithi 2, winit 1, winnetes 1, winodi 2, wynidi 1, winuli 2.

Shtevalo letopisov je približno, ker ne vemo:

- koliko letopisov je bilo dejansko, vemo samo za ohranjene;
- koliko letopisov je resnično originalnih (pomislamo samo na dvajset tisoč lažnih nemških^[19]);
- koliko letopisov je bilo preprosto prepisanih, vir pa je pravzaprav en sam;
- koliko je različic samo zato, ker je vsak kronist pisal po svoje;
- vsi viri so pravzaprav najmanj iz druge, če ne iz tretje roke;
- vseh različic je lahko tudi v istem viru, ki je tako shtet večkrat.

Tako nam vse te različice in njihova pogostost rabijo samo za pregledno oceno oblike različice in za njeno uporabo. Najbolj važne različice, četudi z najnižjo shtevalo v zgornjem seznamu, so tiste najstarejše, nato tiste, ki so najbližje resničnemu imenu, sledijo mu pa najbolj pogoste.

Pri grških virih moramo upoštevati, da se kljub grškim sredozemskim in chromorskim kolonijam ime Slovanov z glasom **s** v začetku pojavi pozneje kot različice za ime **(H)Enetoi**, to pa kaže na določeno duševno razdaljo piscev do Slovanov, ki je sploh znachilna za odnos starih Grkov do barbarov. Različice s **sth-** so starejše kot tiste z **skl-** in jih lahko prishtevamo prej k bizantinskim kot pa h grškim. Te kažejo na dejstvo, da so bili Slovani prebivalci na področju Bizanca, saj je bila daljša oblika, to je ime **Slovani** in ne **slav-**, izvor pretežno vseh grških različic. Izvor kratkih oblik si bomo ogledali kasneje. Različice kažejo tudi to, da je ime res slovanska samooznaka – v grščini ni bilo nobene podobne besede. Kasneje bomo tudi poizkušali najti odgovor na vprašanje, zakaj se je uveljavila začetnica **skl** – ne pa kaj drugega, kot je npr. **sth-**.

Pregled nashtetih imen po zgornjih merilih nam daje naslednje:

Óēēāçīīī 1 Óēēāūīīē 15 Óēēāāīōē 7, Óēēāçīōī 51, Óēēāçīūō 10 Óēēāāīīē 32, Óēēāūīīē 13 Óēēūāīē 64, Óēēāāīī 4, Óēēūāīō 8, Óēēāçīīīī 20, Óēēāçīīīī 14

(pribl. Sthlabenoi, Sthlabinoi, Sklabensi, Sklabensi, sklabenos, Sklabinoi, Sklabinoi, Sklaboi, Sklaboi, Sklabos, Sklauenoi, Sklauinoi)

V teh besedah sta jezikovni stalnici **sth-b-n-** in **skl-b(u)-n-**. Navzoče so tudi npr. kratke oblike Óēēūāīē 7, Óēēūāīō 2, Óēēūāīē 64, Óēēāāīī 4, ki dajo stalnici **sth-b** in **skl-b**. Končnic ne upoštevamo, te so popolnoma lastne grščini.

Oglejmo si bolj natančno latinske vire. Ti vsebujejo tudi podatke iz grških virov, posebej pa je zanimiva povezava z Veneti, Vandali ipd. Iz zgornjega seznama različic dobimo naslednje:

<i>cl</i>	<i>u</i>		1
<i>escl</i>	<i>u</i>		1
<i>escl</i>	<i>v</i>		1
<i>excl</i>	<i>v</i>	<i>n</i>	1
<i>fl</i>	<i>v</i>		1
<i>iscl</i>	<i>u</i>		1
<i>sc</i>	<i>u</i>		2
<i>sc</i>	<i>v</i>	<i>n</i>	1
<i>sc</i>	<i>v</i>		2
<i>sc</i>	<i>v</i>		1

<i>schl</i>	<i>v</i>				1	
<i>scl</i>	<i>b</i>				2	
<i>scl</i>	<i>b</i>			<i>us(?)</i>	1	
<i>scl</i>	<i>f</i>				1	
<i>scl</i>	<i>u</i>	<i>n</i>			2	
<i>scl</i>	<i>u</i>	<i>n</i>			1	
<i>scl</i>	<i>u</i>			<i>crus</i>	1	
<i>scl</i>	<i>u</i>	<i>n</i>			1	
<i>scl</i>	<i>u</i>				32	<i>sclau</i>
<i>scl</i>	<i>u</i>	<i>n</i>			1	
<i>scl</i>	<i>u</i>	<i>n...</i>			1	
<i>scl</i>	<i>u</i>	<i>n</i>			2	
<i>scl</i>	<i>u</i>	<i>n</i>		<i>ns - s</i>	1	
<i>scl</i>	<i>u</i>	<i>n</i>		<i>us*</i>	1	
<i>scl</i>	<i>u</i>			<i>s</i>	1	
<i>scl</i>	<i>u</i>			<i>us</i>	2	
<i>scl</i>	<i>v</i>	<i>n</i>			2	
<i>scl</i>	<i>v</i>	<i>n</i>			1	
<i>scl</i>	<i>v</i>	<i>n</i>			6	<i>sclaveni</i>
<i>scl</i>	<i>v</i>			<i>s</i>	1	
<i>scl</i>	<i>v</i>				239	<i>sclavi</i>
<i>scl</i>	<i>v</i>	<i>n</i>			6	<i>sclavini</i>
<i>scl</i>	<i>v</i>		<i>t</i>	<i>n</i>	1	
<i>scl</i>	<i>v</i>	<i>n</i>		<i>ns-s</i>	1	
<i>scl</i>	<i>v</i>	<i>n</i>		<i>s</i>	1	
<i>scl</i>	<i>v</i>	<i>n</i>			1	
<i>scl</i>	<i>v</i>	<i>n</i>		<i>us</i>	1	
<i>scl</i>	<i>v</i>			<i>us</i>	4	
<i>scl</i>	<i>w</i>				1	
<i>sc</i>	<i>v</i>				1	
<i>sl</i>	<i>u</i>				12	<i>slau</i>
<i>sl</i>	<i>v</i>	<i>n</i>			1	<i>slavani</i>
<i>sl</i>	<i>v</i>				26	<i>slavi</i>
<i>sl</i>	<i>w</i>				2	
<i>sl</i>	<i>w</i>			<i>s</i>	1	
<i>slc</i>	<i>v</i>				1	
<i>s-l</i>		<i>n</i>			1	
<i>zl</i>	<i>v</i>	<i>n</i>			1	<i>zlaveni</i>
<i>sl</i>	<i>u</i>			<i>s</i>	1	
<i>sl</i>	<i>w</i>			<i>us</i>	1	
<i>al</i>		<i>n</i>			1	
	<i>av</i>			<i>r</i>	1	
	<i>g</i>		<i>th</i>		2	<i>gothi</i>
	<i>gu</i>	<i>n</i>	<i>d</i>	<i>l</i>	1	
	<i>gu</i>	<i>n</i>	<i>d</i>		1	
	<i>gu</i>	<i>n</i>	<i>d</i>	<i>s</i>	2	
	<i>gu</i>	<i>n</i>	<i>d</i>		1	
	<i>gu</i>	<i>n</i>	<i>d</i>		2	
	<i>gu</i>	<i>n</i>	<i>d</i>	<i>n</i>	1	
	<i>hun</i>				1	
	<i>hun</i>	<i>n</i>	<i>d</i>		1	
	<i>hw</i>	<i>n</i>	<i>d</i>		1	
	<i>inm</i>		<i>d(?)</i>		1	
	<i>um</i>			<i>d</i>	1	
	<i>uu</i>	<i>n</i>	<i>d</i>	<i>l</i>	1	
	<i>uu</i>	<i>n</i>	<i>d</i>	<i>s</i>	1	
	<i>uu</i>	<i>n</i>	<i>d</i>		1	
	<i>uu</i>	<i>n</i>	<i>d</i>		2	
	<i>uv</i>	<i>n</i>	<i>d</i>		1	

v	n	d	l	4	vandali
v	n	d	l-c	1	
v	n	d		2	venedi
v	n	th		1	
v	n	th		2	venethi
v	n	t		1	
v	n	t		2	venetiae
v	n	t		1	
v	n	t		1	
v	n	d		1	
v	n	d		2	vinidi
v	n	d		1	
vu	n	d		1	
vu	n	d		1	
vv	n	d		1	
vv	n	t		1	
w	n	d	l	5	wandali
w	n	d	l-t	1	
w	n	d		lus	1
w	n	d	l-c	1	
w	n	d		3	wenedi
w	n	d	us	2	wenedus
w	m	d		5	wimodii
w	n	d		1	
w	n	d		3	winedi
w	n	d	us	1	
w	n	th		1	
w	n	d		1	
w	n	d		26	winidi
w	n	d	n	1	
w	n	th		2	winithi
w	n	t		1	
w	nn	t	s	1	
w	n	d		2	winodi
wy	n	d		1	
w	n		ul	2	winuli

Iz te razpredelnice dobimo naslednje jezikovne stalnice:

cl,sc,scl,sl – **u,v,b,w-**

cl,sc,scl,sl – **u,v,b,w** – **n,(t)-**
u,v,b,w,gu,hu,hw – **n,m – t,th,d –**

ki dajo skupaj:

cl,sc,scl,sl – **u,v,b,w,gu,hu,hw** – **n,m – t,th,d –**

Zanimiva je tudi delitev na **cl, sl** in **sc, scl**, med njimi pa na tiste z in brez **n**.

Verjetno je razlichic manj, kot pa je videti na prvi pogled. Nekaj jih je zelo verjetno nastalo samo z različnim načinom zapisa istega imena. Seveda tega za posamezno razlichico ne moremo točno ugotoviti. Tudi to, kako je kronist "slisal" ime, je prineslo marsikatero razlichico. Za naslednje razlage to ni toliko pomembno, saj so osnovne glasovne lastnosti v zapisih povsod ohranjene. Pa si oglejmo kronoloshko najvaznejše primere^[15] ter dodajmo še arabske oznake in imena sosedov za Slovane ali pa za katerega od slovanskih narodov.

(H)Enetoi, Henetoi, (Uenedai), Ouenetai Homer (9. st. pr. n. sht.) Herodot, (5. st. pr. n. sht.), Polibij (2. st. pr. n. sht.)

cluveni – v etruschanskem napisu na pyrgijskih zlatih ploščicah (6. ali 5. st. pr. n. sht.), po razlagi M. Bora ^[12]; muzej Villa Giulia v Rimu. Ta razlaga delno nasprotuje dejstvu, da so Etruschani sami sebe imenovali Raseni. Če pa pomeni shirshi pojem – namrech oznako ljudi, h katerim so se shteli Etruschani – potem bi ta razlaga imela svoje zelo tehtno opravičilo.

(Eneje)	Dimitrij Skepsijski (2. st. pr. n. sht.)
(V)Enete Veneti	Strabon (1. st. pr. n. sht.)
Veneti	Julij Cezar (1. st. pr. n. sht.)
Veneti	Tit Livij (1. st. pr. n. sht.)
Venedi Veneade Venetulane (Eningija), Solvense	Plinij starejši (1. st. pr. n. sht.)
Stavanoī, Soubenoi Uenedai	Klaudios Ptolemaios (100-178)
Sklavajin	Armenec Mojses iz Chorene (407-433)
Venethi, Sclaueni, Antes, Vinidae	Jordanes (l. 552)
Veneti	J. Bobbiensis (l. 615)
Vinedi, Sclavi	Fredegar (7. st.), Isidor Sevilski
Winuli, Vandali	Adam Bremenski, (11. st.)
Vandale, Wende, Winule	Helmold (12. st.)
Vandali	Wincenty Kad ³ ubek (12. st.)
(Eneja)	Heimskringla, Kronika norveshkih kraljev (12. st.)
Vandali	Miersuae Chronicon (13. st.)
Wandali, Wendi	Albert Crantz (15. st.)
Slauī, Wandali	Thomas Kantzow (1505-1542)
Wendi, Veneti, Sklaveni	Christophorum Entzelt von Saluelt (16. st.)
Wandali, Sclaven, Wenden	Sebastian Münster (16. st.)
Heneti, Sloveni	Antol Vramec (16. st.)
Henete, Vene(d)te, Vinde, Vandale, Slovani	Adam Bohorich (16. st.)
Venete, Vende, Vandale	Mavro Orbin (16. st.)
Wenden, Sclaven, Wandalen	Janez Vajkard Valvasor (1689)
Seljabe	anonimus: Hodud al-'âlam (pribl. 982)
Sglau or Sglou	perzijski zemljepis
Saklab, Sakalib, Saqaliba, as-Saqaliba, Saqlab, Siqlab, Saqlabi	patriarh Mihael Sirijec (1166-1199)
Slavije, Slavijun	arabsko: pozneje
Vendek	madzharsko
Vene	(Rusi) estonsko
Venäläinen	(Rusi) finsko
Vindr	staroislandsko
vena	(rushchina) staroprusko
Vinedas, Veonedas	staroangleshko
Vinida	starovisokonemshko

Vse to lahko primerjamo s stalnico **sl-v-n-(c,k)** in z zgornjimi soglasnishkimi skupinami. Seveda ne pozabimo, da se nahaja vechina teh kronoloshko nashtetih imen tudi v prejšnji razpredelnici. Naslednja razpredelnica pa nam omogocha videti bolj zgoshcheno primerjavo imen iz najvazhnejshih virov. (V zadnjem stolpcu so pripombe za primerjavo; da pa ne bi izgubili pregleda, so vneshene skupine stalnic iz prej nashtetih grshkih in latinskih razlichic.)

sl	v	n	c,k		ime Slovenec
sth,skl	b,u	n			grshki viri
sth,skl	b				grshki viri
cl,sc,scl,sl	u,v,b,w				latinski viri
cl,sc,scl,sl	u,v,b,w	n	(t)		latinski viri
latinski viri	u,v,b,w,gu,hu,hw		n,m	t,th,d	
	(u)	n	t(d)		
Homer,Herodot					
cl	v	n			pyrgijske plo.
		n	j		
		n	t		
	v	n	t		
	v	n	d		
	v	n	t	l-n	
s-l	v	n	s		Plinij
st	v	n			
skl	v	j-n			
	v	n	d	l-c	
scl	v	n			Jordanes
		n	t		Jordanes
	v	n	th		Jordanes
	v	n	t		
	w	n	d		
	v	n	d		
	v	n			
	w	n	l		
-skl	b(u)	n			
sth	b(u)	n			
scl	(u)	n			
skl	b				
scl	v				
scl	v	n			
sl	v				Saxo,
Helmold					
s-lj	b				
sgl	(u)				
s-kl	b				
s-q-l	b				
	v	n	d	k	
	v	n			
	v	n	l	n-n	
	v	n	d	r	
	v	n	d	s	

Iz tabele je razvidno zhe znano dejstvo, da imajo vsa ta imena isti izvor ^[20]. V zadnjem stolpcu so vechinoma konchnice, ki so odvisne od jezika, v katerem je bilo ime zabelezhen.

V soglasnikih **c(k),th,t** in **d** lahko nedvomno slishimo glasovni premik enega samega soglasnika, v nekaj primerih pa je zagotovo vzrok samo različna pisava. V skupini s samoglasnikom in **v,w,u** in **b** spoznamo betatizem. Skupin soglasnikov **sl, cl,st, scl, skl, sthl, sgl, skl, s-q-l** in **s-lj** pa ne moremo pojasniti samo z glasovnim premikom. Ta je navzoch pri **sl** in **cl** – mogoče je razlika samo v pisavi. Zanimivo je, da razlaga imena **cluveni** pravzaprav ne izključuje samopoimenovanja. Tezhko pa nadaljujemo pri **st** ali **sthl**. Skupine **scl, skl, sgl** in **s-q-l** so med seboj nedvomno sorodne, a glasovno so precej daleč od **sl**. Najstarejša imena so vechinoma tvorjena iz zadnjega dela imena **Slovani**, mlajša pa iz prednjega dela. Razliko med njimi premosti Jordanes^[21], kar vodi k najverjetnejši razlagi^[22]: **Slovani, Slo-Veneti** in **Slov-Anti**.

Seveda moramo odgovoriti še na naslednje ugovore ali vprasanja:

- Nekatera teh imen so res sorodna, vsa pa ne.
- Imena **Veneti, Enetoi, Henetoi, Uenedai, Ouenetai** so pravzaprav isto ime, ki pa je “vechkrat” neodvisno uporabljeno (merfach beleg^[23]).
- Ime **Veneti** je preslo na Slovane od istoimenih Keltov, ker so Slovani prishli iz iste smeri in so jih asimilirali^[24].
- Ime **Wenden** in podobno nima nichesar opraviti z Veneti, nomadski Slovani so ga dobili od Germanov kot **Weidende** (pasochi, *weiden* – pasti, *Weide* – pasha)^[25].
- Ime **Veneti** so kronisti pomotoma pripisali Slovanom^[26].
- Ime **Slovani** je nastalo iz grshkega **sklabenoi** kot zemljepisna oznaka^[27].

Vidimo, da je vechina teh imen tvorjena iz treh soglasnikov, lochenih s samoglasniki, lahko pa je prvi soglasnik tudi skupina soglasnikov, ki jih shtejemo za enega. Rachun variacije^[28] nam omogocha izrachunati verjetnost za nakljuchno podobnost imen. Vzemimo, da je najmanjshe mozšno shtevilo soglasnikov v jeziku 20, pa dobimo za skupino treh soglasnikov verjetnost 1:6840; pri n-imenih je verjetnost 1: 6840 exp (n-1). Tako je pri treh imenih verjetnost zhe manjsa od 10 exp (-6).

Enak rachunski postopek uporabimo tudi pri imenu, ki je „vechkrat uporabljeno”. V danashnjih strokovnih slovarjih katerega koli jezika najdemo najmanj 20 000 besed. Z velikim podcenjevanjem prednikov katerega koli naroda vzemimo, da je bilo v vsakdanji uporabi priblizhno 5000 besed. Od teh naj bi bilo – verjetno pod spodnjo mejo dejanskega shtevila – 100 besed primernih za samopoimenovanje. Tako lahko trdimo, da je najvechja verjetnost, da bi dva naroda neodvisnih in razlicnih jezikov imela pomensko isto poimenovanje 1:100 (in tja do 1:5000). Za isto glasovno vrednost imena s tremi soglasniki pa imamo zgoraj verjetnost 1:6840. Ti dve verjetnosti se seveda mnozhita, torej imamo zopet red velikosti verjetnosti nekaj okrog 10 exp (-6), pri treh pa 10 exp (-12) in tako dalje ...

Vidimo, da sta prva ugovora popolnoma nesmiselna. Bralcu prepushcham zakljuchek o strokovnosti profesorjev zgodovine in jezikoslovja na nemshkih kakor tudi avstrijskih visokih sholah.

Podobno je tudi z znanstvenostjo trditve, da so prishleki dobili ime nekega keltskega naroda, ki so ga preplavili in asimilirali – kar je zopet trditev nemških zgodovinarjev. Seveda pa ne pojasnijo, zakaj imajo ugrofinski narodi isto (ob razlikah, lastnih vsakemu od njihovih jezikov) ime za Slovane. Pri tem so neposredni sosede Slovanov, vsi pa ne Germanov – a kljub temu naj bi od slednjih prevzeli ime za Slovane. Seveda je to še posebej nenavadno, ker Slovani zanje ne „bivajo“ v isti smeri.

Enako tudi glede imena **Wenden – Weidende**. So to ime ugrofinski narodi prevzeli od Nemcev, s katerimi so prishli v dotik veliko pozneje kot pa s Slovani?

Tudi razlaga, da je enachenje Venetov in Slovanov napaka kronistov, ne drži.

Enachenje je pogosto, napaka pa bi pomenila, da so lahko tudi ostali podatki vira napachni. Kar pach komu ustreza, je pravilno, kar pa ne, je napaka! Semkaj sodi zlasti kritika Jordanesa, ki naj bi bil zelo slab kronist. Dober pa naj bi bil za dokazovanje slovanske selitve – prav pomilovanja vredna je risba Balkanskega polotoka z Jordanesovim ochesom tam nekje pod Rodopi ^[27]. Tako naj bi videl le, da Slovani prihajajo s severa, izza treh gorskih grebenov – Rodopov, Balkana in Karpatov – ni pa videl, da ostala Evropa prav mrgoli od Germanov. Te seveda komajda omenja in jih ima za zelo nejunashke v primeri z drugimi ^[29].

Znachilno za vechino mlajshih zgodovinskih virov je, da je ime vedno dano z glasovnim parom **sk-**, pri starejših tudi **st-** ali pa samo **s-**, najmlajshi pa uporabljajo tudi slovanski **sl-** in izpushchajo zadnji del imena. Slovanski **sl-** naj bi bil v grshchini iz jezikovnih razlogov – grshchina nima glasovne zveze **sl** - spremenjen v **stl**, **sthl** ali pa **skl** ^[2 in drugi].

Edina skupina narodov, ki je prevzela za svoje skupinsko poimenovanje tuje ime, so Germani, in to po rimski zemljepisni oznaki, nastali iz posmehljivega latinskega prevoda pomena imena Raetov ^[4]. Romani so ga „zgodovinsko naravno“ podedovali in Kelti obdržali, obe poimenovanji pa sta za vechino zadevnih narodov le nadnarodna tuja oznaka. Germani sami se tako niso nikdar imenovali. Čeprav je izvor imen jezikoslovno še vedno sporen – bolj iz politichnih kot iz jezikoslovnih razlogov – je potek poimenovanja zgodovinsko popolnoma jasen in ima tudi svoj politichni vzrok. Nekateri poizkušajo prenesti ^[27] na Slovane omenjeno germansko „posebnost“, a to zaradi slovanskega samopoimenovanja ni dopustno. Tako je tudi trditev, da so Slovani prevzeli ime po grshkem **sklabenoi** kot bizantinsko zemljepisno oznako, nesprejemljiva.

Ime Slovani po Lozinskem

V naslednjem bolj ali manj na kratko povzemam odlično razpravo Lozinskega ^[30] o razlicnih razlagah izvora imena **Slovani** kakor tudi njegovo razlicico razlage. Njegova razprava je posebno vazhna ne toliko zaradi sklepa, ki je, kakor bomo dokazali, zelo verjetno napachen, marvech zaradi nachina. Je eden redkih, ki imena ne izvaja le z jezikoslovne ali pa le z zgodovinske strani, ampak uposhteva vse njemu znane mozhne vplive brez kakršnih koli pristranskih nagibov. Bralec lahko vire najde v izvorni razpravi.

Lozinski meni, da izvor imena **Slovani** doslej ni bil nikdar popolnoma zadovoljivo pojasnjen. Sam v svoji razlagi izhaja iz protoslovanske oblike **slovenin***. Iz razpredelnice vidimo, da to obliko imena uporabljajo pretezhno Rusi, Poljaki in Bolgari. Dodal bi, da je ta oblika kot protooblika imena Slovani nesprejemljiva, saj ostaja pomen prvobitne besede nejasen.

»Troje glavnih postavk izvaja ime **Slovani** iz besede **slovo**, iz besede **slava** in iz latinske besede **sclavus** (suzhenj). Vse te razlage pa vsebujejo etimoloshka, semantichna in zgodovinska protislovja.«

Izpeljava imena Slovani iz besede **slovo** v pomenu **besede** je po Lozinskem nelogična.

»Skupino jezikov moremo komajda oznachiti s samostalnikom **beseda**. Za tako poimenovanje bi prej pričakovali besedo jezik, govor ali kaj podobnega. Edina uporaba besede je beseda kot **logos** ali **Biblija**. V tem primeru bi ime Slovani imelo verski pomen. Poimenovanje kot **logos** bi bilo pretirano ime za ljudi, ki, kolikor nam je znano, nikoli niso imeli krizharskih verskih nagnjenj niti niso pustili nikakršnih verskih sledov v svoji tradiciji, pa čeprav bi morda bila njihova vera monoteistična. Vsekakor pa je možno, da so verski pojmi (sooznake) povezani z imenom.«

Uporaba pojma, kot je **slava**, za poimenovanje prebivalstva je po Lozinskem brez možne primerljivosti. Tako poimenovanje bi lahko bilo del naziva vladajoče družine, komajda pa skupine narodov, katerih pisana zgodovina ne pozna nikakršnega dokaza za kaj podobnega.

Tudi tukaj lahko Lozinskemu ugovarjamo. Na primer ime *Arijci – Plemeniti* izvira iz sanskrta: **arya** – prijazen, priljubljen, vdan, drag, odličen, gospodar, vladar (odtod nem. *Ehre*, irsko *erin*), ki po vrednosti ni daleč od **slave**. Sorodno je tudi ime Iran.

Lozinski opozarja, da enachenje z latinskim izrazom **sclavus**, ki je bil v poznem srednjem veku povezan z imenom Slovani, privede do tezhav zgodovinske narave. Ne oporeka namrech slovanski selitvi.

»Ni nikakršnega rimskega vira, ki bi vseboval ime Slovani v kateri koli obliki. Najprej ga najdemo v bizantinskih virih iz šestega stoletja, napisanih v grshchini, v obliki **Sklavini**. Bizantinci, ki naj bi bili prvi, ki so prishli v stik s selechimi se Slovani, so zabeležili njihov obstoj in njihovo ime. Imena pa niso dobili od Grkov. Bizantinski zgodovinarji so obichajno zabeležili lastno ime tujih prebivalcev tako, kakor so ga tujci sami uporabljali ali pa tako, kot so ga dobili od posrednika. Pri tem ne smemo pozabiti, da so določene slovanske skupine obdrzhale ime Slovani kot svoje lastno ime. To so Slovaki, Slovenci in novgorodski Slovieni. Prav to imamo lahko za zadosten dokaz, da ime ni bilo izposojeno iz latinshchine z grshko pomocho, temveč da gre za samopoimenovanje.«

O arabski obliki imena za Slovane (po Lozinskem):

»Ni pomembno, da je ime Slovanov v arabshchini **Saqlaba** videti, kakor da bi bilo izpeljano iz latinskega **sclavus**. Tudi ni zgodovinskih dokazov, da bi si Arabci sposodili ime od latinsko govorechih narodov ali pa od Bizantincev. Arabski zapisi o Slovanih so bili, che ne starejši, pa gotovo veliko bolj obshirni in tochni kot tisti bizantinskih zgodovinarjev. Arabci, ki so bili v neposrednem stiku s Slovani, bi si komajda verjetno sposodili ime od Bizantincev. She manj verjetno je, da so ga prevzeli od latinsko govorechih, s katerimi niso imeli neposrednega stika. Oblika imena, kot ga uporabljajo Arabci in Bizantinci, ostaja nepojasnjena. Le bodoche raziskave bodo morda pokazale, zakaj je ime Slovanov Grkom zvenelo kot **Sklavini** in Arabcem kot **Saqlaba**.«

Lozinski tudi she domneva, da sta obe obliki istega izvora.

Mozhno je, da imamo dvoje imen razличnega izvora, ki sta uporabljeni za iste ljudi. Eno je samopoimenovanje. **Saqlaba** ni arabska beseda in je ne moremo izpeljati iz imena Slovani v nikakršni obliki. Verjetno je ime povezano s kakšnim področjem, podobno kot na primer ime Germani. Kasneje se bomo vrnili k tej domnevi.

Lozinski je predlagal tudi svojo razlago imena **Slovani**. V tej razlagi je upošteval poleg jezikoslovnih tudi druga dejstva.

»Osnove za razlago vsakega imena moramo iskati v njegovem družbenem pomenu za ljudi, ki ga uporabljajo, v možni tradiciji uporabe ter predvsem v semantiki in kulturnem pojmovanju v kontekstu nekdanje dobe in ne danšnjih dni.

Slovansko lastno poimenovanje mora biti izpeljano iz slovanske besede, ki naj bi opisovala najbolj vazhno lastno značilnost te etnije in ki bi jo razlikovala od ostalih skupin ljudstev. Ne more biti le ime jezika, ki je običajno izpeljano iz samopoimenovanja ljudstva. Zemljepisna razlaga se zdi neprimerna, ker so taka imena krajev, čeprav veljavna, nepomembna. Imena krajev, če niso topografski opisi, izvirajo vedno iz imen ljudi in ne obratno ... Ime **Slovani** bi bilo lahko ime družine ali pa plemena, toda nimamo nikakršnega zgodovinskega dokaza, da bi kakšno pleme kadar koli vladalo celotni slovanski skupini narodov. V vsakem primeru pa je ime moralo imeti določen pomen, preden je postalo ime družine, plemena ali plemenske skupnosti.«

Tako Lozinski zaključuje, da je potrebno iskati pomen imena v slovanskih jezikih.

»Ime Slovanov naj bi bilo po najnovejših jezikovnih raziskavah izpeljano iz indoevropskega korena **slav-**, s kratkim samoglasnikom **o**. Protoslovanska oblika naj bi bila **Slovenin***. Vzhodnoslovanske oblike brez **o**-ja naj bi bile posledica kasnejšega razvoja, mogoče povezanega z ruskim izgovorom nenaglasenega **o** kot **a**, tj. akanja. To naj bi se zgodilo od 12. do 13. stoletja. Vaillant trdi, da je bil to pojav zhe v običajni (?) slovanshchini. To le dokazuje, da vsa jezikoslovna določila nimajo vsesplošne podpore in da so vse rekonstrukcije hipotetične ter se lahko menjajo. Daleč so od dokončnih reshitev, ker nashe znanje o prvotni obliki slovanskega jezika ni zanesljivo. Vzhodnoslovanska oblika je lahko bila običajna v predpismenem času, takrat pa je bilo tudi vse vzhodnoslovansko zelo blizu zahodnoslovanskemu.

Slovan – Slovenin je zagotovo slovansko ime in je preslo v druge jezike iz slovanshchine. Zahodni Evropejci so najprej srečali zahodne Slovane, ki so verjetno uporabljali obliko **zo**. Toda kljub temu vsi zahodni Evropejci od desetega stoletja uporabljajo obliko **z a**. Kakor vemo, bi ta **a** lahko izhajal iz slovanskega dolgega **a** in ne iz kratkega **o**. Prva različica se zdi bolj verjetna, ker jo podpirajo zložena lastna imena, kot so Boguslav ali Svjatoslav, Jaroslav itd., kjer del **–slav** vsebuje **a** in ne **o**, enako v vzhodnoslovanski kakor tudi v zahodnoslovanski obliki.

Lozinski domneva, da je bil koren originalnega poimenovanja Slovanov prej **slav-** kot **slav-**, in predlaga drugo razlago pomena imena v njegovem semantičnem in zgodovinskem okviru.

Katere so bile najvažnejše lastnosti neke zgodnje družbe? To ni bila narodnost, ker tega sodobnega pojma ni bilo v zgodnjih družbah; tude ne jezik, ker je njegovo ime izpeljano iz imena skupine in ne obratno. Najmočnejše vezi, ki so razlikovale skupino od drugih, so bile **verske** in so dajale osnovo za celotno kulturno enoto.

V prvem tisočletju n. št. so bili evropski kristjani sodobniki mohamedancev in budistov v Aziji; Judje so tvorili posebno skupino glede na svojo vero in ne glede na jezik, družbene ali „narodne“ lastnosti. Druge oznake za ljudi ali za države so bila pretežno imena dinastij ali pa posameznih vladarjev. Pogani so imeli svojo lastno oznako za pripadnike drugih verstev in seveda tudi ime za svoje sovornike. Vera je bila v tej dobi najpomembnejša.

Ime **Slovani** se je prvich pojavilo v drugi polovici prvega tisočletja. Lahko je imelo verski prizvok, pomen ali pa veljavo. Ta navada verske oznake je med Slovani preživela do danšnjega dne. V vzhodni Poljski in v zahodni Rusiji se označujejo samo izobrazhenci v skladu z njihovo narodnostjo ali pa z jezikom. V ljudski uporabi niso imena Poljak, Belorus ali Ukrajinec. "Narodnostne" razlike so bile in so še vedno izražene v verski pripadnosti: katolichan je Poljak, ortodoksen ali *pravoslavny* pa pomeni Rus, Ukrajinec, Malorus ali Belorus.

Izraz *prawoslawny, pravoslavny* – pravoslavni je videti kljuchen za ime Slovani. Sestavljata ga dve besedi: **pravo**, kar pomeni zakon, pravica, desnica ali desna stran, in **slavni** iz korena **slav-**, tj. slaviti v smislu chastiti. Če pravoslavni pomeni desni, pravi ali chastilec zakona, je vseeno. Nas zanima le v zvezi z imenom **Slovani**, glede katerega predlagam, da je izvedeno iz prvobitne samooznake Slovanov kot **pravovernih** ali **chastilcev**.«

Izraz **pravo-slavni** je sestavljenka in je kot vse sestavljenke v slovanskih jezikih neposreden prevod iz tujega jezika, v tem primeru grškega. V grški besedi *orthodoxos* je *doxa* obdržala oznako **chashchenja, slavljenja** ali **vere**, zlasti v srednjeveshki grščini. Tako je pomen slovanskega dela v času prevoda moral biti tudi **chashchenje**. Seveda ima tak pomen koren **slav-**. Slovan je "ta, ki chasti – chastilec", "ta, ki slavi", s pridevnishko pripono; ima trpni in tvorni pomen, čeprav je samo prvi v rabi. Pomen imena **Slovan** bi potemtalen bil **verniki**, "ta, ki slavi Boga". V zloženki, prevedeni iz grščine, je **verniki** postal **pravoverniki** ali "ta, ki pravilno veruje". Zloženko so morda uporabljali, da bi razločevali kristjane ali prave krshchshanske vernike od ljudi, imenovanih **Slovani** – **chastilci**, ki so bili pogani, ali, kot je tudi v soglasju z mnogimi arabskimi zgodovinarji, od krshchanskih sekt pred uradno konverzijo, zlasti od jakobitov, to je od heretichnih, nepravih chastilcev.

Lozinski nato podpira svojo razlago z zgodovinskimi dejstvi, ki zadevajo pokristjanjevanje ter odnose med različnimi sektami in veroizpovedmi kakor tudi njihov politichni vpliv v tedanji družbi.

Lozinski ne izključuje, da bi ime Slovani po njegovi razlagi lahko nastalo zhe v predkrshchanski, tj. v poganski dobi. Zato njegovi razlagi ne morem ugovarjati z dejstvom, da je ime **Slovani** veliko starejshe od dobe pokristjanjevanja in je bilo zapisano veliko prej, kar smo omenili zhe zgoraj. Pri tem tudi ni pomembno, ali "verjamemo" v slovansko selitev ali pa ne. Za pretezhno poljedelske Slovane je bilo znachilno, da so v svojem poganskem verovanju ohranili kult Velike Matere in so se tako versko precej razlikovali od svojih sosedov. Primer so Reti [4]. To bi lahko samo potrdilo razlago Lozinskega. Tako ostane med ugovori proti njegovi razlagi le vprashanje, ali sta razlichici **slav-** in **slav-** res le razlichici ali pa izvirata iz pomensko razlichnih besed. Je zahodnoevropski **Slav, Slawe** samo polepshana oblika iz besede **sklave**?

Viri, literatura in reference

[1] Slovar slovenskega knjižnega jezika, SAZU, DZS, Ljubljana 2000

[2] P. J. Šafaøik: Slovanske starozhitnosti, Praga 1837

[3] O. Kronsteiner: Notizen aus der Steinzeit, European Editions, Saint Petersburg 2002, str. 90

[4] B. J. Hribovshek: Imeni Raetia in Schwyz, Revija SRP, sht. 75/76, 77/78, Ljubljana 2006, 2007; Edicija Pogum: http://www.revijasrp.si/knrevsrp/pogum2006-2/imeni_rs22.htm

[5] To je dnevna uporaba dvojine, 42 narechij v 7 skupinah

- [6] Brizhinski spomeniki, Monumenta Frisingensia (9./10. stol.); najstarejši ohranjeni spis v slovenshchini (kopija she starejshega) dobro razumejo celo dandanes slovensko govorechi. Hranijo ga v Bavarski drzhavni knjizhnici, München.
- [7] Shavli J., Bor M., Tomazhich I.: Veneti, Editiones Veneti, Wien, Boswell 1996
- [8] Tudi shtevilo slovanskih jezikov je bolj doloceno s politiko kakor pa z jezikoslovnim in literarnim vrednotenjem.
- [9] Enciklopedija Slovenije, 2. del, Ciril in Metod, Mladinska knjiga, Ljubljana 1987-2002
- [10] gl. [7] str. 212
- [11] gl. [7] str. 334
- [12] gl. [7] str. 321
- [13] M. Snoj: Slovenski etimoloski slovar, Mladinska knjiga, Ljubljana 1977
- [14] J. Pokorny : Indogermanisches etymologisches Wörterbuch, Bern 1959
- <http://www.ieed.nl/cgi-bin/startq.cgi?flags=endnnl&root=leiden&basename=%5Cdata%5Cie%5Cpokorny>
- [15] [Veneti.info zgodovina/history/Geschichte](http://www.veneti.info/zgodovina/history/Geschichte)
- [16] gl. [7] str. 365
- [17] G. Weiss, A. Katsanakis: Das ethnikon sklabenoi, sklaboi in den griechischen Quellen bis 1025; Beiheft nr. 5, Glossar zur frühmittelalterlichen Geschichte im östlichen Europa; Franz Steiner Verlag Wiesbaden GmbH, Stuttgart 1988
- [18] J. Reisinger, G. Sowa: Das Ethnikon Sclavi in den lateinischen Quellen bis zum Jahr 900; Beiheft Nr. 6, Glossar zur frühmittelalterlichen Geschichte im östlichen Europa; Franz Steiner Verlag, Stuttgart 1990
- [19] Fälschungen im Mittelalter: Internationaler Kongress der Monumenta Germanie Historica, München, 16.-19. september 1986, v 5 delih, Hannover
- [20] gl. [7] str. 319
- [21] Jordanes: De origine actibusque Getarum, v. knjiga
- [22] gl. [7] str. 320
- [23] S. Zimmer: Germani und Benennungsmotive für Völkernamen in der Antike, Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, Band 34: Zur Geschichte der Gleichung „germanisch – deutsch“, Herausgb. H. Beck et al., Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, Berlin 2004, str. 9
- [24] gl. [18] str. 11: »...Veneter sind im Slaventum aufgegangen. Der name Wenidi wurde von den Germanen somit auf die Slaven uebertragen.«
- [25] napr. F. Dahn: Die Germanen, Emil Vollmer Verl. Phaidon, Essen, str. 22
- [26] [Slawen - Wikipedia](http://slawen.wikipedia.org)
- [27] S. Brather: Ethnische Interpretationen in der fruehgeschichtlichen Archaeologie; Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, band42, str. 135,136
- [28] J. N. Bronshtein, K. A. Semendjajev: Matematichni prirochnik, ZHIT, Ljubljana 1963, str. 185
- [29] gl. [21] iii. knjiga
- [30] B. P. Lozinski: The Name SLAV* in "Essays in Russian History"; edited by Alan D. Ferguson and Alfred Levin, Archon Books, Hamden, Connecticut 1964, © 1964, The Shoe String Press, Inc. URL: <http://www.kroraina.com/fadlan/lozinski.html>

aprila 2007

Nadaljevanje v naslednji shtevilki revije.

Neprevedene knjige

Lev Detela

UCHNE URE LJUBEZNI

Bruno Bontempelli***L'Attouchement***

Editions Grasset & Fasquelle

Paris 2002

Naslov nemške izdaje:

Die Berührung (Dotikanje)

Prevod iz francoschine: Christiane Landgrebe

BLT (Edition Lübbe)

Bergisch Gladbach (2005) 2007

Arabski Mavri so leta 756 po zmagi nad Zahodnimi Goti (711) ustanovili v Cordobi pod vodstvom Abd Ar Rahmana muslimanski emirat. Na Iberijskem polotoku so se v posebnem kalifatu obdržali vse do leta 1000. Pri njih sta se v nasprotju s tedanjimi krščanskimi drzhavami na severu razcveteli znanost in umetnost tudi pod vplivom antichne predkrščanske kulture iz Grchije in Rima. Vendar so se katolichani s shpanskega severa, še posebej iz kraljevin Kastilija in Aragonija, zacheli v tako imenovani reconquisti zagrizeno bojevati proti muslimanskemu jugu. Arabce oziroma Mavre so pregnali iz vseh zasedenih pokrajin, razen iz Granade na skrajnem jugu, kjer so se v posebnem sultanatu obdržali do leta 1492.

Prichujochi roman francoskega pisatelja Bruna Bontempellija se godi v zadnjem obdobju muslimanske Granade, ko je tamkajšnjemu sultanu postalo jasno, da bo v kratkem izgubil kraljestvo, z njim pa bo prav tako izginila bogata duhovna in kulturna dedishchina, ki so jo v zadnjih stoletjih tu z velikim zadovoljstvom negovali in skushali kultivirati.

Medtem ko v Granadi in Andaluziji izven obrambnih zidov glavnega mesta divja srdit boj med muslimani in kristjani, se v notranjosti palache v Alhambri sultan posvecha »umetnosti ljubezni«. Pri tem pouku v petih lekcijah mu poleg zhidovskega učitelja Esre pomagajo shtevilne zhene in prilezhnice iz harema.

V ospredju pouka je tehnika priblizhevanja k »objektu ljubljenja«, v našem primeru torej k »zhenskemu telesu« - in to s pomochoj dotikanja »erotichnih mest« na kozhi in posameznih predelih telesa.

Roman je napisan kot nekakšen dnevnik, ki ga pripoveduje v prvi osebi kar sam sultan. Dogajanje je strnjeno v šest zadnjih mesecev muslimanske vladavine v načinu shtetja po arabskem luninem koledarju od prvega meseca *muhamar* do šestega meseca *drugi dhamadi*. Poleg opisa ljubezenskega pouka je v ospredju predvsem dogajanje na dvoru, skupaj z zatrto zaroto proti sultanu. Dogajanje spremljajo vznemirjajoča poročila o hitrem napredovanju krshchanskih chet, o porazih muslimanov ter izdajstvu sultanovih dotedanjih zaveznikov.

Podoba je, da je sultan omrtvichen od zunanjega dogajanja, ki ga nemočno opazuje. Zateka se v igro z ljubezenskimi uzhitki. Ko se pogloblja v tehniko ljubljenja, ne dela tega mehanichno, temvech ishche za zunanjo lupino notranje jedro osebe, na kateri raziskuje moch erotike. Svojo zadnjo uchno uro posveti lepi ujeti kristjanki, ki zhivi kot suzhnja na gradu. Ko se mu dekle preda, mu pove, da ga bodo sovrazhniki ubili, vendar sultana to vech ne zanima. V nekakshni opojni omotici ve samo she to, da »razen Boga ni nobenega pravega zmagovalca«.

Bruno Bontempelli je zhe dalj chasa avtor znane parishke zalozhbe Grasset. Napisal je vech romanov. Njegov (psevdo)zgodovinski roman *Dotikanje* je kritika pohvalila kot uchno knjigo o ljubezni in toleranci. Nekateri so ta roman primerjali z znano kultno knjigo *Alkimist* in z delom *Monsieur Ibrahim in cvetje iz Korana*, po katerem so prav tako posneli tudi film.

Chitalnica

Ivo Antich

(SAMO)PREVARE ALI DRAMA ZORENJA

(Ob zbirki pesmi *Prevare* Iztoka Vrhovca)

Poglavitna značilnost vsake pesniskke (točneje: pesemske) zbirke ali zbirke pesmi kot bralstvu izročenega knjižnega publikacije je **fenomen kompozicije** iz določenega števila tekstov, ki so nastajali ob najrazličnejših priložnostih, morda tudi povsem nenachrt(ova)no in v vechletnem ali celo vechdesetletnem obdobju. Ta knjižna kompozicija sama po sebi, imanentno, neizogibno, pomeni bolj ali manj strogo in formalno natanchno ujetost nekoch nakljuchnih in »prosto lebdechi« pesemskih tekstov v »logiko knjige«, ki je pach svezhenj papirja, zvezan med prednjo in zadnjo platnico, se pravi med svoj zachetek in konec. Takoj ko gre za pojav zachetka in konca nekega fenomena, pa je tu (eo ipso) zhe vprashanje **zgodbe**.

Nikakrshen, niti najbolj modernistichno-avantgardistichen ali anarhofilski nekonformizem ne more mimo osnovne zakonitosti komponiranja ali urejanja, ki se kazhe kot dejstvo postavitve sestavnih elementov v določeno sosledje med zachetkom in koncem knjige (ali tudi filma, kjer je she bolj v ospredju dejavnik chasa, ki tudi prostorsko-chasovno povsem razbito »kvazizgodbo« vodi od zachetka do konca predvajanja). Nacheloma (fenomenoloshko) je torej vsaka zbirka pesmi, tudi che je bila morda nachrtno in zdrzhema pisana kot knjižna celota, skozi fragmentarnost posameznih pesemskih tekstov podana določena »zgodba«, katere avtorska identiteta je najprej nakazana z avtorjevim imenom, vsebinska enkratnost pa z njenim naslovom. Vrednost enkratne kompozicijske paradigme v slovenski (in verjetno sploh v vsej evropski) literaturi ima seveda knjiga Preshernovih *Poezij* kot svojevrsten izum pesmotvorne zapisovalske ekonomije (uresnichenje Mallarméjeve »absolutne knjige«?), ki se zdi s svojim konchnim, vsestransko umerjenim rezultatom poglavitni »chudezh«, presegajoch mnoge svoje posamezne, med sabo neenakovredne in raznorodne sestavine. Tako se v Preshernovih *Poezijah* vsi pesemski teksti, ki so nastajali kakshnih dvajset let, povezujejo in z razlichnih vidikov dopolnjujejo v medsebojnih tako vsebinskih kot oblikovnih korespondencah, s posrednim pesniskim idiomom in imaginarijem nakazujoch avtorjevo biografsko in psihogramsko zgodbo v treh poglavitnih formalno-formativnih krogih: razlichne pesmi, soneti, epska pesnitev (nachrtovani »namechek« nemshkih pesmi je pod neavtorskim vplivom ostal zunaj).

Primer med klasikom slovenske poezije in danashnjim sodobnikom pri zachetku literarne poti seveda ni »faux pas«, ker je vprashanje pesniskke velichine tukaj irelevantno, saj gre predvsem za ugotavljanje določenih sorodnosti v simptomatiki ustvarjalne (individualne

in nacionalne) tipologije. Zbirka *Prevare* je namreč izrazit primer kompozicije pesemskih tekstov v »pesnishko zgodbo«, ki je pri slehernem pesniku v bistvu tako ali drugače avtobiografska, četudi to seveda ni v vsakem primeru niti toliko »neposredno razvidno«, kot je pri Vrhovcu. V osnovi je pach vsaka radikalnejša refleksija bivanja po svoje »avtobiografska«, tako rekoch v smislu starogrškega nasveta »spoznavaj sebe«; je torej nekakšna avtorjeva »psihohigiena« ali »duhovna avtobiografija«, predstavitev njegovega strokovnega (»duhovnega«) izkustva in razvoja, tudi če gre za povsem »neosebno« znanost in teorijo. Nachelni smisel takih, včasih na zunaj bolj ali manj nesmiselno avtotorturnih prizadevanj je primarno predvsem v avtorjevi osebni zavezi, se pravi kot (p)osebna disciplina, kot sam postopek ali »praxis«, raziskujoče delovanje; shele v sekundarni perspektivi je mogoče računati tudi na objave, uspehe, statusna priznanja ipd. (Goethe je sicer menil, da je spoznavanje samega sebe nesmiselno, vendar je v vsem svojem ogromnem opusu, tudi v naravoslovnih raziskavah, v bistvu pochel prav to.)

Za izhodishčno ilustracijo je na tem mestu potrebna vsaj groba skica Preshernove »zgodbe«, kot se kaže v *Poezijah*. Bistveno »sporochilo« vse knjige je povzeto zhe v motu, ki je tako rekoch epigramska kvartina brez naslova (prva, chasopisna objava z naslovom *Prosto srce*, 1838): gre za nazorno dvodelnost, podpichje kot prelomnica ločuje prvi in drugi par verzov na ugotavljanje izrecno osebnega (prva beseda je »Sem« kot naveza na starogrško napotilo v avtorefleksijo, z ekonomijo pisave pa tudi na drugi delfski nasvet: »nichesar prevech«) stanja najprej v preteklosti in nato posledichno v sedanjosti. Tako se Presheren uvodoma definira v krogu svojih zgubljenih upov, strahov in ponovnih zhelja po njih kot nekakšen suzhenj kvazisvobode ali »jetnik prostosti« (prim. naslov pesnishke zbirke Vena Tauferja *Jetnik prostosti*, 1963), she zlasti v sozvenu *Sonetov nesreche*, kjer je zhivljenje izrecno oznacheno kot jecha. Motu sledijo trije cikli: *Pesmi*, *Balade in romance*, *Razlichne poezije*; pod slednji naslov je zaradi raznolikosti mogoče zajeti vse troje glede na to, da v drugih treh ciklih prevladuje poenotenje oblik in metrike: *Gazele*, *Sonetje*, *Krst pri Savici* (razen v gazelah je tukaj verz povsod »sonetistichni« jambski enajsterec). Ciklichna opozicija tri proti tri ima poleg formalne tudi vsebinsko vrednost, soglasno z dvodelnostjo mota: »pobochje« vzpona se končuje z vedrino *Zabavljivih napisov* (podcikel *Razlichnih poezij*, ki so tudi sicer navedrejši del *Poezij*), »pobochje« spusta pa z resignacijo lochitve Chrtomira od Bogomile. V prvem ciklu je pomembna zlasti *Zgubljena vera*, v drugem prevod Bürgerjeve *Lenore*, v tretjem *Slovo od mladosti*. – *Zgubljena vera*: prelom z idealom, ljubezenska deziluzija. – *Lenora*: demonizem ljubezni, vrchanje mrtvih, delni vampirizem (pravzaprav edini Preshernov tekst s pravo fantastiko; njegovo nezaupanje do fantastichnosti je tudi tu seglo vanjo prek ovinka, s prevodom, kakor je v apokrifnost izločil izhodishčni »demonichni« sonet *Pov' do let starih ... iz ostalih realistischnih Sonetov nesreche*). – *Slovo od mladosti*: obrachun z mladostjo kot »lepsho polovico dni«, zhivljenjska deziluzija. – *Gazele*, *Sonetje*, *Krst*: težnja k zaokrožhanju vech pesmi v ciklichne enote (kronski primer *Sonetni venec*) se izteče v sklenjeno lirsko-epsko Chrtomirovo zgodbo. Glede na radikalnost slovesa tako od ideala kot od mladosti v prvi cikelski

trojici pomeni markantno opevanje ideala v drugi trojici določeno relativizacijo. V kontekstu tega knjižnega zaporedja, pri katerem datumi nastanka tekstov izvirno niso navedeni (*Zgubljena vera* je ena zadnjih Preslernovih pesmi), je torej ideal naposled vendarle »mochnejshi«, pisava se mu »znova« posveča z magistralnim, »bogomilskim« chashchenjem v she strozhji, she bolj urejeno zavezujoči, uniformirajoči obliki, s poanto lirske epike *Krsta* in njegovega zadnjega verza, ki je končno slovo (»nich vech se nista videla na sveti«).

Zhe zacetno prelistavanje Vrhovčevih *Prevar* razkrije nekaj osnovnih značilnosti. Opazno je, da gre vechkrat za daljshe pesmi, v katerih so verzi v glavnem nanizani v krajših ali tudi povsem kratkih, enobesednih cik-cakastih odsekih, spominjajočih na t. i. stopnichasti stih (z nakljuchnimi rimami) Majakovskega, kar je vsekakor dovolj izjemno v sodobni (slovenski) poeziji. Pregled vsebine pokazuje, da zbirko sestavlja devet ciklov, od katerih ima vsak kratek, z izjemo zadnjih dveh enobeseden, a vsebinsko-razvojno pomenljiv naslov: *Naivnosti, Svitanje, Odisejada, Slovo, Ostuda, Odhod, Svoboda, Meddobje (in memoriam), Chrni vran*. To zaporedje v grobem nakazuje »dogajanje« neke odisejade od naivnosti in svitanja prek slovesa z odhodom v svobodo do končnega vranjega mraka (pri natanchnejšem branju se izkazuje, da imata *Ostuda* in *Meddobje* funkcijo trenutnega zadržka ali premora v poglobitvi, brez odločilnejšega vpliva na »splošno smer«). Shtiri pesmi prvega cikla imajo izjemno pomembno vstopno vlogo, po svoje analogno shtirim verzom v motu Preslernovih *Poezij*; ostali cikli namrech razvijajo in z variiranjem dopolnjujejo tisto, kar je podano v izhodishchnem kvartetu, zato se kazhe pri njem podrobneje zadržhati. Po vrsti ga sestavljajo naslovi: *Brez, Moja ljubezen, Prevara, Pelinova svatba*.

Brez: v drugi osebi ednine nagovor neznanega (neimenovanega) bitja; to je mogoche razumeti kot nagovor realno bivajoche osebe, ki jo v svoji intimi pozna le avtor, ali kot nagovor »ideala« v smislu klasičnega zacetnega nagovora »muze« (prim. prvi verz v Homerjevi *Iliadi* in *Odiseji*); pesem je vsaj oblikovno manj tipična za avtorja, skoraj tradicionalna s tremi kvartinami, od katerih vsaka izzveni z visokim konchnishkim i-jevskim »rimanjem«, sklepna poanta pa je trikratna ponovitev obsesivne izključnosti »le ti«; naslov se nanasha na odsotnost nagovorjenega bitja, brez katerega prvoosebni (»v meni«) avtor v sebi ugotavlja zamrlost zhivljenjskih sokov.

Moja ljubezen: ta pesem je oblikovno zhe »blizhe Majakovskemu«, naslov pa jo po svoje navezuje na predhodno kot pojasnilo tistega »brez«, se pravi »brez moje ljubezni«, cheprav tokrat avtor govori le o lastnem odnosu do spet neznanega, s »ti« nagovorjenega bitja; opazna je prevladujoča brezodzivnost tega bitja kakor tudi avtorjeva slikovito podana samoironija v prizadetosti in obsesivnem prizadevanju za usklajevanje (Majakovski v *Odi revoluciji*, katere prvi verz je beseda »Tebi«, nagovarja svoj naslovni ideal, ki se mu kljub slavilnemu chashchenju kazhe ambivalentno: »o zverska, o otrochja, o neznatna, o velika ... dvoobrazna ...«).

Prevara: tudi tu gre za drugoosebni nagovor, ki pa je zdaj usmerjen le vase kot znano stilistično sredstvo samogovora ali notranjega monologa; ekspresija v »formi Majakovskega« se silovito dramatizira v avtorjevo radikalno sooočenje s samim sabo; spoznanje prevare je kot možnost samoprevare (»ko se v jecho zapresh« ali posvetish nechemu skrajno osebnemu) potencirano do metaforičnega samomora z bodalom (Majakovski se je, menda zaradi razočaranja nad sovjetsko revolucijo, a je tudi neuresničena ljubezen njegova pogosta tema, ne le metaforično, temveč dejansko suicidal; Presheren je razpad svojega ideala markantno izrazil v pesmi *Zgubljena vera*, v bivanjski praksi pa je poleg poskusov obeshenja naredil počasni samomor z alkoholom).

Pelinova svatba: drugoosebno nagovorjeno bitje je zdaj »bolj razvidno«; kljub svoji poetični »idealnosti« je dozorelo kot »betezhna starka«, ki v avtorefleksiji gleda »hromo starko v sebi« in v tej razcepljenosti lastne psihe ne more ne zhiveti ne trohneti; tako v grenkem rajanju »zdivja razklana misel« (chetrti verz pesmi *Brez*) do prve aluzije polzhivega, polmrtvega demonizma-vampirizma, shirshe razvitega v nadaljnjih ciklih (npr. »povampirjeni truski« v pesmi *Mrtvashki robidovec*, »svetivno zdivjanih demonov« v pesmi *Tuberan*, »kri pijanih vampirjev ... Jaz pa sem beli vampir« v pesmi *Trepetlika*, »trupla nekdanih ljudi« v pesmi *Odhod*, tudi pesem *Ljudozhrc*).

Drugi cikel *Svitanje* sestavljata dve obsezhnejši pesmi: *Jutro (mrtvashki ples)* in *Svit* (druga je sploh najobsezhnejši pesemski tekst v zbirki); tudi zdaj gre za drugoosebni nagovor, toda v kontrastnem obratu glede na prvi cikel tokrat neznana demonično gospodovalna sila, na koncu *Jutra* podpisana kot »Tvoj Chrni Vran«, z ekspresivnim retoričnim plazom *Svita* skrajno sugestivno nagovarja slehernika, ujetega v kaotični karnevalski mrtvashki ples socialnega sveta, k reshilnemu samosprashivanju; naslov cikla nakazuje prvo shirshe, svitajoche se doumevanje te tako rekoč objektivne, naravne logike bivanja. Tretji cikel *Odisejada* v prvi pesmi z naslovom *Fichfirich* in s prvim verzom, ki ugotavlja »Chas otroshtva je minil« (prim. Preshernovo *Slovo od mladosti*), slehernika groteskno prikazuje kot zgubljeno (odisejsko?) tavajočega gizdalina (iz madzh. fifty-firity) in zhivega mrlicha; v *Modernem chloveku* to podobo kritično-preroshko dopolnjuje, v *Odisiji* ga navdihovalec (avtor samega sebe?) nagovarja k reshilnemu upornishkemu dejanju (»Razvezhi vrv, ki ti stiska zakrneli vrat«), v *Sekaj, sekaj* se zgodi tudi grafichno razviden prelom v smeri radikalizacije stopnichastega verza in vsebinsko daljnosezhnega naslovnega ukaza, obarvanega z neologizmi in abstrahirajočo pomenljivostjo, vse to pa se v sklepnem *Kavalirju* izteče v nasvet zvestobe usodni lastni identiteti kot »svojemu nozhu«. Chetrti in peti cikel – *Slovo in Ostuda* (Preshernov »zhivljenja gnus«) – na osrednjem mestu v zbirki sledita temu ukazovalnemu nasvetu od antologijskega lapidarnega *Hlapchona* prek *Parade rdechega nicha* in *Granitne dushe* do *Plesa hipnotichnih odijev*; omenjene pesmi se zdijo she posebno markantne v svojem sluzhenju povsem intimistichni, avtorefleksivni osebni »revoluciji« (v drugem chasu in prostoru seveda povsem drugachni kot pri Majakovskem, ki je prav tako inoviral pesnishki izraz z udarno, nesentimentalno patetiko izoliranih besed, z neologizmi,

dialektizmi, vulgarizmi, s satirichno kritichnimi sarkazmi, s hiperbolami itd.). Šesti cikel *Odhod* s tremi teksti tvori krajshi prehod in glede na predhodno *Slovo* tako rekoč ponovni odhod v abstrahirano radikalno doumljeno *Svobodo* (prim. »Ko doumesh ...« v sklepni pesmi *Svoboda*) sedmega cikla, ki dopolnilno razpira panoramo izzivalno osveshchujochih refleksij (v pesmi *Bogec* z dvojnimi naslovnimi pomenom she o Bogu, s katerim se je ukvarjal tudi Majakovski v svojih apologijah revolucije). Osmi in deveti cikel sestavljata po en tekst vsakega: *Meddobje (in memoriam)* se s pesmijo *Starka* v konchnem zaokrožhanju navezuje na starko v *Pelinovi svatbi* v prvem ciklu, *Chrni vran* na istega v *Jutru* v drugem ciklu. *Starka* je edinstvena po svoji intenzivni zhivljenjski preprichljivosti, *Chrni vran* dopushcha mrachno murnovsko asociacijo o trdilno samozanikujochem odmiku od sveta (Murn: »Pa ne pojdem prek poljan, / je v poljani chrni vran...«).

Po vsem povedanem, ki je skushalo zgoshcheno (tudi v luch tipoloshke slovanske primerjave s Preshernom in Majakovskim, se pravi z njunim »problematicnim«, samounichevalnim odnosom do ideala) predstaviti prichujocho zbirko, je tako rekoč samoumevna ugotovitev, da gre za nedvomno markanten, izpovedno izviren in avtentichen ter izrazno do srhljive grotesknosti vznemirljiv, prediren, grob in temperamentno dinamicen, skoraj »vratolomen« (gl. pesem *Vratolom*) korak v slovensko poezijo. (Vrhovec je sicer tudi zanimiv pisec krajshe proze, prav tako se je poskusil v dramatiki.) Omeniti she velja, da zbirka slovenski pesnishi jezik bogati s celo vrsto novih, manj znanih ali narechnih besed, razlozhenih v dodanem slovarchku. Poleg teh chisto literarnih vidikov je zbirka tudi v shiršem sporočilno-izkustvenem smislu zrelo prichevanje o posameznikovi dramaticni »odisejadi« od iluzij otrostva skozi prevare in samoprevare do take ali drugachne socializacije (umestitve v svetu in družbi), se pravi, da gre za poetichno funkcionalno »zgodbo« ali zgodovino sebeishchoche psiholoshko-socioloshke izgradnje ustvarjalcheve osebne identitete.

(dec. 2006)

Ivo Antich

CHUDEZHNO ROJSTVO PREVODA

Edvard Kocbek, *Siamo nati per i miracoli: raccolta antologica – Rojeni smo za chudezhe: antoloshka zbirka*. Prevedla in uredila Jolka Milich; uvodna esej Boris Pahor, Alojz Rebula; Mladika, Trst 2004

Ob podatku o založniku prichujoče knjige se kaže na zacetku zapisa o njej v kontekstu sprejetja Slovenije v EU ravno v letu njenega izida, ki je hkrati leto Kocbekove (in Kosovelove) stoletnice rojstva, v luchi tega novega, zdaj ne vech balkanskega, temvech zahodnoevropskega ali panevropskega »bratstva in enotnosti« provokativno retorichno vprashati, zakaj izbora iz pesnistva »enakopravno evropskega« velikana slovenske poezije ni izdala (morda celo na svojo iniciativo?) kakshna vechja italijanska zalozhba, npr. Mondadori. Che gre za resno veljavo slavnostnih besed o »vrnitvi domov« in o enakovrednosti vseh evropskih identitet, tovrstno prichakovanje pravzaprav ne bi smelo biti pretirano. Tako pa vendarle niti pomislek o vtisu, da se s kancem »vsiljivosti« prizadevno ponuja neka »mikroprovincialna nesrecha«, ob tovrstnih domorodskih »prodorih v svet« ni povsem brezpredmeten. Vsak tak, zlasti pesniski prodor je potemtakem v bistvu nekaj chudezh, in tako so te pesmi malih narodov she posebno »rojene za chudezhe«, da jih kdo od velikih naposled morda le nekako »odkrije«.

Zajetna, mehko vezana publikacija s platnicami v elegantni rozhnati barvi in klasicistichni likovni izvedbi, lepo natisnjena dvojezichno z izvirnikom na levi in italijanskim prevodom na desni, na dobrem papirju (knjigo sta oblikovala Nadia Roncelli in Matej Susich). Na zacetku, za naslovno stranjo, fotografski portret pesnika (s »francoskimi« brki in s krajino v ozadju), na naslednji strani »giuda minima« za izgovorjavo slovenskih besed (chrk, glasov) za italijanskega bralca. Tekstovni del zachenja krajshi zapis Borisa Pahorja z naslovom *Edvard Kocbek*. Che je ta chlanek predvsem zgoshchena zhivljenjepisna predstavitev »najvechjega slovenskega pesnika druge polovice dvajsetega stoletja« (cit. str. 119; za Italijane je to, po njihovem chudnem chasovnem »zaostajanju« za svetom, »seconda meta del Novecento«, cit. str. 7), je drugi uvodnik z naslovom *Slovenski Péguy?* izpod peresa Alojza Rebule bolj esencialno uglashena skica za psihoportret fenomena Kocbek (»Z velikim Francozom ga vezhejo: zemeljska mistika, kritichen odnos do uradne Cerkve in predvsem do klera, ter socialistichna strast«; cit. str. 20), z ne najbolj potrebno navedbo celotne pesmi *Molitev* na koncu (tako je ta pesem v knjigi dvakrat ali – s prevodom – pravzaprav shtirikrat).

Vsak svoj predgovor sta torej napisala nestorja sodobne slovenske trzhashke literature. Primera s Péguyem je nedvomno utemeljena (Kocbek je zhe pred vojno napisal esej o njem), saj je bil tudi ta francoski pesnik in prozaist polemichen krshchanski socialist, neposredno angazhiran v vojni (padel na bojishchu na zacetku prve svetovne vojne). Zdi pa se, da bi bilo mogoche najti she kakshno – chisto literarno - sorodnost v moderni

francoski poeziji (»francoske zveze« so pach nekako samoumevne, saj je bil Kocbek romanist in profesor francoshchine). Na primer Jules Supervielle: njegov elementarni zanos z rodno latinskoameriško divjino v spremljavi kozmичnih podtonov. Ali pa Pierre-Jean Jouve, pesnik katoliške orientacije in upora zoper nacistično okupacijo, ki je pesnika (Rimbauda) oznachil kot »oko katastrofe«, kot neozdravljivo razdvojenega prichevalca apokalipse, izvirajoče iz chlovekove ujetosti med bozhansko in greshno (prim. Kocbekovo pesem *Nekaj* iz zbirke *Kamen skala*, 1991, kjer »po jouveovsko« ali tako rekoch heretično pravi: »brez greha ne moremo / pomagati Bogu do / chloveshkosti, sebi / pa ne do bozhanskosti.«, cit.str. 288); Jouve je npr. avtor po naslovu, »omamni« vsebini in nizanju verzov »kocbekovske« pesmi *Mistichna pokrajina* ter znachilno naslovljene knjige *Matière céleste* (1937). Tudi za Kocbeka je pesnik specifichno razdvojeni prichevalec tako svojega zhivljenjskega chasa kot kozmичnega brezchasje v poduhovljeni zemeljski krajini ali, po Jovu, »nebeshki materiji«. V francoski literaturi je nekaj izrazitih ustvarjalcev katoliške orientacije, ki so bili podobno kot Kocbek aktivni v odpornishkem gibanju zoper nacistično okupacijo (npr. Francois Mauriac, Pierre Emmanuel).

Knjiga je ustrezno naslovljena z verzom iz pesmi *Poziv* (str. 110), saj Kocbekov pesnishki opus radikalno izprichuje, da je pesnik po svojem bistvu posvechen predvsem refleksiji temeljne chudezhnosti zemeljsko-kozmичne eksistence, zhe po tradiciji razpete med eros in thanatos, med »zemljo« (plodnost, ekstaza v snovi) in »grozo« (vojna, ekstaza v duhu). Pojem chudezha pri Kocbeku ni samo nekje v metafiziki, temvech zajema tudi zemljo (naslov prve zbirke *Zemlja*, 1934). V ozadju je tezhashko urednishko-prevajalsko delo z namenom predstaviti slovenskega pesnishkega velikana italijanskemu bralcu. Kocbek, chetudi pomemben prozaist, velja predvsem za pesnika, to naj bil strzhen njegove identitete. Kolikor je mogoche presoditi po sodobni italijanski poeziji, se vzpostavitev »blizhnjega srechanja« med Kocbekom in kakshnim pozornejšim italijanskim bralcem ne zdi nemogocha. Zaradi Kocbekovih v glavnem prostih verzov je mozhna razmeroma natanchna »predelava« v tuj jezik, brez specifichnih zahtev formalne metrike. Prevodi so natanchni in s posluhom, izbor podaja ustrezen prerez skozi celoten Kocbekov pesnishki opus. Poglavja so naslovljena po zbirkah, sledijo si kronoloshko. Opus je pregledno predstavljen v svojem razponu od zgodnjih pesmi prek prve zbirke *Zemlja* (1934) do zadnje *Kamen skala* (izdana posthumno 1991). Za izborom iz zadnje zbirke je Kocbekov prozni zapis o pesnishkem ustvarjalcu, nato sledi faktografski kronoloshki pregled po tochkah letnic *Zhivljenje Edvarda Kocbeka* in bibliografija samostojnih Kocbekovih del, knjizhno izdanih prevodov in pomembnejshih razprav o njem. Kazalo na koncu je zaradi dvojezichne zgoshchenosti slabshe pregledno, zato manj funkcionalno. Na zadnji strani platnic je v celoti navedena pesem *Ravna chrta* iz zbirke *Nevesta v chrnem* iz leta 1977 (slednji naslov ima malce »trilerski« prizvok glede na istoimenski Triffautov film, posnet po trilerju C. Woolricha); pesmi v knjigi ni, je pa indikativna za Kocbeka, saj v njej izrecno omenja svoje iracionalno, magichno videnje resnichnosti: »she spanje je magichna / nagnjenost chlovekove budnosti.« Chudezhna nagnjenost k chudezhem ...

SUBTILNO IZRAZHENI RAZPOLOZHENJSKI OBCHUTKI

Andrej Kokot: **Pozabljeno sonce**

Ob pesnikovi 70-letnici izdala Slovenska prosvetna zveza

Zalozhba Drava, Celovec, 2007, 96 strani

(500. jubilejna izdaja Zalozhbe Drava)

Nekdanji tajnik Slovenske prosvetne zveze v Celovcu in urednik nekdanjega koroshkega tednika *Slovenski vestnik* Andrej Kokot je lansko leto praznoval svoj sedemdeseti rojstni dan, saj se je rodil 23. novembra 1936 v Zgornji vasi pri Kostanjah nad Vrbskim jezerom na skrajnem severu dvojezične Koroshke. Ob tem jubileju je kot 500. izdaja zalozhbe Drava izšla Kokotova nova pesnisha zbirka *Pozabljeno sonce* s spremno besedo mlajšega koroshkega avtorja in prevajalca Fabjana Hafnerja.

V najnovejši zbirki se Kokot še enkrat predstavi kot pesnik v vseh svojih bistvenih značilnostih. V *Pozabljenem soncu* objavljena lirika ponovno zrcali avtorjev življenjski konflikt med zunanjim trpkim narodnim in političnim stanjem in pesnikovim notranjim borbenim in narodno ozaveshchevalnim samorastništvom. To raste, kot Kokot izpove v pesmi *Prezrta mladost*, »iz razbitin otroštva« v času protislovenskega nacističnega nasilja med drugo svetovno vojno, a vendar tudi iz svetlih domahih spominov, ki so za pesnika kot »drage svetinje«. Morda je težka stvarnost odrivala »sonce« iz avtorjevega spomina, toda pozabljena svetloba »notranjega sonca« se vendarle skuša vedno znova zasvetiti iz »turobne noči« in prizhgati »plamene kresov«, kot izvemo v pesmi *Ostrina jezika*.

Andrej Kokot je pesnik subtilno izraženih razpoloženjskih občutkov. Je morda najznachilnejši koroshki slovenski pesnishi izpovedovalec notranjih stanj, kronist zhalosti in bolechine, a tudi jeze in odpora zaradi krivic in shirshe nemshke vechinske neodzivnosti in neprizadetosti glede slovenske narodne usode. Svoje občutke izrazha v bolj ali manj spretno oblikovanih metaforah in simbolih, ki jih zna razshiriti v alegorije marsikdaj nezadostne slovenske koroshke stvarnosti.

Najnovejša Kokotova pesnisha zbirka je pravzaprav prva dokumentacija avtorjevih novejših tekstov po objavi *Kapelj zhgoche zavesti* v letu 1982 (zanimivi narečni *Pastirjevi rajmi*, objavljeni leta 1996, so nastali daleh pred tem datumom, a jih je Kokot razmeroma pozno uredil za knjižno objavo).

Zlasti oblikovno je nova zbirka, v kateri je objavljenih nad šestdeset pesniških enot, močno razgibana. Poleg stihov v tradicionalnih oblikah, predvsem shtirivrstičnicah z rimami in vech ali manj znano simboliko in metaforiko, je v njej tudi niz tekstov v svobodnem verzu in brez ločil. Morda je posebno zanimiv moderno oblikovani cikel *Ko se beseda vrcha v misel* – in to iz vech razlogov. Kokot tu chustveno dozhiveto izpoveduje svoje samotno samorastništvo. Zheli se spojiti z naravo, »objemati trave« in obstati »na pragu ljubezni«, vendar se zaveda, da je to, kot pove zhe naslov pesmi, zgolj *Naivna zhelja*. Alegorichno močno se pesnikovo bipolarno občutenje razpetosti med pozitivnim in negativnim razkrije v tekstu *Krivica*: »Ti si zhivljenje, / jaz sem smrt. / Ti si ptica, jaz sem lovec. / Ti si rozha, / jaz sem kosa. / ... Pa sem vseeno jaz sodnik in ti moja obtozhenka«. Cheprav prevladujejo občutki tesnobe in bolechine, zmaga ponekod optimistichno razpolozhenje. Tako prikazhe avtor v pesmi *Noch* »noch svetlih besed, noch sonca in zvezd, ... noch prebujene mladosti ...«.

Zhe v Kokotovi zgodnji poeziji uporabljeni motiv »krizhishcha« (oziroma razpotja) se v najnovejši zbirki pojavi v novi perspektivi. V prvi pesniški zbirki *Zemlja molchi* iz leta 1969 ga je zamikal prikaz simbolichne vrednosti »krizhishch«. Teh ni odkril sredi hrupnega prometa in bencinskega smradu velikih mest, temvech sredi domache narave v tishini koroshkih gora in gozdov, med vrhovi storzhastih smrek. V najnovejši zbirki stoji Kokot v pesmi *Nisem pushchavnik* spet sredi krizhishcha, toda zdaj da temu dogodku poseben eksistencialno - filozofski pomen, ko prestavi svoje krizhishche na zachetek neskonchnih poti, »kjer se spajajo in razhajajo tokovi zhivljenja«.

In vendar tudi tu, kot zhe v svoji prvi zbirki izpred skoraj shtiridesetih let, ostaja sam v domachi pokrajini ob derochi reki, kjer bo melanholichno »prisluhnil vrbi, ... ki shepeta svojo zhalostno pesem.«

Kljub temu, da pesnishko raste iz ruralnega okolja, pa skusha to izhodishche vedno znova neidilichno prerasti s spletom razmishljujochih tez in s politichnim angazhmajem. V novo zbirko je vkljuchil tudi cikel *Zvestoba*, ki je nastal ob unichevanju dvojezichnih napisov v letu 1972, a je, kot kazhe danashnja koroshka stvarnost, she vedno bridko aktualen. Vsekakor so dogodki iz leta 1972 do danes travmatichno zaznamovali veliko vechino na avstrijskem Koroshkem zhivechih Slovencev. Tedaj so se v srcih slovenskega prebivalstva porushile iluzije o demokraticnem uposhtevanju njihovih narodnih znachilnosti in posebnosti pri vechinski nemshki javnosti. To travmatichno dozhivetje in razpolozhenje je pri starejši Kokotovi generaciji tem bolj tragichno, saj je ta she osebno dozhivela tudi radikalno protislovensko krutost nacistichnega obdobja z vishkom v drugi svetovni vojni (Kokot je o tem tezhkem chasu napisal spominsko knjigo *Ko zori spomin*, 1996, v lastni nemshki varianti pa jo je predstavil pod naslovom *Das Kind, das ich war* leta 1999).

Dnevne aktualnosti, politični dogodki, družbena stanja se pri Kokotu povezujejo z osebnimi avtorjevimi razpoloženji. Pesnik nagiba k melanholičnemu čustvovanju; občutek osebne nemochi, saj ne more spremeniti negativnega poteka dogajanja in postopnega usihanja slovenske besede v tujejezični nemški stvarnosti, ga potiska v resignacijo in osamljenost (v tem kontekstu so značilni naslovi treh ciklov v najnovejši zbirki: *Bolechina v ocheh*, *Trenutki trpkih spominov*, *Bolecha razpotja*). Vedno znova se oglasi misel na smrt. Vendar se pesnik hoče do zadnjega upirati ponizhanju in krivici. V srca vnukov bi rad, kot zapishe v pesmi *Smrt*, zasejal seme, »da bo v njih vzknila sled vesti«.

Lev Detela

DUNAJSKI APRILSKI KULTURNI DOGODKI

V dunajskem slovenskem kulturnem centru Korotan se je v zadnjem času zvrstilo kar nekaj zanimivih razstav. Predzadnja in morda najzanimivejša, ki je bila na ogled do srede aprila in jo je pripravil podpredsednik Zveze zgodovinskih drushtev Slovenije dr. Mitja Ferenc, je bila posvečena nekdanjemu nemškemu jezikovnemu otoku na Kochevskem. V bistvu tragichna usoda tega jezikovnega otoka in na njem zhivechih Nemcev je bila v nekdanjem jugoslovanskem komunističnem sistemu nekakšna prepovedana tema, po razpadu Jugoslavije pa je raziskovanje kochevskega območja in zgodovine na njem zhivechih nekdanjih prebivalcev vidno naraslo ...

S pomočjo zemljevidov, preglednic, fotografij, slik ter različnih predmetov, še posebej pa iz spremnega kataloga, si je mogel vsak obiskovalec dunajske razstave v Korotanu ustvariti plastichno sliko o tako imenovanih nemshko govorechih Kochevarjih. Te je v redko naseljeno gozdno pokrajino zachel v 14. stoletju iz gospodarskih razlogov naseljevati plemishki rod Ortenburzhanov. Po njihovem izumrtju so na Kochevskem gospodovali celjski grofje, pozneje pa Habsburzhani. Leta 1641 so gospostvo kupili Auerspergi, ki jih je cesar leta 1791 povzdignil v vojvode, Kochevsko pa v vojvodino.

Kochevski Nemci so tvorili v gospodarsko shibko razviti in revni pokrajini pred drugo svetovno vojno edini agrarni nemshki otok v Sloveniji. Leta 1936 so zaradi mochnega izseljevanja s trebuchom za kruhom v Ameriko nashteli tam še 17.200 pripadnikov te nemshke manjšine. V vojnih letih 1941 in 1942 so s kochevskega območja pod tedaj italijansko kontrolo izselili na posestva pregnanih Slovencev na Nemchiji priključeni shtajerski strani Save skoraj vse kochevske Nemce, ki pa so po vojni morali zapustiti tudi ta območja ali pa so bili ubiti. Polovica kochevskih vasi je bila zhe med drugo svetovno vojno razrushena. Po drugi svetovni vojni je komunistichna oblast iz nacionalistichnih in ideoloshkih razlogov unichila poleg tega še vechino sakralnih objektov. Na podrochju Kochevskega Roga so se dogodili zlochini najhujshe vrste. Podrochje Kochevske Reke je bilo zaprto nedostopno podrochje. Samo zelo redki, z novo komunistichno oblastjo povezani nemshki Kochevarji so prezživeli strahote vojne, vsi ostali so izgubili svojo nekdanjo domovino tudi po lastni krivdi zaradi zaupanja Hitlerjevi politiki.

19. aprila so v kulturnem centru Korotan odprli novo razstavo. Posvečena je slikarskemu opusu leta 1940 rojenega Borisa Selana. V njegovih zdaj na Dunaju razstavljenih slikah iz zadnjih let prevladujejo slovenski obmorski motivi, predvsem svojevrstni svet sechoveljskih solin. Selan je slikar barvno razgibanih, svetlo razigranih struktur z vidnimi poudarki na

geometrično izrisanih krajinskih segmentih. Vendar se za temi osnovnimi potezami in različno razporejenimi in obarvanimi vechjimi in manjšimi ploskvami njegovih podob skriva slikarjevo notranje razpoloženje, na kar opozarjajo naslovi nekaterih slik, na primer *Rumeno zharenje*, *Nebeshki odsev*, *Zharek upanja*.

V Korotan so aprila poleg razstav vabile tudi različne glasbene in literarne prireditve, med drugim predstavitev novega »avtovertikalnega kulturno – turistichnega vodnika« *Zahodni rob* izpod peresa znanega trzhashkega planinskega pisatelja Rafka Dolharja, ki je izshel pri Mohorjevi založbi v Celovcu. Dolhar opisuje ozemlje s slovensko govorechim prebivalstvom ob slovensko-italijanski drzhavni meji in vabi na izlete v Kanalsko dolino, Režijo, Tersko dolino, Benechijo, Gorishko in na Trzhashki kras.

Druga knjizhna predstavitev v Korotanu je bila namenjena skoraj tisočletni zgodovini tudi s slovenskimi ozemlji povezane plemishke družine Auersperg, ki je bila med drugim lastnica kochevskega gospostva. Knjigo o Auerspergih je napisal Miha Preinfank, v nemshchini pa je izshla pri založbi Leopold Stocker v Gradcu. Informacijski direktor Radiotelevizije Slovenija Rajko Gerich pa je v Korotanu porochal o »medijski pokrajini v Sloveniji«.

V Slovenskem znanstvenem inshtitutu na Dunaju je 19. in 20. aprila v sodelovanju z dunajsko univerzo in ljubljanskim Inshtitutom za novejšo zgodovino potekal simpozij o znanem slovenskem koroshkem pisatelju, levo usmerjenem politiku in patriotu Prezhihovem Vorancu, ki se je s pravim imenom pisal Lovro Kuhar. Znano je, da je pred drugo svetovno vojno v dunajskih zaporih napisal vech literatnih del. Njegove najbolj znane knjige so zbirka novel *Samorastniki*, romani *Pozhganica*, *Doberdob* in *Jamnica* ter zbirka mladinskih chrtic *Solzice*. Na dunajski prireditvi so sodelovali različni literarni strokovnjaki, zgodovinarji in publicisti iz Slovenije in Avstrije, med drugimi Zinka Zorko, Marko Jesenshek, Igor Grdina, Andrej Leben, Katja Sturm Schnabl in Lev Detela. Zadnji je govoril o treh svojih »eksistencialnih srehanjih s Prezhihovim Vorancem«, z Vorancem svojih otroshkih let, z Vorancem shtudentskega leta 1959 na ljubljanski univerzi in s »postsocialistichnim Vorancem« na prelomu 20. in 21. stoletja.

Skoraj istochasno so v znanstvenem inshtitutu odprli razstavo temnih, zamolklih tihozhitij in različnih portretov z groteskno uchinkujochimi podtoni in ekspresivnimi poudarki trdega in ostrega. Ustvarila jih je v Sydneyu leta 1967 rojena Mira Narobe. Slikarka zhivi v Sloveniji in je zaposlena kot likovna pedagoginja v Ljubljani.

Slovenski umetniki obchasno razstavljajo tudi v nekaterih drugih dunajskih kulturnih inshtitucijah in galerijah. Tako je slovenski koroshki slikar srednje generacije Drago Drushkovich nedavno predstavil svoje s transcendentnimi simboli in shiframi pretkane podobe v dunajski galeriji Artefakt.

Vprashalnica

Matjazh Jarc

DRZHAVNI UMETNIK?

Ko Republika Slovenija ugotovi, da si vrhunski umetnik,
poskrbi za tvojo osnovno socialno varnost, razen če to lahko storish sam.

Vsaka država je praviloma ponosna na svojega vrhunskega umetnika. Njegovo delo plemeniti njeno kulturo. Vrhunski umetnik pa s svojimi uspehi shiri tudi mednarodni ugled države, ki podpira njegovo umetnost. Ko rechesh – Beethoven, si rekel – Nemčija, Avstrija. Ko rechesh – Srebotnjak, si rekel – Jugoslavija, Slovenija.

Vladarji in mogochniki so na svojih dvorih od nekdaj radi gostili vrhunske umetnike in na ta način krepili svoj ugled v očeh kolegov iz drugih dezhel. V ta namen so porabili tudi prenekateri zlatnik. Vrhunski umetnik je lahko stanoval, se oblačil, jedel in pil, pa še mu je kaj ostalo. Prijaznim mecenom je posvetil katero svojih del in vsi so bili zadovoljni.

Cheprav je Slovenija mlada država, na neki način vendarle sposhtuje stare običaje ravnanja z umetniki. Pri tem pa seveda izhaja tudi iz svoje socialistične polpreteklosti, ko je bila umetnost najprej državna, nato pa družbena vrednota, umetniki pa delavci, tako kot vsi ostali državljani. Le da so lahko imeli nekatere posebne pravice in obveznosti, če se je njihova umetnost vsebinsko skladala z idejnimi temelji socialistične ureditve.

Slovenski vrhunski umetnik je po vrnitvi v kapitalizem tako ali drugače plachan za svoje delo. Del zasluhka mu pobere Republika Slovenija za davke in socialne prispevke, tako kot vsakemu državljanu. Se pa iz tega ali onega razloga morda res lahko zgodi, da vrhunski umetnik nima dovolj denarja in ne more poskrbeti niti za svojo osnovno socialno varnost. V tem primeru si Slovenija v njegovem imenu davke in prispevke placha sama.

Tako je to. Nasha država na svoj način ceni vrhunsko umetnost in skrbi za svoje vrhunske umetnike. Zaradi tega sicer še ne uživa posebnega mednarodnega ugleda, vendar pa gre verjetno samo za prehodno obdobje, po katerem se bodo zadeve uredile tako, kot je prav.

Kdo v Sloveniji velja za vrhunskega umetnika?

Slovenija ima komisijo, ki ugotavlja, kdo je vrhunski umetnik. Ta komisija deluje pri državnem uradu za kulturo. Njeni člani so bolj ali manj kompetentni za sprejemanje tovrstnih ugotovitev, zato je dokončno odločanje prepushcheno ministru za kulturo. Ta prihaja iz te ali one politične stranke. Njegove odločitve o vrhunskih umetnikih so po naravi stvari politične. Odločanje o tem, ali bo nekdo obveljal za vrhunskega umetnika ali ne, je torej podobno političnemu oziroma celo strankarsko političnemu kadrovanju,

ki pa ima tudi nekatere strokovne konotacije. Poteka namreč v okvirih pravno bolj ali manj določno predpisanih meril oziroma kriterijev. Kot se pač spodobi v demokratični državi.

Medtem pa se – praviloma zunaj opisanega konteksta – dogaja tudi vrhunska umetnost. Če bi se izbrani člani komisije in minister pri odbiranju vrhunskih umetnikov iz širše umetniške skupine omejili na izrazito majhno število res najvidnejših, katerih dela so primerljiva z deli svetovnih velikanov, zagotovo ne bi bilo težav. Izbrancev bi bilo le nekaj. Vprašanje je sicer, ali bi bili tako revni, da se ne bi mogli preživljati in zraven še plačevati davkov in prispevkov državi. No, ampak recimo, da bi bili izbrani slovenski vrhunski umetniki vsi revni; v tem primeru zagotovo ne bi bilo pravilno, če bi jim država vzela še tistih nekaj soldov, ki bi jih premogli, za davke in prispevke.

A ne gre tako. Kultiviranost države se meri tudi kvantitativno, v tem primeru glede na število vrhunskih umetnikov, ki jih premore. Poleg tega gre za intelektualno jedro, ki relativno pomembno vpliva na kolektivno zavest državljanov. Skupino je torej treba tudi številčno nekoliko okrepiti in s tem v zvezi v praksi znižati kriterije za določanje vrhunskosti. Toda do katere mere? Po katerih kriterijih? – Treba je napraviti izračun.

Na eni strani velja upoštevati dejansko stanje: koliko ljudi v državi meni, da je njihova umetnost vrhunska. Na drugi strani pa je treba izračunati, kolikšno finančno izgubo pri pobiranju davkov in prispevkov si lahko v ta namen privoščijo država. Če bi bili kar vsi, ki si to želijo in znajo tako ali drugače utemeljiti svojo umetniškost, oproščeni davkov in prispevkov, bi bil za državo to prevelik finančni zalogaj. Zato je treba določeno število kandidatov iz skupine izločiti. Minister določi število glede na svoje prorachunske zmožnosti in jo sporoči komisiji. In ta potem temu primerno zaostri kriterije. Eden od njih pa je zaostren tudi iz vsebinskih, ne zgolj finančnih razlogov (tega sem, kot preostanek polpreteklega obdobja, omenil že prej): kakšno politično naravo izrazhata kandidtova osebnost in posledično njegova umetnost. Ta kriterij je sicer zelo zamegljen, vendar pa igra pri njegovem upoštevaju pomembno vlogo sama sestava komisije. Pravo smer selekcioniranja torej zagotavlja že t.i. strokovno politična orientiranost članov komisije, ki jih imenuje minister. In selekcija se lahko zaključijo tako, kot je prav.

Kot je prav vladarjem, seveda. Vedno je bilo tako. Kakršnen vladar, takšni umetniki. In obratno.

V Sloveniji pa je tako, da se marsikdo ukvarja izključno z umetnostjo, a od tega ne zasluži kaj prida denarja. Malo zaradi padanja tako imenovane nacionalne kulturne zavesti, pa zaradi potrošniške naravnane miselnosti državljanov in ne na koncu zaradi nezavidljive kultiviranosti vladarjev. Seveda igrajo svojo vlogo pri tem še drugi dejavniki, med njimi tudi boljše ali slabše sposobnost kulturno političnega delovanja državnih institucij, na čelu z uradom za kulturo. Tam se namreč rojevajo takšne ali drugačne

resitve odprtih vprašanj, disheche po bolj ali manj zbirokratizirani pameti zaposlenih uradnikov, ki deluje brez posebej opaznih vsebinskih uvidov.

Nekaj drzhavljanov torej ves svoj chas porabi za umetnishko ustvarjanje. Delajo v prej opisanih slabih razmerah, ampak iz drzhavi nerazumljivih razlogov – kar vztrajajo. Niso sicer vrhunski, so pa zagotovo revni. Njihovo delo je s piedestalov oblasti in uradnishtva skoraj povsem neopazno. Pot do vrhunskosti jim je v domachi drzhavi nacheloma ves chas bolj ali manj zaprta, saj bi pomenila nezazheleno povechanje drzhavnih stroshkov za premajhne gospodarske uchinke. Drzhava jih torej pojmuje kot potencialne izvozne artikle, ki si morda lahko v tujini zagotovijo atribut vrhunskosti. S svojo dejavnostjo si sicer lahko pridobijo skromne drzhavne subvencije, vendar morajo plachevati drzhavi davke in prispevke za svojo osnovno socialno varnost, kar – v primerjavi z drzhavnimi umetniki – pomembno zmanjšuje njihovo konkurenchnost na izrazito skomercializiranem trgu kulturnih vrednot. Obstajajo pa in delujejo na kdo ve chigave stroshke. Jasno je, da to niso drzhavni umetniki. Nekateri med njimi se uspejo she celo tako zelo prilagoditi trznim zakonitostim, da obogatijo, ne da bi prej postali vrhunski. Vendar pa je dejanska vrednost njihove tako skomercializirane umetnosti vprashljiva.

Tako imamo štiri kategorije umetnikov. Bogati vrhunski umetniki, revni vrhunski umetniki ter bogati in revni navadni umetniki. Na tej točki bi se dalo osvetliti pojav drzhavnega umetnika z drugachno luchjo.

Revnih vrhunskih umetnikov praktichno ni, saj jim priznanje vrhunskosti po naravi stvari prinese tudi primerne dohodke. Bogatih navadnih umetnikov tudi praktichno ni, saj prilagoditev trznim zakonitostim po naravi stvari odvzame njihovim delom umetnishki nabo. Bogati vrhunski umetniki si lahko sami zagotovijo osnovno socialno varnost. Kdo so potem tisti, ki naj bi jim drzhava priskochila na pomoč pri urejanju osnovnih eksistenchnih vprašanj?

Revni umetniki. Tisti, ki se ves chas pechajo samo z umetnostjo in imajo tezhave s prezhivetjem. Avtorji, ki jim založniki in producenti zaradi lastne podhranjenosti ali pa iz pridobitnishkih razlogov ne plachujejo honorarjev. Izvajalci, ki so izkorishchana delovna sila ali pa so brezposelni. Vsi ustvarjalci, ki jim drzhava she ne zna zadovoljivo urediti razmer za ustvarjalno delo. Niti tega, kaj shele poti do vrhunskosti!

Nujno je treba sprejeti drugachno definicijo drzhavnega umetnika. Ali pa ta institut ukiniti in ga nadomestiti z nechim drugim. Toda s chim?

Na tej točki se seveda odpre prostor za nove kulturno politichne usmeritve, ki pa jih ni in ni. Ne bi ponavljal zgornjih ugotovitev, zakaj je tako. Samo dodal bi jim she eno: vse kazhe, da drzhavi najbolj od vsega ustreza obstojeche stanje, in sicer zato, ker kulturna politika ni zazrta v prihodnost, ampak ves chas bolj ali manj uspeschno reshjuje sprotne tezhave. In zatorej ni mogoche niti razmishljati o pomembnejshih razvojnih vprašanjih, kaj shele, da bi uvajali nove, drugachne resitve.

Torej, kako vnaprej?

Drzhava lahko sredstva, ki jih namenja za osnovno vzdrzhevanje vprashljive umetnishke elite, prerazporedi.

Ugotoviti mora, kaj je to – umetnik, in opustiti politichne ambicije v zvezi z njim. Drugache recheno: razmejiti sfero umetnosti od sfere politike.

Ugotoviti mora, kje prihaja do najvechjih anomalij pri delovanju umetnikov, in jih sistemsko odpraviti v najvechji mozni meri. Namesto posledichnega gashenja njihove revshchine mora ustvariti ugodnejshe razmere za njihovo delovanje.

Povechati mora uchinkovitost delovanja javnih ustanov na podrochju kulture in sorazmerno zmanjšati stroshke uvoza umetnishkih stvaritev; s tako zagotovljenimi sredstvi pa omogochati domače umetnishke dosezhke.

Ugotoviti mora, od katere mere naprej plachuje neupravichene stroshke kulturnishke birokracije, in preusmeriti ta sredstva v uchinkovitejshe spodbujanje umetnishkega ustvarjanja in poustvarjanja.

In najti mora nachin za prevetritev zatohlih kvaziumetnishkih elit v nacionalnih strokovnih zdruzenjih, ki v imenu ohranjanja vsega obstojechega dushijo razvoj slovenske umetnosti.

Skozi prorachunski drobnogled bi se po teh potezah nabralo kar nekaj denarja, ki bi ga umetniki zlahka potroshili za novo ustvarjalnost.

Sprozhil bi se proces sprememb, ki bi pozitivno vplivale tudi na nacionalno kulturno zavest. Ta zdaj postaja vse bolj shibka tochka drzhave.

In drzhavni umetnik bi konchno lahko postal samo umetnik. Morda celo chisto zares vrhunski, torej tak, ki ne prinasha drzhavi stroshkov, ampak zasluzhkek in ugled.

Minister Gregor pa nich.

Matjazh Jarc, 26.2.2007

Bogdan Novak

JE NESTRPNOST BISTVENA ZNACHILNOST SLOVENSKEGA ZNACHAJA?

Leta 1995 sem izdal mladinsko povest ki me je takoj naslednjih ozmerjal: *Ninina pesnika dva*. V njej sem omenil tudi znano prekmursko pesem *Vsi so venci vejli*. Ko je knjiga izšla, sem jo podaril ochetu,

»Kakshni venci vejli? Pravilno je samo venci bejli! Pred leti sem v pismih bralcev v *Delu* zhe zaman protestiral proti takshnemu pachenju ljudske pesmi. A ste vsi gluhi in slepi? Kje si pa zhe slisal v prekmurshchini besedo vejli? Vejli v prekmurshchini ni nich, to je izmishljotina nevednih bedakov! Obstaja samo vejnoli, v stari prekmurshchini pa vejhnoli ali vehnoli. Vsaj v Dravchevo zbirko ljudskih pesmi bi pomolil svoj nevedni nos!«

Bilo me je sram. V vseh družbah smo peli, da so venci vejli, ne pa bejli, zato she pomislil nisem, da bi bilo kaj napak. A oče je tedaj zhe sestavil *Slovar stare knjižhne prekmurshchine* (ki je izšel shele leta 2006) in je bil strokovnjak za prekmurshchino. Ker je bil tudi strokovnjak za ljudsko pesnishtvo in pripovednishtvo, sem se spomnil, da je Jozhe Dravec hodil k njemu po nasvete, ko je pripravljaj za tisk svojo knjigo ljudskih pesmi.

Potem si je oče vzel chas in mi je razlozhil kot profesor etnologije tudi izvor teh vencev v pesmi. Povedal mi je, da so nekoč Prekmurci pokopavali device z belim venchkom na krsti. Tiste, ki niso bile vech device, so dobile zelen venec na krsto. Torej dekle v pesmi poje: vsi venci bejli, samo moj zeleni. Zato ga tudi zaliva s solzami. Kar pomeni, da je izgubila nedolzhnost, zato nima vech pravice do belega venca. Chudovito povedano s pesniskim jezikom visoke ljudske umetnosti. Kakor hitro pa spachimo bele vence v vejle (kar naj bi pomenilo ovenele, nima pa v prekmurshchini nikakshnega pomena!), se bistvo sporočila izgubi in pesem postane prazna.

V naslednji izdaji knjige sem od založhnika zahteval, da je vejle vence popravil v bejle. Seveda na ocheta zaradi te kritike nisem bil prav nich jezen. Nasprotno, hvalezhen sem mu bil, da me je opozoril na napako.

Toda ljudje she vedno prepevajo, da so venci vejli. Tudi moj prekmurski rojak, ki je ne le odličen pevec, ampak tudi eden najboljših slovenskih pesnikov, poje o vejlih vencih. Zato sem mu nekoč zatezhil, da bi kot Prekmurec zhe moral vedeti, da vejli v našem govoru ne pomeni nichesar in naj poslej poje bejli. Zachel mi je dokazovati, da je on nashel pach to inachico in da je ta tudi pravilna. Povedal sem mu, kaj pravi o tem moj oče, ki je nesporen strokovnjak za to podrochje, a je prijatelj vzrojil:

»Pa kaj naj zdaj? Naj vzamem ploschco iz prometa, ali kaj?«

In je odvihral naprej.

V tem ima prav. Ploshcha je tu, kaj se more? A pesem poje v zhivo in she naprej govori o vejlih vencih. Tudi pri ponatisu pesmi tega ni popravil. Ne morem si kaj, ker sem prav tak technezh, kot je bil moj oche, in vsakich, ko ga vidim, ga malce zbodem zaradi teh vejlih vencev. Takoj postane nestrpen in zdaj me zhe kar pisano gleda, ker ve, da ne bom odnehal. On je nashel nekje tudi napachno inachico pesmi in vse drugo ga ne briga.

Tudi Josip Dravec je pred leti nashel obe inachici, a je bil resen chlovek in je prishel vprashat mojega ocheta, katera inachica je prava in zakaj. Kajti vchasi so ljudje tisto, kar so objavljali, jemali resno in odgovorno. Danes pa je za mlade vse dobro. In che jih opozorish na napako, postanejo nestrni, zhe skoraj sovrazhni do tebe.

Po dokaze ni treba dalech. Tako se danes obnashajo uredniki chasnikov. Kdaj pa kdaj sem zachutil potrebo, da napishem kakshno pismo in ga poshljem v chasnik. V grdih komunistichnih chasih mi teh pisem niso objavljali, a so ohranili vsaj kanchek vljudnosti, da so mi vsakich odgovorili in pojasnili, zakaj ga ne bodo objavili, pa naj je bila zavrnitev she tako iz trte izvita.

Ko je prishla demokracija, sem mislil, da se bo to spremenilo. Zdaj je prishel chas, ko lahko vsakdo pove svoje mnenje v javnosti. Toda v *Delu* so mi prav tako zavrnili marsikatero pismo. Vendar brez pojasnila. Che sem poklical urednika in se zanimal, kaj je s pismom, so se sprenevedali, da ga ne najdejo, bodo pa takoj pogledali in mi sporočili. Seveda me niso poklicali nikoli vech. Ker je *Delo* postalo bolj desnicharsko, kot bi si zhelel, sem ga odpovedal in se naročil na *Dnevnik*.

Prishel sem z dezhja pod kap. Tudi tu mi nochejo objaviti pisma z dokaj nedolzhno vsebino o knjizhnichnem nadomestilu. Ko sem poklical urednika in prosil za pojasnilo, se je izgovoril, da za pismo ne ve, bo pa pogledal, a tezhka bo, kajti prihodnji teden gre na pot za teden dni. In seveda pismo ni bilo nikoli objavljeno.

Natanchno tudi vem, zakaj. V njem sem konkretnemu novinarju *Dnevnika* ochital vrsto napak in povrshnosti v porochanju s sestanka o knjizhnichnem nadomestilu v Drushtvu slovenskih pisateljev. Za konec pa sem she pribil, da je pritlehno, ker so pod sliko Dese Muck zapisali, ali je zhrtev stanovskega nerazumevanja ali lastnega pohlepa. Oचितati pohlep nekomu, ki se bori za svoje materialne avtorske pravice, je vsekakor umazano.

Jasno, da mi pisma v *Dnevniku* niso objavili. V njihovih pismih bralcev lahko na splošno udrihash chez politiko ZDA, chez kakshne lovske pravice, lamentirash o grdi cerkvi in domobrancih, chez novinarje *Dnevnika* pa ne, che so she tako shlampasti.

Treba bo odpovedati she *Dnevnik*. Kdo pa sploh she potrebuje chasopise, ki ti zjutraj prinesejo tisto, kar si izvedel prejsnji vecher v televizijem dnevniku?

A nestrpnost ni lastnost le novinarjev. Pri neki zalozhbi so izdali knjigo, v kateri sem soavtor, ne da bi sploh kdaj sklenili z menoj pogodbo. Opozoril sem jih na to, a ker so

mi odgovorili, da teh pravic nimam, in se mi celo posmehovali v odgovoru, sem dal zadevo odvetniku.

Malo pozneje mi je pri tej založbi izšla knjiga, ki ni bila opremljena tako, kot smo se dogovorili. Ko sem o vzroku pobaral urednika, je ta povprashal likovno urednico. Ta me je ročno poklicala domov in mi povedala, da se nalashch ni hotela drzhati dogovora o opremi knjige, ker sem nichla od chloveka in hudoben chlovek, ki ga nihche pri njih ne mara, saj sem njeno založbo dal odvetniku. In tako naprej.

Si predstavljate, da gre njena nestrpnost tako dalech, da je pripravljena pokvariti knjizhno opremo, mislech, da bo s tem zafrnila mene, a je v resnici huje zafrnila založbo, saj je oprema tako amaterska, da je založbi v sramoto. Popolnoma neprofesionalen odnos do dela! A zato se v založbi nihche ne vznemirja. Verjetno se v si strinjajo z njo, da bi me bilo treba utopiti v zhlici vode, ker se drznem svoje pravice od založbe zahtevati prek odvetnika. Pa pri tem sploh ni pomembno, ali imam prav ali ne v svoji zahtevi. Pomembno je to, da ne znajo odreagirati profesionalno, ampak se prepustijo chustvu nestrpnosti. Verjetno zdaj dolga leta pri tej založbi ne bom smel objavljati, kar se mi je sicer zhe enkrat zgodilo. Pa nich hudega, ker sem k srechi toliko uveljavljen, da so mi odprta vrata vechine drugih založb. Doslej sem bil prepričan, da založbe potrebujejo mene, ker se moje knjige dobro prodajajo in jih ljudje radi berejo. A vse to ne shteje nich vech, ko pride do nestrpnosti in chustva prevladajo nad profesionalnostjo (che so sploh kdaj vedeli, kaj je to).

Ni treba biti posebej bister, da bi chlovek uganil, od kod usihanje profesionalnosti in narashchanje nestrpnosti med Slovenci. Ko slishish Jelinchicha govoriti o Ciganih na TV, ko poslushash napadalne govore mnogih poslancev v drzhavnem zboru, in ko slishish, da predsednik drzhave ochita predsedniku vlade primitivizem, je vse jasno.

Tako nisem presenechen, ko krajani dolochene skupnosti ne zavrachajo brez argumentov samo odlagalishch za navadne ali za jedrske odpadke, marvech tudi diktirajo, kje bo shla trasa avtomobilke, poleg drugega smetja zavrachajo tudi Rome v svoji skupnosti, ustavljajo policijske avtomobile in jih preiskujejo, zavrachajo popravo krivic, storjenih izbrisanim, mechejo molotovke na stavbo stranke, katere voditeljica je izgubila zhupanske volitve itd.

Jaz si pa domishljam, da je nestrpen chasnik, ki mi noche objaviti kritichnega pisma. Sem tudi sam postal nestrpen? Ali pa je treba nestrpnost odpravljati zhe pri drobnih stvareh?

Jolka Milich

O PREVAJANJU IN POEZIJI (VI) PET RAZLOGOV ZA SLABO VOLJO

Namesto drugega razloga za slabo voljo, naj bo – kot intermezzo, ker smo zhe zakorakali v mesec maj –

prvi razlog za dobro voljo (ko oblecheni prevajalec postane slecheni pisatelj)

Tematika je namrech vredna zabelezhbe. V vechno pamet, kot so nekoč rekali.

Na 25. strani rubrike KULTURA nad poročilom Petra Kolshka o knjigi-dogodku (stoletja brzhas) izpod kot studenček tekočega peresa Branka Gradishnika, je *Delo* z dne 20. aprila 2007 objavilo tudi fotografijo nagega pisatelja v pozi Rodinovega misleca, spodaj pa se hamletovsko ali tartifovsko sprashuje, in morda vprashuje tudi nas, bralce: KAJ MISLI PISATELJ?

Res primerno vprashanje. Kaj misli?

Che je spekulativen tip, najbrz misli: Chesa chlovek ne naredi za shchepec popularnosti in za procvit literature!

Che je tudi za kanche shpekulantski: Bogve koliko mi bo navrgel ta shtos. Mar bodo ljubi Slovenchki razvezali moshnjichke, da bo moj ... slachifant spot dosegel, kar sem si zadal?

Che je avtokritichen: Shkoda, da si nisem umislil te promocijske finte vsaj pred 20-30 leti. Spricho mojega takratnega neubranljivega sharma bi vse najstnice padle na rit, ostalo zhenstvo pa pokupilo vso naklado, moral bi pohiteti s ponatisom za moshko populacijo.

Che je nechimern: Bogve ali bodo zhenske opazile, da imam celulitis in tudi zhile mi tu in tam nabrekajo nad stopalom, mar nisem za to nadlogo she premlad, moral bom chimprej h kakshnemu specialistu na pregled.

Che se narcisoidno rad primerja z drugimi: Bogve ali se bom kot mislechi nagec bolje odrezal od deklamatorskega Radka Policha, ki se je nekoč tudi shel nudista v teatru. Ali tudi meni (figurativno) vse dol visi?

Che bi rad naredil vtis na zhenske: Bogve ali me je katera pozhelela, ko me je na vsem lepem zagledala brez kravate in nogavichk, golega kot chrva ali novorojenchka, delno skritega le za naochniki?

(Po zgovornem premolku): Morda pa sem se zaskominal ... kateremu? Dandanes ni izključena nobena varianta. Shans je kot peska in trave, da iz brezbarvnega in brezkrvnega pa malopomembnega osebk postaneš predmet pozhelenja.

Che je sinovsko razpolozhen ali ojdipovsko od ocheta odvisen: Vidim te, vidim, oche, kako mi neviden zhugash. S pochenim glasom od hudega: Kaj ti je, sine, tega treba bilo?! Saj si zhe zadelj mene – mojih genov – na poti uspeha, tik pred vrhom, in chisto dovolj slaven!

Che ni pozabil na svojega guruja, lahko tu pa tam rahlo vzdihuje, ne da bi si upal povedati na glas: Ojej, ojej, kaj pa poreche dr. Rugelj? On je sicer shpasovchek, a tudi nepredvidljiv. She zlasti, ker mi te terapije v prid mojih financ in literarnega statusa ni on predpisal!

Che se svoje zhene vseeno malce boji: Ne razumi me narobe, darling. Che se prostovoljno grem klovna, s tem she ni recheno, da nisem tudi dober pisatelj, da ne rechem eden najboljših in najbolj sočnih. V cirkusu, imenovanem Slovenija, je boljše kakšen klovn odvech kot kakšen premalo. Shtevilo dobrih pisateljev pa naj ne variira, ker zhe ti so socialni problem in samopashna pa svetokravska sramota za narod po apokrifnem evangeliju najbolj širokoustnega in domishljavega ekonomista, dobro znanega, cheprav tukaj ne imenovanega, da mu ne delamo brezplachne propagande.

In kaj si mislijo bralci? Vechina ne misli nich ali bolj malo, saj ni plachana za to. Misлити je vrh tega nevarno, she zlasti, ko mislish na glas, ni posel za vsakega zajca. Nekateri so si vseeno drznili na dan z besedo. Ti so mi zaupali svoje misli, le imenovati jih ne smem, anonimnost so mi zabichali kot pogoj. Pa se pojdimo anonimnost, da bodo lahko mirno spali.

Prvi je komentiral: Zakaj pa ne nag, che se ne zhenira in ga ne zebe. Malo heca ne shkodi na tem razmeroma zhalostnem svetu.

Drugi (po daljšem ogledu fotografije): Konec koncev bi si nohte lahko malo postrigel pred javnim nastopom. Kot manekenke. Noht na drugem prstu mu prav ven shtrli.

Tretji (poln razumevanja): Morda sploh ne misli nich posebnega, le na veliko potrebo je shel, zaradi hemoroidov pa ima tako trpech obraz.

Chetrtri: Je pa chuden patron, da se sam daje ljudem v zobe, ne da bi ga kdo silil.

Peta: Morda chuden, a tudi postaven. She vedno lep primerek moshkega.

Shesta: Tega amerishkega igralca pa sem zhe vechkrat gledala, le ne spominjam se, kako mu je ime. Da je pisatelj, pravish? In celo slovenski? Nikoli slishala zanj. Pa she pravimo, da smo Slovenci zavrti! Rekla bi - prej nastopashki. Mi bosh posodila kakšno njegovo knjigo? Kaj pishe izzivalno?

Sedma, slavistka pred diplomo: Kaj je prišlo te starchke, da se nesramezhljivo razkazujejo? Jim gre na otrochje? Pred leti sem gledala Raca v neki menda grški drami, prav smilil se mi je, ko je shantal po odru v vsej svoji ... velichastni revii.

Njena prijateljica ji je vpadla v besedo: Si gledala zadnjih na TV portret igralca Branka Miklavca? She on naj se nam razgali, preden mu na grbo zleze stoletje, da dobimo tercet slavnih mozh, saj pravijo, da tri so najleshe rechi.

Kaj pa ti mislish, Jolka? me je vprashal vprashanec, ki mi ni hotel povedati, kaj misli, chesh naj ostane skrivnost.

Nich posebnega, sem odgovorila, ko pa sem zhe takih trikov vajena. Italijanska pesnica Alda Merini ... v vech kot zrelih letih in tudi dobre vage (beri precej shpehasta), se je zhe pred leti, doma v Milanu in na vseh koncih nashega planeta razkazovala, pa ni padel svet in niti ona z njim. Da bi se pa za kakshen klin vishe povzpela, ni bilo kasneje zhal sploh glasu. Ostala je, se zdi, pri svojem, le nas so njeni trije podbradki, tresochse se salce na njenem obilnem telesu in poza v falzetu ... fatalne zhenske vech kot za hipec spravili v zhidano voljo, do solz smo se in vechkrat nasmejali. Njena fotografija je pa shla iz rok v roke. Vsi smo ji priznali: Ta pa ... si upa, nismo sicer vedeli tochno kaj, a mi si nikakor ne bi, niti tiste tridesetletne, ker nam ne bi padlo niti na misel kaj takega. Se prevech shtemamo, je rekel nekdo, da bi brili norce iz sebe. Pa she res je bilo. Nekako drzhi pa, to smo priznali, da che se dandanes ne vedesh vsaj ekstravagantno, te zhiv krst niti ne opazi, kaj shele povoha. Za tiste, ki hochejo biti za vsako ceno zapazheni in povohani, je she kar posrechen izhod iz anonimnosti tudi aranzhirana golota v Rodinovo imitacijo misleca. Upajmo, da bo ta Brankov happening pripomogel, da bo srechno razprodal vse tri dele svoje knjige *Roka voda kamen*. Konec koncev – ksheft je ksheft – je tudi fotka hvalezhen predmet – in ne predrag! - za trzhenje. Mene, ki sem za provokativnost in za razcvet trgovine, lahko prishteje med svoje zveste bodoche kupce. Zakaj bi biznis prepustili le kramarjem najslabshe vrste, naj se ga inteligentno polasti tudi kultura.

Dokumenti

Dokument 1

*Revija SRP**Rajko Shushtarshich*

ODPRTO PISMO XI

Vasku Simonitiju

Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije

Maistrova 10, Ljubljana

Splošno: gospod Vasko Simoniti, minister za kulturo RS

KAJ SE DOGAJA?

/četrto nadaljevanje/

Zadeva: MzK RS – Vasko Simoniti zoper Iva Anticha

Vash zadnji dopis: Vasko Simoniti, Odločba MzK,

Shtevilka: 133-371/99/44 Datum: 13.4.2006

Zadnji spis o zadevi: SKLEP DSS v Ljubljani, Ps 1386/2006, 15.1.2007

KAJ SE DOGAJA?

Gospod minister, zakaj nas preganjate – *Revija SRP* in njene sodelavce?

Zdaj je namreč na vrsti Ivo A.

Kdaj pa kdaj me kdo od sodelavcev ali bralcev vprasha: Kaj se dogaja (namreč z *Revijo SRP* in z njenimi sodelavci ter na drugi strani z institucijami sistema, ki so jo zavrgle)? Naj nadaljujem običajni »dialog«:

— To, kar se dogaja, je, milo rečeno, kulturno bedno. Beda bedo proizvaja, namreč institucionalna beda zagreni življenje svobodnim ustvarjalcem tako, da je njihovo življenje bedno.

— Vladate kulturi, kot na Slovenskem ni doslej še nihče. Poglobili ste prepad med državnimi umetniki, kulturniki in ostalimi (svobodnimi ustvarjalci v kulturi) tako zelo, da slednjim jemljete osnovne pogoje za življenje (jim odrekate eksistenco).

— (Kako to delate, pa tako ali tako sami veste bolje od mene. Vseeno vam bom zadevo predložil, in sicer z enim samim primerom – z uradno zadevo, ki nas trenutno zadeva, in to zelo!)

Primer Iva A.

Ivo A. je eden ključnih sodelavcev pri *Reviji SRP* – kot član uredništva ter lektor in korektor (jamchim vam, da je eden najnatanchnejših, kar jih premore sedanja slov. kultura). Po institucionalni plati je tudi soustanovitelj zavoda REVIJA SRP, član sveta zavoda in njegov predsednik. Slednje je najbrž bolj pomembno za vas oz. za vašo institucionalizacijo umetniškega udejstvovanja.

Je pa Ivo A., to pa je pomembno predvsem za nas, tj. za *Revijo SRP* – pesnik, pisatelj, prevajalec, esejist, analitik vsebine množičnih medijev, da ne nashtevam naprej, kaj vse on je, ker je predvsem idividuum ter kot tak enkrat in za nas nezamenljiv. Drugache je za vas. Vi ste ga namrech s svojim podpisom odlochbe kratkomalo zavrgli.

Njegov delavnik, vključujoch shtudij različnih virov (ker brez tega ne gre), obichajno znasha vsaj deset ur dnevno. Njegova bibliografija obsega: zbirke pesmi, knjige, eseje itn. Che kdo pogleda vsaj tisto, kar je na svetovnem spletu pod imenom Ivo Antich (ali pa neposredno na: <http://www.revijasrp.si/knrevsrp/avtkaz/A.htm>), ne more rechi, da je zabushant in pridanch, ki si ne zasluži niti osnovnega zdravstvenega zavarovanja. Kateri koli prispevek, naveden v njegovi bibliografiji, si lahko tudi preberete v celoti. To navajam zato, da bi morda sprevideli, da si tega, kar navajam kot njegove neizpodbitne delovne reference, ne izmishljujem. Te ostanejo, she dolgo potem ... Vse to pa je za vas očitno brez pomena, ker pravite:

»V skladu s prvim in drugim odstavkom 9. chlena Uredbe o samozaposlenih v kulturi ... ne pridobi pravice do plachila prispevkov za socialno zavarovanje, ker njegovo delo ne pomeni izjemnega kulturnega prispevka ... ni »vrhunsko«, se pravi, »nima drzhavne in stanovske nagrade, mednarodne nagrade ali priznanja ... itd.«; - dodajam: ker je »v nemilosti« pri Kulturniški zbornici Slovenije in ker je Drushtvo slovenskih pisateljev na zahtevo MzK sporočilo, da Ivo A. pach ni chlan tega drushtva.

Edini pogoj, ki ga Ivo A. očitno vendarle izpolnjuje, pa je: »da mu njegov dohodkovni položaj ne zagotavlja normalnih pogojev za delo (v nadaljnjem besedilu: dohodkovni cenzus)«.

Povejte mi, prosim, g. minister: Kateri drzhavni umetnik v Sloveniji, z vsemi priznanji, ki jih zahtevate za ubogo plachilo zdravstvenega zavarovanja in pokojninskega prispevka, pa nima »dohodkovnega položaja, takega, ki bi mu ne zagotavljal normalnih pogojev za delo (v nadaljnjem besedilu: dohodkovni cenzus)«? Ali, drugache povedano, kakshna je ta drzhava, ki celo svojim vrhunskim, drzhavno priznanim umetnikom ne zagotavlja niti normalnih pogojev za delo (le vrhunski se, sodech po njenih dolochilih, namrech lahko potegujejo za zgoraj omenjeno ubogo plachilo iz prorachuna).

Skratka, Iva A. ste razstavili na dele oz. prafaktorje, da bi z vashimi merili in kriteriji ter z

dolochbami vashih pravilnikov in paragrafov utemeljili njegovo eliminacijo. Bedno!

Zdaj je Ivo A. brez zdravstvenega zavarovanja in brez možnosti plachevanja pokojninskih prispevkov. Je uradno brezposeln, brez nadomestila za izgubljeni dohodek, brez centa socialne podpore. Skratka, niti za trohico ni vech zanimiv za drzhavo, za drzhavno kulturo. Obsojen je na materialno bedo (ker vztraja na stalishchu duhovnega bogastva?).

Vendar, naj ponovim, za nas pri *Reviji SRP* je nepogreshljiv, nezamenljiv, pa mu to prav dosti ne pomaga, ker je bila pach revija od drzhavnih inshtitucij zavrzhena zhe davno prej.

Zhelim vam she veliko delovnih referenc in dolgo vladanje ter nadaljnje odlochno obvladovanje drzhavne kulture in njenih umetnikov.

S sposhtovanjem

Rajko Shushtarshich
za zavod: Revija SRP
odg. ur. in v.d. direktorja

V Ljubljani, 30. januarja 2007

Dokument 2

*Ivo Antich*PRITOZHBA NA VISHJE DELOVNO IN SOCIALNO
SODISHCHE**Ps 1386/2006**DELOVNO IN SOCIALNO SODISHCHE V LJUBLJANI –
SOCIALNO SODISHCHE

Komenskega 7, Ljubljana

Zadeva: pritozhba na Vishje delovno in socialno sodishche v Ljubljani

Podpisani Ivan Antich, Karlovshka 22, Ljubljana, sledeč pravnemu pouku v zadevnem sklepu, na naslovno sodishche vlagam pritozhbo zoper SKLEP, ki ga je izdalo Delovno in socialno sodishche, Komenskega 7, Ljubljana, z dne 15. 1. 2007, v socialni zadevi **tozheche stranke** Ivana Anticha, Karlovshka 22, Ljubljana, in **tozhene stranke** RS, Ministrstvo za kulturo, Maistrova 10, Ljubljana, ki ga zastopa Drzhavno pravobranilstvo RS, Shubicheva 2, Ljubljana. Sklep, zoper katerega se vlaga prichujoča pritozhba, se glasi:

»Delovno in socialno sodishche v Ljubljani ni stvarno pristojno za odlochanje v tem sporu. Po pravnomochnosti tega sklepa bo zadeva odstopljena Upravnemu sodishchu RS v Ljubljani.« (cit.)

V obrazložitvi istega sklepa je med drugim ugotovljeno »bistvo spora«, in sicer:

»Bistvo spora je o tem, ali tozhnikovo delo predstavlja izjemni kulturni prispevek.« (cit.)

Podpisani Ivan Antich ugotavljam, da je zadevni sklep zame nesprejemljiv, ker zgolj sledi napotilu tozhene stranke MzK, ki je prek svojega zastopnika, tj. Drzhavnega pravobranilstva (odgovor z dne 19. 6. 2006), v predmetni zadevi ugovarjala stvarno pristojnost Delovnega in socialnega sodishcha (in hkrati zhe tudi predlagala prenos na Upravno sodishche RS), ki ga je meni kot prizadetemu predhodno sama predlagala v pravnem pouku k lastni odlochbi z dne 13. 4. 2006. Kot v moji predhodni pritozhbi z dne 26. 6. 2006 se mi ponovno zastavlja vprasanje: Po kakshni logiki nenadoma naj ne bi vech sodil na *Delovno in socialno sodishche* odvzem prizadetemu osnovne socialne varnosti ter v posledici stanje brezposelnosti in prijava na Zavodu za zaposlovanje? Logichni odgovor: Gre za namen preusmeritve zadeve iz temeljnega problema socialno-drzhavlanske pravice v problem

upravne manipulacije.

Logični dodatek: če je bistvo spora, kot v sklepu ugotavlja Delovno in soc. sod. (gl. zgoraj), v vprašanju, ali tožnikovo delo pomeni izjemni kulturni prispevek, potem se v primeru, ko gre za problem ad hoc **komisijske ocene** kvalitete literarnega, natanchneje – pesniškega dela, lahko sleherno pravno sodišče izreče za stvarno nepristojno v tovrstni specifični, ozhje strokovni, literarni zadevi. To bi pomenilo, da je praktično tako rekoč vnaprej nemožna in onemogočena kakršnakoli dejanska pravna zashchita prizadetega delavca, t. i. samozaposlenega v kulturi, in so vsa napotila s pravnimi pouki zgolj prozorna vmesna manipulacija s točno določenim ciljem: popolna diskvalifikacija tistega, ki je bil prizadet z določeno birokratsko eliminacijo. (V območje manipulacije je možno shteti tudi desetdnevno chakanje odlochbe MzK na poshtni postopek, zaradi chesar sem zamudil 30-dnevni rok za prijavo na Zavodu RS ZZ; gl. zhe vloženo tozhbo zoper Zavod RS ZZ na istem sodishchu z dne 22. 8. 2006).

V skladu s povedanim od naslovnega vishjega sodishcha prichakujem ustrezno pravichno revizijo.

S sposhtovanjem

Ivan Antich

Ljubljana, 1. 2. 2007

Pritožba Ivana Anticha na Vishje delovno in socialno sodishche v Ljubljani je sestavni del elektronske knjige Zhigosana ustvarjalnost v ediciji Pogum Revije SRP. (Op ur.)

Predhodni dokumenti:

Odlochba MzK - Vasko Simoniti, *Revija SRP* 75/76, 2006

Pritožba - Ivan Antich, *Revija SRP* 75/76, 2006

Odgovor na odgovor na tozhbo, *Revija SRP* 75/76, 2006 na internetu:

<http://www.revijasrp.si/knrevsrp/revsrp75/dokum75/31dok75.htm>

Svojskost Revije SRP

Vodilo Revije SRP so
tri vrednotne orientacije individua,
tega ne nepomembnega drobca v sistemu institucij.

Te vrednote so: Svoboda, Resnica, Pogum.
Pomembne so, vsaka od njih posebej,
pomembno je prezhemanje teh vrednot.

Tak namen ima tudi uredništvo Revije SRP,
ki izhaja v posodobljenem prvotnem slovenskem chrkopisu bohorichici,
katere utemeljitev predstavlja *Zbornik 2001 Bohorichica*.

Sama ustvarjalnost in avtonomija,
njuna utemeljenost v raziskovanju,
nachelno in splošno nista vprashljivi,
nihche, skoraj nihche ne bo nasprotoval
takim usmeritvam. Problem se pojavlja
shele na konkretnem nivoju, kot tak je
nerazviden in skrit ali zhe prikrit
in s tem tezhko reshljiv.
Problem ukinjanja ustvarjalnosti
(in avtonomije) se kazhe v shtevilnih,
a na videz nepomembnih malenkostih.
Lahko jih ne vidimo ali pa se moramo
spustiti na nivo konkretnosti, to je
na nivo ukvarjanja z malenkostmi
in postati malenkostni.

Institucija brez spomina je
kakor podjetje brez knjigovodstva,
mochni in mogochni v njej
pochno, kar jih je volja,
ker vse, kar pochno, utone
v pozabljivi zavesti chasa.

...

a ne gre za chas, ampak za dejstva zavesti,
kjer chasa ni, je samo trajanje,
obche vrednote so neposredna dejstva zavesti,
vsakomur dojemljive, preverljive,
nihche jih chloveku ne more ne dati ne vzeti,
ne sistem ne institucija ne propaganda, tudi kulturna ne,
samo che to sam hoche, jih bo nashel
le v sebi, sebstvu svojem.